

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

Säbzwân Kışıqları

Yüksek Lisans Tezi

Asaludin NAZAMUDİN

Ankara - 2012

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

Säbvân Kışıklıri

Yüksek Lisans Tezi

Asaludin NAZAMUDİN

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Aynur Öz ÖZCAN

Ankara - 2012

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

Säbzwân Koşıkläri

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Aynur Öz ÖZCAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez

Sınav

Tarihi

.....

Önsöz

Köklü bir tarih ve kültüre sahip olan Özbekler, Türk dünyasının en önemli parçalarından biridir. Bugün çoğunlukla Özbekistan Cumhuriyeti'nde yaşamaktadırlar. Ayrıca farklı sistemlerde ve değişik devletlerin hâkimiyetinde varlıklarını sürdürmeye çalışan birçok Özbek topluluğu da bulunmaktadır. Bunların önemli bir kısmı bugünkü Afganistan sınırları içerisinde yaşamaktadır. Biz de bu köklü bir tarihe ve edebiyata sahip olan Özbek Türklerinin dili üzerinde yapılan çalışmalara bir nebze de olsa katkıda bulunabilmek amacıyla, Afganistan çağdaş Özbek edebiyatı yazarlarından Salih Muhammed HASSAS'ın derlediği *Säbzbân Qoşıqläri*'nin tezimize konusu olarak seçtik. *Säbzbân Qoşıqläri*, Afganistan Özbeklerinin anonim halk edebiyatı türünden biri olarak tanınmaktadır. Tezimizde *Säbzbân Qoşıqläri*'nin gramer yapısını inceleyip ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızda, eserin ses ve şekil bilgisi özelliklerinin tespitinde karşılaştırmalı bir yöntem izlenerek yer yer standart Özbek Türkçesiyle karşılaştırılmıştır.

“*Säbzbân Qoşıqläri*” adındaki tezimiz, *Giriş, İnceleme, Metin, Tercüme* ve *Dizin* olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde, Afganistan'daki Özbek Türklerinin sosyal ve kültürel hayatı, nüfusu yerleşim alanları, halk edebiyatı ve *Säbzbân Qoşıqläri* adlı eser üzerinde durulmuştur. İnceleme Bölümünde, *Säbzbân Qoşıqläri* adlı eser, ses ve şekil bilgisi özellikleri bakımından değerlendirilmiştir. Ses bilgisi bölümünde *Säbzbân Qoşıqläri* adlı eserin ünlü ve ünsüzleri örnekleriyle tanımlanarak, ses olayları, standart Özbek Türkçesinin ünlü ve ünsüz yapısı göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Şekil bilgisi bölümü, ad, ad yapımı ve ad çekim ekleri incelendikten sonra sıfat, zamir ve zarflar ele alınmıştır. Fiil bölümünde fiil yapım ekleri incelenmiştir. Fiil türü diğer kelime türlerine göre zengin ve karmaşık bir gramer sahip olduğu için bu türü; çatı kategorisi (däracä/nisbat) kategoriyası), kip kategorisi (mäyl kategoriyası), olumluluk-olumsuzluk (bolişli-bolişsizlik) kategorisi, zaman kategorisi (zaman kategorisi), şahıs kategorisi (şaxs-san kategoriyası) olmak üzere beş ana başlık altında incelenmiştir. Şekil bilgisi özelliklerinin son kısmı bağlaçların ve edatların incelenmesi oluşturmuştur.

Ses ve Şekil bilgisi incelemesinde metinden alınan örneklerin dörtlük sayı hemen karşısında kaydedilmiŐtir. 654 dörtlükten oluşan metnimizde nazım birimi dörtlük olan koŐuklara her dört m srada bir numara verildi. İnceleme bölümünde Türkiye’de yapılmış gramer çalışmaları göz önünde bulundurularak gramer kavramlarının Türkçe olmasına zen gösterilmiştir. Tezimizin nc bölümünde eserin yaz evirimli metni ve tercümesi yer almaktadır. Tezimizin Dördüncü bölümünde ise, kendi verdiğimiz dörtlük numaralarına göre eserin gramatikal dizini hazırlanmıştır. Tezin sonunda yararlandığımız kaynaklar ile Türkçe ve İngilizce özetler bulunmaktadır.

Tezi hazırlarken yazımında ve düzenlenmesinde sürekli desteğini gördüğüm ve çalıŐmamın başından sonuna kadar büyük sabır gösteren tez danıŐmanım sayın Hocam Doç. Dr. Aynur z ÖZCAN’a, yüksek lisans öğrenimimde çok emeği geçen ve tezin düzenlenmesinde sürekli yol gösteren ve yönlendiren değerli Hocam sayın Prof. Dr. F. Sema Barutcu znder’e ve tezin gramatikal dizininin hazırlanmasında destek olan Prof.Dr. nal Kaya Hocama teŐekkürlerimi sunuyorum.

Asaludin NAZAMUDİN

Ankara 2012

İçindekiler

Önsöz

İçindekiler

K saltmalar ve İşaretler

Eser, Dil, Lehçe, Ağız Adları ile Diğer Kısaltmalar

Çevriyazı İşaretleri

Diğer İşaretler

1. Giriş

1

1.1. Özbek Türklerinin Tarihine Kısa Bir Bakış

1

1. 2. Afganistan Hakkında Kısa Bilgi

3

1. 3. Afganistan Özbek Türkleri

5

1. 4. Afganistan Özbek Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapı

7

1. 5. Afganistan Özbek Türklerinin Halk Edebiyatı

10

1.5.1. Sâbznân Kısaltmaları

11

2. Sâbznân Kısaltmaları'nin Ses Bilgisi Özellikleri

14

2.1. Ünlüler

14

2.1.1. Kalın Ünlüler

15

2. 1.1.1. Düz Geniş Kalın Ünlüler

15

2.1.1.2. Yuvarlak Geniş Kalın Ünlüler

16

2.1.1.3. Düz Dar Kalın Ünlüler

17

2.1.1.4. Yuvarlak Dar Kalın Ünlüler

17

2.1. 2. İnce Ünlüler

18

2.1.2.1. Düz Geniş İnce Ünlüler

18

2.1.2.2. Yuvarlak Geniş İnce Ünlüler

19

2.1.2.3. Yuvarlak Dar İnce Ünlüler

19

2.1.2.4. Düz Dar İnce Ünlüler

19

2.1.2.5. Düz Geniş İnce Ünlüler

20

2.1. 3. Ünlü Uyumu

20

2.1. 3.1. Kalın İnce Ünlü Uyumu

20

2. 1.3. 2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	21
2.1.4. Ünlülerle İlgili Ses Olayları	21
2.1.4.1. Ünlülerdeki Ses Değişmeleri	21
2.1.4.2. Kalın Ünlülerin İncelmesi	22
2.1.4.3. İnce Ünlülerin Kalınlaşması	23
2.1.4.4. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	23
2.1.4.5. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	23
2.1.4.6. Ünlü Düşmesi	24
2.1.4.7. Ünlü Türemesi	24
2.2. Ünsüzler	25
2.2.1. Dudak ünsüzleri: /b, p, m/	26
2.2.2. Diş- dudak ünsüzleri: /f, v/.	27
2.2.3. Diş ünsüzleri: /d, t, n, s, z/.	28
2.2.4. Diş- damak ünsüzleri: /c, ç, ş/.	30
2.2.5. Ön damak ünsüzleri: /g, k, l, r, y/.	30
2.2.6. Art damak ünsüzleri: /ğ, ħ, k, ŋ/.	31
2.2.7. Grtlak ünsüzler: /h, /ĥ, Ø/.	33
2.2.8. Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları	33
2.2.8.1. Ünsüz Değişmeleri	33
2.2.8.2. Ünsüz Benzeşmesi	36
2.2.8.3. Ünsüz Türemesi	37
2.2.8.4. Ünsüz Düşmesi	38
2.2.8.5. Ünsüz ikizleşmesi	39
2.2.8.6. Ünsüz Göçüşmesi	40
2.2.8.7. Hece Düşmesi	40
2.2.8.8. Aykırılışma	40
3. Sâbzvân Koşıkları'nın Şekil Bilgisi Özellikleri	41
3.1. Ad	41
3.1.1. Somut adlar	41
3.1.2. Soyut Adlar	42
3.1.3. Ad Yapı	42

3. 1.3.1. Addan Ad Yapan Ekler	42
3. 1.3.2. Füliden Ad Yapan Ekleri	46
3. 1. 4. Ad Çekimi	46
3. 1. 4. 1. Çokluk	47
3. 1. 4. 2 İyelik Ekleri	47
3. 1. 4. 3. Aitlik Eki	48
3. 1. 4. 4. Hâl Ekleri	48
3. 1. 4. 4.1. Yal n Hâli	49
3. 1. 4. 4.2. İlgi Hâli	49
3. 1. 4. 4.3. Yükleme Hâli	49
3. 1. 4. 4.4. Yönelme Hâli	50
3. 1. 4. 4.5. Bulunma Hâli	51
3. 1. 4. 4.6. Ç kma Hâli	52
3. 1. 4. 4.7. Vas ta Hâli	53
3. 1. 4. 4.8. eşitlik Hâli	53
3 .2. S fatlar	54
3 .2. 1. Niteleme S fatla >	54
3 .2. 2. Belirtme S fatla >	54
3 .2. 2.1. İşaret sıfatları	55
3 .2. 2.2. Say S fatla >	56
3 .2. 2.3. Soru S fatla >	57
3 .2. 2.4. Belirsizlik S fatla >	57
3 .2.3. S fatlar n Derecelendirilmesi	57
3 .3. Zamirler	58
3 .3.1. Şahıs Zamirleri	58
3 .3.2. İşaret Zamirleri	62
3 .3. 3. Dönüştülük Zamirleri	63
3 .3.4. Soru Zamirleri	63
3 .3.5. Belirsizlik Zamirleri	65
3 .4. Zarf	66
3 .4. 1. Zaman Zarfla >	67
3 .4. 2. Yer ve Yön Zarfla >	68

3 .4. 3. Miktar Zarfla >	68
3 .4. 4. Soru Zarflar	68
3 .5. Fiil	69
3 .5.1. Fiil yap> >	69
3 .5.1.1. Ek Ekleme Yoluyla Fiil Yap> >	69
3 .5.1.1.1. Fiilden Fiil yapan ekler	69
3 .5.1.1.2. Addan Fiil Yapan Ekler	69
3 .5. 1. 2. Birleştirme Yoluyla Fiil Yapımı	70
3 .5. 1. 2.1. Birleşik Fiiller	70
3 .5.2. Fiil Kategorileri	71
3 .5.2.1. at Kategorisi	71
3 .5.2.2. Fiillerde Olumluluk -Olumsuzluk kategorisi	73
3 .5.2.3. Kip Kategorisi	75
3 .5.2.3.1. Şart Kipi	75
3 .5.2.3.2. Emir kipi	76
3 .5.2.3.3. Gereklilik kipi	78
3 .5.2.4. Zaman Kategorisi	78
3 .5.2.4. 1. Bilirli Geçmiş Zaman	78
3 .5.2.4. 2. Bilirsiz Geçmiş Zaman	80
3 .5.2.4. 3. Geniş Zaman	81
3 .5.2.4. 4. Şimdiki Zaman	83
3 .5.2.4. 5. Gelecek Zaman	83
3 .5.2.4. 6. Birleşik Zamanlar	84
3 .5.2.4. 6. 1. Hikâye	84
3 .5.2.4. 6.1.1. Bilirsiz Geçmiş Zamanın Hikayesi	85
3 .5.2.4. 6.1.2. Geniş Zaman Hikâyesi	85
3 .5.2.4. 6.1.3. Şimdiki Zamanın Hikâyesi	85
3 .5.2.4. 6.1.4. Şart Kipinin Hikâyesi	85
3 .5.2.4. 6. 2. Rivayet	86
3 .5.2.4. 6. 2. 1. Bilirsiz Geçmiş Zamanın Rivayeti	86
3 .5.2.4. 6. 2. 2. Geniş Zamanın Rivayeti	86
3 .5.2.4. 6. 2. 3. Gelecek Zaman n Rivayeti	86

3 .5.2.5. Şahıs Kategorisi	86
3 .5.2.5. 1. Şahıs Ekleri	86
3 .5.3. Bitmemiş Fiiller	89
3 .5.3. 1. İsim-Fiiller	89
3 .5.3. 2. S fat- Fiiller	90
3 .5.3. 3. Zarf-Fiiller	91
3 .6. Edatlar	95
3 .6.1. Çekim Edatla ›	95
3 .6.2. Soru Eda ›	97
3 .6. 2. Edat Vazifesinde Kullan lan Kelimeler	97
3 .7.Bağlaçlar	97
3 .7.1. Sıralama Bağlaçları	98
3 .7.2. Denkleştirme-Karşılaştırma-Seçme Bağlaçları	99
3 .7.3. Cümle Bağlayıcısı Niteliğindeki Bağlaçlar	99
4. Metin	101
5. Çeviri	167
6. Dizin	234
Kaynaklar	364
Özet	
Abstract	

Kısaltmalar ve İşaretler

Eser, Dil, Lehçe, Ağız Adları ile Diğer Kısaltmalar

a.g.e.	= ad geçen eser
Ar.	= Arapça
bkz.	= Bakınız
ETü.	= Eski Türkçe
Far.	= Farsça
TDTA	= Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatlar Antolojisi
TDK	= Türk Dil Kurumu
Tr	= Türkçe
ÖTİL	= Özbek Tilining İzahlı Lugati
ÖTS	= Özbek Tilining Sözlüğü

Çevriyazı İşaretleri

آ, ا	: a, â	ص	: ś
ا	: ä, e,	ض	: ž
او	: o, ö, u, ü	ط	: t
اي	: i	ظ	: z
ای	: , i	ء	: Ø
او	: o, ö, u, ü, û	ع	: Ø
ب	: b	غ	: ğ
پ	: p	ف	: f
ت	: t	ق	: k
ث	: ś	ك	: k
چ	: ç	گ	: g, ŋ
ج	: c	ل	: l
ح	: ĥ	م	: m
خ	: ħ	ن	: n
د	: d	نگ	: ŋ
ذ	: ž	و	: v, o, ö, u, ü
ر	: r	ه, ه, ه	: h, ä
ز	: z	ی, ی	: y, ,i
س	: s		
ش	: ş		

Diğer İşaretler

//	= Fonem parantezi.
-	= Gramer tahlilinde fiil kökü, fiil köküne gelen yap m eki. Fiil ve isim taban nda çekim eki.
+	= Gramer tahlilinde isim kökü, isim köküne gelen ek.
>	= Bu şekle girer.
<	= Bu şekilden gelir, bir dilden başka bir dile geçiş.
â, a:	= Uzun a
ä, a:	= aç k e
e:	= kapalı e
û, u:	= Uzun u
T1Ş	= Teklik Birinci Şahıs
T2Ş	= Teklik İkinci Şahıs
T3Ş	= Teklik Üçüncü Şahıs
Ç1Ş	= Çokluk Birinci Şahıs
Ç2Ş	= Çokluk İkinci Şahıs
Ç3Ş	= Çokluk Üçüncü Şahıs

1. Giriş

Derlenen eserler, ait olduğu toplumun, dil ve edebiyat özelliklerini içeren ana kaynaklardan biridir. Bu anlayış doğrultusunda, Afganistan Özbek Türklerinin dil ve edebiyat özelliklerinin tespit edebilmek için derlenen eserleri ve belgeleri esas alınmalıdır. Ancak, Afganistan Özbeklerinde okuma –yazmanın, sosyal bir olgu olmaktan ziyade bireysel bir faaliyet niteliği taşıması ve yasaklanması gibi etkenler, Afganistan Özbeklerinde sınırlı da olsa ortaya çıkan eserlerin birçoğunun günümüze kadar ulaşmasına engel olmuştur. Basın-yayın faaliyetlerinin yeniden canlanması, Afganistan’daki Özbek aydınları da kendi sosyal, kültürel ve siyasal hayatları ile ilgili az da olsa eser vermeye sevk etmiştir. Bu eserlerden biri, Salih Muhammed HASSAS’ın derlediği *Säbzbân Qoşıqları*’dır. *Säbzbân Qoşıqları*, Afganistan Özbeklerinin anonim halk edebiyat ürünlerinden biridir. *Säbzbân Qoşıqları ile* Özbek Türklerinin sahip olduğu kültürel zenginlik, daha sonraki kuşaklara ulaşmıştır. Aşk, sevgi, ayrılık, özlem ve doğa gibi konuların işlendiği bu tür, *aa –ba-ca-da* kafiye şemasına sahip dörtlülüklerden oluşmaktadır.

1.1. Özbek Türklerinin Tarihine Kısa Bir Bakış

Altın-orda Türk devletinin hükümdarı Özbek Han soyundan gelen Ebu’l-Hayr Han Şiybani (1428-1468) arasında tek bir siyasî otoritenin olmadığından yararlanarak Fergane Vadisi’nde yeni bir devlet kurmuştur. Bu yeni devletin hükümdarı Şibani, Altın-Orda hakanı Özbek Han soyundan geldiği için bu devlete Özbek devleti ve bu devletin tabilerine de Özbek Ulusu denmiştir. (Saray 1993: 13). Daha sonra, Ebu’l-Hayr Han’ın yerine geçen oğlu Muhammed Şibani (1468–1506) liderindeki Özbek devleti, Özbek kavmi olarak varlıklarını sürdürme bilmişlerdir.

Altın orda Hanlığı’nın dağılmasının ardından XV. Asırda Orta Asya Türk kavimleri arasında büyük kavmi birliklerin ortaya çıktığını görüyoruz. Bunların başlıcaları Özbek, Kazak ve bunlardan bir müddet sonra teşekkül eden Nogay uluslarıdır. Özbekler XIV. yüzyılda ortaya çıkmış olmasına rağmen ulus yapıları XV. asır başında tekemmül etmişti. Bütün Deşt-i Kıpçak göçebe ahalisinin Moğollar çağında İslamiyetin daha pek yayılmadığı zamanlarda genellikle “Tokmak” olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Bu ad Özbek Han devrine (1312-1240) kadar varlığın korumuştur. “Tokma”, aslı, nesebi belli olmayan, suç işlediği için esir olarak

satılacaklara deniliyordu. Kıpçaklara ve Altın Orda Tatarlarına genel bir ad olarak verilen bu ada böyle kötü mana verilmesi, İslamiyetin yayılmasından sonra olmuş olabilir (Togan 1981:32).

Cuci ulusunda kullanılan etnik tabirlerden biri de “Tatar” adıdır. Togmaktan farklı olarak Tatar adı Cuci ulusunda başlangıçta yalnız doğudan gelen Türk ve Moğollardan mürekkep hâkim unsura denilirken “Kıpçak” tabiri de onlara tabi Deşt-i Kıpçak’ın göçebe Türk ahalisine itlak olunmuştur. (Togan 1981:31-32). Ancak zamanla bu tabirler Altın Orda halkının tamamını ifade edecek şekilde, geniş manalarda da kullanılmışlardır. Ruslar Altın Orda’yı ve onun yerini alan bütün hanlıklar – Kazan, Kırım, Ejderhan ve Sibir–Tatar diye adlandırırken, Memluklar Altın Orda’ya Kıpçak sultanlığı adını vermekteydiler (Barthold 2006:248).

Özbek ulusunun bağımsız bir il olarak ortaya çıkışı ise İbrahim Ayba’nın torunu ve Toğlu Seyhin oğlu Ebu’l-Hayr Han zamanında olmuştur. Sülalenin menşei Cuci Han’ın oğlu Şiban Han’dan gelmektedir. (Alpargu 2002:557). XV. asrın ortalarına doğru orta Asya’da bir kuvvet hâline gelmeye başlayan Özbekler arasında (Saray 1996:268) nihayet Barak Han birliği sağlamış ve Timurlularla mücadele etmiştir. Ancak Özbekleri güçlü bir topluluk haline getiren kişi (Alpargu, 2002,557) Batu’nun kardeşi Şiban Han soyundan gelen Ebu’l Hayr Han’dır (1428-1468). O, büyük dedesi Özbek Han’ın adını verdiği devleti 1428’de kurarak istiklalini ilan etmiştir. Timurluların taht kavgalarından istifade eden Ebu’l Hayr Han, Ebu Saide yardım ederek 1451’e kadar Türkistan’ın yarısını hâkim olmayı başarmıştır (Saray 1996: 268). Barthold, Ebu’l-Hayr Han’ın kurduğu devletin baş şehrinin Sığınak şehri olabileceğini düşünmektedir (Alpargu 2002:557).

Fakat Özbek Türklerinin gösterdiği bu başarı, kuvvetli Moğol kabilelerinden “Kalmaklarla Oyratların” kıskançlığını celbediştir. 1456’da Kalmakların bir sene sonra da Oyratların hücumlarına uğrayan Özbek Türkleri, büyük zayıflamışlardır (Saray 1993:14).

Kalmaklar,1368’de Çin’in milli sülalesi tarafından pekin’den çıkarılmış olan Kubilay soyundan gelenler tarafından yönetiliyorlardı. Kalmaklar, Çinlilerden ayrıldıktan sonra Batı Moğolistan ve Sibirya’nın en güçlü topluluğu olarak ortaya çıktılar. Ayrıca onlar, Doğu Türkistan’da, Deşt-i Kıpçak ve Orta Asya’da da etkili olmuşlardır. Kalmak federasyonu 1399-1408 arasında ortaya çıkmıştır. 1399

tarihinin başlangıç olarak kabul edilmesi Kalmakların Önderi Ügeçi–Haşaga'nın Moğol Hanı Elbek'i öldürülmesi ile başlayan hareketlenme dönemleri ile ilgilidir (Alpargu 2002:558).

1451-1468 yılları arasındaki dönem, Ebu'l-Hayr Han'ın önemli sıkıntılara uğradığı bir devre olmuştur. Moğol kabilelerine karşı gösterilen başarısızlıklar üzerine, bir kısım Türkler, Ebu'l-Hayr Han'ın gevşek siyasetini tasvip etmediklerini söyleyerek esas Özbek kitlesinden ayrılmışlar ve kuzeye doğru göç etmişlerdir. Kendi başlarına hareket eden bu Türkler, bilahare Kazaklar olarak adlandırılmışlardır. Buna rağmen, ortaya çıkan Özbek–Moğol rekabeti, Moğol saldırganlığı yüzünden Özbeklerin son derece yıpranmalarına sebep olmuştur. Sonunda Ebu'l-Hayr Han 1468'de Moğollarla yaptığı savaşı kaybedince yerine oğlu Şah- Budak Han geçmiştir. Fakat bu hükümdarın da bütün gayretlerine rağmen perişanlıktan kurtulamayan Özbeklerin kaderi, o devrin en büyük âlimlerinden Mevlana Muhammed Hitayî'den Feyz almış olan Şah- Budak'ın oğlu Muhammed Şibani'nin Buhara'dan dönmesi ile değişmiştir (Saray 1996:268).

XIV. yüzyılda Altın Orda hükümdarı Özbek Hanla başlayan Özbek ulusu kavramı, XVI. yüzyılda Muhammed Şibani devletiyle resmiyet kazanmıştır. Daha önceleri Moğol geleneğine bağlı olarak sadece bir şahıs adıyla ortaya çıkmış olan Özbek kelimesi, daha sonraları bir Türk kavmi olarak tanınmış ve günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

1.2. Afganistan Hakkında Kısa Bilgi

Bugünkü Afganistan adıyla bilinen Asya memleketi, tarihi süreç içerisinde farklı isimlerle muhtelif devletlerin egemenliği altında kalmıştır. Bu nedenle günümüzde etnik bakımdan oldukça karışık bir memleket görünümü arz etmektedir(Erol 2001: 105). Orta Asya, Ortadoğu ve Yakındoğu ülkeleri arasında önemli bir jeo-stratejik konuma haiz olan bu bölge, Türk kavimlerinin doğudan batıya göç etmelerinde de bir geçit noktası oluşturmuştur. Dolayısıyla ilk çağdan başlayan 18.yy'a kadar olan tarihi süreçte, bu bölgelerdeki devletlerin çoğunu, muhtelif Türk devletleri oluşturmuştur. Haliyle günümüz Afganistan'ındaki çeşitliliği, Türk kavimlerine mensup olan önemli Türk varlığı oluşturmaktadır. (Şarani 1388: 19). Afganistan'ın bugünkü yüz ölçümü 650.000 km²'dir (Sarhan

2002: 14). Kuzeyde Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan ile doğuda kısa bir mesafede Çin, Türkistan (Doğu Türkistan), Keşmir ve Pakistan, güneyde Pakistan, batıda ise İran ile komşu bulunmaktadır (Gobar 1949: 312). Yani Afganistan bu ülkelerin arasına sıkışmış tampon ve stratejik bir devlet olarak komşularının tarihini günümüze kadar etkilemiştir. Coğrafi olarak Afganistan, üzerinde sıra dağlar bulunan yaylalardan meydana gelmiştir. Bu sıra dağların en önemlileri, memleketi doğudan batıya ikiye bölen Hindu-kuş (7.697 m), Kûh-i baba (5.158 m), Sefid kuh (3.500 m) dağlardır. Bu sıra dağlar, 6.000 m yükseklikteki Bedaşan bölgesinde Pamir yaylasına uzanır. Bundan başka güneyde Safid-kuh, Sita-kuh (spingar-torgar) ve Süleyman dağları, kuzeyde de Bend-Türkistan dağları bulunur.

Ülkede Afgan adıyla herhangi bir topluluk yoktur Peştunlar, Tacikler Hazara ve Türkler ülkenin dört büyük sosyal grubunu meydana getirmektedir. Küçük bazı Hintli gruplar hariç halkın tamamına yakını Müslüman, Hazaralar dışında kalan Müslümanların tümü de Sünnî'dir. Ülkede Peştunca ve Tacikçe olmak üzere iki resmî dil bulunmaktadır (Erol 2001: 104).

1979 yılında yapılan son nüfus sayımına göre Afganistan'ın nüfusu 15,5 milyondur. Savaş şartları sebebiyle Pakistan'da bulunan 1,5 - 2 milyon civarındaki mülteci de bu sayıya dâhil edilirse, 18 milyon civarında bir nüfus ortaya çıkmaktadır (Oğuz 2001:37-45). Savaşlar sebebiyle bir tahmin yapmak zor olmakla birlikte 2000 yılı itibarıyla Afganistan nüfusunun 26.831.057 olduğu sanılmaktadır (Erol 2001:104).

Afganistan'da yaşayan Türklerin toplam nüfusu konusunda ise, 2.158.000'den 4,5-5 milyona, hatta 6 milyona varan tahminler bulunmaktadır (Saray 1987: 4).

Afganistan farklı dillerin, lehçelerin ve ağızların en fazla konuşulduğu bir ülke görünümüne sahiptir. Bu ülkede yaşayan halklar genelde Peştun dili, ülkenin güney bölgelerinde, Farsçanın değişik bir şivesi olan Dari dili ise ülkenin kuzey ve Batı bölgelerinde konuşulur. Ülkenin resmî dili olmasına rağmen Peştunce, genel iletişim dili değildir. Dari dili ise genel iletişim dili olarak bütün etnik gruplar arasında önemli rol oynar. Afganistan'ın son anayasasında resmî dil olarak kabul edilen Türkçe (Özbekçe ve Türkmençe) de, özellikle kuzey bölgelerindeki Türkler ve kuzeydoğu ile birkaç batı illerinde etkili bir yazı dilidir. Anayasada resmî dil statüsü verilen Türkçe (Özbekçe ve Türkmençe) orta öğretimde bir ders olarak

okutulmamaktadır. Ancak, Afganistan'ın kuzey illerindeki Üniversitelerde “Özbek Tili ve Edebiyatı Bölümü” bulunmaktadır. Afganistan'da ayrıca yirmiden fazla mahallî dil kullanılmaktadır. Türkler, yoğun olarak kuzey bölgelerinde yaşamaktadır. Kuzey Afganistan'ın, tamamına yakın Türk'tür. Bununla birlikte güney bölgelerinde de bazı Türk boyları bulunmaktadır. Ancak bu Türkler, Peştun veya Taciklerle kaynaşarak, millî kimliklerini kaybetmişlerdir. Afganistan'daki Türkler arasında Özbek ve Türkmen Türkleri nüfus bakımından daha kalabalıktır.

1.3. Afganistan Özbek Türkleri

Günümüzde Afganistan'ın kuzey ve kuzeydoğusunda yaşamakta olan Özbek Türklerinin boy bölümlerinin tespiti oldukça güçtür. Çünkü eskiden konar-göçer ve yar konar-göçer olan ve şimdi yerleşmiş Özbekler arasında boya ait teşkilat yoktur ve bunlar daha önce hangi boydan olduklarını hatırlamamaktadırlar. Ancak yar konar-göçer ve henüz yeni nesil Özbek köylüleri arasında bazı boya ait şuur hâlâ mevcuttur. Togan, Özbekleri “doksan iki boy Özbek” olarak zikretmekte ve 92 kabileyi sayan bir “nesep-name” olduğunu belirtmektedir (1947: 42). Kiyameddin Barlas, Afganistan Özbek Türklerinin boylarını şöyle sıralamaktadır: Ming, Kıpçak, Katagan, Saray, Moytan, Burge, Timiş, Nayman, Kuşçi, Korama, Sari, Barlas, Mingit, Kungirat, Koltirat, Otaring, Kengli, Kazaklı, Germsili, Kiyak, Oymaut, Çoçmen, Şibağlı, Yüz, Celayir, Çağatay, Kevçin, Togil, Tolegeçi...vs (Barlas 1987: 4).

Nitekim Afganistan Özbeklerine, Karluk, Kıpçak, Kongurat, Çağatay ve Katagan Özbekleri gibi isimler verilmektedir. Diğer taraftan Özbekler kendilerini, Kamaki, Mangit, Ming, Şiş Kara ve Teymus şeklinde de adlandırmaktadırlar (Erol 2001: 110).

Afganistan'daki Özbek Türkleri, diğer Türk toplulukları gibi, yüzyıllar itibariyle bölgeye hâkim olmaya başlayan Özbekler, 19. yüzyıla kadar süren Babur, Şeybânî, Hokand, Astrahan, Mangıt, Buhara ve Hive hanlıklar dönemlerinde buradaki hâkimiyetlerini sürdürmüşlerdir (Merci 1966: 269-271). Bugün de Özbekler Afganistan'ın en önemli topluluklarından biri olmaya devam etmektedirler.

Afganistan Özbek Türklerinin yerleşim alanlarıyla ilgili olarak kaynaklarda aynı bilgiler verilmektedir. Afganistan Türkleri, özellikle Özbek Türkleri genellikle

Afganistan'ın kuzey ve doğu bölgelerinde, yani Afgan Türkistan'ın (Güney Türkistan) çeşitli yerlerinde yaşamaktadırlar. Kuzey Afganistan, Türkistan ve Katagan olarak iki idarî bölgeye ayrılmıştır. Türkistan bölgesi, İran sınırındaki Herat ilinden başlayarak Özbekistan sınırındaki Belh ve Samangan bölgelerine kadar uzanan yedi vilayetten (Herat "Herat", Badgiz "Kale-i Nev", Faryab "Meymene", Cozcan "Şibirgan", Sarepu "Sarepul", Belh "Mezar-i Şerif", Samangan "Aybek") oluşmaktadır (Erol 2001: 112).

Katagan bölgesi ise, Türkistan bölgesinin doğusundan Türkistan vilayetleriyle Kabil yolunun kesişme noktasındaki Bağlan vilayetinden başlayarak Afganistan'ın en doğusundaki Badahşan vilayetine kadar uzanan dört ilden (Bağlan "Pulihumri", Kunduz "Kunduz", Tahâr "Talikan", Badahşan "Feyzabad") oluşmaktadır. Son zamanlarda devlet memurluğu ve ticaret amacıyla Kabil ve diğer bölgelere gidip yerleşen Özbekler dışında, Afganistan Özbek Türkleri ağırlıklı olarak, Herat ve Badgiz müstesna, bu iki bölgede dağınık bir şekilde yaşamaktadırlar.

Afganistan'da yaşayan Özbek Türklerinin sayısı hakkında birbirinden çok farklı tahminler vardır. Afganistan tarihi boyunca sadece iki kere nüfus sayımı yapılmıştır (1962 ve 1974). Yapılan bu iki sayım da birbiriyle tamamen çelişkilidir. Ayrıca idarî sistem tamamen Peştunların elinde olduğu için bölgedeki Peştunlar daha fazla gösterilmeye çalışılmıştır (Erol 2001: 113). Eski Sovyetler Birliği Akademisi'nin yayımladığı *World Population* (Moskova, 1981) adlı esere göre, Afganistan nüfusunun % 8,6'sını oluşturan Özbek Türklerinin nüfusu 1.300.000'dir (Gülensoy 1994: 120). En güvenilir nüfus sayımı olarak kabul edilen 1962 yılındaki istatistiğe göre, ülkenin toplam nüfus sayısı 15.271.687 kişi olarak gösterilirken, bölgedeki Özbeklerin sayısının 1 milyon olduğu belirlenmiştir. Daha sonra 1974 sayımında ülke nüfusu yaklaşık 20 milyon gösterilirken, Özbeklerin sayısı 820 bin kişi olarak saptanmıştır (Erol 2001: 113). Daha sonraki yıllarda Afganistan nüfusunun % 14'ünün, yani 3 milyon kadarının Özbek olduğu, toplam Türk nüfusunun 6 milyon, Özbek nüfusunun ise 2 milyon (Andican 1989: 11) civarında bulunduğu veya toplam Türk nüfusunun 5 milyon, Özbek nüfusunun ise 2-2,5 milyon olduğu yolundaki tahminler yanında, Özbeklerin 1,5 milyon ila 3 milyon arasında bir nüfusa sahip oldukları yolunda çok sayıda görüş ve tahmin ortaya konulmuştur (Özkan 2007:246; Oğuz 2001: 44). *Ethnologue*'da Afganistan'ın nüfusu

25.067.000 kişi gösterilirken, Özbeklerin sayısı 1991’de 1.400.000 olarak belirtilmiştir ki bu, % 5,6 bir oranı göstermektedir (<http://www.Ethnologue.com>). TİKA’da yayımlanan, “Afganistan Ülke Raporu adlı” bir çalışmada, 2004 yılında toplam ülke nüfusu, 28.513.057 tahmin edilmiş ve Özbeklerin % 9 (2.566.170) bir nüfusa sahip olduğu gösterilmiştir. Son olarak 2006 yılında yapılan tahminde ülke nüfusu 31.056.997, Özbeklerin sayısı ise % 8 (2.484.560) olarak gösterilmiştir.

Tablo 1: Özbek Türklerinin nüfusunun yıllara göre toplama

Çeşitli Kaynaklara Göre Nüfus Sayım Sonuçları ve Tahminler	Yıl	Ülke Nüfusu	%100	Özbek Nüfusu
En güvenilir nüfus sayımı olarak kabul edilen 1962 yılındaki istatistiğe göre.	1962	15.271.687	7	1.000.000
1974 sayımında ülke nüfusu	1974	20.000.000	4.2	820.000
Gabriele Rasuli (1970)	1970	10-20 milyon	10	750.000 ile 1.649.000
Ethnologue, Languages of the World	1991	25.067.000	5.6	1.400.000
TİKA http://www.tika.gov.tr	2004	28.513.057	9	2.566.170
Forum for Area Studies and Information Center	2006	31.056.997	8	2.484.560

1.4. Afganistan Özbek Türklerinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapı

Afganistan bir tarım ülkesi olması sebebiyle ülke nüfusunun büyük bir bölümü tarım ve hayvancılıkla, az bir kısım ise ticaret, esnaflık ve memurlukla uğraşmaktadır. Ülke nüfusunun toplam yüzde 87’lik bir bölümü, yerleşik hayat yaşarken, geri kalan yüzde 13’ü göçebe hayat yaşayarak hayvancılıkla iştiğal etmektedir. Yerleşik hayat yaşamakta olanların bir kısmı şehirlerde yaşarken ticaret, esnaflık ve devlet memurluğu gibi işlerde çalışmakta, geri kalan büyük bir bölümü

ise köy ve kasaba gibi kırsal kesimlerde yaşayarak tarımlar uğraşmaktadırlar. (Erol 2001: 114).

Afganistan hükümetlerinin takip ettikleri asimilasyon politikası neticesi Özbek Türkleri ülkede üçüncü sınıf vatandaş statüsüne sokulmuştur. Bu durum, Özbekler ve Türkmenler başta olmak üzere bütün Türk topluluğunun ekonomik durumlarına da kaçınılmaz olarak menfi bir tesir icra etmektedir. Özbek ve Türkmenler, genel olarak ekonomi bakımından, hâkim Peştun ve Tacik unsuru içinde zayıf bir durumdadırlar. Millî gelirden en az pay alan Özbekler ve Türkmenlerin başlıca geçim kaynakları arasında, tarım hayvancılık ve bir ölçüde ticaret ile gayet iptidai usullerle yapılan geleneksel küçük el sanatlarından halı dokuma, dokumacılık, çömlekçilik, demir ve bakır işleme ve marangozluk yer almaktadır (Abdülhamitoğlu 1982: 20).

Türkistan bölgelerinde yaşamakta olan Özbeklerin bir kısmı ziraat ve hayvancılık ile uğraşırken çoğu ticaret, devlet memurluğu, esnafılık, el sanatı ve halı dokuma işleri ile uğraşmaktadırlar. Özellikle halıcılıkları ile Afganistan'ın dış ticaretinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Katagan bölgelerinde yaşayan Özbeklerin büyük bir kısmı ziraatla, az bir kısmı da havancılıkla uğraşmaktadır. Bu bölgedeki Özbekler, deri üretimi ile Afganistan'ın dış ticaretine büyük katkıda bulunurken, özellikle pirinç yetiştiriciliğinde Afganistan'ın iç ticaretinde büyük bir mevkiye sahiptir. Çünkü Afganistan'ın bütün bölgelerindeki pirinç ihtiyacını Katagan bölgesi karşılamaktadır (Erol 2001: 117).

Dünyaca ünlü olan “Karaköl” koyunu, geniş çapta Türkler tarafından yetiştirilmektedir. Ayrıca, el sanatı, halıcılık, tarım, ticaret ve işçilikle geçinen Türkler de vardır. Tarımla uğraşan Özbek ve Türkmenler, Kunduz, Mezar-i Şerif, Şibirgan ve Meymene, Samangan ve Saripul illerinin; ticaretle uğraşan ve işçilikle geçimlerini sağlayan Özbekler ise bütün ülkede özellikle Herat, Mezar-i Şerif, Anhoy ve Kabil şehirlerinde yaşamaktadırlar. Bunlara ilave olarak Afganistan'ın başlıca ihraç malı olan ve “Buhara Halısı” adıyla ün kazanan halıların hepsi, Türkmen ve Özbek kadınlar tarafından dokunmaktadır. Halı dokuma ve ipekçilik, Özbek ve Türkmen Türklerinin önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır (Abdülhamitoğlu 1982: 20; Merçil 1965: 51-52).

Afganistan'daki Özbeklerin önemli bir bölümü, Tacik kültürünün etkisi altında kalmıştır. Birçok Özbek ailesi, Özbek Türkçesinin yanı sıra Farsça da konuşmaktadır. Bunda Taciklerle Özbekler arasında yoğun olarak görülen evliliklerin rolü büyüktür. (Erol 2001: 117). Dıştan gelebilecek her türlü sosyo-kültürel etkiye kapalı olan bu halkların hayatı yarı konar-göçer köylerde biraz daha toleranslıdır. Şehirlerde yaşamakta olan Özbek ve Türkmen Türkleri, geleneksel kültürü korudukları hâlde Tacik kültürü etkisi altında modernleşmek eğilimindedirler. Afganistan Özbekleri arasında Katagan ve Kongurat Özbeklerinin yarı-ünsüzünü c-ünsüzüne çeviren Kıpçak özellikleri gösteren bir ağız kullandıkları, diğer Özbek gruplarının ise Karluk özellikleri taşıyan ağızlar kullandıkları görülmektedir. Özbekistan'da olduğu gibi Afganistan'da da Özbekler ve Tacikler arasında yakın ilişkiler ve evlilikler bulunmaktadır. Bu ilişkilerin etkisiyle Tacikçe kullanan Özbek Türkleri de bulunmaktadır (Erol 2001: 116-117).

Afgan veya Peştun yöneticilerinin Peştun olmayan kavimlere ve özellikle Türklere (Özbek ve Türkmenlere) karşı uyguladıkları baskı ve asimilasyon politikası gün gittikçe ağırlaşmıştır. Her ne kadar 1963'te Afganistan'da yeni demokrasi altında ülkede bir takım demokratik düzenlemeler yapılsa da, Özbekler ve Türkmenler yine sosyal ve kültürel rahatlığa erişememişler (Barlas 1996: 982). 1978 yılında komünist partisinin ve ardından 1979 yılında ülkenin eski Sovyet ordusu tarafından işgal edilmesi ile Afganistan'ın siyasî ve sosyal hayatında bir takım değişiklikler getirilmiştir. Yeni yönetim, kendi varlığını koruyabilmek için bundan önceki adaletsizliklere karşı mücadele ederek sosyal adalete dayalı bir yönetim sözü vermiş ancak, yeni uygulamalar esnasında, Özbekler ve Türkmenler sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve siyasî haklarını oldukça uzun bir süre sonra talep edebilmişlerdir (Barlas 1996: 982).

Afganistan'daki bütün Türkler başta Özbekler olmak üzere, zengin bir folklorik hazineye sahiptir. Millî kıyafetleriyle, halk çalgıları ile, zengin musikiyle, yemekleriyle ve sporlarıyla Peştun ve Taciklerden ayrılmaktadır.

1.5. Afganistan Özbek Türklerinin Halk Edebiyatı

Halk edebiyatı; malzemesi dile dayalı olan, sözlü olarak nesilden nesile aktarılan, halkın yaşayış tarzını, dünya görüşünü ve zevkini yansıtan ürünlerdir. Bu

günkü Özbek halk edebiyat›n umumî Türk halk edebiyat›n›n ayrılmaz bir bölümüdür (TDTE Antolojisi, XIV, 2000: 100). Özbek halk edebiyat›n en önemli ve güzel örnekleri bugünkü Afganistan Özbek halk edebiyatında da yer almıştır. Afganistan’daki Özbek *halk edebiyatı* terimi dışında halk edebiyatı, *el edebiyatı*, *ağzaki icad*, ve *ağzaki edebiyat* gibi terimler de kullanılmaktadır (Aymak1387: 3).

Afganistan Özbek folkloru üzerinde az sayıda çalışma yapılmıştır, şimdiye kadar Afganistan Özbeklerin folkloru üzerine yapılan Ingeborg Thalammer, *Die liedkategorien der Özbeken Nordwestafghanistans. Eine Prosodisch-folkloristische studie (Gebundene Ausgabe- 1984)*, Ingeborg Baldauf, *Materialien zum Volkslied der Özbeken Afghanistan von* (Broschiert -1989) (*Afganistan’da Özbek halk türkülleri ve materyalleri*), Doktor Harif Husmani, *Afganistan uzbeklerinin folkloridan namuneler* (1980), Doktor Feyzullah Aymak, *Halk Durdaneleri* (2008), Salih Muhammed Hassas’ın *Koşıklar ve Oyunlar* (2009) ve *Säbzvân Koşıkläri* (2005) gibi çalışmaları önemlidir. Ayrıca, Saim Sakaoğlu “Afganistan Türklerinin halk edebiyat ve folklorundan örnekler” (*Türk Kültürü*, 1980: 37-46) adlı çalışmasında folklor ürünlerini örneklemiştir.

Afganistan Özbeklerinin sözlü edebiyat ürünlerini masallar “ertekler”, atasözleri “makaller”, türküler “koşıklar”, destanlar “dastanlar”, bilmece “taftamataller”, efsane “afsaner”, fıkra “latife”, ninni “elle”, alkış ve kargış “dua ve beddua” ve eskiye “nükte” oluşturmaktadır

Koşıklar -Türküler

Afganistan Özbek Türkleri arasında halk Koşıklarının şu türleri vardır: yâr-yâr, ölümlü –ölümlü, nay-naylar, sab zaman (sabzuvan), mehnat Koşıkläri, kahramanlık Koşıkläri, yığı, yoklavlar, balälär koşukları bulunmaktadır.

Afganistan Özbeklerinde düğünlerde ve başka mutlu merasimlerde yâr-yâr ve ölümlü, genellikle yaşlı kadınlar tarafından; nay-nay ise kızlar tarafından söylenir. Aşağıda yar yar – ölümlü ve nay-nay türkülerinden örnekler verilmiştir.

yâr-yâr

İldäkdäki yigitlä, yolni başlä, yâr-yâr.

Kekse-keske katnälär tayni başlä, yâr-yâr.

Kekse-keske katinlä, barib keli, yâr-yâr.

İkki yanki kandirib, tayni kiliñ, yâr-yâr.
 Keçesi sawçi keldi aydin uçun, yâr-yâr.
 Aydini tay kilmakçi ağam uçun, yâr-yâr.

Öläng

Қ>z l-қ>z l ħorazlär ħ rmän saçär hay öläng,
 Қ z körmegen yigitler, täñä saçär hay öläng,
 Öläng -öläng , can öläng , öläng kâpdır hay öläng,
 Öläng bilgan tiliñdän meñä öptir hay öläng,
 Topħanäniñ ot>n ärça imiş, hay öläng,
 Kelin cannıñ kuylägi parça imiş, hay öläng,

Nay nay

Arığ labında havuz nay-nay
 Havuzdan su alamiz nay-nay
 Sunu bahana қ>l p nay-nay
 Yangamizning köremiz nay-nay (Aymak 1386: 23,101).
 Tercüme:
 Irmak boyunda havuz
 Havuzda su al yoruz
 Sunun sebebiyle
 Yengemizi görüyoruz.

1.5.1. Säbzbân Қоşıқläri

Säbzbân Қоşıқläri da diğەر қоşuқları gibi Afganistan Özbek halk қоşuқlarının yaygın türlerindedir. Säbzbânlar, esasen dörtlükler tarz ndaki k talardan meydana gelir, 11’li hece ölçüsüyle ve aa-ba kafiye örgüsüyle söylenir.

Bu қоşıқlar, belli bir zaman ve mekân içerisinde, iş yaparken özellikle halı-kilim dokumada ve geleneksel sümelek “uğut” pişirme zamanlarında kadınlar ve k>zlar taraf ndan söylenir. Säbzbân Қоşıқläri esasen aşk-sevgi, ayr>l k, vefas>zl k, gam kaygı gibi konuları işler. Kad>nlar ve k>zlar üzüntülerini, ac >lar n , sevinçlerini, istek ve duygular>n Säbzbân vezninde söylemişlerdir (Hassas 1384: h)

Säbzbân Қоşıқläri, Yazı adlı delikanl ile ve Ziba adlı genç k>z aras ndaki karşılıklı sevgi üzerinedir. Rivayetlere göre Yaz , Faryab vilayetinin Almar ilçesinde

dünyaya gelmiş ve Ziba isimli kıza âşık olmuştur. Aşk duygusunun etkisiyle Yazı, sevgilisine şiirler söylemeye başlamıştır.

Ziba ise Faryab vilayetinin Gülcan Sayad kasabasında doğmuştur. Birbirlerini seven bu iki âşık, soylar arasında vuku bulan olaylar ve düşmanlıklar nedeniyle birbirlerine kavuşmadan ölmüşlerdir. Ölümünün nedeni ise şöyle rivayet edilmektedir:

Yazı, Ziba' nın aşkına ve ayrılığına dayanamamış ve sonunda intihar etmiştir. Ölüsü Almar'da Karayı Dağı'nın yamacındaki mezara defnedilmiştir Ziba, olay duyarak kız arkadaşlarına “ayakkabımın birisini mezarda unutmuşum” diye bahane ederek mezara gitmiş ve kafasını büyük bir taşa vurarak intihar etmiştir. Böylece bu iki âşığın birbirlerine söylediği şiirler veya türküler halk arasında Sâbzbân adıyla yayılmıştır ve halk edebiyatının önemli bir türünün parçası olmuştur:

*Çölda kördim çöl börünü uyini
Sağ nib-man yazı can nig boyini
Sağ nsam- sağ nmasa yerte keler
Solgân al p supray aq yolunu
Çölde gördü çöl kürün evini
Özlemişim yazı canın boyunu*

Sâbzbân Kışıklârin derleyerek halk bilimcilerin ve halkın istifadesine ilk defa sunan Salih Muhammed Hassas'dır. Hassas, *Sâbzbân Kışıklâri*'nin ilk defa radyodan duymuş ve kendisinde bir ilgi uyanmıştır (Hassas 1384: z), Hassas, yaklaşık 654 dörtlükten oluşan *kışıklâri* metin hâlinde yayımlamıştır.

Sâbzbân Kışıklâri ile ilgili günümüze kadar yapılmış olan bir çalışma mevcut değildir. Feyzullah Aymak, Afganistan yerel radyosu müdürlüğü sırasın da kendisine gönderilen Sâbzbânları bir araya toplayarak yayımlamıştır (Hassas 1384: z)

Sâbzbân Kışıklâri metin olarak halk edebiyat antolojilerinde de yayımlanmıştır. Muhammet Alim Yarkın “Halk Agzaki Edebiyat ve Dürdane Sözler” adlı eserinde Sâbzbân Kışıklâri'nin yayımlanmış olduğunu belirtmiştir (Hassas 1384:v)

Anonim olan *Sâbzbân Kışıklâri*nden etkilenerek bu hece ölçüsüyle ve içerikle Abdulhak Kuygen ve Muhammed Alim Lebib adlı şairler *Sâbzbân Kışıklâri* yazmışlardır (Hassas 1384: 130-134).

2. *Säbzyân Koşıkläri'nin* Ses Bilgisi Özellikleri

2. 1. Ünlüler

Çiğerlerden gelen havanın ağız kanallarında her hangi bir engele uğramadan çıkmasıyla oluşan, sadece ses yolundaki daralma ve genişleme ile çeşitlenen, dil ve dudakların oluşturduğu seslere ünlü denir (Korkmaz 2007: 225).

Çalışmakta olduğumuz metinde /a/, /ä/, /â/, /e/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/, /û/, ünlüleri tespit edildi.

Säbzyân Koşıkläri metinlerinde, Türkçedeki /a/, /e/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ temel ünlüleri yanında, birtakım ses olaylar sonucunda ortaya çıkan ve Türkçenin sekiz temel ünlüsünün yanında /â/, ä, /û/ olanlar da mevcuttur. /â/, /û/ gibi uzun ünlülerin çoğu, Arapçadan ve Farsçadan alınan alıntı kelimelerde görülür. Bunun yanında az da olsa Türkçe kelimelerde uzun ünlülere rastlanmaktadır. *Säbzyân Koşıkläri'*nda tespit edilen ünlüleri aşağıdaki gibi tasnif edebiliriz.

Teşekkül noktasına göre ünlüler:

II. Kalın Ünlüler: a, ä, â, o, u, û.

II. İnce Ünlüler: ä, e, i, ö, ü.

B . Teşekkülleri sırasında dudakların durumuna göre ünlüler:

I. Düz Ünlüler: a, â, ä, e, i.

II. Yuvarlak Ünlüler: o, u, û, ö, ü.

C . Telaffuz sırasında açıklık, kapalılık derecesine göre ünlüler:

I. Geniş Ünlüler: e, ä, â, o, ö

II. Dar Ünlüler: ä, i, u, û, ü

Tablo 2: Sābzvān Qoşıqları ünlüleri
Kalın Ünlüler

2. 1.1. Kalın Ünlüler

2. 1.1.1. Düz Geniş Kalın Ünlüler

/a/ Ünlüsü:

Eski Türkçe, Çağatay Türkçesi, Standart Özbek Türkçesi, Türkiye Türkçesi ve diğer tarihi ve Standart Türk lehçelerinde bulunan bu ünlü, kalınlık, düzlük, genişlik karakterini taşımaktadır. Genel Türkçenin ses kurallarına uygun olduğu gibi çalıştığımız bu metinde Türkçe ve alıntı kelimelerin başında ortasında ve sonunda gelebilir. Ancak bu ünlü, Afganistan Özbek Türkçesi ağızlarında ve çalışmakta olduğumuz metinde bazı kelimelerin başında biraz daha kalın söylenmektedir. Afganistan Özbek Türkçesinde ve metinde bu ünlü, kelime başında medli elif (آ) ile (*almä* ألمه (34) “elma”); kelime içinde ise, elif (ا,) ile yazılmaktadır: *qal* قلاغ (46) “kırılma”, *qal* قال (631) “kalmak”, *piyalä* پياله (631) “bardak”, *yäman* يمان (637) “kötü”, gibi.

Kelime başında: *alä* آله (1) “ela”, *al* (4) “almak”, *at* آت (5) “at”, *aş* (5) “yemek”, *almä* ألمه (6) “elma”, *atä* آته (23) “baba”, *anä* آنه (29) “anne”, *ay* آى (43) “ay”, *aq* آق (67) “ak, beyaz”, *adäm* آدم (77) “adam, insan”

Kelime ortasında: *uzağ* اوزاغ (4) “uzaktan”, *qayt* قيت (8) “dönmek”, *yan* - يان (1) “yanmak”, *qaş* قاش (11) “kaş”, *taş* تاش (68) “taş”, *qari* قارى (70) “yaşlı”, *qarä* قاره (73) “kara, siyah”, *s* سوغ (118) “soğuk”, *y* يوغ (118) “yakın”, (105) “göz yaşı”, *bar* بار (112) “varmak”, *taq* تاق (117) “takmak”.

Kelime sonunda: *ağa* (23) “ağabey”, *âvliya* (Ar. اوليا) (44) “evliya”, *q̄ ya* (315) “reng”, *dünya* (Ar. دنيا) (378) “dünya.

/â/ ünlüsü:

Kalın, düz, geniş olan bu ünlü, alıntı kelimelerde uzunluk karakterini kazanmış olan bir ünlüdür. Metinlerimizde çoğunlukla Arapça ve Farsça kelimelerde uzun /a/ ünlüsü bulunmaktadır. Bu kelimelerdeki /a/ ünlüsü, alındığı dilde de uzundur: *âşir* (20) “aşirmek, artirmek” *âstanä* (< Far. آستانه) (30) “yer ad” *cân* (< Far. جان) (27) “can”, *bâğ bân* (< Far. باغبان) (8) “bahç van” *yâr* (< Far. يار) (11) “yar, sevgili” *hodâ* (< Far. خدا) (15) “Allah”, *däryâ* (< Far. دريا) (19) “rmak”, *bâzâr* (< Far. بازار) (29) “pazar”, *h̄tiyâr* (< Far. اختيار) (31), *şâmâl* (< Far. شمال) (33) “rüzgar”, *Ôâşık* (< Ar. عاشق) (38) “aşık”.

2. 1.1.2. Yuvarlak Geniş Kalın Ünlüler

/o/ ünlüsü:

Afganistan Özbek Türklerinin kullandığı alfabede elif ve vav (و) şeklinde gösterilmektedir. Kalın, yuvarlak ve geniş bir ünlü olan /o/ ünlüsü, Türkçe kelimelerde kelime başında ve ilk hecede bulunmaktadır.

Bu ünlü, /g/, /k/, /h/ ünsüzlerinden sonra /ö/ ; ğ, k̄, , ħ ünsüzlerinden sonra ise /o/ olarak okunur (Öz 1994:). *oḥşär* (اوخشر) (92) “benzer”, *q̄olim* (104) “elim” *oğ l* (129) “erkek çocuk”. Bazı kaynaklarda /o/ ve /ö/ ünlülerini ayırmak için farklı yazımlar görülür. Nurallah Altoi, “Özbek Tili Sözlüğü” adlı çalışmasında /o/ ünlüsünü (و) şeklinde gösterirken, /ö/ ünlüsünü (و) şeklinde göstermiştir. Bu türden yazımlara başka kitaplarda da rastlanır. Dolayısıyla standart bir yazım görülmez. Çalışmakta olduğumuz metinde iki ünlünün aynı şekilde yazıldığı görülür: *oḥşäydi* (1) اوخشيە دى “benziyor”, *oynär* (3) اوينر “oynar”, *sorädi* (8) سورە دى “sordu”, *oltiribti* (11) اولتيرىبتى “oturuyor”, *oḡ gän* (15) وقىگن “okumuş”, *ortäsigä* (41) اورته سىگه “ortas na”, *oḡli* (47) اوغىل “oğlu”, *otiz* (86) اونىز “otuz”, *on tört* (92) اون تورت “on dört”, *q̄ol* (104) قول “el”, *kop* (107) كوپ “çok”, *dost* (114) دوست “dost”, *yoḡ* (120) يوق “yok”, *boy* (137) بوى “boy”, *zor* (164) زور “zor”, *q̄oşä* (164) قوشه “çift”, *yolgä* (166) يولگه “yoluna”, *boldim* (183) بولدىم “oldum”, *boyim* (188) بويم “boyum”, *yoḡaridän* (227) يوقارىده “yukar dan”, *boş* (235) بوش “boş”, *oltisä* (241) اولتيرسه “otursa”, *yoldaşin* (246) يولداش

“arkadaşın, yoldaşın”, *gozä* غوزه (256) “pamuk”, *doşmäni* دشمن (260) “düşmanı”, *hoş* خوش (262) “hoş”, *otin* اوتین (267) “odun”.

2. 1.1.3. Düz Dar Kalın Ünlüler

// Ünlüsü:

Afganistan Özbek Türkçesinde /ɔ/ ünlüsü, /i/ ünlüsü ile aynı harfle gösterilmektedir. Özbek Türkçesinde bu ünlü, kalın düz – dar ve normalden kısa bir ünlüdür. Özbek Türkçesinde bu ünlü /k/, g, h art damak ünsüzlerinden sonra kelime başında ve kelime ortasında gelebilmektedir. Çalışmakta olduğumuz metinde de tespit ettiğimiz bir çok örnek bulunmaktadır: *kışlaqda* قيشلاقده (60) “köyde”, *çigib* چيغب (75) “çıkıp”, *h mçädäy* خيمچه دی (233) “dal gibi”, *k lär* قیلر (78) “yapar”, *k z* قیز (85) “k z” *glä* يغله (102) “ağlamak” *sä* سرينغ (104) “sar” *k liç* قیلچ (107) “k>l ç” *g* ارينغ (100) “ark”, *yaşırak* ياشی راق (105) “çok iyi”, *kmäsä* چيقمه سه (4) “ç kmasa”, *k k* قيزيق (184) “ilginç”, *kaşık* قاشيق (282) “kaşık”, *Öâşık* عاشق (288) “aşık”, *l k* لايق (431) “1. çalışkan”, 2. beraber”, *k k* قوريق (612) “kuru”, *ar k* آرتيق (643) “artık”, *y g* ياوغ (118) “yakın”, *büy* بويرغ (337) “emir”, *koşığ* قوشیغ (354) “şarkı”, *k g* قتیغ (507) “sert”, *mil* ميلتیغ (627) “silah”.

2.1.1.4. Yuvarlak Dar Kalın Ünlüler

/u/ ünlüsü:

/u/ ünlüsü, kalın – yuvarlak ve dar karakterli Türkçenin aslı ünlülerinden biridir. Standart Özbek Türkçesinde /u/ ünlüsü, fonetik incelemelerde /ü/ ünlüsünün kalın varyantı olarak değerlendirilmektedir (Şaabdurahmanov 1980: 50). İncelediğimiz metinde bu ünlü, Türkçe ve alıntı kelimelerde, kelime başında ve kelime içinde ilk hecede ve İkinci hecede bulunmaktadır: *uzagdan* اوزاغ دن (4) “uzaktan”, *kutilsäm* قوتیلسم (6) “kurtulsam”, *buğday* بوغداي (9) “buğday”, *ustigä* اونیت (12) “üstüne”, *uyidä* اویده (12) “evinde”, *uzat* اوزت (13) “uzatmak”, *unit* اونیت (14) “unutmak”, *uzin* اوزین (16) “uzun”, *uylä* اویله (17) “düşünmek”, *uçrä* اوچره (21) “buluşmak”, *kuş* قوش (22) “kuş”, *yuldir* یولدیز (42) “yıldız”, *yurtim* یورتیم (43) “yurdum”, *bulit* بولیت (43) “bulut”, *busaħa* بوساخه (44) “eşik”, *zulf* زولف (2) “zülf”, *kulf* قولف (2) “kilit”, *munäsib* مناسیب (2) “münasip”, *rumäl* رومال (8) “baş örtü”, *dugänä* دوگانه (53) “kız arkadaşı”.

/û/ ünlüsü:

Yuvarlak, dar, kalın ve uzun karakterli bir ünlü olan /u/, normalden daha uzun söylenmektedir. Bu uzunluk, ağıntı kelimelerde daha çok görülmektedir: *âhûn* (< آخون) (292) “imam, din hocası”, *şâftâlûzâr* (< شفتالوزار) (29) “şeftali ağaçlı bahçeler”, *ûmid* (< امید) (328) “umut”, *saygınlık*. *rûşâni* (< Far. روشنی) (388) “aydınlık”, *cûft* (< Far. جفت) (390) “çift”, *mâhfûm* (< Far. مفهوم) “mana, anlam” *ârzû* (< Far. آرزو) “arzu, istek” *cadû* (< Far. جادو) (560) “boyu”, *mârhûm* (< Far. مرحوم) “merhum”. Bununla birlikte metinde, Türkçe olan *orağ* kelimesi, *ûrağ* (299) “orak” şeklinde geçmektedir. Diğer taraftan uzun /u/ ünlüsü, ünsüz düşmesi sonucunda ikincil bir uzunluk olarak da metinde görülmektedir: *âbrü* > *âbrüyû* (< Far. آبروی) (448) “itibar”.

2. 1. 2. İnce Ünlüler

2.1.2.1. Düz Geniş İnce Ünlüler

/ä/ ünlüsü:

/ä/ ünlüsü düz, ince ve geniş bir ünlüdür. Bu ünlü, metinlerimizde diğer ünlülere göre kelimenin her hecesinde daha fazla geçmektedir. Standart Özbek Türkçesinde bazı hecelerde /a/ şeklinde söylenen sesin Afganistan Özbek Türkçesinde /ä/ şeklinde söylendiği dikkati çeker:

Geniş-düz olarak ve açık telaffuz edilir. *ä* ünlüsü telaffuzunda dilin arka kısmı yükselir; dil ucu arkaya doğru çekilir. Metinlerimizde kelime başında, ortasında ve sonunda hem Türkçe hem de ağıntı kelimelerde çok fazla görülür:

Kelime Başında: *äyag* (108) “ayağı” *äytämän* (66) “söyleyeceğim” *äylä-* (360) “döndürmek”.

Kelime Ortasında: *täylä-* (360) “1. atmak, 2. bırakmak”, *näryaq* (362) “o taraf”, *däraht* (< Far. درخت) (366) “ağaç”, *käşki* (< Far. کاشکی) (368) “keşki”, *ortädä* (369) “ortada” *tälä-* (371) “istemek”, *çäk-* (373) “(sigara, nargile) içmek”, *bäçälär* (383) “çocuklar”.

Kelime sonunda: *anä* (112) “anne” *kiçkinä* (336) “küçücük” *bäçä* (383) “çocuk” *köçä* (122) “sokak”.

2.1.2.2. Yuvarlak Geniş İnce Ünlüler

/ö/: ünlüsü:

Özbek Türkçesinde bu ünlü, ince, geniş ve yuvarlak bir ünlüdür. Çalışmakta olduğumuz metinde /o/ ve /ö/ ünlüsü aynı şekilde yazılmıştır. Bu iki ünlü, yanında geldiği ünsüze göre okunmaktadır. /k/, /g/, /h/, /h/ ve /h/ gibi ön damak ünsüzlerinin yanında /ö/ olarak okunmaktadır. Bu ünlü, kelime başında, kelime içinde ilk hecede bulunmakta r: *özi* (2) “kendi”, *köçädän* (14) “sokaktan”, *körinär* (4) “gözükür”, *körgän* (7) “görmüş”, *köygän* (11) “yanmış”, *ötgän* (18) “geçmiş” *kök* (25) “gök”, *höl* (33) “slak”, *köz* (34) “göz”, *nökär* (50) “köle” , *öpkä* (52) “öfke”, *öl* (64) “ölmek”, *köndir* (68) “inand rmak” *ördäk* (99) “ördek”, *gör* (128) “mezar”, *közimgä* (154) “gözüm”, *gömân* (160) “şüphe” *kötär* (156) “kald rmak”, *ökiz* (180) “öküz” *öp-* (185) “öpmek”, *çöldä* (214) “çölde”, *tögin* (269) “bohça”, *söz* (283) “söz”, *köprük* (298) “köprü”, *köndä* (364) “kütük”, *köksim* (365) “göğsüm”, *körpä* (365) “yorgan”.

2.1.2.3. Yuvarlak Dar İnce Ünlüler

/ü/ Ünlüsü:

/ü/ ünlüsü, genel Türk dilinin aslî seslerinden biridir. Yuvarlak, incelik, ve darlık karakterine sahip bir ünlüdür. Bu ünlü, metinlerimizde Türkçe ve alıntı kelimelerin başında ve ilk hecesinde bulunmaktadır. Ünlünün kelime sonunda geçtiği örnekler metinde bulunmamaktadır: *gül* (< Far. گل) (13) “gül” *yüräk* (68) “yürek” *yüzim* (73) “yüzüm”, *süzdilär* (77) “süzmek”, *kün* (90) “gün”, *bukün* (115) “bugün”, *yürin* (133) “yürüyün”, *ürätäylik* (134) “1. saralım, bağlayalım”, *tükibtı* (190) “dökmüş”, *günâ* (33) “güne, suç”, *kül* (39) “gülmek”, *sülmäs* (102) “solmaz”, *yübar* (118) “gönder”, *yürimaq* (127) “yürümek”, *tüzät* (129) “düzeltmek”, *sürmä* (158) “sürme”, *kündiz* (170) “gündüz”, *künjil* (182) “gönül”, *müçi* (195) “öpücük”.

2.1.2.4. Düz Dar İnce Ünlüler

/i/: ünlüsü:

İnce, düz ve dar olan /i/ ünlüsü, Özbek Türkçesinde fonemik değeri olan en eski ve en temel ünlülerden biridir. Kelime başında, ortasında ve sonunda gelebilir. Metinlerimizde kelime başında elif (الف) ile, kelime ortasında ve sonunda ya (ی) ile gösterilmektedir.

Kelime başında: *içidä* اچیدە (276) “içinde”, izi ایزی (131) “iz”, *ipäk* ايپک (134) “ipek”, *ip* ايف (235) “ip”

Kelime içinde: *kiçkinä* كیچکینه (276) “küçük”, *çirak* چیراق (119) “lamba”, *yigit* بیگیت (122) “yiğit”, *eşitib* ایشیتیب (122) “duymak”, *bil* بیل (124) “bilmek, anamak”, *altin* آلتین (129) “alt n”.

Kelime sonunda: *qari* قری “yaşlı”, biri بیرى (118) “biri”, *yähşi* یخشی (121) “iyi, güzel”, *ikki* ایکی (129) “iki”, *misli* (< Ar. مثلی) (129) “ayn”, *läyli* (< Ar. لیلی) (132) “leyli: Leyla”, *yitti* یتتی (139) “yedi”.

2.1.2.5. Düz Geniş İnce Ünlüler

/e/ ünlüsü:

Geniş, düz, ince bir ünlü olan /e/ ünlüsü, metinlerimizde kelime başında (ə), kelime içinde ve sonunda (e) ile gösterilir. Bu ünlü, kelime başında, kelime içinde ilk hecede gelir: *eşikdän*: ایشیکدن (448) “kap dan”, *keçä*: كچه (171) “gece”, *sel* سيل (237) “sel”, *kelin* كیلین (238) “gelin”, *kelädi* دیکیله (245) “geliyor”, *sevämän* من سیوه (250) “seviyorum”, *sekiz* سیکیز (254) “sekiz”, *eşitti* ایشیتتی (261) “duydu”, *beglär* بیگلر (265) “beyler”, *seskinämdi* (276) “sesimin”, *berär* (287) “verir”, *telä-* (289) “istemek”, *yer* (295) “yer”, *sen* (301) “sen”, *meni* (322) “beni”, *keräk* (503) “gerek”, *etäg* (611) “etek”.

2.1.3. Ünlü Uyumu

Türkçe kelimelerde kök hece ünlülerinin taşıdıkları incelik-kalınlık, düzlük-yuvarlaklık niteliklerine göre öteki hecelerin ünlülerine yaptığı etki sonucunda ortaya çıkan benzeşme sistemine ünlü uyumu denir (Korkmaz, 2007: 229).

2.1.3.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Türk dilinin diğer lehçelerinde görülen kalınlık-inceciklik uyumu, Özbek Türkçesi edebî dilinde sistemli olarak bulunmamaktadır. Umumî Türk dilinin özelliklerine ayrıca ters düşecek şekilde ünlüler sistemi bozulmuş, bu sebeple de kalınlık ve incelik uyumunda aykırılıklar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Standart Özbek Türkçesinde kalın ünlüleri kalın ünlüler, ince ünlüleri ince ünlüler takip etme kuralı yoktur. Örneğin, *balä* kelimesinin ilk hece ünlüsü kalın söylenirken, ikinci

hecedeki /a/ /ä/ olarak okunduğu için ünlü uyumu bozulmuştur. Özbek Türkçesinde kalınlık-incecik uyumunun bozulmasında çeşitli sebepler vardır (Öz 1994: 176).

Standart Özbek Türkçesinde ünlü uyumunun bozulmasında eklerin etkisi çok fazladır. Yönelme durumu eki -gä, ayrıma durumu eki -dän, s fat fiil eki -gän, çoğul eki -lär, isimden s fat yapma eki -lik/-k/-ğ gibi eklerin kalın ünlülü şekilleri olmadığı için kalın ünlü bulunan kelimelere de ince ünlü kelimelere de aynı ekler eklenmektedir (Öz 1994: 176).

Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi incelemekte olduğumuz metinde tespit ettiğimiz örneklerde de kalınlık-incecik uyumunun bozulmasına eklerin sebep olduğu görülür: *kiyav* (401), *koyläri* (403), *uzaqdän* (420), *uygä* (432).

2.1.3. 2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Standart Özbek Türkçesinde kalınlık-incecik uyumunda olduğu gibi düzlük-yuvarlaklık uyumu da tam değildir. Bunda eklerin sadece düz şekillerinin bulunması etkili olmuştur. Çalıştığımız metinde ilk hecesinde düz ünlü bulunan kelimeleri düz ünlülerin takip etmesi kuralına uygun örnekler daha çok görülür: *keldi* (11) “geldi”, *birini* (118) “birinin”, *särmäsär* (66) “üst üstüne”, *çibirlik* (562) “çevreli”, *sin-dir* (54) “kr”, *bil-dir* (314) “bildirmek”, *kiy-dir* (5) “giydirmek”, *tin-dir* (39) “başarmak, bitirmek”, *kel-tir* (55) “getirmek”, *äynäl-tir* (288) “döndürmek”, *eşit-tir* (335) “doyurmak”, *ks-tir* (11) “sıkıştırmak”, *kirividim* (557) “girmiştim”, *berdi* (550) “verdi”. Bunun yanında kelimenin ilk hecesinde gelen yuvarlak ünlüden sonra yuvarlak ünlünün gelme kuralına uygun örnekler bulunmamaktadır: *öl-dir* (526) “öldürmek”, *sül-dir* (548) *kül-dir* (584) “güldürmek”, *köy-dir* (589) “yakmak”, *çöldiki* (140) “çöldeki” .

2. 1.4. Ünlülerle İlgili Ses Olayları

2.1.4.1. Ünlülerdeki Ses Değişmeleri

Ünlülerin ünlülere veya ünsüzlerin ünlülere yaptığı etki sonucunda bir ünlünün nitelik değişmesi olayına ünlü değişmesi denir (Korkmaz, 2007: 226).

İncelediğimiz metinde ünlülerdeki ses değişimleri kalın ünlülerin incelenmesi, ince ünlülerin kalınlaşması, düz ünlülerin yuvarlaklaşması, yuvarlak ünlülerin düzleşmesi gibi ses değişimleri tespit edilmiştir. Bu konuyla ilgili örnekler fazla değildir.

2.1.4.2. Kalın Ünlülerin İncelenmesi:

a > i Değişmesi

Kalın ünlülerin incelenmesi, *Sübzavân Koşıklâri* metninde ünlüler üzerinde inceltici özelliği olan /c, ç, l, t, s, y/ ünsüzlerinin etkisiyle meydana gelmiştir: *yatilmâdim* (153) < *yatalmâdim* (ÖTİLİ: 263) “uyuyamadım”, *silânib* (594) < *salânib* (ÖTİLII: 14) .

u > i Değişmesi:

Metinde kalın, dar ve yuvarlak /u/ ünlüsü, özellikle ilk hecede /y/ ve /l/ ünsüzlerinin tesiriyle daralarak /i/ ünlüsüne dönüşmüştür: *yibârgân* (228) < *yubargân* (ÖTİLII: 461) “göndermiş”, *zârdâli* (208) < *zardâlu* (Far. الوزرد) “kayıs” .

â > ä Değişmesi

Arka damakta geniş-düz olarak telaffuz edilen /a/ ünlüsünün, /â/ > /ä/ olayının; genellikle biri ince, diğeri kalın olan iki asıl morfemin bir araya gelmesi durumunda, ince veya kalın ünlüleri aynı anda bulunduran bir alıntı sözde damak uyumunun sağlanması amacıyla gerçekleştirildiği görülür: *kâşki* (368) < *kâşki* (Far. کاشکی) “keşki”, *dukân* (453) < *dukân* (Far. دوکان) “dükkân”, *költâ* (611) < *kötâ* (Far. کوتا), *ädâb* (479) < *âdâb* (Ar. آداب), *balâr* (418) < *bâlâr* (Far. بالار) “kereste”.

ä > i Değişmesi:

Metinlerimizde dar, kısa vurgusuz olan /i/ ünlüsünün etkisiyle, düz ve geniş bir ünlü olan /ä/ ünlüsünün /i/ ünlüsüne değiştiği görülür: *çibârelik* > *çibirlik* (562) “çevreli” *çarâydi* > *çarıydi* (17) (ÖTİLII: 552) “bakmak”.

i > ä Değişmesi

Metinlerimizde ikinci hecedeki geniş /ä/ ünlüsünün daralarak /i/ ünlüsüne değiştiği çok az örnek bulunmaktadır: *bocä* (Far. boci) (76), (*sorib* > *soräb* (474).

2.1.4.3. İnce Ünlülerin Kalınlaşması:

e > a: değişmesi:

İncelemekte olduğumuz metinde bu değişmeye örnek teşkil edecek kelime azd r. *talpak* (116) *telpak* (ÖTİLII: 158) “şapka”.

â > ä değişmesi:

Bu değişme ünlüler üzerinde inceltici özelliği olan /d/, /l/, ünsüzlerin tesiri ile gerçekleşmektedir. Genellikle alıntı sözcüklerin bünyesinde bulunan Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerde ortaya çıkıyor. Çalıştığımız bu metinde nadiren göre biliriz: *bâdâm* (220) < *bâdâm* (Far. بادام ÖTILI: 125) “badem”, *nâlâ* (418) < *nâlâ* (Far. ناله ÖTS: 381)“nale”.

2.1.4.4. Düz Ünlünün Yuvarlaklaşması

i > u değişmesi:

Dudak ünsüzlerinin yanındaki ünlüyü yuvarlaklaştırma özelliğinin etkisiyle dar ve düz bir olan /i/ ünlüsünün /u/ ünlüsüne değiştiği görülür. Bu özellik, Metinlerimizde birkaç kelimedede tespit edilmiştir: *ultur-* (511) < *ultir-* (ÖTİLII: 505) “oturmuşum”, *gâpur* (505) < *gâpir* (ÖTILI: 185) “konuş”, *konuväkân* (561) < *konib ekân* (ÖTILI: 596).

â > ö değişmesi:

Metinlerimizde ilk hecede düz /â/ ünlüsünün, yuvarlak /ö/ ünlüsüne değişme özelliği, tek kelimedede görülür: *köşki* (68) < *kâşki* (Far. کاشکی ÖTILA: 328) “keşki”.

a > o değişmesi:

Dudak bölgesinde boğumlanan /b/ ünsüzünün yanındaki /a/ ünlüsü, söz konusu olan /b/ ünsüzünün yuvarlaştırıcı etkisi sebebi ile /o/ ünsüzüne değişmesi olayına metinlerimizde bir örnekte rastlanmıştır: *damburâ* > *domburâ* (79) (ÖTS: 228) “Tambura”.

2.1.4.5. Yuvarlak Ünlünün Düzleşmesi

u > i değişmesi:

İkinci hecedeki dar–yuvarlak /u/ ünlüsü, dar–düz bir ünlü olan /i/ ünlüsüne değişmiştir. Metinlerimizde bu özelliği destekleyecek birçok örnek bulunmaktadır:

zânbir (69) < *zanbur* (Far. زنبور ÖTS: 249), *siltân* (219) < *sulûân* (Ar. سلطان), *tândir* (312) < *tândur* (Far. تندور ÖTS: 162).

ü > i değişmesi:

Metinlerimizde ilk hecedeki yuvarlak /ü/ ünlüsünün ikinci hecedeki düz-dar ünlünün etkisiyle /i/’ye değiştiği, *çiritib* (231, 452) < *çüritib* (ÖTİLA: 201) “çürütmek”, örneğinde görülmektedir.

2.1.4.6. Ünlü Düşmesi

Çeşitli ses etkileri altında kelimelerin iç ve son seslerinde bulunan bazı ünlülerin düşmesi olayıdır, ayrıca ünlü çarpışması durumunda da ünlü düşebilir (Korkmaz: 2007, 227).

Genel Türkçede olduğu gibi Özbek Türkçesinde de çeşitli fonetik sebeplerden dolayı ünlü düşmesine tanık olmaktadır. Düşen ünlülerin tamamına yakını orta hece ünlüleridir. Kelime başında ve sonunda ünlü düşmesiyle ilgili pek fazla örnek bulunmamaktadır. Özbek Türkçesinde bu ünlü düşmesi olayı, bazı isimlerden sonra iyelik eki gelirse, ikinci hecedeki dar düz ünlü /i/, /ü/ ünlüleri düşer. Çalıştığımız metinde de bu kurala uygun örnekler oldukça fazladır: *oğ l: oğlim, oğliminän* (194) “oğlumla” *ağ z: ağzigä* (140) “ağzına” *bağ r: bağri* (210) “karaciğeri”, *boyn: boynini* (39), *dirçänj : dăriçäniz* (72) “pencere”; *âşinâ> âşnâ* (352) “dost”, *koñğ rağ>koñğraq* (113) “zil”, *säbzräh> säbziräh* (138),

Bazı kelimelerde ilk hecedeki /e/ sesinin düştüğü de görülür: *teräk>träk* (428) “kavak”.

Özbek Türkçesinde imek fiilinin - edi, - ekän, - emiş, - gibi şekilleri, fiile eklendiğinde /e/ ünlüsü düşer ve birleşik yazılır (Öz 1994: 204). Çalıştığımız bu metinde bu olayla ilgili çok örnek bulunmaktadır: *bar+e+kän>barkän* (238) “varmış”, *yälğan+e+kän> yälğänkän* (258) “yalanmış”, *konib ekän > konbäkän> konuväkän* (561), *cevir >cävr* (187), *cevân> cävân* (48), *ğ zrib> ğ zärib* (10), *pälvan > pälävan* (601).

2.1.4.7. Ünlü türemesi:

Bilinen veya bilinmeyen fonetik sebeplerle, bazı kelimelerin ön, iç veya son seslerinde ünlü türemesi ad n> verdiğimiz birtakım olaylar ortaya çıkar (Gülensoy 1988: 42)

Ünlü türemesi, çalıştığımız bu metinde sadece iki kelimedede görülmektedir: *oŋ>ğ < oŋ* (36) “sağ”, *soŋ>ğ < soŋ* (36) “sol”.

2.2. Ünsüzler

Ağız kanalında ve diğer ses organlarında bir engelleme, daralma veya kapanmayla ve bir ünlü yardımıyla çıkarılan seslerden ibarettir (Korkmaz 2007: 230). Bugünkü Standart Özbek Türkçesinde 23 ünsüz; /b/, /c/, /ç/, /h/, /d/, /f/, /g/, /k/, /k/, /ğ/, /h/, /ŋ/, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /z/, /y/. vardır (Yıldırım 2009: 10).

Säbznân Koşıklari kitabının söz varlığında /b/, /k/, /ğ/, /h/, /Ŋ/, /s/, /ş/, /z/, /z/, /ŋ/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, /k/, /l/, /h/, /h/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /z/, /y/ ünsüzleri bulunmaktadır. Bu ünsüzler aşağıdaki gibi gruplandırılabilir:

Ton bakımından ünsüzler:

Tonlu ünsüzler: /b/, /ğ/, /ŋ/, /c/, /j/, /ç/, /d/, /g/, /l/, /m/, /n/, /r/, /v/, /z/, /y/.

Tonsuz ünsüzler: /ç/, /f/, /h/, /k/, /p/, /s/, /ş/, /t/, /Ŋ/.

Teşekkül noktalarına göre ünsüzler:

Dudak ünsüzleri: /b/, /p/, /m/.

Diş- dudak ünsüzleri: /f/, /v/.

Diş ünsüzleri: /d/, /t/, /n/, /s/, /z/.

Diş- damak ünsüzleri: /c/, /ç/, /j/, /ş/.

Ön damak ünsüzleri: /g/, /k/, /l/, /r/, /y/.

Art damak ünsüzleri: /ğ/, /h/, /k/, /ŋ/.

Geniz ünsüzleri: /h/, /h/, /Ŋ/.

Temas derecesi bakımından ünsüzler:

Sürekli ünsüzler: /f/, /h/, /h/, /j/, /s/, /ş/, /v/, /z/, /l/, /m/, /ŋ/, /r/, /y/.

Süreksiz ünsüzler: /b/, /c/, /ç/, /d/, /g/, /ğ/, /k/, /k/, /Ŋ/.

Tablo 2: *Säbzvân Koşıqları* ünsüzleri

	Süreksiz		Sürekli			
			S>z> ›	Ak> ›		
	Ötümlü	Ötümsüz	ötümlü	ötümsüz	burun ak>c>la ›	ağız akıcıları
Dudak	<i>p</i>	<i>b</i>			<i>m</i>	
Diş- dudak			<i>v</i>	<i>f</i>		
Diş	<i>d</i>	<i>t</i>	<i>z</i>	<i>s</i>	<i>n</i>	
Diş- damak	<i>c</i>	<i>ç</i>	<i>j</i>	<i>ş</i>		
Ön damak	<i>d</i>	<i>k</i>				<i>l, r, y</i>
Art damak	<i>ğ</i>	<i>ķ</i>	<i>h</i>	<i>η</i>		
				<i>h</i>		

2.2.1. Dudak Ünsüzleri: /b, p, m/

Bu sesler söylenirken iki dudağın sıkıca kapandığı, bunun sonucunda soluğun ve sesin bir patlama biçiminde çıkarıldığı göze çarpar (Aksan 1989: 34).

/b/ ünsüzü:

Bu ünsüz, tonlu ve patlayıcı bir ünsüzdür. Geniş olarak birbirine yapışmış olan alt ve üst dudakların, içeriden baskı yapan havayı daha geniş bir alandan ve daha az bir şiddetle dışarı bırakmasıyla meydana gelmektedir.

Standart Özbek Türkçesinde söyleyişte kelime sonunda /b/ ünsüzü sürekli tonsuzlaşır ve /p/ olarak söylenir: *kitâb> kitâp, âftâb> âftâp* (Şaabdurahmanov1980: 58). Afganistan Özbek Türkçesinde ise kelime sonunda /b/ ünsüzü, s>z>c çift dudak ünsüzü /v/ olarak söylenir: *kitâb> kitav, aftar > aftav* gibi.

Çalıştığımız metinde bu (ب) harfiyle karşılaşmıştır, kelime başında, ortasında ve sonunda görülebilir. Kelime başında: *baqmädi* باقمه دی (1) “bakmad” Kelime ortasında: *läbidän* لبيدن (24) “dudağından” kelime sonunda *särğayib* سرغيب (10) “sarar p”.

/p/ ünsüzü:

Bu ünsüz, tonsuz ve patlayıcı bir ünsüzdür. Çıkarılması sırasında bitişik durumdaki dudaklar içeriden şiddetle üflenen havanın tesiriyle ön tarafta adeta infilak etmek suretiyle yarılr ve hava bu yarıktan hızla dışarı çıkar. Çalıştığımız metinde (پ) harfiyle karşılaşmıştır, kelimelerin başında, ortasında ve sonunda gelebilir: *piçmağ* پيچماق (12) “biçmek” *taptim* تاپتيم (13) “buldum”, *kop* كوپ (107) “çok”.

/m/ ünsüzü:

Genel Türkçede olduğu gibi sedasız, patlayıcı ve burun akıcı olan bir çift dudak ünsüzüdür. Metinlerimizde (پ) harfiyle karşılaşmıştır, kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur: *men* مين (19) “ben”, *min*-مين (130) “binmek”, meyvâ (130) “meyve”, *munâsib* مناسب (17) “münasip” *almä* ألمه (55) “elma”, *rumâl* رومال (151) “yazma”.

2.2.2. Diş dudak Ünsüzleri: /v, f/.

/v/ ünsüzü:

/v/ ünsüzü tonlu, sızıcı ve diş - dudak ünsüzüdür. Alt dudağa değdirilmiş olan üst dişlerin arasından gönderilen hava sayesinde telaffuz edilir. Eski Türkçede kelime başında /v/ ünsüzü yoktur. Batı Türkçesinde kelime başında görülen v ünsüzü, Eski Türkçedeki b ünsüzünden gelişmiştir. (Ergin 1997: 84).

Standart Özbek Türkçesinde kelime başında /v/ ünsüzü, sadece alıntı kelimelerde gelebilmektedir. Ses taklidi kelimeler bu kuralın dışındadır.

Çalıştığımız bu metinde (و) harfiyle karşılaşmıştır, kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur: *vağ* واقى (301) “o taraf”, *väfâ* وفا (187) “vefa”, *tävağ* تواق (202) “tabak”, *kiyav* كياو (230) “damat”, *sev* سيو (250) “sevmek”, *sivinçi* سيونچى (262) “hediyе”, *suv* سو (287) “su”, *va'dä* وعده (364) “söz”, *alav* الو (473) “ateş”.

/f/ ünsüzü:

Sedasız, diş - dudak ünsüzü olan /f/ Türkçede ancak tabiat taklidi baz kelimelerde bulunabilir (Ergin 1997:58).

Standart Özbek Türkçesinde söyleyişte /f/ ünsüzü, pek çok durumda /p/ olarak söylenir: *däftär* > *däptär*, *sädäf* > *sädäp* (Şaabdurahmanov 1980: 59). Afganistan Özbek Türkçesinde ise her durumda bu ünsüz /p/ olarak söylenir: fark > park, fil > pil, hadaf > hadap gibi.

Metinlerimizde (ف) harfiyle gösterilen bu ünsüzün, al nt kelimelerde birçok örneği bulunmaktadır. *f dâ* (Ar. فدا) (467) “feda”, *âftâb* (Fr: آفتاب) (541) “güneş”, *färyâd* (Fr: فرياد) (360) “Haykırış, çığlık”, *färzänd* (Fr: فرزند) (372) “evlad”, *väfâ* (Ar. وفا) (377) “vefa”, *ätraf* (Ar. طرف) (430) *külfät* (Ar. كلفت) (614) “külfet”.

2.2.3. Diş Ünsüzleri: /d, t, z, s, ş, ž, z, n/

/d/ ünsüzü:

Bu ünsüz tonlu, patlayıcı süreksiz bir ünsüzdür. Dil ucunun üst dişlere değdirilmesiyle telaffuz edilir. Eski Türkçede kelime başında /d/ sesi yoktu. Bat Türkçesinde görülen d-’ler Eski Türkçede hep /t/ şeklinde idi. Eski Türkçede kelime başında bazı t’ler sonradan Batı Türkçesinde /d/ olmuştur” (Ergin 1997: 91).

Özbek Türkçesi edebî dilinde /d/ ünsüzü asıl diş, patlamalı, tonlu bir ünsüzdür (Öz 1994: 97). Standart Özbek Türkçesinde söyleyişte bu ünsüz, kelime sonunda her zaman tonsuzlaşarak /t/’ye dönüşür: *âzâd* > *âzât*, *âbâd* > *âbât* (Şaabdurahmanov 1980: 60). Bu özellik Afganistan Özbek Türkçesinde görülür: *kasd* > *kast*, *azad* > *azat*. Bunun yanında bu ünsüz, Standart Özbek Türkçesinde söyleyişte kelime sonunda bazen düşebilir: *bäländ* > *bälän*, *hursänd* > *hursän* (Şaabdurahmanov 1980: 60). Kelime sonunda /d/ ünsüzünün söyleyişte düşmesi, Afganistan Özbek Türkçesi ağızlarında da görülür: *farzand* > *farzan*, *baland* > *balan* gibi.

Metinlerimizde (د) harfiyle gösterilen bu ünsüz, Türkçe ve alnt kelimelerin başında, ortasında ve sonunda gelebilir. de- gibi Türkçe kökenli sözcükler eski Oğuz unsurları olarak Doğu Türk yazı dili için de karakteristik idi: *disä* (622) “söylese”, *deb* (6) “söyleyip”, *därvâzädä* (Far. دروازه) (11) “kap da”, *dozäh* (Far. دوزخ) (35)

“cehennem” *buğday* (309) “buğday”, *şundäy* (623) “böyle”, *ãä g* (Ar. صندوق) (2)
“sand k” *âbâd* (Far. آباد) (163).

/t/ ünsüzü:

Bu ünsüz tonsuz bir ünsüz olup, /d/ ünsüzü gibi patlayıcı süreksiz bir sestir. Telaffuz edilmesi esnasında /d/’de olduğu gibi dil ucu üst dişlere değdirilir.

Standart Özbek Türkçesinde söyleyişte, alıntı kelimelerin sonunda bu ünsüz düşer: *päst* > *päs*, *daraxt* > *darax* (Şaabdurahmanov 1980: 60). Bu durum Afganistan Özbek Türkçesi ağızlarında da görülür: *päst* > *päs*, *daraxt* > *darax*.

Çalıştığımız metinde bu ünsüz (ت) harfiyle gösterilmiştir. Kelime başında, ortasında ve sonunda en çok geçen ünsüzlerden biridir: *tiş* (99) “beraber”, *kitmäs* كیتمس (103) “gitmez” *yigıt* ییگ (115) “delikanlı” .

/z/ ünsüzü:

/z/ ünsüzü tonlu ve sızıcı bir ünsüzdür. Havanın, birbirlerine bitleştirilmiş olan ön taraftaki alt ve üst dişlerin arasından sızarak geçmesiyle telaffuz edilmektedir. Özbek Türkçesi edebî dilinde kelime başında *zir* *zir*, *zuv* *zuv* gibi ses taklidi kelimelerin dışında alıntı kelimelerde bulunur (Öz 1994: 115).

Çalıştığımız metinde de kelime başında sadece alıntı kelimelerde gelir. Metinlerimizde (ز) harfiyle karşılanan bu ünsüz, kelime içi ve kelime sonunda ise Türkçe ve alıntı kelimelerde gelebilir: *Zibâ* (Ar. زیبا) (37) “güzel”, *qıl* قیل (53) “kız”, *köz* کوز (34) “göz” .

/s/ ünsüzü:

/s/ ünsüzü, tonsuz, sızıcı ve diş ünsüzüdür. Türkçe kelimelerde özellikle Özbekçede en çok kullanılan ünsüzlerden biridir. Çkarılması esnasında ön dişler /z/ ünsüzünde olduğu gibi bitişiktir.

Çalıştığımız bu metinde kelime başında, ortasında ve sonunda görülür. Bu ünsüz, metinlerimizde (س) harfiyle gösterilmiştir: *soräd* سورہ دی (8) “sordu” *ustigä* اوستیگه (20) “üstüne” *kis* کیس “kesmek”.

/n/ ünsüzü:

/n/ ünsüzü, burun akıcısı olan patlayıcı, tonlu diş- diş eti ünsüzüdür. Metinlerimizde (ن) harfiyle gösterilen bu ünsüz, kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur: *närsä* نرسه (353) “eşya”, *näryağ dä* نریاقیده (108) “o tarafında”, *näz*

(Far. ناز (99) “naz”, *qarindaş* فرنداش (107) “kardeş”, *qarin* (107) boyun (440), “boyun”, yaman (183).

2.2.4. Diş-Damak Ünsüzleri: /c, ç, ş/

Dil tacının diş yuvarları ile ön damak arasındaki bölgeye dokunması ile boğumlanan ünsüz türleridir(Korkmaz 2009: 60).

/c/ ünsüzü:

/c/ ünsüzü genel Türkçede olduğu gibi süreksiz, tonlu sızıcı, patlayıcı, bir ünsüzdür.

Çalıştığımız metinde kelime başında Farsça ve Arapça alıntı kelimelerde çok geçmektedir. Metinde (ج) harfiyle gösterilmiştir: *cäñäl* (Fr: جنگل) (127) “orman”, *icâzä* (Ar. اجازة) (179) “izin” *tâc* (Ar. تاج) (130) “taç”.

/ç/ ünsüzü:

/ç/ ünsüzü genel Türkçede olduğu gibi süreksiz, tonsuz asıl diş, patlayıcı, bir ünsüzdür. Metinlerimizde (چ) harfiyle karşılanan bu ünsüz, kelimenin her hecesinde gelebilmektedir: *çäynämä* چينهمه (14) “çiğneme” *qançä* قنچه (35) “ne kadar” *keçä* كچه (42) “gece”.

/ş/ ünsüzü:

/ş/ ünsüzü; sedasız, diş ön-damak ünsüzüdür. Telaffuz sırasında dilin yan tarafları damağın iki yanına yapıştırılır. Çalıştığımız metinde kelime başında, ortasında ve sonunda bulunan bu ünsüz, (ش) harfiyle gösterilmiştir: *şunçä* شونچه (85) “bu kadar”, aşır- آشیر (81) “aşırmaq”, *ohşär* آحشر (92) “benzer”, kişi كيشى (79) “kişi”, *tiş* تيش (94) “diş” *beş* بيش (78) “beş”.

2.2.5. Ön Damak Ünsüzleri: /l, r, y, g, k/.

/l/ ünsüzü:

/l/ ünsüzü, akıcı ön damak ünsüzüdür. Türkçede kelime başında bulunmaz (M. Ergin, 1997: 61). Standart Özbek Türkçesinde bu ünsüz, kelime başında sadece alıntı kelimelerde bulunmaktadır. Kelime içinde ve sonunda ise hem Türkçe hem de alıntı kelimelerde görülmektedir. Metinlerimizde (ل) harfiyle gösterilen bu ünsüz, kelime başında alıntı kelimelerde, kelime içinde ve sonunda hem Türkçe hem de

al›nt kelimelerde görülmektedir: *läl* (Ar. لعل) (41) “kıymetli bir taş”, *açilär* (41) “aç lacak” *ķ* فيزل (65) “k›rm›z”.

/r/ ünsüzü:

Ağız akıcı olan titrek, ön damak ve tonlu bir ünsüzüdür. Türkçe kelimelerde kelime başında /r/ ünsüzü yoktur (Ergin 1997 61). Çalıştığımız metinde de kelime başında Türkçe kelimelere rastlanmadık, ancak al›ntı kelimelerde kelime başında birçok örneği bulunmaktadır. Kelime ortasında ve sonunda ise hem Türkçe hem de al›ntı kelimelerde bulunur. Bu ünsüz metinlerimizde Arap alfabesinde (ر) harfiyle gösterilmiştir: *rumâl* (Far. رومال) (8) “yazma”, *sä g* سرينغ (10) “sar”, *ķayril* (184) “dön”, *bir* بير (17) “bir”.

/y/ ünsüzü:

/y/ ünsüzü ağız akıcı, tonlu, ön damak ünsüzüdür. Çalıştığımız metinde kelime başında, ortasında ve sonunda görülebilir: *yaman* (183), *yigit* ييگيت (15) “delikanl”, *äytib* ايتيب (19) “söyleyip”, *ķayril* (184) “dön” *ay* (184) “ay”.

/g/ ünsüzü:

/g/ ünsüzü, tonlu ön-damak patlay›c bir ünsüzüdür. Telaffuz edilirken dilin ortası, kabarmak suretiyle ön damağın arka damağa en yakın bölümüne değer. /g/ ünsüzü Türkçe kelimelerin başında bulunmaz (Öz, 1994: 142). Çalıştığımız bu metinde kelime başında genellikle Arapça ve Farsça kelimelerde geçerken kelime ortasında ve sonunda hem Türkçe hem al›ntı kelimelerde bulunmaktadır. Bu ünsüz metinlerimizde (غ) harfiyle karşılanmıştır: *gül* (Far. گل) (13) “gül” *yigit* ييگيت (15) “delikanl” *bärg* برگ (277) “yaprak”.

/k/ ünsüzü:

/k/ ünsüzü tonsuz, patlay›c bir ön damak ünsüzüdür. Telaffuzu esnasında dilin ortası kabarak, ön damağın arkaya en yakın bölümüne değer. Çalıştığımız bu metinde Arap alfabesiyle (ك) harfiyle karşılanmıştır: *körinär* كورونر (4) “görünür”, *ķeçkinä* كيچكينه (50) “küçücük”, *keräk* كيره (125) “gerek”.

2.2.6. Art damak ünsüzleri: /ğ, ķ, ħ, ŋ/

Kalın ünlüler ile hece oluştururken dil sırtının geriye yumuşak damağa doğru yükseltilmesi ile ç›karılan /ğ, ķ, ħ, ŋ/ gibi patlay›c veya s›z›c damak ünsüzlerindedir (Korkmaz 2009: 25).

/ğ/ ünsüzü:

Özbek Türkçesinde bu /ğ/ ünsüzü s>z>c>, patlayıcı, tonlu, bir art damak ünsüzüdür (Öz 1994: 162). Telaffuzu anında küçük dil, dilin arka taraf ile arka damağın küçük dile en yakın bölgesiyle birleşir. Metinlerimizde (غ) harfiyle karşılanan bu ünsüz, kelime başında, ortasında ve sonunda bulunur: *gozä* غوزه (21) “pamuk”, *buğdäy* بوغداي (291) “buğday”, *äyağ* اياغ (108) “ayağ”.

/k/ ünsüzü:

/k/ ünsüzü patlayıcı, tonsuz ve art damak bir ünsüzdür. Telaffuzu esnasında, küçük dil, dilin arka tarafı ile arka damağın küçük dile en yakın bölgesiyle birleşir. Çalıştığımız bu metinde /ق/ harfiyle gösterilmektedir. Metinlerimizde kelime başında, ortasında ve sonunda gelmektedir: *kalın* قلین (9) “kalın”, *häyq rib* هیقیر (11) “çağırıp”, *yok* یوق (25) “yok”.

/h/ ünsüzü:

Tonsuz, s>z>c> bir art damak ünsüzüdür. Bu ünsüz Arap esaslı Özbek alfabesinde /خ/ harfiyle gösterilmektedir. Metinlerimizde kelime başında, çok az bulunan /h/ ünsüzünü ancak kelime ortasında tanımladık. Kelime sonunda ise Arapça ve Farsça alıntı kelimelerde bulunur: *hatin* خاتین (66) “hatun”, *hata* (Ar. خطا) (121) “yanlış”, *yaḥşi* یخشی (119) “iyi, güzel”, *ṣāḥ* (Far. شاخ) (16) “boynuz”.

/ŋ/ ünsüzü:

Bu ünsüz tonlu, patlayıcı ve nazal (burun yollu) bir ünsüzdür. Dilin arka tarafının yumuşak damağa teması ile ve genizden söylenen bu ünsüz nazal /n/ olup /ŋ/ sesi verir (Ergin 2007: 44). Türkçeye özgü olan bu ses, kelime başında bulunmaz, sadece kelime içi ve kelime sonunda görülür. Özbek Türkçesi alfabesinde iki harf ile gösterilmektedir ve bazen iki ses olarak telaffuz edilmektedir: *deñiz* kelimesinin *deñiz* olarak söylenmesi gibi (Öz 1994: 144). Metinde (نگ) harfleriyle gösterilen bu ünsüz, kelime ortasında ve sonunda bulunur: : *atiñ* آتینگ (9) “atın ismi”, *tiñim* تینگیم (49) “beraber”, *kelin* کیلینگ (19) “gelin”

2.2.7. G rtlak ünsüzleri: /ĥ, Ó, h/.

/Ó/ ünsüzü:

/Ó/ ünsüzü s>z>x>, sürekli, g rtlak, ünsüzüdür. Metinlerimizde /ع/ harfiyle gösterilmektedir. Bu ünsüz metnimizde alıntı kelimelerin baş nda, ortas nda ve sonunda bulunur: *Óâşık* (342) “aşk”, *läÓl* (41), *taläÓ* (534).

/ĥ/ ünsüzü:

s>z>x>, g rtlak, tonsuz /ĥ/ ünsüzü, metinlerimizde /ح/ harfiyle gösterilmektedir. Türkçe kelimelerin başında bulunmayan bu ünsüz, metinde bulunduğu sözcüklerin tamam da Arapça-Farsça kökenli sözcüklerdir: *ĥäyrânl k* (Ar. حيرانلىك) (249) “Çok beğenen, hayranlık”, *muĥbät* (Ar. محبت) (72) “muhabbet”, *nikäĥ* (Ar. نكاح) (559) “nikâh”.

2.2.8. Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları

2.2.8.1. Ünsüz Değişmeleri

Bir ünsüzün yerini kendine yakın başka bir ünsüze bırakması olayına ünsüz değişmesi denir (Korkmaz 2007: 230). Çalıştığımız bu metinde ünsüz değişmesiyle ilgili aşağıdaki olaylar görülmektedir:

b> m değişmesi

Bu da yine /n/ ve /ŋ/ seslerinin genizsi etkisi ile meydana gelen bir uzaktan benzeşmedir (Banguoğlu 1990: 110). Bu benzeşme çalıştığımızda metinde aşağıdaki örneklerde görülür.

minän <bilän (246) (ÖTİLİ: 74)”ile” *mundäy* < bu-n> teg, bunday (564) “bunun gibi, böyle”

Tonlulaşma

Tonlulaşma, tonsuz ünsüzlerin kendi karşılıkları olan tonlular haline gelmesi demektir. Çalıştığımız metinde tonlulaşma hadisesinin başlıca türleri şunlardır:

k > g değişmesi

Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi çalıştığımız metinde de kelime sonunda bulunan /k/ ünsüzü iyelik ekleri aldktan sonra birçok örnekte tonlulaşarak /g/ ünsüzüne döndüğü görülür: *eşik*> *eşigin* (173)

“kap nda” yüräk> *yürägimgä* (136) “yüreğime” biläk>*biläğiniz* (156)
 “bileğiniz” *biläğim* (310) “bileğim” *bilägi* (11) “bileği”

ķ > ğ değişmesi

Kelime içi ve kelime sonunda bulunan art damak /k/ ünsüzü, iki ünlü aras nda tonlulaşarak art damak /g/ ünsüzüne değişir.

äyāk> *äyāğ +gä* (70) “ayağına”, *äyāk*> (108) “ayağı”, çık b> ğ b (582) “çk p”, ho ķ b> ğ b (37) “acele etmek”, *ķ tib*> *ğ yib* (11) “yitmek”, *koşık* > *koşışığ* (79) “koşuk”, Kelime içinde art damak /ķ/ ünsüzü, iki ünlü arasında kalınca tonlulaşarak /ğ/ ünsüzüne değişir: ğ b < ķ b (11) “düşürüp”, ğ b < ho ķ b (37) “hecele etmek”

t > d değişmesi

Kelime başında bulunan /t/ ünsüzü, metinlerimizde tek bir örnekte tonlulaşarak /d/ olmuştur: *didiräydi* < *titräydi* (305) (ÖTİLII: 189) “titriyor”.

ķ > g > ğ > v değişmesi

Kelime sonunda bulunan art damak /k/ ünsüzü tonlulaşarak /v/ olduğu tek bir örnekte görülür: *otav* < *otaķ* (204) (ÖTS: 90; ÖTİLII:) “oda”.

p> m değişmesi

İç seste bulunan /p/ ünsüzü, iki ünlü arasına kalınca tonlulaşarak /m/ olmuştur: *ķamälgän* < *ķapal-gän* (196) (ÖTS: 295) “kapanmış”.

Tonsuzlaşma

Ses tellerinin ciğerlerden gelen havayı titreştirmemesi ve ton vermemesi; ünsüzlerin boğumlanma sırasında titreşimlerini kaybederek tonsuzluk niteliği kazanmasıdır. (Korkmaz 2007: 215).

d> t değişmesi

Kelime içinde ve sonunda bulunan /d/ ünsüzünün, kendisinden önceki tonsuz ünsüzlerin tesiriyle tonsuzlaşarak /t/ olduğu görülür: *tap-di-m*>*taptim* (14) “boldum”, *ķast* < *ķasd* (602) (Ar. *قصد* ÖTS: 306) “intikam”.

b>p değişmesi

Kelime başında bulunan /b/ ünsüzünün kelime içinde bulunan tonsuz ünsüzlerin tesiriyle tonsuzlaşarak /p/ olduğu birkaç örnekte görülür: *pitsäm* < *bitsäm* (174) (ÖTS: 133) “yazsam”, *pitti* < *bitdi* (169) (ÖTS: 133)“iyileşti”.

Akıcılaşma

/b/, /g/, /k/ gibi patlayıcı ünsüzlerden biriyle /h/ g rtlak ünsüzünün; /r/, /l/, /m/, /n/, /y/ gibi bol sesli akıcı ünsüzlerden birine dönüşmesi olayına akıcılaşma denir (Korkmaz 2010: 14)

ğ>(ğ)> y değişmesi

Art damak /ğ/ ünsüzünün önce sızıcılaşarak /ğ/ ünsüzüne, daha sonra akıcılaşarak /y/ ünsüzüne değiştiiği, metinlerimizde tek örnekte tespit edilmiştir: *bäylä-* < *bağlä-* (361) (ÖTİLİ: 142) “bağlamak”.

g >(ğ)> y değişmesi

Ön damak /g/ ünsüzünün önce sızıcılaşarak /ğ/ ünsüzüne, daha sonra akıcılaşarak /y/ ünsüzüne değiştiiği, metinlerimizde tek örnekte tespit edilmiştir: *tüyib* < *tügib* (364) (ÖTİLII: 217) “bağlayıp”.

k>(ğ)> y değişmesi

Eski Türkçedeki *teg* edatın sonundaki /g/ ünsüzü ve *-lig* isimden isim yapma ekinin sonundaki /g/ ünsüzü ve baz kelimelerin sonundaki ön damak /k/ ünsüzü, metinlerimizde önce sızıcılaşarak /ğ/ daha sonra akıcılaşarak /y/ olmuştur: *aydäy* < *ay täg* (374) “ay gibi”, *onidäy* < *onidäk* (334) < *an täg* “onun gibi”, *piyälädäy* < *piyälädäk* (425) “kase gibi”, *kuyläy* < *kuyläk* (9) < *köjläk* “elbise”, *käyliğim* < *käkliğim* < (176) “keklik” .

ķ > (ğ)> y değişmesi

Art damak /ķ/ ünsüzü, önce yumuşak (ğ)’ye daha sonra akıcılaşarak /y/ ünsüzüne döner: *täyçä* < *taķçä* (313) (ÖTS: 115) “çatı aras” .

Sızıcılaşma

Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli nedenlerle sızıcı ünsüzlere dönüşmesi olayına sızıcılaşma denir (Korkmaz 2010: 193).

ķ> h değişmesi

Art damak /ķ/ ünsüzü kelime içinde sızıcılaşarak hırıltılı gırtlak ünsüzüne dönüştüğü görülür: *yoĥlāb* <yoĥlāb (322) “hat rlamak” *yoĥlādi* <yoĥlādi (8) (ÖTİLII: 465) “hat rlamak”.

2.2.8.2. Ünsüz Benzeşmesi

Kelime içindeki bir sesin, boğumlanma noktası veya niteliği bakımından yan yana veya aralıklı duran bir başka ses ile benzer veya eş duruma getirilmesi olayına benzeşme denir. Niteliği bakımından yarı benzeşme, tam benzeşme, ilerleyici benzeşme, gerileyici benzeşme, yakın benzeşme ve uzak benzeşme olarak türlere ayrılır (Korkmaz, 2007: 41).

Bir kelimedede yan yana veya aralıklı olarak bulunan seslerden birinin diğerini boğumlanma noktası veya niteliği bakımından kendisine tam olarak benzeştirmesi olayıdır (Korkmaz 2007: 205).

İlerleyici benzeşme

Kelime içinde yan yana bulunan ünsüzlerden öncekinin kendisinden sonrakini etkileyerek boğumlanma niteliği bakımından kısmen veya tamamen kendisine benzetmesi olayına ilerleyici benzeşme denir (Korkmaz 2010: 128).

-td> -tt- benzeşmesi

/t/ ünsüzüyle biten kelimelere bulunma hali, ayrıma hali ve belirli geçmiş zaman ekleri eklendiğinde eklerin başındaki /d/ ünsüzü, ilerleyici benzeşmeyle tonsuzlaşarak /t/ olur: *öttim* < ötdim (6) “geçtim”, *ketti* < ketdi (133) “gitti”, *dāraĥttān* < *dāraĥtdān* (112) “ağaçtan”, *biĥittā* < biĥitdā (567) “cennette”.

-kg-> -kk- benzeşmesi:

-k ünsüzüyle biten kelimelere, yönelme hali eki –gā, sıfat fiil yap m eki –gān ve zarf fiil yap m eki- günçā ekleri eklendiğinde, ek başındaki /g/ ünsüzü, ilerleyici benzeşme sonucu tonsuzlaşarak /-k/ ünsüzüne değişir: *tikkān* < *tikgān* (30)

-kà > -k̄k̄- benzeşmesi

/-k̄/ ünsüzüyle biten kelimelere, sıfat fiil yap m eki –gân ve zarf fiil yap m eki -günçâ ekleri eklendiğinde, ek başındaki /g/ ünsüzü, ilerleyici benzeşme sonucu tonsuzlaşarak /-k̄/ ünsüzüne değişir: *k̄kan* < *k̄aan* (117) “ç kan”, *k̄ak̄k̄andä* < *k̄ak̄àandä* (207)

Gerileyici benzeşme

Kelime içinde önce gelen sesin, sonraki sese, boğumlanma niteliği bakımından kısmen veya bütünüyle benzeşmesi olayı; sonraki sesin geriye doğru etki yaparak önceki sesi kısmen veya bütünüyle kendine benzetmesi olayına gerileyici benzeşme denir (Korkmaz 2010: 105).

ġk> k̄k̄ değişmesi

/ġ/ ünsüzüyle biten kelimelere yönelme hâli eki, sıfat fiil yap m eki, eklendiğinde eklerin başındaki /ġ/ ünsüzü, gerileyici benzeşme sonucu tonsuzlaşarak /k̄/ ünsüzüne değişir: *baġ-ka* > *baġ-ka* (6) “bahçeye”, *taġ-ka* > *taġka* (141) “daġa”, *toġkan* < *tuġġan* (223) ”doġmuş”.

-rn->-nn- değişmesi

Metinde gerileyici benzeşmeyle /r/ ünsüzünün /n/’ye benzeştiği tek örnek tespit edildi: *k̄annim* < *k̄arnim* (153) (ÖTİLII: 555).

2.2.8.3. Ünsüz Türemesi

Kelimenin ön, iç ve son seslerinde, kelimenin aslında olmayan bir ünsüzün türemesi olayına ünsüz türemesi denir (Korkmaz 2010: 231). İncelemekte olduğumuz metinde ünsüz türemesi kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda tespit edilmiştir.

Kelime Başında Ünsüz Türemesi

/y/ türemesi

yipäk < *ipäk* (33) “ipek”, *yüpäk* < *ipäk* (335) (ÖTS: 103) “ipek”, *yüzüm* < *üzüm* (7) (ÖTİLII: 267) “üzüm”, *yetäg* < *etäg* (374) (ÖTS: 110) < *ätäk* “etek”. *yüzzik* < *üzik* (505) (ÖTS: 86) “yüzük”.

Kelime İçinde ve Sonunda Ünsüz Türemesi

/ğ/ türemesi

yänğa < yänä (406) ‘yenge’ (ÖTS: 407), oŋğ < oŋ (36) “sağ”, soŋğ < soŋ (36) “sol”, taŋğ < taŋ (137) “sabah”, aŋğ < aŋ (142) “haf za”, yängğa < yängi (205) < yaŋğ> “taze”.

2.2.8.4. Ünsüz Düşmesi

Seslerin birbiriyle münasebeti sırasında gramer birliğinin bünyesindeki bir konsonantın bazen düştüğü görülür. Bu hadiseye konsonant düşmesi hadisesi denir. (Ergin 2007: 51).

Kelime Başında Ünsüz Düşmesi

/h/ düşmesi

äydağän < hädağän (235) (ÖTS: 395) “süren”.

/y/ düşmesi

igirmä < yigirmä (180) (ÖTS: 416) “yirmi”.

Kelime Ortasında Ünsüz Düşmesi

/l/ düşmesi

Çalıştığımız metinde *bol-*, *kel-* ve *ķ l-* fiillerinin sonundaki /l/ ünsüzü genellikle düşer: *bomäsmi* < *bolmäsmi* (184) (ÖTİLI: 161) “olmaz mı”, *ketir* < *keltir* (216) (ÖTİLI: 382) “getir”, *kemädi* > *kelmädi* (324) (ÖTİLI: 377) “gelmedi”, *ķ sä* < *ķ lsä* (624) (ÖTİLII: 578) “yapsa”, *agin* < *algin* (4) (ÖTİLI: 533) “al”, *ķ gän* < *ķ lgän* (151), *ķ* < *ķ l* (151) (ÖTİLI: 578).

/d/ düşmesi

bälän > *bäländ* (312) (Far. بلند ÖTS: 125) “yüksek”.

/k/ düşmesi

köpri < *köprik* (352) (ÖTİLI: 418) “köprü”, *dukkân* < *dukân* (453) (Ar. دوكان ÖTS: 225) “dükkan”.

/y/ düşmesi

ķ nälib < *ķ ynälib* (548) (ÖTİLII: 574) “zorlan p” *säräsä* < *säyräsä* (59) (ÖTİLII: 12) “ötse”, *tädän* < *täyidän*, *tägidän* (187) (ÖTİLII: 105) “alttan”.

/ t / düşmesi

däsmâyä < *dästmâyä* (472) (Far. ÖTS: دستمایه 223) *däş* < *däşt* (39, 329), *çâş* < *çâşt* (411) (Far. چاشت) “öğlen”, *päs* < *päst* (32) (Far. پست ÖTS: 142).

/h/ düşmesi

ķari < *ķahri* (506) (Ar. ÖTS: 320).

Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi

İncelediğimiz metinde kelime sonunda /i/ ünlüsünün etkisiyle /r/ ünsüzünün düşmesinin olayıdır.

/ ķ, à / düşmesi

Standart Özbek Türkçesinde –l k olarak görülen sıfat yap m eki birkaç sözcük bir Oğuz unsuru olarak –l olarak görülür: *bağli* < *bağl g* fakat StÖzb. *bağlķ* (508) (ÖTİLİ: 143) “bağlı, bağlanan”, *ķulli* < *kullug*, fakat Özb. *ķullıķ* (270) (ÖTİLİ: 616; *ķutli* < *ķutluğ* (ÖTS: 309) (270) “kutlu”.

/h/ düşmesi

giyâ < *giyâh* (412) (Far. گیاه ÖTS: 350) “bitki”.

2.2.8.5. Ünsüz ikizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzlerin, açık ve zayıf boğumlanmalı ilk hece ünlülerinin etkisi altında, kendi hece sınırlarını aşacak bir yoğunlukla boğumlanmaları sonucunda, söz konusu ünsüzdeki tekrarlanmay gösteren ses olay na ünsüz ikizleşmesi denir (Korkmaz 2007: 231). Bkz. Ünsüz Türemesi

Çalıştığımız metinde ünsüz ikizleşmesi çok yaygın bir ses hadisesidir: *çäppä* < *çäpä* (ÖTİLİ: 356) (359) “ters”, *atti* < *ati* (ÖTİLİ: 549) (399) “ad”, *çimmiş* < *çimiş* (ÖTS: 203) (509) “çim”, *sännämäs* < *sänämäs* (101) *boyyim* < *boyim* (ÖTİLİ: 159) (501) “boyuma”, *yüzzik* < *üzik* (ÖTS: 86) (505) “yüzük”, *ķoşşıg* < *ķoşık* (ÖTİLİ: 643) (79) “koşuk”, *ķozzi* < *kozi* (ÖTS: 316) (143), *ķaz ıg* < *ķ ıg* (ÖTS: 297) (149) “kaz k”, *aşşıķ* < *aşık* (122).

2.2.8.6. Ünsüz Göçüşmesi

Kelime içindeki komşu veya uzak seslerin yer değiştirmesi olayına göçüşme denir (Korkmaz 2009: 107).

Metinlerimizde tespit edilen örneklerde, bu olay daha çok /r/ ve /l/ akç ünsüzlerin bulunduğu kelimelerde görülür: *torpağ* > *toprağ* (ÖTİLII: 224) (78) “toprak”, *kökräyib* > *kökärib* (ÖTİLII: 413) (47), *Öärzâyil* > *Öazrayil* (Ar. عزرايل ÖTS: 280) (98) “Azrail”.

2.2.8.8. Hece Düşmesi

Bir kelimedede ses bakımından bir birine benzer veya eşit seslerden oluşan iki heceden birinin zamanla eriyip kaybolmasına hece düşmesi denir(Korkmaz 2009: 116): *qaydä* < *qayerde* (ÖTİLII: 537) (48) “nerede” *burdä* < *bu yerde*”, (142), *beraq*(117)< *beriraq*

2.2.8.9. Aykırılışma

Fonetik değerleri aynı veya birbirine yakın olan iki ünsüzden herhangi birinin fonetik değerini değiştirerek farklılaşmasına aykırılışma denilmektedir. Aykırılışma hadisesi, yan yana gelen iki ünsüzde meydana geleceği gibi aralarında başka fonemlerin bulunduğu durumlarda da ortaya çıkabilir (Ercilasun 1983: 12).

Metinlerimizde kafiye ve vezin gereği –*ni* belirtme hâli ekinin aykırılışarak – *di* şeklinde yazıldığı görülür: *uyginäñni* > *uyginäñdi* (23) “evini” (senin evini); edebî Özbekçede ise *uyginäñni* şekliyle kullanılır. *başimizni* > *başimizdi* (44) “başımızı” *kimni* > *kimdi* (47) *ağamni* > *ağamdi* (55) “ağabeyimi”, *yürägimni* > *yürägimdi* (61) “yüreğimi”. Yukarıdaki örneklere ek olarak şu örnekler de tespit edilmiştir: *divâl* < *divâr* (512), *ilgäri* > *ildäy* (63) “önde”, *sännämäs* < *säyrämäs* (101) “ötmez”.

3. Sâbzvân Koşıkları'nın Şekil Bilgisi Özellikleri

3.1. Ad

Canlı ve cansız varlıklara, çeşitli somut ve soyut kavramlara ad olan kelime türüne ad denir: Ayşe, Hasan, ağaç, yaprak, doğruluk, incelik, ordu, tohum, buluş, akış vb. Adlar özel ad, tür ad, somut ad, soyut ad, topluluk ad gibi türlere ayrılır (Korkmaz 2007: 7).

3.1.1. Somut adlar

Standart Özbek Türkçesi gramerlerinde *an k* ve ya *konkret* atlar terimi ile ifade edilen somut adlar, gözle görülebilen, elle tutulabilen, kulakla duyulabilen nesnelere adlarıdır. Somut adlar, güneş, ve ay gibi tek nesnelere, ağaç, ve havan gibi aynı türdeki nesnelere grubunun ve orman, halk gibi topluluk nesnelere adlarıdır (Öz 1999: 301).

Çaştığımız metinde görülen somut ve soyut adlar aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır: *nâfâr* (50) “kişi”, *kişi* (79), “kişi”, *âdâm* (247), “adem”, *âdâimizâd* (372) “ademoğlu”, *atâ* (29) “baba”, *anâ* (39) “anne”, *balâ* (432) “çocuk”, *bäçä* (502) “çocuk”, *çal* (527) “ihtiyar (erkek)”, *kız* (29) “kız”, (52) *hatin* (378) “hatun”, *oğl* (605) “erkek çocuk”, *ukü* (55) “küçük kaedeş”, *akü* (287) “büyük kardeş”, *ağa* (300) “ağabeyi”, *er* (380) “koca”, *Öşik* (324) “aşık”, *yitim* (120) “yetim”, *tul* (140) “dol”. *bay* (173) “zengin”, *ğarib* (191) “fakir”, *dost* (203) “dost”, *duşmân* (217) “düşmen”, *tâbibkâr* (355) “doktor”, *dihқан* (419) “çiftçi”, *mâktâbi* (429) “öğrenci”.

Şahıs Bildiren Özel adlar. *Zibâ* (668), *Y* (130), *Hâzrât Ali* (453), *Bibi Fâtmâ* (453), *Bibi Zührâm* (453).

Özel şahıs soy adları: *Şâhzâdâ* (465), *Mağsüm zâdâ* (292), *Mullâh zâdâ* (292), *Âhûn zâdâ* (292), *Burdağ* (571).

3.1.1.5. İnsan Ve Hayvanlar İçin Ortak Olan Organları Bildiren Somut Adlar.

boy (572) “boy”, *tân* (576) “vücut”, *kol* (578) “el,kol”, *ayağ* (70) “ayağ”, *gârdân* (512) “boyun”, *saç* (556) “saç”, *kulağ* (645) “kulak”, *baş* (646) “baş”, *bil* (65) “bel”, *yüräk* (68) “yürek”, *bağır* (210) “bağır”, *ağz*

(425) “ağız”, *tirnağ* (160) “tırnak”, *köz* (168) “göz”, *yüz* (298) “yüz”, *kanat* (22) “kanat”, *kel* (27) “kel”, *yal* (248) “yele”.

Ağaç Bölümlerini Bildiren Somut Adlar. *bärg* (276) “yaprak”, *tänä* (256) “gövde”, *şaha* (96) “dal”, *zärdäli* (318) “kayıs”, *âluçä* (276) “vişne”, *älmä* (34) “elma”, *şäftäli* (266) “şeftali”, *almurut* (111) “armut”.

3.1. 2. Soyut Adlar

Gözle görülmeyen, elle tutulmayan, kulakla duyulmayan ancak gözle görülebilen, elle tutulabilen ve kulakla duyulabilen nesnelere gibi tasavvur edilebilen adlara soyut ad denir. Standart Özbek Türkçesinde *abstarkt* veya *mevhum at* terimi ile ifade edilen soyut adlar, somut adlar gibi çekimlenme özelliğine sahiptir (Öz 1999: 330).

Çalıştığımız metinde soyut adların birçok örneği bulunmaktadır: *tirik* (277) “dirik”, *ölim* (289) “ölüm”, *häyan* (615), *ömir* (634) “ömür”, *Öaşık* (324) “aşık”, *sevgi* (646) “sevgi”, *ömid* (646) “umut”, *yaşlik* (332) “gençlik”, *qarilik* (83) “ihtiyarlık”, *âşıklık* (86), *nâzlik* (138), *erkinlik* (585) “özgürlük”, *häftälik* (166) “haftalık”, *ğariblik* (191) “fakirlik”, *häyrânlik* (249), *peräyşânlik* (249), *açlık* (153) “açlık”, *baht* (546), *cäfa* (644), *zalim* (558), *äläm* (86), *qayğ* (86), *şhtiyâr* (318), *taläÖi* (554), *tiläk* (3), *Öaql* (58), *hoş* (139).

3.1. 3. Ad Yapım

3.1.3.1. Addan Ad Yapan Ekler

Addan ad yapım ekleri, isim kök ve gövdelerinden ad yapmak için kullanılan eklerdir. Bu ekler, isim köklerine, isimden yapılmış isim gövdelerine ve fiilden yapılmış isim gövdelerine eklenirler (Ergin 2007: 154).

Addan Ad Yapan Türkçe Ekler:

+lağ, lağ

qışlağ (60) “köy”, *qışlağ* (459)

+çi

+çi eki getirildiği kök ve gövdelerdeki adla ilgili meslek ad yapar. *pâzârçi* (245) “pazarcı”, *tivâçi* (25) “deveci”, *ķânçi* (563) “kan alan kişi”, *çavçi* (206) “görücü”, *falçi* (525) “falcı”, *yolçi* (604) “yolcu”.

+siz:

Bütün Türk lehçelerinde buluna bu ek yokluk anlamındadır. İşlek bir ek olan +siz eki, eklendiği kökte ifade edilen nesneye, özelliğe sahip olunmadığını bildiren sıfatlar türetir: *râhmsiz* (524) “zalim”, *körimsiz* (557) “bencil”, *ğamsiz* (626) “mutlu”, *sensiz* (650) “sensiz”, *anäsiz* (366),

+çä:

Bu ek, getirildiği ad kök ve gövdelerinde küçültme ve sevgi anlam ifade eder: *bâğçä* (177) “bahçe”, *ķuziçä* (194) “kuzu, koyunun yavrusu”, *sämänçä* (275) “hızlı koşan soylu at”, *täyçä* (312) “küçük tay”, *ķâlinçä* (579) “küçük hal”.

+daş + taş:

Çalıştığımız bu metinde ortak, akrabalık, birlik ve beraberlik bildiren isimler ve sıfatlar türeten işlek bir ek işlevini görmektedir: *kündaş* (309) “kuma”, *ķarındaş* (410) “akraba”, *yoldaş* (524) “yoldaş”, *atâdaş* (108) “kardeş”.

+äk, +aķ:

+äk, +aķ eki işlek olmayan bir ekdir: *yipäk* (485) “ipek”.

+äv:

Sayı adlar na eklenerek topluluk ifade eden adlar yapar. *ikäv* (540) “ikimiz, her ikimiz”.

+tä

Sayı isimlere eklenerek miktar bildirir: *birtä* (479) “bite, bir tane” *ikkitä* (250) “iki tane”

+ginä, +kinä:

Küçültme ve sevgi ifade eden işlek bir ektir. *kızginä* (239) “kızcağız”, *ağaginäm* (261) “ağabeyciğim”, *yârginäm* (286) “sevdiçeğim,” *birginä* (326) “biricik”, *läbginäñdi* (340) “dudağını” *başginäñdän* (398) “başından”, *Zibâginäm* (468) “Zibaciğim”, *giravbändikkinä* (330) “şal gibi”.

+lik

Bu ek, çeşitli anlam bildiren adlara eklenerek soyut adlar yapar. *yâmanlik* (556) “kötülük”, *nikbahtlik* (574) “mutluluk”, *perâyşânlık* (248) “mutsuzluk”, *erkinlik* (585) “özgürlük”, *qurbanlik* (638), *qarilik* (83) “yaşlık”, *Ôâşıklık* (86) “aşık” (*âşıklık: aşıklar*), *yaşlık* (332) “geçlik”, *cidâlik* (31) “ayrıl k”, *tâñâlik* (26) “sikke”.

ğariblik (91) *Padâvanlik* (255), *musâfirlik* (281) “gurbette yaşayanlar”, *andhoilik* (311) “il, ilçe ismi” *çibirlik* (562) “çevreli (*çibirlik: alan*)”; *kaqmâciliklik* (403). Bazen zarflara eklendiğinde hareketin ve zamanın ölçüsünü bildirir: *tizlik* (570) “(tez: acil, çabuk)” *künlik* (92) “günlük”, *hâftâlik* (167) “haftal k”, *aylık* (42) “ayl k”, *yillik* (76) “yıll k”, *atlik* (354) “atlı”, *bir aylık* (42) “bir ayl k”, *on dört künlik* (92) “on dört günlük”, *hâftâlik* (166) “haftal k”, *alti aylık* (200) “altı ayl k”, *ortâ boylık* (138) “orta boylu”, *ğariblik* (191) “fakirlik”, *nâtâvânlık* (255) “yoksulluk”, *musâfirlik* (281) “misafirlik”, *cidâlik* (317) “ayrıl k” *şoñlik* (479) “yaramazlı k”, *yâmanlik* (555) “yaramazlı k”, *bänidilik* (575) *erkinlik* (585) “özgürlük”, *qurbanlik* (638) “urbanlı k”.

+li

Getirildiği kökte ifade edilen nesneye sahip olunduğunu bildiren sıfatlar yapar. *kiyimli* (75) “giyimli”, *qarâ qaşlı* (145) “kara kaşlı”, *kerâyli* (167) “gerekli”, *zârlı* (297), *tonli* (362), *atli* (144). *bâdamli* (114) “bademli”.

Farsçada Al nan Ön ekler

+be: Farsçadan al nan ismdan sıfat yapan eklerin çoğu ön eklerdir. Bu ekler alıntı isim esaslarına eklenebildiği gibi, Türkçe isim esaslarına da eklenebilmektedir (Öz 1999: 161). İsimlerden önce gelerek isimde ifade edilen nesnenin, özelliğinin olmadığını ya da çok az olduğunu bildiren sıfatlar yapar. Özbek Türkçesindeki *+siz*

olumsuz ekinin anlamın verir: *becây* (295) “yersiz, evsiz”, *bepiçaq* (123) “bıçaksız”, *beysüton* (210) “sonsuz”, *bevâfâ* (392) “vefasız”.

+nâ: Farsçada olumsuzluk bildiren bir ön ek olan **nâ** edebî Özbek Türkçesinde de isimlerden önce gelerek isimde ifade edilen nesnenin, özelliğın olmadığını ya da çok az olduğunu bildiren sıfatlar yapar. Özbek Türkçesindeki +siz ekiyle aynı anlama gelmektedir: *nâhastädän* (161) “tesadüfen, istemeden”, *nâtävânlık* (255) “ihtiyar, aciz”, *nâqâbil* (309) “yeteneksiz”, *nâmunâsib* (315) “münasip olmayan”, *nâûmid* (328) “umutsuz”, *nâmârd* (389) *nâçâr* (620) “çaresiz”, *nâmâhrâm* (64) “namahrem”.

+hâm: Birlik, beraberlik, ortaklık ve meslek bildiren isimler türeten bir ektir: *hämrrâ* (404) “yoldaş”, *hämkkâr* (308) “meslektaş”.

Farsçadan Alınan Son Ekler:

+bân: Bir nesneyi ya da bir şeyi koruyan, kişileri ifade eden isimler ve sıfatlar türetir: *bâğ bân* (8) “bahçevan”, *mihribân* (125) “mihriban”, *sorağbân* (415) “soru soran kişi”.

+bänd: Farsça kökenli bir ektir, isimlerden sıfat türetir: *kämärbân* (290) “bil bağı”, *giravbändikkinä* (330) “köle, şal”.

+dânâ: Farsça kökenli bir ektir. İsimden sıfat türetir: *dordânä* (403) “kıymetli, pahalı taş, (genellikle çocuklar ve kızlar için söylenen bir sevgi sözcüğüdür)”.

+hanâ: Farsça kökenli bir ektir. Yer ismi türetir: *bâlâhânä* (290) “ikinci kat”, *gamhânä* (361) “mutsuzluk evi, perişan olma yeri”.

kâr: Farsça kökenli bir ektir. Çalıştığımız metinde meslek icra eden kişileri gösteren isimler türetir: *hämkkâr* (208) “meslektaş”, *säbäbkâr* (355) “sebebi olan”, *täbibkkâr* (355) “doktor”.

+ruy: Farsça kökenli bir ektir sıfat türetir: *gülrüy* (1).

+vân: Bir nesneyi ya da bir şeyi koruyan, kişileri ifade eden isimler ve sıfatlar türetir: *pädävân* (255), *motärvân* (191).

+zâr: Farsça kökenli bir ektir. Eklendiği kökte ifade edilen adla ilgili yer adları yapar. *çämänzâr* (181) “gülü park, (turlü turlü gül açan bir yer ismi

güllistan)”, *gülzâr* (155) “lalezar”, *şäftâluzâr* (29) “şeftali: (gül açan şeftali ağaçları)”.

3.1.3.2. Fiilden Ad Yapan Ekleri

-aқ, -ak, -aғ, -ғ :

Özbek Türkçesi edebî dilinde bu ek, fiil esaslarına çeşitli şekillerde eklenmektedir. Ünlü ile biten kalın ünlülü fiil esas na +қ olarak eklenir. Bu durumda yapım esasının sonundaki ünlü kalın söylenir: Kökte ifade edilen hareketin yapılmasına yarayan nesnenin adı bildiren isimler yapAr. *ä > a, i > ,* ünsüzlerle biten kalın ünlülü fiil esas na -aқ, -aқ, -uқ, ünlü ile biten ince ünlülü fiil esas na -k, ünsüzü ile biten ince ünlülü fiil esas na -äk, -ik, -ük şeklinde eklenir (Öz 1999: 204). *piçak, piçağ* (253) (361, 370) “bıçak”, *uzaq* (420), *uzağ* (234) “uzak”, *oynaқ* (648) “oynak”, *sorağ* (398) “soru” *tärağ* (488) “tarak” *şıқ rdağ* (409) “çıtırtı”.

-gir:

Standart Özbek Türkçesinde fazla işlek olmayan bu ek, getirildiği fiil kök ve gövdelerinden s fat yapAr. *öçgir* (548) sönesice”, *köygir* (627) “yanas ca”.

-im :

Standart Özbekçede işlek bir ektir. Çalıştığımız bu metinde örnekleri çok değildir. Fiilin hareketinden doğan soyut ve somut isimler türetir: *ölim* (637) “ölüm”, *kiyim* (75) “giyim”.

-mä:

Standart Özbek Türkçesinde işlek eklerden biridir ve çalıştığımız bu metinde de çok örnekleri görülür. Genellikle fiillerden yemek, eşya ve araç ifade eden kalın hareket isimleri türetir: *tilmä* (129) “dilme”, *kaqmä* (150) “hal dokumak için gerekli olan âlet”, *surmä* (158) “sürme”, *çitmä* (160) “dokuma”, *katlämä* (216) “bir çeşit börek”.

3. 1. 4. Ad Çekimi

Cümlelerin çeşitli öğeleri arasından geçici anlam ilişkileri kurmak üzere ad veya ad soylu kelimelerin durum ekleri alarak girdikleri çekime ad çekimi denir (Korkmaz 2007: 8).

Standart Özbek Türkçesinde ad çekim ekleri *türlavçi қошимче* terimiyle ifade edilmektedir. Özbek Türkçesinde ad çekim ekleri çokluk, iyelik ve hal ekleridir.

3. 1. 4. 1. Çokluk Eki (köplik қошимчәси)

Çokluk eki, isimlerde ve zamirlerde aynı türden birden çok varlığı anlatmak için kullanılır (Korkmaz 1992: 39).

Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi ele aldığımız (*Säbzbân Қошиқл ri*) adlı kitabında da çokluk şekli isimlerde veya zamirlerde sadece tek şekillidir; *+lär* eki kullanılır: *kün+lär* (14) “günlerim”, *kim+lär* (68) “kimler”, *қ z+lär* (29) “k zlar”, *siz+lär* (57) “sizler”, *biz+lär* (147) “bizler”, *bäçä+lär* (49) “cocuklar”, *däraht+lär* (82) “ağaçlar”, *yigit+lär* (87) “gençler”, *dugänä+lär* (95) “arkadaşlar”, *keçä+lär* (158) “geceler”, *қayğ +lär* (269) “kederler”, *dost+lär* (283) “dostlar m”, *köz+lär+i+gä* (323) “gözlerine”, *yol+lär* (340) “yollarda”, *äşnâ+lär* “arakadaşları”, *қol+lär+i* (453) “elleri”.

3.1.4. 2. İyelik Ekleri (Egälik қошимчәләri)

İsmin karşılandığı nesnenin bir şahısa veya bir nesneye ait olduğunu gösteren çekim ekleridir (Ergin 1995: 281).

Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi çalıştığımız metinde de iyelik ekleri şunlardır:

Teklik	Çokluk
T1Ş +m +(i)m	Ç1Ş +(i)miz
T2Ş +η, +(i) ,η	Ç2Ş + ηiz, +läriηiz (nezaket şeklinde +(i)ηiz +yiz ekleri kullanılır).

T3Ş +i, +si	Ç3Ş +i, +si, +läri
-------------	--------------------

Teklik 1. şahıs iyelik eki, Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi *+im* olup yardım > ünlüsü daima düzdür. Özbek Türkçesinde bu ekin yardımcı ünlüsü, çoğu kelimelerde kalınlık – incelik uyumunu bozmaktadır: *oğl+im* (194) “oğlum”, *köz+im* (430) “közüm”, *öz+im* (467) “kendim”

İyelik eki bazı kelimelere eklendiğinde bazı ses değişiklikleri olur:

a) İkinci hecesinde dar ünlü bulunan kelimelere teklik üçüncü şahıs iyelik eki getirildiğinde dar ünlü düşer: *kanat +i* (46) “kanat”, *ağz+i* (139) “ağzı”, *atä+si* (188) “babası”.

b) Sonu *+k*, *+k* ile biten kelimelere teklik üçüncü şahıs iyelik eki eklendiğinde *+k > +g*, *+k > -ğ* değişimi olur:

Çokluk ikinci şahıs için kullanılan iyelik eki tek şahıs için kullanıldığında saygı ifade eder. Bu ek *+ñiz*, *+yiz* şeklinde metinlerimizde geçmektedir:

Çokluk II. Ş. (nezaket): *sizni yüzlär-ñiz* (90) “yüzleriniz”

Çokluk II. Ş. (nezaket) *+yiz* eki ile kullanılışı: *hatlär-iyiz* (157) “yazları”

Çokluk III. Ş. : *olärni köz+läri* (173) “közleri”

3.1.4.3. Aitlik Eki

Adlardan zamir ve sıfat olarak kullanılan adlar yapan, içinde bulunma, bağlılık ve aitlik görevlerini taşıyan *+ki* ekidir (Korkmaz 2007: 14). Özbek Türkçesinde aitlik eki *+ki* veya *+gi*’dir.

Standart Özbek Türkçesinde bulunma hâli eki *+dä*’den sonra *+gi* eki gelirken, çalıştığımız metinde değişmez kök ve gövdelerde genellikle *+ki* olarak kullanılır sadece tek şekli vardır: *kolimdä+ki* (106) “elimdeki”, *çöldä+ki* (140) “çöldeki”, *kolindä+ki* (158) “elindeki”, *içidä+ki* (168) “içindeki”, *âsmandä+ki* (182) “gökteki”, *şähärdä+ki* (444) “şehirdeki”, *täşkaridä+ki* (603) “deşerideki”, *ağzidä+ki* (630) “ağzındaki”, *uydä+ki* (439) “evdeki”, *äväldä+ki* (11) “önceki”, *tagdä+ki* (49) “dağdaki”.

T1K zamirinin aitlik ekli biçimi metnimizde *meniki* (335) “benimki”dir.

3.1.4. 4. Hâl Ekleri (kelişik koşımçeleri)

Hâl ekleri cümledeki adların diğer kelimelerle gramatikal ilgisini kurmaya yarayan eklerdir (Tursunov 1992: 258). Bir ismin cümledeki diğer kelimelerle münasebetini ifade etmek için o isme hâl ekleri getirilir. Hâl ekleri, çokluk ve iyelik eklerinde sonra gelirler (Eckmann 2005: 63).

Özbek Türkçesi gramerlerinde hâl ekleri aşağıdaki gibi gruplanmaktadır: Baş kelişik (yalın hâli); Karatk ç kelişigi (ilgi hâli); Tüşüm kelişigi (yükleme hâli); Or n-peyt kelişigi (bulunma hâli); Çıkış kelişigi (çıkma hâli); Cöneliş kelişigi (yönelme hâli).

3.1.4. 4.1. Yalın Hâl

Yalın haldeki ad, genel olarak şahıs, nesne ve olayı ifade eder. Yalın haldeki isim *kim?* “kim”, *nime?* “ne”, *ķayer?* “neresi” sorularından birine cevap olur (şaabdurahmanov 1980: 226):

3.1.4. 4.2. İlgi Hali

Standart Özbek Türkçesinde ilgi hali bu haldeki addan anlaşılan şahsa veya nesneye aitliği ifade eder. İlgi hali *+niğ* eki ile ifade edilir (şaabdurahmanov 1980: 227).

Çalıştığımız metinde ilgi hali, hem *+nię* hem de tarihsel Doğu Türkçesindeki gibi yükleme hali eki ile ilişkilendirilen *+ni* ve *+di* şeklinde kullanılmıştır. **+ni/+di:** *bäla+ni ķol+i* (6) “çocuğun eli”, *Hodä+ni rähmät+i* (15) “Allah’ın rahmeti”, *yařşilär+ni at+i* (18) “güzellerin ismi”, *meni keräyliğ+im* (176) “benim isteğim”, *hämä+ni yâr+i*, *baylär+di ķızlär+i* (173) “beylerin kızlar”, *yârginäm+di at+i+ni* (202) “yarımın atı”, *biglär-di yanbaşi* (36) “beylerin yanbaşi”;

Metnimizde şahıs zamirlerinin yükleme hali çekimi ilgi hâli görevini de üstlenmiştir:

T1ř: *meni yârim* (537) “benim yarım”

T2ř: *seni ħaläę* (408) “senin halen”

T2ř: (nezaket): *sizni fidağiz* (599) “fedanızı”

3.1.4.4.3. Yükleme Hali

Sebzavan *Qoşıqlari* metninde yükleme hâli eki *+ni*, *+di* olarak kullanılmaktadır. Standart Özbek Türkçesinde ek *+ni* biçimde tek şekillidir. Yükleme hâli eki bir cümlede geçişli fiilin doğrudan doğruya etkilediği ismin içinde bulunduğu hali gösteren ektir: *gâp+ni* (*gâpir*) “sözü” (söylemek); *haq̄qat+ni* (*âyt-*) “gerçeği söyle”

Ünlü ile sonlana isimlerde düzenli olarak *+ni*; sonu daha çok /l, r, n/ gibi ünsüzlerle bitenlerde korunmuş olmakla birlikte bunların *+di*’li biçimleri de yaygın olarak vardır. Şiirde vezin gereği yükleme hâli eki *+i* gibi görülse de burada *-nn-> -n-* şeklinde bir ünsüz tekleşmesi gerçekleşmiş olmalıdır: *Sâbzvân* men âytây (264) “türküyü ben söyleyim”.

+ni: *yahşilär+ni* (18) “güzellerini”, *q̄z+ni* (21) “kız”, *almä+ni* (34) “elmayal”, *q̄nati+ni* (46) “kanatlı”, *gül+ni* (59) “güllü”, *q̄yannä+ni* (68) “kaynanan”, *däryâ+ni* (89) “deryan”, *donyâ+ni* (122) “dünyan”, *köçä+ni* (122) “sokağı”, *gäpi+ni* (621) “sözünü”, *hämä+ni* (277) “herkesi”, *yüki+ni* (648) “yükünü”.

+di: *başimiz+di* (44) “başımızı”, *kim+di* (47) “kimi”, *òan+di* (49) “beyi”, *ağam+di* (55) “abayım”, *säräklär+di* (61) “sokaklı”, *kâbul+di* (65) “Kabil, Afganistan’ın başkenti”, *taş badam+di* (68) “taş badem”, *ikaumiz+di* (71) “ikimizi”, *q̄arä yüzim+di* (73) “kara yüzüm”, *adämlär+di* (77) “adamlar”, *gül+di* (80) “güllü”, *q̄olağ+di* (83) “kulağı”, *cân+di* (98) “canı”, *töti kuş+di* (100) “tuti kuşu, bir çeşit kuş”, *q̄aşiniz+di* (103) “kaşınızı”, *atim+di* (108) “atım”, *duşmänlär+di* (132) “düşmanları”, *y län+di* (140) “yılan”, *yigit lär+di* (164) “geçleri”, *älâv+di* (167) “ateşi”, *uy+di* (178) “evi”, *künjil+di* (181) “yüreyi”, *motar+di* (190) “arabay”, *Óâläm+di* (219) “dünyay”, *tâl+di* (238) “tal: bir çeşit ağaç demektir” (> Far. طال), *yol+di* (279) “yolu” *buğdäy+di* (300) “buğdayı”.

3.1.4.4.4. Yönelme Hali

Kelime gruplarında ve cümlede isimi fiile yönelme ve yaklaşma işlevi ile bağlayan durumdur (Korkmaz 2009: 24).

Standart Özbek Türkçesinde bu halin ekleri **+gä**, **+kä** ve **+qa** şeklindedir. **+kä** ve **+qa** ekleri, sonu **q̄** ve **k ile biten** kelimelere eklenir:

Çalıştığımız bu metinde bu hal eki, Standart Özbek Türkçesinden çok fark yoktur. Metinde yönelme hali ekinin en önemli özelliği, **+gä, ka, +kä** şekillerinden başka **+yä** şeklinde de kullanılmasıdır. Kelime gruplarında ve cümlede *kingä* “keme”, *nimegä* “neye” ve *qayergä* “nereye” sorularından birine cevap verir:

+gä: +gä eki, sonu g, k, q ile biten adlar dışında bütün adlara eklenir: *içgän+gä* (oşşaydi) (1) “içmişe benziyor”, *ağam+gä* (2) “ağabeyime”, *ner+gä* (10) “nereye”, *bilägi+gä* (11) “bileğine”, *usti+gä* (12) “üstüne”, *täyi+gä* (16) “at na”, *yâr+gä* (17) “yar na”, *toni+gä* (19) “cübbesine”, *yanim+gä* (22) “yan ma”, *siz+gä* (27) “size”, *nemä+gä* (34) “neye” *yol+gä* (37) “yolla”, *däş+gä* (39) “dışarıya”, *arä+gä* (45) “araya”, *kâbul+gä* (55) “kabul: kabil Afganistan’ın başkenti”, *gül+gä* (60) “güllä”, *taga+gä* (64) “day ya”, *közim+gä* (76) “gözüme”, *ay+gä* (92) “aya”, *su+gä* (102) “suya”, *beganä+gä* (110) “yabancı ya”, *namärd+gä* (111) “namerde”, *biz+gä* (136) “bize”, *biri+gä* (146) “birine”.

+ka: **+ka** eki, sonu ğ ve q ile biten *ke* limelere gelmektedir: *bağ+ka* (27) “bahçeye”, *uzaq+ka* (56) “uzağa”, *glämaq+ka* (125) “ağlamaya”, *yürimağ+ka* (127) “yürümeye”, *tağ+ka* (141) “dağa”, *körmaq+ka* (197) “görmeye”, *tavağ+ka* (227) “tabağa”.

+kä: **+kä** eki, sonu g ve k ile biten kelimelere eklenir: *biläk+kä* (67) “beleye”, *kuyläk+kä* (69) “elbiseye”, *kök+kä* (360) “göğge”, *eşik+kä* (496) “kap ya”, *erkinlik+kä* (604) “özgürlüğe”.

+yä : Metnimizde sonu ünlü ile biten birkaç kelimedede yönelme hâli *-yä* şeklinde eklenmektedir: *nerä+yä* (160) “nereye”, *bâğçä+yä* (388) “bahçeye”, *gamhänä+yä* (387) “dert evine”, *nemä+yä* (87) “neye”.

3.1.4. 4.5. Bulunma Hâli

Metnimizde bulunma hali eki **+dä, +tä** şeklindedir. Bulunma hâlindeki ad, bir iş ve hareketin yapılma yeri, durumu ve sebebi gibi anlamları bildirir. Standart Özbek Türkçesinde bulunma hali eki **+dä** şeklindedir: *şähär+dä* “şehirde”, *bahar+dä aväl+dä* “avalde” (Şaabdurahmanov 1980: 239).

Bulunma hâli eki cümlede *kimdä* “kimde”, *nemädä* “nede”, *qayerde* “nerede” sorularından birine cevap verir:

+tä : Metinimizde bulunma hali eki, sonu tonsuz ünsüzlerle biten kelimelere genellikle *+tä* şeklinde gelir: *bäş+tä* (484) “başta”, *bihışt+tä* (567) “cennette”, *yüräktä* (168) “gönülde”.

+dä : Bulunma hali eki, çoğunlukla *+dä* şeklinde kullanılır: *ay+dä l+dä* (*keläyatgän sevär yârim*) “ayda y›lda gelen benim sever yar m”, (412) *çöl+dä* (559) “çölde”, *aldi+dä* (487) yan da”, *yaşligim+dä* (493) “gençliğimde”, *tag+dä* (502) “dağda” *uy+dä* (508) “evde”, *digän+dä* (512) “söylediğinde”, *kolim+dä* (513) “elimde”, *yürägi+dä* (514) “yüreğinde”, *ömrüm+dä* (524) “ömrümde”.

Teklik ve çokluk 3. şahıs iyelik eklerinden sonra bulunma hali eki geldiğinde araya zamir +n’si gelmez: *aldi+dä* (487) yan da”, *mäktäbi öz yolu+dä öz kâri+dä* *öğrenci kendi yolunda, kendi işinde*”, (429) *ortäsi+dä* (472) “ortasında”, *yüräg+i+dä* (514) “yüreğinde”, *bağ içi+dä* (511) “bahçe içinde”, *usti+dä* (503) “üstünde”, *yol+i+dä* “yolunda”.

3.1.4.4.6. Ç kma Hâli

Kelime gruplarında ve cümlede fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığını ifade etmek için isim çıkma hâlinde bulunur. Ç kma hali için isim daima ek al r ve ek umumiyetle uzaklaşma ifade eden bir ektir. Bulunduğu yerde fiil yerine isim ve edat da bulursa umumiyetle bir uzaklaşma ifade eder (Ergin 2007: 235). Ç kma halindeki isim, *kimdän* “kimden”, *nemedän* “neden”, *qayerdän* “nereden” sorularından birine cevap verir. Ç kma hali eki, Standart Özbek Türkçesinde **+dän** olarak kullanılır: *t›niq suvni layqatib yobarişdan ne faydä?* “temiz suyu çamurlatmada ne fayda var?” (Şaabdurahmanov 1980: 239). Metinlerimizde ç kma hali eki, Standart Özbek Türkçesinden farklı olarak **+dän** ekinden başka **+tän** yan biçimi de kullanılmaktadır:

+dän: *kol+i+dän* (169) “elinden”, *köçä+dän* (175) “sokaktan”, *päncärä+dän* (189) “pencereden”, *Kärki+dän* (192) “Karki: yer ismi”, *yitti y l+dän beri* (205) “yedi y ldan beri”, *gül+dän* (210) “gülden”, *yigit+dän* (221) “delikanlıdan”, *yöqari+dän* (227) “yukardan”, *uzağ+dän* (234) “uzaktan”, *Kâbul+dän* (239) “Kabil’den”, *ner+dän* (243) “nerden”, *uy+dän* (248) “evden”, *men+dän* (278) “benden” *här+yer+dän* (283) “her yerden”, *arä+dän* (350) “aradan” *Ziba+dän* (378) “Ziba’dan: özel isim”, *yâr+dän* (398) “yardan”, *yirtä+dän* (454) “sabahtan”.

+tän: Ç kma hali eki, /p/, /s/, /t/, /k/, /ş/, /ç/, /h/ ve /h/ gibi tonsuz ünsüzlerden sonra tän şeklinde kullanılmaktadır: *eşik+tän* (495) “kap dan”, *men qarä baht+tän* (*sevinçi âlgäni*) “ben zaval dan hediye almaya”, (546) *baş+tän* (611) “baştan”, *açlık+tän* (153) “açlıktan”, *darah+tän* (232) “ağaçtan”, *dos+tän* (333) “dosttan”, *yüräk+tän* (447) “yürekten”.

Teklik ve çokluk 3. şahıs iyelik eklerinden sonra bulunma hali eki geldiğinde araya zamir +n’si gelmez: *köz+i+dän* (194) “kız ndan”, *när+i+dän* (177) “o taraftan”, *köz+i+dän* (195) “gözünden”, *baş+i+dän* (254) “başından”.

3.1.4. 4.7. Vas ta Hali

Adın belirttiği varlık veya nesnenin fiildeki harekette “aracı” olarak kullanıldığını yahut “birliktelik” bildirdiğini gösteren durumdur (Korkmaz 2009: 25). Standart Özbek Türkçesinde vas ta hali ***bilän*** edat ile yapılmaktadır. Metnimizde ise, Afganistan Özbek Türkçesinde olduğu gibi ***bilän***, ***minän*** ve ***birlän*** şeklinde kullanılmaktadır:

bilän: *bir tiş bilän bolij tiz ötir* (636) “beraberiniz ile olun zaman güzel geçer”, *oltiribmän yüzlär kulfätlär bilän* (10) “oturuyorum yüzlerce musibetler ile”, *nizâkätlär bilän* (123) “kibarlık ile”, *gam bilän* (147) “gam ile”, *bir lähzä külmädim ulfätlär bilän* (615) “dostlar ile hiçbir an gülemedim”, *şirin âvaz bilän oqıb başladı* (618) “tatlı ses ile okumaya başladı”.

minän : *gül minän bulbul munâsib oltirär* (38) “gül ile bülbül münasıptır”, *özi minän* (64) “kendisi ile”, *su minän қоşilib ördäk ötädi* (126) “su ile ördek beraber akıyor”, *mäktäbi minän* (199) “öğrenci ile”, *mäktäbi oynäbkelär dosti minän* (203) “öğrenci dostu ile oynayıp birlikte geliyor”, *bir tävâğ şörvâ ketir nâni minän* (216) “ekmek ile bir tabak çorba getir”, *kâbuldän yigit kelär sävgâ minän* (239) “kabil’den yigit gelir hediye ile”, *kim minän* (246) “kim ile”, *köz yaşım minän* (246) “göz yaşım ile”, *yaman âdäm öldirädi til minän* (253) “kötü adam dili ile öldürür”, *atäm minän anäni erkäsi män* (259) “babam ile annemin gözdesi benim”, *qaläm qâğaz minän oni h sâbi* (447) “kalem, kağıt ile onun hesabı”, *meni minän* (468) “benim ile”.

birlän : Metinde *birlän* edatı çok nadir olarak kullanılmıştır: *zävķ säfa birlän oķ rkän kördim* (616) “zevk ile okurken gördüm”, *bir miñ väfa birlän yârni sevsäm* (626) “bin vefa ile yarım n sevsem”.

3.1.4.4.8. Eşitlik Hali

Eşitlik hâli eki, isimler ile fiil ya da cümlede nitelik ve nicelik bakımından karşılaştırmaya dayanan eşitlik, gibilik ve benzerlik gösterme durumudur (Korkmaz 2007: 86). Metnimizde, standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi eşitlik hali +***çä*** şeklinde geçmektedir. Eşitlik hâli eki metinlerimizde az geçmektedir: *ķ zil kiysäm dugânämçä bolämän* (53) “kırmızı giyim giysem arkadaşım kadar olurum”.

3.2. S fatlar

Somut ve soyut ad ve kavramlar niteleme, belirtme, yer gösterme, say gösterme, sorma gibi çeşitli yollardan vasıflandıran, sınırlayan kelime türüne sıfat denir (Korkmaz 2007: 188).

3.2.1. Niteleme Sfatları

Sıfatların büyük bir kısmını oluşturan bu sıfatlar, insanların ve nesnelerin niteliklerini bildirir (Öz 1999: 463). Metinlerimizde pek çok örnekleri olduğu için birkaç örneği göstermekle yetindik:

alä ton (1) “ala cüppe”, *gül ruy* (> Far. گل روی) (1) “gül yüzlü”, *ķ zil tillä* (2) “kırma altın”, *kättä dövlät* (4) büyük devlet”, *yoķķar köçä* (5) “yüksek”, *ränginäm sä ğ ķ zil* (10) “rengim sarı kırmızı”, *ķ zil gül* (41) “kırma gül”, *ķ zil almä* (80) kırma elma”, *ķ zil ipäk* (134) “kırma ipek”, *aķ ipäk* (34) “beyaz ipek”, *ķ zil buğdaydäy* (309) “kırmızı buğday”, *ķ zil қalin* (576) “kırma hali”, *aķ bilärzik* (67) “ak bilezik”, *aķ yüzim қarä yüzimdi uzdilär* (73) “beyaz ve kara üzümü kopardılar”, *қol uzätsäm uzak uzak қаçädi* (104) el uzatsam uzağa gidiyor”, *aķ at* (116) “ak at”, *men ğarib* (242) “ben garip”, *kök tika* (26) “gök diken”, *kök käftär* (132) “mavi güvercin”, *kök käviş* (130) “mavi ayakkabı”, *қarä zulf* (486) “kara zülüm”, *қarä saç* (496) “siyah saç”, *қarä baht* (551) “kara baht”, *säb sä ğ çihrä* (585) “sap sarı”, *sä ğ ärpä* (104) “sarı arpa”, *ķ zil kiyim kiysäm ķ ska didilär* (329) “kırma giysi giysem kışa diyorlar”, *boyi uzinlär* (58) “boyu uzunlar”, *yäman adäm* (77) “yaman adam”,

yahşi yigit (307) iyi yiğit” *karimi yaşmi qarämäykän ölim* (493) “ölüm genç veya yaşlı diye bakmıyor”.

3.2.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları, belirtme işlevi yüklenmiş olan sıfatlardır. Bu işlev ya adları işaret etme, gösterme, ya sayı miktarı belirtme, ya sorma yahut da belirsizlik gösterme biçiminde karşılır. Buna göre belirtme sıfatlar kendi içinde, işaret sıfatları, sayı sıfatları, soru sıfatları ve belirsizlik olmak üzere dört gruba ayrılır (Korkmaz 2007: 385).

Türkiye Türkçesi gramerinde sayı sıfatları ad altında verilen tür, standart Özbek Türkçesi gramerinde bağımsız kelime türü olarak değerlendirilmektedir (Öz 1999: 499).

3.2.2.1. İşaret sıfatları

Kendilerinden sonra gelen isimleri işaret yolu ile belirten sıfatlardır. Özbek Türkçesi edebî dilinde kullanılan işaret sıfatları şöyle gruplandırılabilir:

- (a) Yakındaki şahıs ve nesnelere işaret için kullanılan işaret sıfatları
- (b) Uzaktaki şahıs ve nesnelere işaret için kullanılan işaret sıfatları

(a) Yakındaki şahıs ve nesnelere işaret için kullanılan işaret sıfatları:

Yakındaki şahıs ve nesnelere işaret etmek için Özbek Türkçesi edebî dilinde, *bu* ve *şu* işaret sıfatları kullanılır: Bu ve şu işaret sıfatları, konuşma anından önce olan olayı ve konuşanın yakındaki şahıs ve nesneyi işaret etmek için kullanılır (Öz 1999: 499).

Bu işaret sıfatı: *bu yer* (130) “bu yer”, *bu keçä* (182) “bu gece”, *bu dunyâ* (210) “bu dünya”, *bu yol* (279) “bu yol”, *bu däraht* (366) “bu ağaç”, *bu halim* (563) “bu halim”, *bu kün* (18) “bu gün”, *bu köçäni kızıları* (122) “bu sokağın kızları”.

Şu işaret sıfatı: *şu künlär* (558) “şu günler”, *şu erkinlik* (585) “şu bağımsızlık”, *şu vaqt* (619) “şu zaman”, *şu bälâ* (6) “şu bela” *şu keçä* (94) “şu gece”, *şu şähär* (102) “şu şehir”, *şu yigit* (172) “şu delikanlı”, *şu yol* (279) “şu yol”.

(b) Uzaktaki şahıs ve nesnelere işaret için kullanılan işaret sıfatları:

Uzaktaki şahıs ve nesneyi işaret etmek için *u* ve *öşe* işaret sıfatları kullanılır. *U* ve *öşe* işaret sıfatı, konuşma anından önce olan olayı ve konuşanda uzakta olan insan ve nesneyi işareti için kullanılır (Öz 1999: 501).

U işaret sıfatı: *u yigit* (321) “o yiğit”, *u k z* (326) “o k z”, *u dârd* (342) “o dert”, *u meni yârim* (381) “o benim yarım”, *u divânâ* (396) “o deli”.

3.2.2.2. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları, adların sayı ile belirleyen sıfatlardır. Aslında ve tek başlarına birer sayı adı olan bu sıfatlar, bir adın önünde bulunup o adın sayıyı belirttikleri zaman bir sıfat görevi yüklenmişlerdir. Sayı sıfatları adlar sayı bakımından ya yalnız sayılar ile ya dereceli olarak, ya bölüştürmeli olarak, ya bir parça, bir kesir olarak yahut da topluluk olarak belirtirler (Korkmaz 2003 : 388).

Asıl Sayı Sıfatları

Somut ve soyut adların sayısını gösteren sıfatlardır. Çalıştığımız metinde sayı sıfatlarıyla kullanılan isimlerin çokluk eki almadığı görülmektedir. Asıl sayı sıfatlarının kullanımı ile ilgili tespit edilen örnekler şöyledir: *bir kişi* (426) “bir kişi”, *bir kuş* (434) “bir kuş”, *bir k z* (490) “bir k z”, *iki göz* (588) “iki göz”, *iki tağ* (602) “iki dağ”, *iki yigit* (51) “iki yiğit”, *iki hatin* (66) “iki hatun”, *iki oğ l* (129) “iki oğul”, *iki dost* (218) “iki dost”, *iki kundaş* (309) “iki kuma”, *üç kişi* (381) “üç kişi”, *on dört künlik ay* (92) “on dört günlük ay”, *dört taman* (245) “dört taraf”, *dört dârvâzâ* (257) “dört kap”, *on beş yaş* (616) “on beş yaş”, *on beş kün* (621) “on beş gün”, *beşmin aksar* (62) “beş bin asker”, *altı ay* (184) “altı ay”, *altı y l* (304) “altı y l”.

Kesir Say› S fatlar›

Özbek Türkçesinde a›l say› s fatlar na +*dän* ç kma hali ekinin getirilmesi ile teşkil edilir. Metinlerimizde kesir say› s›fatla › kullanılmamıştır.

S›ra Say› S fatlar›

S›ra say› s›fatlar › isimlerin derecelerini ve s›ralar nı belirten s›fatlardır. Özbek Türkçesinde s›ra say› s›fatlar › as›l sayılar üzerine gelen +(i)*nçi* ekiyle yapılmaktadır. Metinlerimizde doğrudan sayılar üzerine gelerek s›ra sa›› s›fatla›na örnek yoktur. Ancak şu örnekte tespit edilebilmiştir: *ortänçi*+ (311)

3.2.2.3. Soru S fatlar›

Soru s›fatlar , insan nesnelere soru hâlinde belirten s›fatlara denir. Standart Özbek Türkçesinde kullanılan soru s›fatlar *ķandäy?*, *ķançä?*, *ķays ?* neredeki” gibi soru sözleri ile karşılanır (Öz 1999: 503). İncelediğimiz metinlerde Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi kullanılan soru s›fatlar › şunlardır: *ķandağ däraht* (366) “nasıl ağaç”, *ķançä uzaqdän* (35) “ne kadar uzaktan”, *ķaysi taşğä uräy* (565) “hangi taşa urayım”.

3.2.2.4. Belirsizlik S›fatla›

Kişileri, nesnelere ve diğer kavramları karşılayan adları, sayı, miktar vb. bak›mlardan kabataslak gösteren s›fatlardır (Korkmaz 2007: 39).

İncelediğimiz metinlerde belirsizlik sıfatı olarak kullanılan adlar şunlardır: *meni koyib başkanı yârdidiniz* (88) benim bırakıp başkasının yar didin”, *biray ni özi aynälib kelmäsä* (250) “birisi kendi dönüp gelmese”, *här* yigitti mâli kop (293) “her iyittin paras çok”, *bir neçä* nâmârdgä muhtâc (116) “birkaç namede ihtiyac var”, *şunçä* şunçä hâm sevdim seni (389) “o kadar sevdim seni”, u yigit tapalmäy *munçä* kalini (620) “bu kadar”, *bariçä* (276) “bütün, tüm”, *kop* (486) “çok”, *bir az* (585) “bir az”.

3.2.3. Sıfatların Derecelendirilmesi

Üç tür derecelendirme vardır: basit derecelendirme, karşılaştırmalı derecelendirme ve arttırma kuvvetlendirme derecesi

Basit Derecelendirme

Bir nesnedeki niteliğin bir başka nesnedeki nitelikle mukayese edilmediği şeklidir. Bu gruptaki sıfatlar her hangi bir karşılaştırma eki ya da yardımcı bir söz almadan isimleri doğrunda niteler: *yaşil koylak* “yeşi gömlek”, *yumşak nan* “yumuşak ekmek” (Yıldırım 2009: 112).

Karşılaştırmalı Derecelendirme

İki varlığın birbiri ile nitelik ve nicelik bakımından karşılaştırması söz konusudur, bu sıfatlara üstünlük sıfat da denir. Karşılaştırma *+rak* eki ile yapılır.

Çalıştığımız metinde örnekleri az olsa da Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi *+rak* eki ile yapılır: *yaşirak* (637) “daha iyi, daha güzel”, *tizrak* (113) “daha hızlı”, *uzagrak* (119) “daha uzak”, *berrak* (117) “daha yakın”.

Arttırma ve Kuvvetlendirme Derecelendirme

Pekiştirme sıfatları anlamı güçlendirmiş olan sıfatlardır. Özbek Türkçesinde niteliğin normalden daha az ya da fazla olduğunu belirtir. Çalıştığımız bu metinde niteleme sıfatlarının ilk hecesinin sonuna /p/ ve /b/ ünsüzü getirilerek kuvvetlendirme ifade edilmiştir.

säbsäriğ (575) “sapsar”, *kpkzil* (158) “kpkız”, *kapkarä* (630) “kapkara”, *komkök* “masmavi”, *appak* “bembeyaz” *kapkatü* “koskocaman”, *kapkarang* “kapkaranlık”.

3.3. Zamirler (Almaş)

Kişilerin ve canlı cansız nesne grubundaki varlıkların yerini tutan kelimeye zamir denir. Zamirler kişileri ve nesnelere temsil veya işaret ederek karşılayan bir gramer kategoridir (Korkmaz 2009: 399). *Sen, şu, biz, onlar,*

kim, öteki, kendi başkası gibi. Standart Özbek Türkçesi gramerinde *almaş* terimi ile ifade edilen zamirler, *kişilik almaşleri, körsetiş almaşleri, sorak almaşleri, özlik almaşleri, cemleş- belgileş almaşleri, bolışsizlik almaşleri ve goman almaşleri* olmak üzere yedi gruba ayrılmıştır (Öz 1999: 598).

İncelediğimiz metinlerde zamirler işlev ay > klar na göre, şahıs zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri, soru zamirleri ve belirsizlik zamirleri olmak üzere beş gruba ayrılmaktadırlar.

3.3.1. Şahıs Zamirleri (Kişilik Almaşı)

Şahıs zamirleri, varlıkları kişi olarak temsil eden ve kişi adlarının yerine geçen zamirlerdir (Korkmaz 2009: 405).

Muharrem Ergin'e göre bütün varlıklar üç şahıs altından toplanır. Üç şahıs teşkil ederler. Bunlardan birincisi konuşma, ikincisi dinleyen, üçüncüsü adı geçendir. Her varlık şahıs olarak ya konuşan ya dinleyen veya da adı geçen durumda bulunur. Bunlar gramerde sıra ile birinci şahıs, ikinci şahıs, üçüncü şahıs denilir. Konuşan, dinleyen, adı geçen, bir tek varlık ise teklik birinci, ikinci, üçüncü şahıs; birden fazla varlık ise çokluk birinci, ikinci, üçüncü şahıs teşkil eder. Demek ki, üç şahıs teklik, üç şahıs çokluk ifadeleriyle karşımıza altı olarak çıkar. konuşan, dinleyen, adı geçen, konuşanları dinleyenler, adı geçenler, işte şahıs zamirleri bu zamirleri karşılayan, böylece varlıkları şahıslar halinde temsil eden varlıkların şahıslar halinde ifadesi için kullanılan kelimelerdir (Kocasavaş 2004: 31).

Standart Özbek Türkçesinde Şahıs Zamirlerinin bugünkü teklik ve çokluk şekilleri şunlardır:

Teklik	Çokluk
T1Ş : <i>men</i> "ben"	Ç1Ş : <i>biz</i> "biz"
T2Ş : <i>sen</i> "sen"	Ç2Ş : <i>siz</i> "siz"
T3Ş : <i>u</i> "o"	Ç3Ş : <i>ular</i> "onlar"

Çalıştığımız metinlerde şahıs zamirlerinin teklik ve çokluk şekilleri şunlardır:

Teklik	çokluk
T1Ş <i>men</i> (368) "ben"	Ç1Ş <i>biz</i> (581) "biz"
T2Ş <i>sen</i> (464) "sen"	Ç2Ş <i>siz</i> (599) "siz"
T2Ş kibar şekli <i>siz</i> (196) "siz"	Ç3Ş <i>ulär</i> (588) "onlar"

T3Ş *u* (465) “o”

Şahıs Zamirlerinin Hal Ekleri ile kullanılışı

Yalın Hali

Bugünkü Özbek Türkçesinde Yalın hal: *men, sen, u, biz, siz, unlar*, ayrıca T2Ş ta *siz* zamiri kibar şeklinde kullanılan bu durum. Metinlerimizde de aynı olarak geçmektedir: **men** (603) “ben”, **sen** (9) “sen”, **u** (28) “o”, **biz** (581) “biz”, **siz** (599) “siz”, **ulär** (588) “onlar”

T1Ş: men *kitämän sağ aman qalıñ anäm* (186) “ben gidiyorum sağ kal: sağlığına dikkat et annem”, **T2Ş: sen** *meni bu kelgänim hoş körmäsän* (213) “sen benim geldiğimi hoş görmesen”; **T2Ş siz “siz” kibar şekil: siz** *öziñiz bildiriñ cän atämdi* (528) “siz kendiniz bildirin babacığımı”, *ağär bolsä oyigitti rizasi* (530) “eğer olsa o yiğit günlü”; **Ç1Ş: biz** *özimiz Dävlätâbat’ti qızı* (581) “biz kendimiz devlet abat’ın kız”, **Ç2Ş: siz** *satär bolsäniz özüm haridar* (643) “siz satsanız ben alırım”; **Ç3Ş: kurban** *bolsäm az olär yoligä* (588) “onların yoluna kurban olsam da az”.

Şahıs zamirlerinin ilgi hali:

Yukarıda iyelik eklerinde belirttiğimiz gibi isimlerde ilgi hali niñ eki yerine yükleme hali eki +*ni* kullanılmıştır. Metinlerimizde bu yükleme hali ekinin iki şekli vardır: +*ni* ve +*di* olarak geçmektedir: **T1Ş: meni** *keräyliğim* (176) “binim isteğim”, *seni halän* (408) “senin halan”; **T2Ş siz “siz” kibar şekli: sizni** *fidañiz* (599) “sinin fedaniz”; **T3Ş: unidäy** *cänändi nerdän tapämän* (242) “onun gibi yarın nereden bulurum”, **Ç1Ş: bizni** *âhr bismil aylär sabzivan* (648) “sabzivan koşukları sonunda bizim öldürür”, **Ç3Ş: sizdidäy** *tâzä güllar bâğlärdä bitmä*s (103) “sizin gibi taze güller bağlarda açılrsa”, **Ç3Ş: olärdi** *yoligä* (588) “onların yoluna”.

Şahıs Zamirlerini Yükleme Hâli:

Çalıştığımız metinde yükleme hali ekinin iki şekli vardır; +*ni* ve +*di* ekleri ile kullanılmaktadır. +*di* eki T 1., 2. ve 3. Şahıslarında kullanılmaz, bu ek teklik 2. Şahısın kibar şeklinde ve genellikle Ç 1., 2. ve 3. Şahıslarında yoğun olarak kullanılmaktadır: **T1Ş: meni** *täyläb kiti yärim bağri taş* (106) “taş günlük yarım benim bırakıp gitti”, *seni körgän yigit boldi divänä* (298) “seni gören yiğit deli

olmuş”; T2Ş: *siz* “siz” kibar şekli: *sizdi sərbaziñiz* (609) “sizin aksarın z”, T3Ş: *oni kandäy tikay* (341) “onu nas l dikeyim”, Ç1Ş: *bizdi häyvânemäsmi?* (435) “bizim korodur değil mi”, Ç2Ş: *sizni eskäymän digän gül qoynimdädir* (80) “sizin kökleyeceğiniz gül elimde”, Ç3Ş: *olärdi yoligä* (588) “onlar yoluna” .

Şahıs Zamirlerinin Yönelme Hâli:

T1Ş: *meñä tuşgän kün sizlärgä tuşmäsin* (566) “benim üstüme gelen gün sizin üstünüze gelmesin”, T2Ş: *señä ilmi fän örgätim*, (649) “sana fen bilimini öğretim”; T2Ş *siz* “siz” kibar şekli: *sizgä küñlimdi beribmän sizuçun* (196) “siz gönül veririm fakat siz için”, T3Ş: *oñä tiyäy disäm anäm qarğadi* (534) “onunla evlenmeye annen kabul etmez”; Ç1Ş: *bizgä bulbul keltiriñ* (135) “bize bülbül getirin”, Ç2Ş: *sizgä közimdi tikibmän* (89) “size göz dikmişim”.

Şahıs Zamirlerinin Bulunma Hâli:

T1Ş: *mendä yoq* (286) “bende yok”, *Sendä häm bağı togin açilmädi* (548) “sende de bağı düğün açılmadı”; T2Ş kibar şekli: -; T3Ş: *undä körmädim* (475) “onda gördüm”, Ç1Ş: *bizlärdä qarä baht häm kün köräykän* (586) “bizde kara takdirler de gün görürmüş”; Ç2Ş: *sizdä* (53) “sizde”.

Şahıs Zamirlerinin kma Hali:

Bu günkü Özbek Türkçesinde olduğu gibi çalıştığımız metinde de şahıs zamirinin kma hali +*dän* şeklindedir: T1Ş: *mendän başqa kimi bar* (30) “benden başka kimi var”, T2Ş: *sendän körmäy ölsäm Zibâ cân* (197) “senden görmeyip ölsem Zibâ cân” (Zibâ cân: özel isim), T3Ş: *undän başqa kim meni keräyliğim* (176) “ondan başka kim benim isteğim”, Ç1Ş: *bizdän kitmäñgiz* (27) “bizden gitmeyiniz”.

Şahıs Zamirlerinin Vasıta Hali:

Bu günkü Özbek Türkçesinde şahıs zamirlerinin vasıta hali *bilän* şeklindedir. Metinlerimizde *bilän* ve *minän* şekillerinde kullanılması tespit edildi: T1Ş: *meni minän qoşilib* (468) “benim ile birlikte”, T2Ş: *sen minän qoşilib* (126) “senin ile birlikte”, T3Ş: *u bilän digänimgä qolaq sal* (645) “onunla söylediğime kulak as”.

Şahıs Zamirlerinin Aitlik Şekli:

T1Ş: *boynidäki qalämpuri meniki* (440) “boynundaki biberin benimki”, T2Ş: *läbimdäki ikki hâlim seniki* (440) “dudağımdaki iki binim seninki”.

Şahıs Zamirlerinin Eşitlik-Benzerlik Hâli

T1Ş: *menidäy gariblärdi gamdän qotärsin* (568) “benim gibi yoksullar n kurtars n”, T2Ş kibar: *sizdidäy* (403) “sizin gibi”, *unidäy* cânândi nerdän tapämän (242) “onun gibi yar canımı nerde bolacağım”, *şundäy* (286) “şu gibi”.

3.3.2. İşaret Zamirleri

İşaret etmek, göstermek sureti ile nesnelere karşılayan kelimelerdir. İşaret zamirleri nesnelere bir yer içinde gösterir, onları yerlerine göre işaret ederler (Ergin 2007: 273). Standart Özbek Türkçesinde konuşana yakın olan şahıs, nesneyi veya olay gösteren *bu*, konuşana bir az uzak olan şahıs, nesneyi veya olay gösteren *şu*, *öşä* ve konuşana epey uzak olan şahıs, nesneyi ve olay gösteren *u* işaret zamirleri olmak üzere üç anlamda kullanılmıştır (Öz 1999: 610).

Çalıtığımız metinde de Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi yakın için *bu*, *bulär*, az uzak için *şu*, *şulär* uzak için *u*, *ulär* olarak tespit edebildiğimiz işaret zamiri şunlardır: *u yârini kelişini eşitib* (184) “o yarın geleceğini duymuş”. İşaret zamirleri hal ekleri ile de kullanılabilir:

İşaret Zamirlerinin Yükleme Hali

buni (325) “bunu”, *ulärdi* (588) “olarını”. İsimlerin ilgi halinde olduğu gibi işaret zamirlerinin de ilgi hâli görevinde kullanılmıştır: *uni hâ sâbi* (446) “onun hesabı”, *şuni uçun* (254) “şunun için”.

İşaret Zamirlerinin İlgi Hali: Bkz. yukarı

İşaret Zamirlerinin Yönelme Hali:

metinlerimizde yönelme hali ekinin sadece Teklik 3. şahısı bulunmaktadır: *uñä'Öâşık* (122) “ona aşık”.

İşaret Zamirlerinin Bulunma Hali:

Metinlerimizde işaret zamirlerinin tek Teklik 3. şahıs bulunmaktadırlar: *seni ondä meni mundä yärätti* (350) "seni orada benim burada yarattı", *özi ondä körmädim didârini* (475) "işte onda görmedin sevgilimi"

İşaret Zamirlerinin Çekime Hali:

häm dmät disäy bundän ârtik bolämi (610) "bunda artık yardım olur mu?", *undän häm ziyädä kıl* (143) "ondan da fazla yap", *bulärdän* (665) "bulardan".

İşaret Zamirlerinin Eşitlik-Benzerlik Hâli

şundäy (286) "şu gibi".

3.3.3. Dönüştürülme Zamirleri

Dönüştürülme Zamirleri, işin yapan şaşaya döndüğünü bildiren zamirlerdir. Standart Özbek Türkçesinde *özlik almaşi* terimi ile ifade edilen dönüştürülme zamiri, *öz* kelimesi yoluyla ifade edilir. Bu zamir, Özbek Türkçesi edebî dilinde teklik ve çokluk bütün şahıs zamirlerinin yerine kullanılır (Öz 1999: 607).

Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi metinlerimizde de kullanılan dönüştürülme zamiri *öz* kelimesi yoluyla kullanılır:

öz dönüştürülme zamiri, iyelik ekleriyle çekime girerek teklik ve çokluk 1. ,2. ve 3. şahısları temsil eder: *özim piçgän özim tikkän yişi tar* (30) "kendim biçen kendim dikken kolu dar", *Óâşık özini öldirär* (38) "aşık kendini öldürür", *biz özimiz Dävlätâbat'ti kızı* (581) "biz kendimiz Dävlätâbat'ın kız" (dävlät âbat: yer isimi), *häv kıl b kıldim özimdän kıldim* (621) "hecele ederek kendimden gittim", *men öziñdän örgiläy sevgäñinäm* (67) "ben kendinden örgiläy seven sever yarım" (örgiläy: daha çok sevmek), *özginäy* (137) "kendinizden".

3.3.4. Soru Zamirleri

Bunlar nesnelere soru şeklinde temsil eden, onların soru şeklindeki karşılıkları olan, onlar soru hâlinde ifade eden, onlar sormak için kullanılan zamirlerdir (Ergin 2007: 276). Özbek Türkçesi gramerinde *sorak almaşleri* terimi ile ifade edilen soru

zamirleri, eskiden beri insan ve nesnelere için ayrı kelimeler ifade edilmiştir. İnsan için *kim* ve nesnelere için *nimä* kelimesi kullanılmıştır. Özbek Türkçesi edebî dilinde kullanılan soru zamirleri *kaçä?*, *qandäy?*, *qayer?*, *kim?*, *mişä?*, *niçük?*, *nimä gibi sorular na cevap olur* (Öz 1999: 616).

Metinlerimizde de standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi *kaçä?*, *qandäy?*, *qayer?*, *kim?*, *mişä?*, *niçük?*, *nie?*, *qaysi* gibi soru kelimeleri ile kullanılan r. metinlerde tespit ettiğimiz bazı soru zamirleri şöyledir:

Kim (kim)

kim şipirdi säräklärdi girdini (61) “sokaklar kenarın n kim süpürdü”, *bilmädim kimgä tuşir näzäriñiz* (90) “bilmedin kimi istersiniz”, *cañinäm kimdän kalıbtı kävniñiz* (93) “canım günlünüz kimden kalmış: (kime kuskunsunuz)”, *bu yoldı tanıgänlär kimlär bosä* (279) “bu yolda tanıyanlar kimlerdir”, *men ğarib hâlimdi kimgä äytäyin* (443) “ben ihtiyar halimi kime söyleyeceğim”, *här kimsälär* (622) “bazılar”.

Nimä (ne)

men nimä qıldimki yârim gilädâr (28) “ben ne ettim ki yarın kus olsa”, *ây hodâ cân men nimäyü divânü män* (250) “ya allah’ım ben neye deliyim”, *nimä disä disindib* (622) “ne söyleseler söylesinler”.

Ner (neresi)

sorib köräy kâvrân nergä kitädi (474) “sorayım karavan nereye gidiyor”, *unidäy cânândi nerdän tapämän* (242) “onun gibi yarın nerden bolurum”.

Qayer (neresi)

qayergü kitib baräsiz dârgälär (57) “nereye gidiyorsunuz”, *ahtärib ay cân seni kaydän tapäy* (650) “arayıp ay can sinin nerden bolayım”, *kızgindäy yañşi cävân kaydädür* (48) “kızcağız gibi delikanlı nerededir”.

Qandäg, Qandäy (nasıl)

bu däraht qandağ däraht bir bärği yoq (366) “bu ağaç nasıl ağaç bir yaprağı yok”, *men muni qandäy tikäy ändâzägä* (325) “ben bunu nasıl dikeyin beraber”.

Қaysi (hangi, hangisi)

endi қaysi taşgä uräy başimdi (565) “şimdi hangi taşa başımı vuray m?”, *қaysi kün* (341) “hangi gün?”, *aytib birin uç kişini қaysisi* (376) “söyleyin üç kişinin hangisi?”, *baққа barsäk қaysi yoldän kitämiz* (97) “bahçeye hangi yoldan gedelim”.

қәнчә (nekadar)

қәнчә қатиг ekän Óâşıklık därди (619) “aşk derdi ne kadar sertmiş”, *yaşılärdä қәнчә uzaқdän bolär* (35) “iyilerden: güzellerde ne kadar uzakta olur”, *bir қarär ikki kärär қәнчә қarär* (37) “bir bakar, iki bakar, ne kadar bakar”.

Қақан (ne zaman)

қақан менä kelädi toyginäñiz (89), *қақан kelsä meni közi süzigim* (165), *қақан kelär taқ si popäyliğim* (176), *gül h mçädäy bolib қақан gülläymän* (233), *қақан kelär қarä zulfij қolimgä* (316)

қани (nerde)

yärin қани (40) “yar n nerde”, *kâbulgä kitgän aғam mâlij қани* (385) “Kâbul’e giden yar n mal n nerde?”

Niçä (kaç)

meni başimdä bir niçä çim şeg (618) “benim başımda birkaç kuş”, *niçä yigläy közlärinñi sağ nib* (650) “kaç kara ağlayayım gözlerini özleyip”, *bir neçä nâmärdgä muhtâc bolginçä* (116) “birkaç namerde muhtaç olana göre”, *birniçä қasđ etdim uydän kitäydib* (622) “birkaç kast ettim evden çıkay m dip”.

3 .3.5. Belirsizlik Zamirleri

İsimleri belirsiz bir şekilde ifade eden zamirlerdir. Özbek Türkçesi gramerlerinde *güman almaşleri* terimi ile ifade edilmektedir (Öz 1999: 626). Metinlerimizde tespit ettiğimiz bazı belirsizlik zamirleri şunlardır:

menä lâyқ kätäsidän birsi (431) “bana beraber büyüğünde birisi”, *biravni özi aynälib kelmäsä* (250) “bazılar kendi dönüp gelmese”, *biravdi қurbäni bolmäydi kişi* (423) “bazılara kurban olmaydı kişi”, *başimdän ötgäni қodirät bariçä* (615) “başımda geçenlerin hepsini”, *häyқ rämän sesginämди bariçä* (276) “çağırsam bütün

sesimle”, *qoydi bersäñ bärisini qozı k l* (143) “kuyun verirsen hepsini kuzu ver”, *qayğ aläm bari meni başimdä* (335) “gam ve sızı bütün benim başımda”.

Bäşqa (başka)

öziñdän bäska hürzim eşitmäydi (58) “senden başka halimi sormaydı”, *bäska q zlar gam gülini tirmäsin* (567) “başka kızlar gam gülü derlemesinler”, *undän bäska kim meni keräyliğim* (176) “ondan başka beni isteğim kim”.

Heçbir, heç kim, heç kişi

heç bir moradimgä yitmädim härgiz (614) “hiçbir isteğime kavuşmadım”, *qmäsın heç kişini äh ve naläsi* (633) “hiç kimseyi nalesi ç kmas n”, *duâh k liñ dugänälär heç kişi* (231) “dua kılın arkadaşlar hiç kim”, *meniki köydim meñäheç kim köymädi* (365) “ben ki yandıım bana hiç kim aynmad”, *heç kişi atä anämädäy bolmädi* (447) “hiç kişi anne ve babam gibi olmadı”, *häyq rsäm heç yergä barmäs sözginäm* (504) “bağırsam hiç yere varmaz sözüm”, *atäm meni heç kimgä birâlmäydi* (537) “babam ban hiç kime veremez”, *ağa cânım kim sizgä kelmädidi* (93) ağa can kim size gelmeyin diyor”, *ağam kitti dârdin kimgä äytäylik* (133) ağam gitti derdimi kime söyleyeceğim”.

härkim (herkes)

yahşi yäman här kim minän sözlämä (293) “iyi ve kötü herkesle sözleşme”, *här kimsälär nimä disä disindib* (622) “her bir ne söylese söylesinler”.

Hämä (hepsi, herkes)

hämäsi atämdi puli dostlıkdän (554) “hepsi babamı paray sevmesinden”, *körsätgäni hämägä Öilim vehunär* (18) “gösterdiği herkese bilim ve hüner”, *hämädä bir yâri bar yâriñ qani* (40) “hepsinde yarı var yar n nerde”, *äytmäsäm häm hämä özi bilädi* (178) “söylemesem de herkes biliyor”, *tibäräk taş hämä häyränemäsmi* (435) “çiverde her kes haran değil mi”, *hämädän âldindä çaptım tağa cân* (542) “hepsinden ileri koştum dayı can”.

3.4. Zarf (raviş)

“Zarf, fiillerin, sıfatların, sıfat-fiillerin ve görev bakımından zarf niteliğindeki kelimelerin anlamların zaman, ölçü, niteleme, yer, yön gibi çeşitli bakımlardan etkileyerek daha belirgin duruma getiren veya sıralayan kelime türü olarak nitelendirilmektedir (Korkmaz 1992: 178). Hareket, durum ve vasfın niteliğini bildiren kelime türü olarak kullanılan zarf, Özbek Türkçesi gramerlerinde *raviş* terimi ile kullanılır (Öz 1999: 630).

Çalıştığımız metinlerde Zarflar, zaman zarfları; yer ve yön zarfları; nasıllık - nicelik zarfları ve azlık - çokluk zarfları olarak dörde gruba altında çalıştık: ***ķandäy*** (325) “nasıl”, ***ķançä*** (619) “ne kadar”, ***ķaçän*** (89) “ne zaman”, ***nemäyü*** (87) “neye” gibi.

3.4.1. Zaman Zarfları (päyt rävişi)

Bunlar zarf olarak kullanılan çeşitli zaman isimlerdir (Ergin, 2007: 260). Standart Özbek Türkçesinde Bu tür zarflar iş, ve hareketlerin hangi zamanda yapıldığını belirtir (Abdurahmanov 1975:403). Çalıştığımız metinlerde de Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi fiillerin anlamını zaman bakımında etkileyen, iş, ve hareketlerin hangi zamanda yapıldığını belirtir. ***ķaçän*** (89) “ne zaman”, ***ķaçängiçä*** (165) “ne zamana kadar”, ***ķaçändän*** “ne zamandan”, ***ķaçändän beri*** “ne zamandan beri” sorularından birine cevap olur: ***äh ri*** (169) “son”, ***aväl*** (1565) “önce”, ***kiyin*** (231) “sonra”, ***şu vakt*** (619) “şu an”, ***aydä y ldä*** (19) “ayda y lda”, ***keçä*** (42) “gece”, ***bu kün*** (90) “bugün”, ***ertä*** (459) “yarın”, ***endi*** (565) “şimdi”, ***här däm*** (31) “her daim”, ***här ķaçän*** (243) “her zaman”, ***här zäman*** (274) her zaman”, ***här ay*** (642) “her ay”, ***kündä*** (569) “her gün”, ***y ldän*** (205) “y ldan”, ***yitti y ldän beri*** (205) “yedi y ldan beri”, ***akşämğäçä*** (454) “akşama kadar”.

Hal (Nasıllık- Nicelik) Zarfları

Bunlar hal ve tavır ifade eden zarflardır. Hal ve tavır ifade eden her isim nasıllık-nicelik zarfı olarak kullanıldığı için bu zarflar sayılmayacak kadar çoktur. Hal ve tavır bildiren isimlerin yanında birçok isimlerde eşitlik olarak nasıllık-nicelik zarf durumuna geçerler (Ergin 2007: 260).

Bu zarflar çalıştığımız bu metinde Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi halin özelliğini, hangi vaziyette yapıldığını ifade eder. Bu zarflar *+däy*, *+dik*, *+çä* eklerini alarak genişleyen kelimelerde nasıllık-nicelik zarfı olarak kullanılır. ***ķandäy***, ***ķays halda***, ***ķanday ķ lib*** sorularından birine cevap verir: *güľh mçädäy* (233) “daldaki gül gibi”, *uni däy* (242) “onun gibi”, *aydäy* (374) “ay gibi”, *piyälädäy* (425) “fincan gibi”, *şäkärdäy* (116) “şeker gibi”, *mendäy* (548) “benim gibi”, *mundäy* (564) “onun gibi”, *anardäy* (583) “anar gibi”, *ķ zginädäy* (48) “kız cağaz gibi”, *güldik* (302) “gül gibi”, *zordän* (559) “zorla”, *ħastä* (197) “yorgun”, *nāħastädän* (161) “birden bire”, *āstä āstä* (337) “yavaş yavaş”, *ķastidän* (602) “kasttan”, *ğlätip* (33) “ağlatıp”, *oynätib* (83) “oynatarak”, *sänämçä* (53) “sänäm: özel isim; seman kadar senam gibi”, *dugänämçä* (53) “arkadaşım kadar arkadaşım gibi”.

3.4.2. Yer ve Yön Zarfları

Yer ve yön zarfları, cümlede fiilin yönünü ve yerini belirten isimlerdir. Özbek Türkçesinde yer- yön zarfları ***ķayerdä***, ***ķayerdän***, ***ķayergä***, sorularından birine cevap verir (Yıldırım 2009: 133). *Adlindä* “önünde”, *alisdä* “uzakta”, *beridä* “beride”, *çäpdä* “solda”.

Metnimizde tespit ettiğimiz bazı yer-yön zarfları şunlardır: *yärüm sari* (279) “yürüm tarafına”, *yanbaşidä* (63) “yan başında” *içidä* (606) “içinde”, *uzagdän* (4) “uzaktan”, *başida* (25) “başta, üstünde”, *yanidä* (336) “yanında”, *näryak dä* (389) “o tarafta”, *närag* (115) “o taraf”, *berak* (117) “beri”, *çäp* (362) “sol”, *täman* (362) “taraf”, *ustidä* (435) “üstünde”, *täyidä* (15) “altında”, *ortä* (138) “orta”, *ortädä* (369) “ortada”, *yanidä* (369) “yanında”, *yak n* (190) “yakın”, *bu yerlärdä* (130) “buralarda”, *burdä* (261) “burada”, *u yerdä* (35) “orda”, *yokari* (60) “yukarı”, *yokaridän* (211) “yukarıdan”, *ķayergä* (394) “nereye”, *päs* (24) “aşağı”, *bäländ* (563) “yukarı”.

3.4.3. Miktar (Azlık-Çokluk) Zarfları

Miktar zarfları, isimlerin azlık-çokluk derecesini bildiren zarflardır. Özbek Türkçesinde bu grupta yer alan zarflar ***ķançä***, ***ķay däydäräcädä*** sorularına cevap verir. Metinlerimizde aşağıdaki kelimeler miktar zarfları olarak tespit edilmiştir: *ķäm* (397) “az”, *bir az* (585) “bir az”, *ķop* (600) “çok”, *ħämäsi* (555) “hepsi”, *ar ķ* (643)

“çok fazla”, *şunçä* (85) “bu kadar”, *yilläb* (627) “y ıllarca”, *miñläb* (642) “binlerce”, *mol mol* (19) “bol bol”, *här bir* (104) “her bir”, *här kaçä* (248) “her ne kadar”.

3.4.4. Soru Zarflar (soraq rävişleri)

Soru zarfları Fiildeki oluş ve kılışıçeşitli yönlerden soru yolu ile belirleyen zarflardır (Korkmaz 2009 :523). anlamın soru bakımından etkileyen zarflara soru zarflar denilir. Özbek Türkçesinde olduğu gibi metinlerimizde tespit ettiğimiz bazı soru zarfları şunlardır: *қandäy* (325) “nasıl”, *қақан* (54) “ne zaman”, *қақангäçä* (165) “ne zamana kadar”, *қayerгä* (394) “nerede”, *нимäy* (250) “neçin”, *қaysi yoldän* (97) “hangi yoldan”, *қандаг* (366) “nasıl”.

3.5. Fiil

3.5.1. Fiil yapıları

3.5.1.1. Ek Ekleme Yoluyla Fiil Yapımı

3.5.1.1.1. Fiilden Fiil yapan ekler

Fiilden fiil yapan ekler, fiil kök ve gövdelerinden fiil yapmak için kullanılan eklerdir. Bu ekler, fiil köklerine, fiilden yapılmış fiil gövdelerine ve isimden yapılmış fiil gövdelerine eklenirler (Ergin 2007: 200). Metinlerimizde tespit ettiğimiz başlıca fiillerden fiil yapan ekler şunlardır:

Ayrıca Bkz. 3.5.2.1. Çat Kategorisi

3.5.1.1.2. Addan Fiil Yapan Ekler

+ä-

yäş+ä- (612) “yaşamak” *қn+ä-* (548) “zorlamak, eziyet etmek”

+at-

İşlek bir ek olmayan bu ek, metnimizde tek örnekte tespit edildi *yoқ+at-* (596) “kaybetmek”

+ur-

гäp+ur- (505) “konuşmak”.

+lä-

İşlek bir ektir. *baş+lä-* (648) “başlamak” *uş+lä-* (294) “tutmak” *yol+lä-* “yollamak”, *taşlä-* (350) “taşlamak”, *bäylä-* “bağlamak” (361).

+län-

-lä- FFYE'nin *-n-* çatı eki ile genişletilmiş biçimidir. İşlek bir ektir: *höy+län-* (451) “değişmek” *çat+län-* (514) “çatlamak”.

+läş-

İsimden fiil yapan işlek bir ektir. *+lä* ekinin *-ş-* çat ekiyle genişlemiş biçimidir: *bir+läş-* (638) “birleşmek”, *çim+läş-* (132) “nazik davranmak”, *boy+läş-* (132) “boy ölçüşmek”

+är-

kök+är- “yeşermek” (277).

3 .5. 1. 2. Birleştirme Yoluyla Fiil Yapım**3 .5. 1. 2.1. Birleşik Fiiller**

Birleşik fiil, ad soylu bir kelime ile bir yardımcı fiilin birleşmesinden veya birer s fat-fiil ya da zarf-fiil ekleri ile bir birine bağlanmış iki ayrı fiil şeklinin nalamca kaynaşmasından oluşmuş fiil türüdür (Korkmaz 2007: 46).

Metnimizde bu yol ile yapılan birleşik fiiller, ek ekleme yoluyla yapılan fiillere göre sayı olarak daha azdır.

Birleşik fiilleri oluşturan kelimelerin türüne göre iki gruba ayrılır: 1. Ad+ fiil şeklindeki birleşik fiiller, 2. Fiil + fiil şeklindeki birleşik fiiller

Ad+ fiil şeklindeki birleşik fiiller: Bir isim ve bir yardımcı fiilden oluşan birleşik fiillerdir. Bir isimle bir fiilin birleşmesi sonucu asıl manaları dışında mecazi ifade taşıyan birleşik fiiller meydana getirilebilmektedir(Aksan 2000: 305).

Bu şekildeki fiillerin çoğunluğu, olmak, etmek, eylemek, kılmak fiillerinin bir ad ile birleşmesinden oluşur (Şaabdurahmanov: 201).

İncelediğimiz metinlerde tespit ettiğimiz başlıca birleşik fiiller şunlardır:

Ƙ l-:

hoş Ƙ l- (139) “sevindirmek”, *izafâ Ƙ l-* (143) “fazla etmek”, *râst Ƙ l-* (158) “doğrulamak”, *duâh Ƙ l-* (231) “dua k lmak”, *h dmât Ƙ l-* (327) “hizmet etmek”, *cida Ƙ l-* (396) “ay rmak”, *sil Ƙ l-* (452) “b>kt rmak”, *h yâl Ƙ l-* (483) “hayal kurmak”, *toy Ƙ l-* (542) “düğün yapmak”, *cadû Ƙ l-* (560) “büyü yapmak”, *şârim Ƙ l-* (570) “utanmak”.

Ber-:

sâlâm ber- (87) “selam vermek”, *ällâv ber-* (327) “yakmak, ateşe vermek”, , *künli ber-* (222) “aşık olmak”.

Bol-:

Sağ bol- (283) “sağ olmak”, *Ŗâşık bol-* (288) “aşık olmak”, *mihmân bol-* (291) “misafir olmak”, *ƙurbâni bol-* (423) “kurban olmak”, *hoş bol-* (599) “hoş olmak”, *baş bol-* (599) “önder olmak”, *âzad bo* (610) “bağımsız olmak”.

Äylä-:

färyâd äylä- (360) “feryad eylemek”, *zâr äylä-* (361), “zar düşmek”, *çämânzâr äylä-* (181) “çemen zar etti”, *çâk äylä-*(160), “param parça etmek”.

3 .5.2. Fiil Kategorileri

Fiil türü diğ er kelime türlerine göre zengin ve karmaşık gramer kategori sistemine sahiptir. Standart Özbek Türkçesinde fiile özgü gramer kategorileri ş u şekilde verilmektedir: 1. Çat kategorisi (däräcä (nisbat) kategoriyäsi-), 2. Mäyl kategorisi, 3. Olumlu-Olumsuzluk (bolişli- bolişsizlik) kategorisi, 4. Zaman kategorisi, 5. Şahıs kategorisi (şaxs-san kategoriyäsi) (Şaabdurahmanov 1980: 328).

3 .5.2.1. Çat Kategorisi

Fiil kök veya gövdesinin, sözlük anlam nda herhangi bir değışikliğ e uğramadan fiilden fiil belirli bazı eklere genişletilerek cümledeki özne ve nesne ile olan bağlantısında uğradığı durum değışikliği; fiilin anlam değışikliğini göstermen, ancak özne ve nesneye hükmeden ş ekil değışikliğine çatı denir (Korkmaz 2007: 57).

Ettirgen Çatı

Ettirgen çatı, yapma, etme bildiren geçişli fiiller ile olma bildiren geçişsiz fiilleri; yaptırma ve ettirme bildiren geçişli fiillere çeviren bir çatı türüdür(Korkmaz 2009: 555). Metnimizde ettirgen çatı aşağıdaki eklerle yapılır.

-ar- /-är- /- ir-:

Metnimizde orta işleklikte bir ektir. Genellikle tek heceli fiillere gelir. Fiil köklerinden geçişli ve geçişsiz ettirgen anlamlı fiiller türetir. Çalıştığımız bu metinde sadece birkaç örnek görülür: *ķ-ar-* (286) “ç karmak”, *ķayt-är-* (533) “döndürmek”, *aş-ir-* (20) “aşırma”, “artırma” *taş-ir-* (20) “taşırma” *iç-ir-* (5) “içirmek” *piş-ir-* (581) “pişirmek”.

-dir- / -tir-:

Genellikle ünsüzle biten fiil tabanına gelen, geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdelerden yapılmaya bildiren fiiller türetir: *sin-dir-* (54) “korkmak”, *bil-dir-* (314) “bildirmek”, *tol-dir-* (491) “doldurmak”, *öl-dir-* (526) “öldürmek”, *sül-dir-* (548) “solmak”, *kül-dir-* (584) “güldürmek”, *köy-dir-* (589) “yandırmak”, yapılmaya, *kiy-dir-* (5) “giydirmek”, *tin-dir-* (39) “başarmak, bittirmek”, *kel-tir-* (55) “gitirmek”, *äynäl-tir-* (288) “döndürmek”, *eşit-tir-* (335) “doyurmak”, *ķ s-tir-* (11) “k saltmak, sıkıştırmak”.

-t- /-ät-:

Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi geçişli ve geçişsiz ettirgen fiiller türeten işlek bir ektir: *glä-t* (33) “ağlatmak”.

-giz-, -kiz-

Standart Özbek Türkçesinde ve çalıştığımız bu metinde de ünsüzle biten tek heceli fiillerden sonra gelmektedir. Metnimizde az işlek bir ektir. *et-kiz* (73) “ettirmek, ulaştırmak” *et-giz-* (346)

Edilgen Çatı

Edilgen Çatı, geçişli ve geçişsiz fiillerden kurulan; ancak, fiilin gösterdiği işin kimin tarafından yapıldığı belli olmayan, öznesi belirsiz bir çatıdır(Korkmaz 2007: 80).

-il/- l-:

Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi çalıştığımız bu metinde de işlek eklerden biri sayılan +il + l eki ünsüzle biten kök ve gövdelerden “olma veya “yapma” bildiren edilgen geçişli fiiller türetir: *yar-il-* (337) “patlamak” *qayr-il-* (169) “eğilmek” *tart-il-* (153) “1. geriye çekilmek, 2. ölçülmek” *q-l-* (621) “düşmek, yk lmak” *at-il-* (107) “1. kulaç atmak, 2. at lmak” *sat-il-* (153) “sat lmak”

İşteş Ç

İşteş çatı, fiilin gösterdiği oluş ve kılışım birden fazla kişi tarafından karşılıklı veya toplu olarak yapıldığını gösteren çatıdır (Korkmaz 2007: 135).

-ş-/ -iş-:

Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi yazar n metninde de birkaç farklı fonksiyonu olan işlek bir ektir. Fiilin gösterdiği işi, birlikte veya karşılıklı yapmayı anlat r: *et-iş-* (63) “1. bir işi karşılıklı yapmak, 2. yardımlaşmak”, *yür-iş-* (638) “birlikte yürümek” *ur-iş-* (651) “dövüşmek, savaşmak” *kel-iş-* (148) “birlikte gelmek” *kül-iş-* (626) “gülüşmek” *oynä-ş-* (480) “oynaşmak”.

Dönüslü Çat :

Dönüslü çatı, yapılan işin yapana döndüğünü veya bir işin kendi kendine yapıldığını ya da olduğunu gösteren bir çatıdır (Korkmaz 2009: 550).

-in-/ -n-:

Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi geçişli fiillerden olma bildiren dönüslü fiiller türetir. Metnimizde pek yaygın olmayan dönüslülük çatısı, genellikle *-(i)n* eki ile kurulur. Ek, ünlü ile biten kök ve gödelerine doğrudan doğruya gelir ve ünsüz ile biten *i* ve *ä* ünlüleri getirilerek eklenir: *körin-* (47) “görünmek”, *äylän-* (106) “dönmek”, *uylä-* (179), “evlenmek”, *huylä-* (367) “huylamak”, *sällän-* (421) “sallanmak”, *çatlän-* (513) “çatlanmak, k zmak”, *säylän-* (115) “seçilmek”, *şäylän-* (613) “harekete geçmek”, *bäylän-* (613) “bağlanmak”.

3 .5.2.2. Fiillerde olumluluk-olumsuzluk kategorisi

Filler olumlu ya da olumsuz şekilde kullanılır. Olumlu şekil fiilde ifade edilen hareketin onay› ›, olumsuz şekil ise hareketin inka ›nı bildirir (Şaabdurahmanov 1980: 337).

Özbek Türkçesinde fiillerde olumsuzluk, **-mä** eki, **emäs**, **yok** ve **nä** gibi özel yapılarla sağlanır. Metnimizde fiillerde olumsuzluk aşağıdaki şekilde yapılmıştır.

-mä eki:

Standart Özbek Türkçesinde bu ek, sadece fiillere gelmesi ve olumsuzluk yapımında kullanılan diğer yapılardan kullanım dairesinin genişliği ile ayrılmaktadır. Bütün çekimli ve çekimsiz fiillerde olumsuzluk, bu ek yard›m› ile yapılır (Öz 2004: 49). Metnimizde de olduğu gibi her türlü fiil taban na eklenerek olumsuzluk ifade eden fiiller türetir: *qoy-mä-* (285) “koymamak”, *qarä-mä* (287) “bakmamak”, *sözlämä-* (293) “söylememek”, *başlä-mä-* (294) “başlamamak”, *täşlä-mä-* (295) “taşlamamak”, *bol-mä-* (330) “olmamak”, *bar-mä-* (342) “gitmemek”, *öt-mä-* (420) “geçmemek”, *qal-mä-* (372) “kalmamak”, *qıl-mä-* (377) “yapmamak”, *sor-mä-* (401) “sormamak”, *et-mä-* (418) “yapmamak”.

emäs

Fiillerde olumsuzluk ifade etmenin bir başka yolu *er-* fiilinin içinde olumsuzluk eki **-mä**’nin bulunduğu ve geniş zamanın olumsuzluğunu bildiren **-mäs** ile birleşip oluşturduğu *är-mäz* > *emäs* şeklindedir. Bu şekil hem fiillere hem de isimlere gelerek inkar bildirmektedir. *Emäs*, olumsuzluk d›ş›nda başka bir anlam ifade etmez ve çekimli fiillerden sadece *-gän* eki ile yapılan uzak geçmiş zaman ve *-mäqçi* eki ile yapılan maksad fiilinin olumsuzluk şeklini yapmak için kullanılır (Öz 2004: 52).

Metnimizde geçen *emäs* olumsuzluk işaretleyicisinin örnekleri şöyledir: *tingim emäs* (49) “bana uygun değil”, *mihmân emäs* (450) “misafir değil”, *ay emäsmän* (481) “ay değilim”, *suv emäsmän* (481) “su değilim”, *öz qolimdän emäs* (555) “kendi elimden değil”, *bir men emäs* (603) “tek ben değilim”.

yoq

Standart Özbek Türkçesinde **yoq**, olumsuzluk ifade eden **emäs** gibi hem isimlerde hem de fiillerde inkar için kullanılmaktadır. **Yoq** sadece *-gän* eki ile yapılan uzak geçmiş zaman ve *-yatgän* eki ile yapılan fiil şeklinin olumsuzunu yapmak için kullanılır. Bu kullanımda *-gän* ve *-yatgän*'den sonra iyelik ekleri getirilir. *Yoq* kelime anlamını kaybetmediğinden olumsuzluk, *-mä* ekine göre daha vurgulu olarak ifade edilir (Öz 2004: 53). Metnimizde bu olumsuzluk ekinin kullanılması aşağıdaki gibidir:

tutgänim yoq (539) “yakalamadım”, *mil yög m yoq* (541) “silahım yok”, *puli yoq* (624) “paras yok”, *nanimiz yoq* (641) “misafiri yok”, *keyti yoq* (25) “arkas yok”, *yâr yoqt* (40) “yari yok”, *ârmänim yoq* (61) “isteği yok”, *anäsi yoq* (120) “annesi yok”, *қанатим yoq* (145) “katım yok”, *bärgi yoq* (277) “yaprağı yok”.

3.5.2.3. Kip Kategorisi

Tasarlama kipleri gerçek olmayan, tasarlanan, tasarıda olan, tasavvurda olan hareketleri ifade için kullanılan fiil kalıplardır. Tasarlama kipleri dört tanedir, şart emir, istek, ve gereklilik ifade eder (Ergin 1995: 319). Bildirme kipleri ise zaman kategorisi ile birleşir. Bkz. **3.5.2.4. Zaman Kategorisi**

3.5.2.3.1. Şart Kipi

Bir oluş ve kılışın şart biçiminde düşünüldüğünü anlatan, dolayısıyla, hiçbir yargı bildirmeyen, aynı zamanda dilek görevi de yapan tasarlama kipidir (Kokmaz 2007: 2003). Eski Türkçede şart çekimi için *-sar*, *-ser* ile şahıs zamirleri kullanılmıştır. Standart Özbek Türkçesinde bu kipin çekimi *-sä* eki ile karşılır. Çekimde, şahıs eki olarak iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılır. I.T.Ş. *barsäm*, II.T. *barsänj*, T3Ş *barsä*; Ç1Ş *barsäk*, Ç2Ş. *barsänjiz*, Ç3Ş *barsä(lär)* şeklindedir. (Abdurahmanov 1975: 467). Metinlerimizde şart kipinin çekimi şöyle yapılmaktadır:

Teklik		Çokluk	
T1Ş	- säm	Ç1ş	-säk
T2Ş	-säñ	Ç2Ş	-säñiz(lär)
T3Ş	-ä	Ç3Ş	-sä(lär)

T1Ş: -säm: *ķutilsäm* (6) “kurtulursam”, *ķäynäsäm* (14) “çiğnesem”, *ölsäm* (35) “ölsüm”, *ķsäm* (41) “ķ ksam”, *äytsäm* (50) “söylesem”, *uyläsäm* (52) “düşünsem”, *kiysäm* (53) “giysem”, *ķ lsäm* (84) “yapsam”, *bersäm* (88) “versem”, *uzätsäm* (104) “uzatsam”, *äyläsäm* (145) “eyleşem”, *pitsäm* (174) “yazsam”, *körsäm* (218) “görsem”, *alsäm* (265) “alsam”, *hüyķ rsäm* (274) “bağırmsam”, *ötsäm* (301) “geçsem”, *tiksäm* (325) diksem”,

T2Ş: -sänj: *bolsänj* (22) “olsan”, *bersänj* (143) “versen”, *İstäsänj* (158) “itersen”, *sağ nsänj* (163) “özlesen”, *tartsänj* (247) “çeksen”, *äytsänj* (285) “söylesen”, *täşläsänj* (294) “b raksan”, *ķsänj* (297) “k san”, *kitsänj* (415) “gitsen”, *ķoysänj* (442) “b raksan”, *urişsänj* (499) “dövüşsen”.

T3Ş: -sä-: *kelsä* (3) “gelse”, *ķsä* (16) “ķ ksa”, *kirsä* (39) “girse”, *yatsä* (42) “yatsa”, *oltirsä* (59) “otursa”, *bilsä* (60) “bilse”, *ölsä* (64) “ölse”, *ķarisä* (70) “yaşlansa”, *körsä* (114) “görse”, *ķ lsä* (123) “yapsa”, *kiysä* (138) “giyse”, *ursä* (223) “dövse”, *ğläsä* (226) “ağlasa”, *eşitsä*(274) “duysa”, *bağläsä* (278) “bağlasa”, *etgizsä* (346) “iletse”.

Ç1Ş : -säk-: *ķoşilsäk* (541) “kat lsak”, *bersäk* (44) “versek”, *barsäk* (97) “varsak”.

Ç2Ş: -sänjiz(lär)-: *ölsänjiz* (600) “ölseniz”, *bolsänjiz* (644) “olsan z”, *kitsänjiz* (27) “gitseniz”, *kelsänjiz* (87) “gelseniz”, *eskäsänjiz* (80) “kökleseniz”, *torsänjizlär* (570) “durman zlar”.

Ç3Ş : -sä-(lär)-: *kitsälär* (144) “gitseler”, *öpsälär* (184) “öpseler”, *içsälär* (234) “içseler”, *uylänsälär* (451) “evlenseler”, *bersälär* (465) “verseler”, *alsälär* (569) “alsalar”, *oynasälär* (582) “oynasalar”, *ķsälär* (44) “ķ ksalar”, *disälär* (47) “söyleseler”.

Şart kipinin olumsuz şekli -mä olumsuzluk eki ile yapılr: T1Ş. *bar-mä-säm-*, T2Ş. *bar-mä-sä-ņ*, T3Ş. *bar-mä-sä-* Ç1Ş *bar-mä-sä-k*, Ç2Ş. *bar-mä-sä-ņiz*, Ç3Ş. *bar-mä-sä-* (lär).

Metinimizde tespit edilen örnekler:*äytmäsäm* (178) “söylemesem”, *tapmäsäm* (217) “bol masam”, *körmäsänj* (214) “görmesen”, *ķoşmäsänj* (109) “katmasan” *kelmäsä* (117) “gelmesen”, *körmäsäk* (585) “görmesek”, *sorämäsä* (401) “sormasa”,

aķmäsäm (441) “akmasam”, *hořlämäsä* (482) “hoşlaşmasa”, *bermäsä* (583) “vermese”, *ķmäsä* (4) “ç kmasa”, *bilmäsä* (111) “bilmese”.

3.5.2.3.2. Emir kipi

Bu ekler, emirle birlikte şahısları da ifade etmektedir. Her şahıs için ayrı bir emir eki kullanılan Türkçede sadece çokluk üçüncü şahıs emir eki, teklik üçüncü şahıs emir ekinin çokluk şeklidir (Ergin 1995: 325). Standart Özbek Türkçesinde Teklik birinci şahıs emir, **-(ä)y** veya **-(ä)yin** eki ile yapılır. Teklik ikinci şahıs emir, eksiz olarak veya **-gin** eki ile yapılır. Teklik üçüncü şahıs emir **-sin** eki ile yapılır. Çokluk birinci şahıs eki **-(ä)ylik** eki ile teşkil edilir. Çokluk ikinci şahıs emir, **-(i)ñ(lär)** veya nezaket ifade eden **-(i)ñigiz** eki ile yapılır, çokluk üçüncü şahıs emri ise, **-sinlär** eki ile teşkil edilir. Çokluk birinci ve üçüncü şahıslarında istek anlamları da vardır (Abdurahmanov 1975: 341). Çalıştığımız metinde de her şahıs için ayrı emir eki kullanılmaktadır.

	Tekli	Çokluk
T1Ş.	-äy, -äyin	Ç1Ş -äylik
T2Ş.	Ø, -gin	Ç2Ş -(i)ñ, -(i)ñlär
T3Ş.	-sin	Ç3Ş -sin, -sinlär

T1Ş.: *tüşmäyin* (218) “düşmeyim”, *saläy* (227) “yapay m”, *gülläy* (233) “gülleyim”, *içiräy* (5) “içireyim”, *uzäyin* (7) “uzay m”, *ķläyin* (27) “yapay n”, *yubaräy* (57) “ileteyim”, *köräy* (113) “göreyim”, *öpäyin* (194) “öpeyim”.

T2Ş.: *bargin* (226) “git”, *açgin* (269) “aç”, *körsätmägin* (293) “gösterme”, *kitgin* (296) git”, *sağmägin* (357) “sağma”.

T3Ş.: *ķ rķ lsin* (77) “kesilsin”, *körsin* (581) “görsün”, *kelsin* (159) “gelsin”, *yubarsin* (589) “göndersin”, *oķ sin* (323) “okusun”, *ķsin* (325) “ç>ks n”, *ķalmäsin* (326) “kalmas n”, *açilsin* (328) “aç>ls n”, *tohtësin* (353) “dursun”, *alsin* (390) “als n”, *öyilsin* (458) düşünsün”, *uzmäsin* (508) “kesmesin”, *köysin* (547) “yans n”, *tuşmäsin* (556) düşmesin”, *körmäsin* (568) “görmesin”, *bağläsin* (590) “bağlasın”, *yäşäsin* (612) “yaşasın”, *ķmäsin* (633) “ç>kmas n”, *bilsin* (228) “bilsin”.

Ç1Ş: *boläylik* (273) “olal m”, *baräylik* (337) “gidelim”, *tutäylik* (465) “tutal m”, *uçäylik* (584) “uçal m”, *uräylik* (44) “dövelim”, *çapäylik* (130) “koşalım”,

bağlätäylik (13) “bağlatalım”, *qaytäylik* (133) “dönelim”, *tilätäylik* (134) “isteyelim”, *teläylik* (225) “itselim”.

Ç2Ş.:*eşitiñ* (644) “duyun”, *keliñ* (19) “gelin”, *äytiñ* (56) “söyleyin”, *qaräñ* (62) “bak n”, *yürin* (97) “yürüyün”, *täşlämäñ* (110) “atmay n”, *satmäñgiz* (644) “satmay›n z”, *kitmäñgiz* (27) “gitmeyiniz”, *kiymäñ* (53) “giymeniz”.

Ç3Ş.:*bağläsin(lär)* (226) “bağlasınlar”, *körsinlär* (301) “görsünler”, *kelsin* (329) “gelsinler”, *aslin* (390) “alsınlar”, *kötärsin* (489) “göstersinler”.

3.5.2.3.3. Gereklilik kipi

Şimdiye kadar gereklik, gerekirlik, gerekmelik ve gereklilik gibi bir birinde farklı terimlerle karşılanmış olan gereklilik kipi, bir oluş bir kılışım veya tasarlanan bir eylemin yapılması gereğini bildiren bir kiptir. (Korkmaz 2009: 693).

Standart Özbek Türkçesinde gereklilik, isim fiil + *keräk* şeklinde ifade edilmektedir. Özbek Türkçesi gramerlerinde kip kategorisi içerisinde gereklilik kipi değerlendirilmemektedir.

Metnimizde de bu kip isim fiil üzerine getirilen *keräk ile* yapılmaktadır: *endi baştän çadirdi almaq keräk* (611) “şimdi baştan örtüyü almak gerekir”.

3.5.2.4. Zaman Kategorisi

3.5.2.4.1. Belirli Geçmiş Zaman

İş ve hareketin yapıldığını kesin bir şekilde bildirir. İş ve hareketin yapıldığını kişi kendisi görmüştür, birinden duymamıştır. Türkiye Türkçesindeki bilimli geçmiş zaman fiilinin bu anlam Özbek Türkçesinde *An kötgän zaman, ötgän zaman an k fiili, yak nötgän zaman fiili* gibi terimler ile bilinir (Öz 2000: 1310). Standart Özbek Türkçesinde bilimli geçmiş zaman çekimi –di eki üzerine getirilen şahıs ekleriyle yapılır. Çekimde, şahıs eki olarak iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılır (Abdurahmanov 1980: 352).

Metnimizde bilimli geçmiş zaman çekim dizisi aşağıdaki gibi kurulabilmektedir:

Teklik

T1Ş -*dim*, - *tim*

Çokluk

Ç1Ş-*dik*, -*tik*

T2Ş -*diş, -tiş*Ç2Ş-*dişiz, -tişiz*T3Ş -*di, -ti*Ç3Ş-*dilär, -tilär*

T.I.Ş.:-di, -ti: *kir-dim* (7) gerdim”, *uz-dim* (27) “uzdum”, *öl-dim* (114) “öldüm”, *qoy-dim* (124) “b>rakt m”, *di-dim* (169) “söyledim”, *kör-dim* (180) “gördüm”, *äyla-dim* (181) “eyledim”, *bol-dim* (183) “oldum”, *kel-dim* (214) “geldim”, *yubar-dim* (226) “gönderdim”, *min-dim* (339) “bindim”, *sev-dim* (390) “sevdim”, *nâli-dim* (418) “yalvard m”, *kiy-dim* (449) “giydim”, *ğ-dim* (464) “ç>kt m”, *tik-dim* (467) “diktim”, *ber-dim* (471) “verdim”, *tani-dim* (480) “tan>d m”, *tur-dim* (510) “kalkt m”, *qal-dim* (520) “kad m”, *tilä-dim* (583) “istedim”, *bar-dim* (616) “bard m”, *köy-dim* (619) “b>rakt m”, *q l-dim* (621) “y>kl>d m”, *öt-tim* (6) “geçtim”, *tap-tim* (14) “buldum”, *eş-tim* (58) “açt m”, *aç-tim* (88) “açt m”, *ek-tim* (112) “ektim”, *eşit-tim* (151) duydum”, *qay-tim* (195) “döndüm”, *tuş-tim* (280) “düştüm”, *at-tim* (289) “att m”, *q-tim* (321) “ç>kt m”, *çap-tim* (542) “koştum”, *çi-tim* (587) “dokudum”.

Ç2Ş.:*ur-diş* (185) dövdün”, *qoy-diş* (193) “b>rakt n”, *q l-diş* (256) “yapt n”, *kel-diş* (282) “geldin”, *äy-tiş* (87) “söyledin”, *kit-tiş* (118) “gittin”, *yärät-tiş* (136) “yaratt n”, *qarät-tiş* (136) “bakt>rd n”, *suk-tiş* (389) “soydu”, *boşät-tiş* (463) “bittirdin”, *el-tiş* (486) “götürdün”, *art-tiş* (544) “yükledin”, *tilät-tiş* (601) “istedin”, *eşit-iş* (644) “duydun”.

T3Ş.:*q l-di* (1) “yapt ”, *häyq r-di* (6) “bağırđı”, *yoğlä-di* (8) “hat>rlad ”, *kel-di* (11) *bol-di* (14) “oldu”, *qarä-di* (17) “bakt ”, *terä-di* (12) “toplayd ”, *şipir-di* (61) “süpürdü”, *kit-di* (85) “gitti”, *tol-di* (96) “doldu”, *äynäl-di* (142) “döndü”, *bol-dil* (60) “oldu”, *el-dil* (69) “yapıştı”, *tişil-di* (187) “dişildi”, *eşil-di* (187) “aç>l >”, *köy, di* (187) “b>rakt ”, *bar-di* (204) “bard ”, *sal-di* (249) “yapt ”, *qal-di* (261) “kald ”, *oq>-di* (276) “okudu”, *tiy-di* (288) “dokundu”, *al-di* (361) “ald ”, *qal-di* (373) “kald ”, *uz-di* (391) “uzdu”, *ber-di* (399) verdi”, *qoy-di* (452) “b>rakt ”, *öl-di* (574) “öldü”, *öt-di* (14) “geçti”, *uç-di* (617) “uçtu” , *q-di* (633) “ç>kt ”, *örgät-di* (649) “öğretti”, *taş-ti* (96) “aştı”, *et-ti* (33) “yapt ”, *yaq>-ti* (91) “yakt ”, *ki-ti* (106) “gitti”, *kes-ti* (112) “kesti”, *qay-ti* (133) “döndü”, *uç-ti* (136) *tuş-ti* (165) “düştü”, *eliş-ti* (186) “yapıştı”, *äyt-ti* (192) “söyledi”, *öt-ti* (205) geçti”, *tut-ti* (248) “tutu”, *yit-ti* (258) “kayboldu”, *yärät-ti* (350) “yaratt ”, *q-ti* (366) ç>kt ”, *ek-ti* (390) “ekti”, *uzät-ti* (419) “uzatt ”.

Ç2Ş: *qoy-di-ŋiz* (193) “b>rakt n z”, *bol-di-ŋiz* (87) “oldunuz”, *di-di-ŋiz* (88) “söylediniz”, *kel-mä-di-ŋiz* (88) “gelmediniz”,

Ç3Ş: *qayir-di-lär* (46) “katlad lar”, *di-di-lär* (51) “söylediler”, *uz-di-lär* (73) “uzdular”, *uz-di-lär* (77) “uzdular”, *ber-di-lär* (550) “verdiler”, *kör-di-lär* (573) “gördüler”, *sat-di-lär-* (627) “sat lar”, *qaur-di-lär* (46) “kurdular”, *boz-di-lär* (77) “bozdular”, *ahtär-di-lär* (259) “arad lar”, *at-di-lär* (627) “att lar”, *at-ti-lär* (56) “att lar”, *sat-ti-lär* (56) “satt lar”, *et-ti-lär* (56) “yapt lar”, *tut-ti-lär* (65) “tutular”, *çät-ti-lär* (74) “bağladılar”, *äyt-ti-lär* (620) “söylediler”, *yat-ti-lär* (573) “yatt lar”, *qay-ti-lär* (595) “döndüler”, *bil-mä-di-lär* (529) “bilmediler”.

Olumsuz Şekli:

Metinlerimizde, belirli geçmiş zamanın çekimi zaman ekinden önce getirilen +*mä* olumsuzluk eki ile yapılmaktadır:

T1Ş: *bil-mä-dim* (90) “bilmedim”, *öt-mä-dim* (120) “geçmedim”, *kör-mä-dim* (154) “görmedim”, *tap-mä-dim* (267) “bulmadım”, *tani-mä-dim* (376) “tanımadım”, *kül-mä-dim* (614) “gülmedim”, *nali-mä-dim* (623) “yalvarmadım”, *toy-mä-dim* (217) “doymadım”.

T2Ş: *bil-mä-diŋ* (240) “bilmedin”, *tap-mä-diŋ* (324) “bulmadın”, *qoy-mä-diŋ* (386) “bırakmadın”, *qıl-mä-diŋ* (483) “yapmadın”, *kel-mä-diŋ* (87) “gelmedin”.

T3Ş: *kel-mä-di* (93) “gelmedi”, *bil-mä-di* (124) “bilmedi”, *ber-mä-di* (221) “vermedi”, *kit-mä-di* (478) “gitmedi”, *köy-mä-di* (553) “bırakmadı”.

Ç1Ş: metinlerimizde belirli geçmiş zamanın çokluk birinci şahıs eki tespit edilmemiştir.

3.5.2.4. 2. Belirsiz Geçmiş Zaman

Fiilin karşıladığı hareketin, kişinin başkasından duyduğunu, sonradan gördüğünü veya farkında olmadan işlediğini anlatan bir şekil ve zaman kalıbıdır (Korkmaz 2009: 599-600). Standart Özbek Türkçesinde belirsiz geçmiş zaman, şu şekilde teşkil edilir: 1. *-gän sıfat fiil eki+ şahıs eki*, 2. *-b zarf fiil eki + şahıs eki* (Abdurahmanov 1975: 476).

1. -gän sıfat fiil eki+ şahıs eki ile teşkil edilen belirsiz geçmiş zaman

Teklik

Çokluk

T1Ş	yaz-gän män	Ç1Ş	yaz-gänmiz
T2Ş	yaz gän sän	Ç2Ş	yaz-gänsiz
T3Ş	yaz-gän	Ç3Ş	yaz-gän(lär)

Bilirsiz geçmiş zamanın *gän* şekli sıfat fiil eki ile kullanılır. Bilirsiz geçmiş zaman n bu tipi geride veya oldukça geride kalmış bir olay bir iş veya bir haberi aktarıırken kullanılır (Abdurahmanov 1980: 352-354). *gän* eki, -k ile biten fiillere *-kän*, -k ile biten fiille ise *-қан* şeklinde eklenir.

Metnimizde belirsiz geçmiş zaman, Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi *-gän* sıfat fiil eki+ şahıs eki, *-b* zarf fiil eki + şahıs eki ile yapılmıştır.

piç-gän (30) “biçmiş”, *sev-gän* (45) “sevmiş” *öt-gän* (14) “geçmiş”, *yat-gän* (16) “yatmış”, *қайт-gän* (18) “dönmüş”, *köy-gän-lär* (11) “yanmışlar”, *oқ-gän* (15) “okumuş”, *kes-gän* (48) “kesmiş”, *kit-gän* (55) “gitmiş”, *sat-gän* (56) “satmış”, *al-gän* (73) “almış”, *äyt-gän* (79) “söylemiş”, *sor-gän* (97) “sormuş”, *sal-gän* (109) “yapmış”, *tuş-gän* (110) “düşmüş”, *bol-gän* (123) “olmuş”, *äyiril-gän* (136) “ayrılmış”, *қал-gän* (142) “kalmış”, *oltir-gän* (166) “oturmuş”, *ber-gän* (188) “vermiş”, *yat-gän* (208) “yatmış”, *yibär-gän* (227) gönderen”, *bağlä-gän* (235) “bağlamış”, *kit-gän* (245) “gitmiş”, *tani-gän-lär* (279) “tanımışlar”, *säyrä-gän* (308) “örtmüş”, *köy-gän* (365) “yanmış”, *uz-gän* (394) “uzmuş”, *yäsä-gän* (402) “yaşamı”, *yür-gän* (404) “yürmüş” *aç-gän* (407) “açmış” *açil-gän* (425) “açılmış”, *bar-gän* (437) *söylä-gän* (460) “söylemiş”, *tap-gän* (503) “bulmuş”, *uçgän* (561) uçmuş”, “okurmuş”, *baқ-kän* (627) “beslemiş”, *tik-kän* (30) “dikmiş”, *қ-қан* (387) “çıkmiş”, *aқ-қан* (481) “akmiş”.

2. -b zarf fiil eki + şahıs eki ile teşkil edilen belirsiz geçmiş zaman:

Standart Özbek Türkçesinde belirsiz geçmiş zamanın bu şekli, ünlü ile biten fiillere doğrudan doğruya getirilir, ünsüz ile biten fiillere ise *-ib* şeklinde eklenir (F. A. Abdurahmanov 1975: 355).488). Metinlerimizde *-ib* eki ile kullanılan bilirsiz geçmiş zamanın bu şeklini, ancak birinci şahısta tespit edebildik: *äyt-ib-dim* (19) *oltir-ib-dim* (510) *diy-ib-dim* (177).

3 .5.2.4. 3. Geniş Zaman

Bir işin yakın gelecekte yapılacağını veya olacağını anlatan zaman olarak tarif etmektedir. Geniş zaman adından da anlaşılacağı gibi, her zamanı içine alan fiilin her zaman ortaya çıktığını ve çıkacağını ifade eden zamandır. Geniş zaman eklerinde üç zaman ifadesi bulunur: 1. Her zaman, 2. Geçmiş zamanla şimdiki zaman ve 3. Gelecek zaman hareketin bu üç zaman bölümünden birinde ortaya çıktığını veya çıkacağını göstermek için kullanılır (Ergin 2007: 291).

Metinlerimizde bu *-r/-är* bazen *-ir* eklerine şahıs eklerinin getirilmesi ile teşkil edilir. Ünlü ile biten fiillere doğrudan doğruya *-r* ünsüz ile biten *-är*, *-ir* ekleri getirilir.

Bu zaman şeklinin olumsuzu *-mäs* ile yapılır; tek biçimlidir.

Metnimizde tanımlanan biçimlere bağlı olarak geniş zaman çekim dizisi aşağıdaki gibi kurulabilmektedir:

T1Ş *-r- män, ir- män, är-män*

T2Ş *-r- sän -ir- sän, -är ir- sän*

T3Ş *-r, -ir, är*

Ç1Ş *-r miz, -ir-miz, är-miz*

Ç2Ş *-r siz, -ir-siz, är-siz*

Ç3Ş *-r-lär, -ir- läär, är- läär*

T1Ş: *öl-är-män* (139) “ölürüm”, *kal-är-män* (246) “kalır m”, *kit-är-män* (644) “yapar m”, *kit-är-män* (652) “giderim”,

T2Ş: *kit-är-sän* (246) “gidersin”, *asil-är-sän* (319) “asılarsın”, *aç-är-sän* (424) “açarsın”, *kel-är-sän* (558) “gelirsin”.

T3Ş: *kit-är* (296) “gider”, *kel-är* (316) gelir”, *oltir-är* (60) “oturur”, *ur-är* (59) “döver”, *al-är* (303) “alır”, *öt-är* (309) “geçer”, *yap-är* (312) “yapıştırır”, *kitär* (315) “gider”, *yit-är* (333) “yatar”, *oḥşä-r* (338) “benzer”, *tut-är* (342) “tutar”, *uç-är* (351) “uçar”, *bol-är* (372) “olur”, *keltir-är* (385) “getirir”, *uz-är* (390) “uzar”, *sev-är* (412) “sever”, *köt-är* (424) bekler”, *kal-är* (438) “kalır”, *bar-är* (457) “varır”, *körin-är* (531) “görünür”, *sök-är* (545) “küfredir”, *sat-är* (579) “satar”, *koş-är* (600) “katar”, *äy-lär* (648) “eyler”, *koşbir-är* (50) “bırakır”, *istä-r* (631) “arar”, *sindir-ir* (54) “kırar”,

tindir-ir (54) “başarır”, *oltir-är* (60) “oturur”, *köndir-ir* (68) “raz eder”, *bar-ir* (91) “var r”, *indirir* (68) “indirir”, *yäräş-ir* (124) “yakışır”, *körin-ir* (163) “görünür”, *kel-ir* (247) “gelir”, *al-ir* (636) “al r”.

Ç1Ş: *qayt-är-miz* (98) “döneriz”, *qaynä-r-miz* (95) “kaynar z”.

Ç2Ş: *kör-är-siz* (557) “görürsünüz”,

Ç3Ş: *q l-ir-lär* (301) “gelirler”.

Olumsuz Şekli: *kel-mäs* (87) “gelmez”, *q mirlä- mäs* (101) “k>r damaz”, *körin-mäs* (102) “gözükmez”, *kit-mäs* (103) “gitmez”, *kel-mäs* (117) “gelmez”, *tuş-mäs* (142) “anlamaz”, *keç-mäs* (147) “geçmez”, *sin-mäs* (256) “k>r lmaz”, *et-mäs* (339) “etmez”, *q l-mäs* (377) “yapmaz”, *bil-mäs* (377) “bilmez”, *kit-mäs* (442) “getmez”, *bar-mäs* (504) “varmaz”, *qoyâl- mäs* (654) “b>rak lmaz”.

3.5.2.4.4. Şimdiki Zaman

Standart Özbek Türkçesinde *-yap*, *-yatir*, *-yatib*, *-maqtä* üzerine getirilen şahıs ekleriyle teşkil edilir: *yazyäpti*, *yazäyatibdi*, *yazäyatir*, *yazmaqtä* gibi (F. A. Abdurahmanov 1975: 498).

İncelediğimiz metinlerde şimdiki zamanın *-yap* üzerine getirilen şahıs ekleriyle teşkil edildiği tespit edildi.

Şimdiki zamanın Fiil-ä-yap + şahıs ekleri ile teşkili:

T1Ş: *baräyapmän* (200) “var yorum”; **T2Ş:** *tüzätiyapsän* (129) “düzeltiyorsun”, *tuşäyapsän* (309) “düşüyorsun”, *yıgläyapmän* (201) “ağlıyorum”, *kiräyabsän* (430) “giriyorsun”, *açilayäpsiz* (138) “açıl yorsunuz”, **T3Ş:** *keläyapti* (188) geliyor”, *körinäyäbti* (47) “gözüküyor”, *ötäyatipti* (79) “gçiyor”, *yürüyäbti* (102) “yürüyor”, **Ç1Ş:** *äytäypmiz* (575) “söylüyoruz”, *bitäyapmiz* (575) “yaz yoruz”, *çitäyäpmiz* (575) “dokuyoruz”, **Ç3Ş:** *yazäyapsiz* (156) “yaz yorsunuz”, **Ç3Ş:** *qaytäyäptilär* (595), “dönüyorlar”.

Standart Özbek Türkçesinde *yat-*, *tur-*, *yür-* ve *otir-* durum fiillerinin şimdiki zaman *-(i)b* zarf fiil ekine şahıs eklerinin eklenmesiyle teşkil edilir (Şaabdurahmanov 1980: 362). Bu özellik metnimizde iki durum fiilinde tespit edilmiştir: **T1Ş:** *oltiribmän* (3) “oturuyorum”; **T2Ş:** *oltiribsän* (500) “oturuyorsun”, **T3Ş:** *oltiribti* (11) “oturuyor”, **T3Ş:** *turibsiz* (599) “ayakta duruyorsunuz”.

3.5.2.4.5. Gelecek Zaman

Gelecek zaman kipi henüz gerçekleşmemiş, ancak fiilin gösterdiği hareketin gelecekte bir zaman kesiminde mutlaka gerçekleşeceğini bildiren kiptir(Korkmaz: 2009: 623).

Standart Özbek Türkçesinde “hazirgi kelesi zaman”, konuşma anından sonra gerçekleşen hareketi de ifade etmektedir. Bu zaman şekli –ä / -y zarf fiili + şahıs ekleriyle teşkil edilmektedir(F. A. Abdurahmanov 1975: 500). Metinlerimizde tan klanan biçimlere bağlı olarak belirli gelecek zaman çekim dizisi aşağıdaki gibi kurulabilmektedir:

	Teklik	Çokluk
T1Ş	-ä/ymän	Ç1Ş –ä/ymiz
T2Ş	-ä/ysän	Ç2Ş-ä/ysiz
T3Ş	-ä/ydi	Ç3Ş –ä/ydi(lär)

T1Ş: *kitämän* (105) “gideceğim”, *kelämän* (211) “geleceğim”, *kiyämän* (218) “giyineceğim”, *äytämän* (229) “söyleyeceğim”, *alämän* (231) “alcağım”, *taşamän* (242) “takacağım”, *tapämän* (242) “bulacağım”, *barämän* (444) “varacağım”, *karäymän* (245) “donduracağım”, *häyq rämän* (276) “bağıracağım”, *sevämän* (597) “seveceğim”, *satämän* (640) “satacağım”, *yatämän* (640) “yatacağım”.

T2Ş: *biläsän* (442) “bileceksin”, *uräsän* (559) “döveceksin”.

T3Ş: *ağa cânim oğl gä toy berädi* (340) “ağabeyim oğluna doyun verecek”, *çäp birib bir çäp tämandän kelädi*(362) “ele verip bir ters tarafa kaçacak”, *tagdä arça miñ y l ömir q lädi*(363) “dağda ağaç bin sene ömür edecek”, *toyädi* (447) “doyacak”, *berädi* (474) “varacak”, *qaytärädi* (533) “donduracak”.

Ç1Ş: *oynäymiz* (95) “ oynayacağız”, *dugänälär yürin baqqä kitämiz* (97) “arkadaşlar yürün bağa gedeceğiz”, *barä barä bâğubostan etämiz* (98) “yürüye yürüye bağı bostan’a erişeceğiz”, *söyämiz* (334) “keseceğiz”, *sävaq âlib hica q lib oq miz* (601) “ders alıp heceleyip okuyacağız”.

Ç2Ş: *keläsiz* (19) “geleceksiniz” *baräsiz* (57) “varacaksınız”, *qarilikdä läl ve märcän taqasiz* (83) “yaşlıkta mücevher takacaksınız”,

Ç3Ş:*diyädilär* (51) “söyleyecekler”, *töntärädilär* (263) “döndürecekler”.

3 .5.2.4.6. Birleşik Zamanlar

Bildirme ve tasarlama kipleri ile bildiren ve tasarlayan hareketlerin bilimli geçmiş zamanda, bilirsiz geçmiş zamanda veya şart şeklinde ortaya çıktığını veya çıkacağını ifade etmek için birleşim çekimlere başvurulur. Birleşik çekimli fiilin bir araya gelmesinden, birlikte kullanımasından, ibarettir (Ergin, 2007: 19).

3 .5.2.4. 6.1. Hikâye

İncelediğimiz metinlerde örnekleri az da olsa geniş zaman, şimdiki zaman, bilirsiz geçmiş zaman ve tasarlama kiplerinden şart kiplerinin hikâyesi bulunmaktadır. Birleşik çekimlerde fiilin hikâyesi, zaman şekli üzerine imek ek fiilinin belirli geçmiş zaman şekli getirilerek teşkil edilir. Bazı durumlarda imek ek fiili düşer.

3 .5.2.4. 6.1.1. Bilirsiz Geçmiş Zamanın Hikayesi

T1Ş *bar-gän edim* (7) “gitmiştim”, *yibär-gän-dim* (227) “göndermiştim”, *kül-gän-edim* (625) “gülmüştüm”,

T2Ş *yubar-gän ediñ* (118) “göndermiştin”,

T3Ş *tuş-gän edi* (111) “düşmüştü”, *körsät-gändi* (604) “göstermişti”,

Ç1Ş *äyt-gän-edik* (423) “söylemiştik”, *kör-gän-edik* (544) “görmüştük”,

Ç2Ş *köy-gän-diñiz* (580) “bırakmıştık”, *bağlä-gän-diñiz* (235) “bağlamıştınız”.

Ç3Ş *karil-gän-di(lär)* (584) “karıştırılmışlar”, *kör-gän-di-(lär)* (357) “görmüşlerdi”.

3 .5.2.4. 6.1.2. Geniş Zaman Hikâyesi

Metinlerimizde geniş zamanın hikâye şekli sadece *T1Ş* çekimlerinde bulunmaktadır. *sevärdim* (81) “severdim”, *oynärdim* (81) “oynardım”.

3 .5.2.4. 6.1.3. Şimdiki Zaman n Hikâyesi

Metinlerimizde şimdiki zaman n hikâyesinde sadece TIŞ çekiminde iki örneği bulunmaktadır: *ötatvidim* (84) “geçiyordum”, *oltirvidim* (556) “oturuyordum”.

3 .5.2.4. 6.1.4. Şart Kipinin Hikâyesi

Şartın kipinin hikâyesi, *-sä + -di ve şahıs ekleri* ile yapılmaktadır. Şartın hikâyesinde *-sä* kip eki ile *i-/e-* ek fiillerinin eklenmesi ile teşkil edilir.

T1Ş *ölsämedi* (179) “ölseydim”, *uçsämi edi* (179) “uçsaydım”, *körsämedi* (179) “görseydim”, *ķonsämi di* (368)

T2Ş *toldirsäñ edi* (203) “doldursaydım”, *körsäñ edi* (213) “görseydin”, *toysäm edi* (368) **T3Ş**:- *bolsäyidi* (369) “olsaydım”,

Ç1Ş: *ķ lsäk edi* (507) “yapsaydım”,

Ç3Ş: *bersä edilär* (179) “verselerdi”.

3 .5.2.4. 6.2. Rivayet

Zaman çekimlerinin rivayeti, zaman eki almış olan fiillere *imek* ek fiilinin *-kän* ile çekimlenmiş şeklinin getirilmesiyle yapılır. İncelediğimiz metnin birleşik çekimlerde kullanılan *e-* fiili, sadece gelecek zamanın rivayetinde korunmaktadır. Gelecek zaman n rivayetinde *emiş > -miş* fiil eki kullanılırken, diğer zamanlarda ise *e-/i-* fiili düşerek *-kän* şekli ile yapılmaktadır. Metinlerde geniş zamanın, belirsiz geçmiş zamanın ve gelecek zaman şekillerinin rivayetinden az da olsa örnekler tespit edebildik.

3 .5.2.4. 6. 2. 1. Bilirsiz Geçmiş Zamanın Rivayeti

Bu zaman şeklinin rivayeti *imek* ek fiili üzerine getirilen *-kän* ile yapılır. Geçmişte olmuş veya olduğu sanılan bir olay, bir haber veya bir söz nakledilir: *yatgänkän* (338) “yatmışmış”, *yapgänkän* (238) “yapmışmış”. *bergänkänlär* (18) “vermişmişler”.

3.5.2.4.6.2.2. Geniş Zaman n Rivayeti

Geniş zaman eki *üzerine* ekân getirilmesiyle teşkil edilir. Metinlerimizde sadece iki örnek tespit edebildik: *oq rkän* (616) “okurmuş”, *baqarkän* (629) “beslermiş”.

3.5.2.4.6.2.3. Gelecek Zaman n Rivayeti

Metinlerimizde *-maqçi* eki ve şahıs ekleriyle teşkil edilen ve Özbek Türkçesi gramerlerinde “kelesi zaman maksad şekli” gelecek zaman amaç şekli olarak verilen gelecek zamanın rivayeti tanıklanmıştır. Bu şeklin rivayeti metnimizde *-maqçi + emiş /-miş* şeklinde teşkil edilmiştir: *Bermaqçimiş* (526) “verecekmiş”, *q lmaqçimiş* (526) “kılacakmış”, *satmaqçimiş* (545) “satacakmış”.

3.5.2.5. Şahıs Kategorisi

3.5.2.5.1. Şahıs Ekleri

Çekimli fiillerde şahıs ekleri, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın hangi şahıslar tarafından yapıldığını belirten bir gramer kategorisidir (Korkmaz 2009:571). Özbek Türkçesindeki fiil çekiminde kullanılan şahıs ekleri, köken itibarıyla, Türkiye Türkçesindeki biçimlerle aynı olup, sadece eklerin yapısında bazı farklıklar görülür. Fillerin şahıs eklerini alarak çekimlenmesi, Özbek Türkçesi gramerlerinde “tüsleniş” olarak tanımlanır. Şahıs ekleriyle fiil çekiminin üç türü gösterilir (Tursunov 1992:347-348). Özbek Türkçesinde birkaç grup şahıs eki vardır. İyelik kökenli, zamir kökenli, ve emir kipindekiler olmak üzere ayrılır (Şaabdurahmanov 1975:505).

1. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Standart Özbek Türkçesinde iyelik kökenli şahıs ekleri, belirli geçmiş zaman n ve birleşik fiil çekimlerinde hikaye şeklini yapar. Fiillere *-di* ve *imek* ek fiiline *-di* (edi) eklenir (Tursunov 1993:350; Şaabdurahmanov 1980 :368).

Teklik

T1Ş *-m*

T2Ş *-ŋ*

T3Ş *-di*

Çokluk

Ç1Ş *-k*

Ç2Ş *-ŋiz*

Ç3Ş *-di(lär)*

Metnimizde kullanılanları aşağıdaki gibidir:

T1Ş -dim /-tim: *kirdim* (7), *bardim* (28), *ketirdim* (112), *kördim* (154), *keldim* (213), *uzdim* (251), *qoydim* (338), *küydüm* (365), *sevdim* (389), *artım* (192), *tuştım* (280), *piçtim* (280), *attım* (525), *qıtım* (321), *taptım* (14); **T2Ş -diñ /-tiñ:** *äytiñ* “söyledin” (444), *keldiñ* “geldin”(19), *atiñ* “attın” (292); **T3Ş -di /-ti;** *saldi* (24), *keldi* (31), *qıldı* (34), *boldi* (50), *şıpirdi* (61), *toldi* (96), *atildi* (107), *eldi* “takılmak” (169), *sindi* (170), *köydi* (187), *qayti* (195), *tutti* (248), *keti* “gitti” (249), *çaqti* “körd” (317), *yärätti* (350), *qiti* (399), *uzätti* (419), *aşti* (422), *ötti* (494), *aqti* (521); **Ç1Ş -tik/-dik:** *tiläbidik* “istemıştik” (410), *äytgänedik* “söylemiştik” (423), *körgändik* “görmüşük” (444); **Ç2Ş -ñiz:** *Eltiñiz* “iletiniz” (486); **Ç3Ş -di(lär):** *berdilär* (550), *kördilär* (573), *küldirdilär* (584), *satdilär* (627), *qayirdilär* (45), *äyirdilär* (45), *uzdilär* (73), *ahtärdilär* (263), *keltirdilär* (584).

2. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Bu çekim, Özbek Türkçesinde, belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman ve istek kiplerinin çekimlerinde kullanılır (Abdurahmanov 1975: 505).

Teklük	Çokluk
T1Ş -män	Ç1Ş -miz
T2 Ş -sän	Ç2Ş -siz
T3 Ş -di	1 Ç3Ş -di(lär)

Metnimizde Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi bu şahıs ekleri, şimdiki zaman, belirsiz geçmiş zaman ve gelecek zaman çekiminde kullanılmıştır.

T1Ş: -män; *bolämän* (53), *äytämän* (66), *terämän* (80), *ketämän* (185), *harimän* (200), *gläymän* (201), *baqamän* (207), *kelämän* (211), *tartämän* (216), *taqamän* (217), *yanämän* (218), *ölämän* (218), *tapämän* (242); **T2Ş: -sän;** *baräsän* (394), *biläsän* (402), *uräsän* (558); **T3Ş: -di:** *barädi* (426), *asädi* (429), *başlädi* (439), *kelädi* (440), *qargaydi* (445), *köyädi* (447), *baqadi* (472), *aqadi* (474), *qıldı* (479); **Ç1Ş: -miz:** *oqymiz* (601), *köröbmiz* (609), *oynäymiz* (95), *qaynärmiz* (95), *cönäymiz* (95), *ketämiz* (97), *ötämiz* (97), *etämiz* (99), *qaytärmiz* (98), *söyämiz* (334); **Ç2Ş: -siz:** *turibsiz* (559), *keläsiz* (19), *baräsiz* (57), *taqasiz* (83), *çaqasiz* (83), *qaqasiz*

(83), *körärsiz* (557); **Ç3Ş: -+di (lär):** *töntärädilär* (263), *almäydilär* (409), *soräydilär* (407), *qayirdilär* (45), *äyirdilär* (45), *süzdilär* (73).

3. Emir-İstek Kipindeki Şahıs Ekleri

Bu gruptaki şahıs ekleri, hem emir hem de istek kipi ifade eder.

Teklük	Çokluk
T1Ş: -(äy) <i>in</i>	Ç1Ş: -äylik
T2Ş: -gin	Ç2Ş: -iñ(iz)
T3Ş: -sin	Ç3Ş: -sinlär

Metinlerimizde aşağıda belirtildiği gibidir:

T1Ş -(äy)in: *gläy* (52), *äytäy* (61), *örgiläy* (67), *açäy* (107), *köräy* (113), *qaläy* (114), *boläy* (117), *yubaräy* (144), *tartäy* (153); **T2Ş-gin:** *qlgin* (157), *oltirgin* (159), *yubargin* (162), *bolgin* (185), *körsätmägin* (293), *ketgin* (296); **T3Ş -sin:** *kelsin* (166), *bosin* (168), *qurilsin* (220), *süzläsin* (220), *ezilsin* (220), *bersin* (223), *barsin* (223), *baqläsin* (226), *torsin* (227), *bilsin* (228), *keydirsın* (230), *qorsin* (247), *ketsin* (256), *ölsin* (259), *batsin* (304); **Ç1Ş -äylik:** *baräylik* (44), *çapäylik* (130), *baqlätäylik* (131), *qaytäylik* (133), *äytäylik* (133), *tilätäylik* (134), *ketäylik* (193), *tiräylik* (225), *boläylik* (273), *saläylik* (387), *tutäylik* (465), *biträylik* (549), *uçäylik* (584), *uçäylik* (44); **Ç2Ş +iñ(iz):** *äytin* (56), *boldiniz* (118), *boşättin* (463), *arttin* (544), *tilättin* (601), *eşitin* (644); **Ç3Ş +-sin(lär):** *körsinlä* (301), *körsin* (115), *kelsin* (166), *qalmäsin* (223).

3.5.3. Bitmemiş Fiiller

Bitmemiş fiiller, fiil kök ve gövdelerinden bilimli eklerle yapılan, ancak fiilin bütün özelliklerini göstermeyen dilbilgisi yapılarıdır. Bitmemiş fiiller olumsuzluk eki, iyelik eki, çat eki alabildikleri halde çekime girmeme yönüyle fiillerden ayrılırlar (Bayraktar 2004: 3). İncelediğimiz metinlerde bitmemiş fiiller; isim-fiiller, s fat-fiiller, ve zarf-fiiller olmak üzere üçe ayrılır.

3.5.3.1. İsim-Fiiller

İsim- fiil, fiilin kök ve gövdelerine getirilen belirli eklerle fiilin bir isim gibi kullanılması demektir(Korkmaz 2007: 9). İncelediğimiz metinlerde kullanılan isim-fiil ekleri aşağıdaki gibidir:

-mağ/-mağ:

Standart Özbek Türkçesinde ve çalıştığımız bu metinlerde de bütün fiillere eklenebilir ve uyum dışı olarak tek şekillidir. *äytmağ* (285) “söylemek”, *äyriľmağ* (221) “ay ılmak”, *bermağ* (446) “vermek”, *satmağ* (545) “satmak”, *almağ* (611) “almak”, *piçmağ* (12) “biçmek”, *ğlämağ* (126) “ağlamak”, *sağlämağ* (193) “saklamak”, *bolmağ* (535) “bağlamak”, *uzmağ* (574) “koparmak”, *toymağ* (587) “doymak”, *urmağ* (595) “dövmek”, *açmağ* (12) “açmak”, *körmağ* (160) “görmek”.

-ş/ -iş

Standart Özbek Türkçesinin en işlek mastar eklerinden biridir. İncelediğimiz bu metinde de çok örnekleri görülür: *uriş* (602) “savaş, dövüş,”*kavga*”, *ohşäş* (116) “benzer” benzer”, *keliş* (148) “geliş”, *yüriş* (638) “yürüyüş”, *oynäş* (626) “oynama”, *bolış* (638) “oluş”, *nâliš* (84) “ağlama”, *küliš* (626) “gülüş, gülme”.

-uv

Standart Özbek Türkçesinde az işlek bir ektir. Metnimizde de durum aynıdır. *diyuv* (177) “deme”, *yazuv* “yaz ”, *konuv* (561) “konma”.

3.5.3.2. S fat- Fiiller

S fat fiil, sayı ve şahısa bağlı fiil çekimine girmeyen, fakat aldığı eklerle fiilin zamana bağlı olarak taşıdığı kavramı sıfatlaştırdığında kendisine sıfat ve fiil niteliklerini birleştiren şekildir (Korkmaz 2007: 189).

Özbek Türkçesi gramerlerinde *sifatdaş* terimi ile ifade edilen s fat fiiller, fiilin s fata has vazifesine uygunlaşan, nesnenin özeliğini gösteren fonksiyonel şekli; hem fiil, hem de sıfat özelliğine sahip olan fiil şekli olarak tanımlanmaktadır (Öz 2001: 213). İncelediğimiz metinde başlıca sıfat-fiil ekleri şunlardır:

-gän/ -kän/ -қан

Standart Özbek Türkçesinde en işlek sıfat-fiil eki olan bu ek, /k/ ve /g/ sesleri ile biten fiillere –kän; /k/, /y/ sesleri ile betenlere ise -қан şeklinde eklenmektedir: *ek-gän>ekkän*, *teg-gän>tekkän*, *tuy-gän>tuqqan*, *yaqgän >yaqqan* (Öz 2001: 214). İncelediğimiz metinde de bu sıfat-fiili eki çoğunlukla geçmiş zaman ifade eder, en geniş ölçüde kullanılan bir sıfat fiili ekidir. Bu ek umumiyetle –gän nadiren kän- қан şekillerinde karşımıza çıkar. *ek*, /k/ ünsüzü ile biten fiillerden sora –kän; /k/ ünsüzü ile biten fiillerden sonra -қан şeklindedir. Diğer ünsüzler ve ünlülerden sonra ise –gän şeklindedir.

gül ruyim içgängä oñşäydi şärab (1) “gül rüyüm içmişe benziyor şarap”, *kelgänlärgä pişirib aş ve қатқ* (5) “gelenlere pişirip yemek ve yoğurt”, *äväldäki köygänlärim äzmidi* (11) “önceki yanmalar m az m>yd?”, *uşa ötgän künlärim boldi unit* (14) “o geçen günlerim unutuldu”, *uzin şibit täyigä yatgän iygit* (16) *köçädän ötgän yigit kaytgän yigit* (18) “sokaktan geçen yiğit dönen yiğit”, *özim piçgän özim tikkän yiñi tar* (30) “kendim biçtiğim, kendim tiktığım kolu k sa”, *қ blädän turgän şämälgä қoritti* (33) “k bleden esen rüzgarda kuruttu”, *meni sevgän aғadän äyirdilär* (45) “beni sevdiğim ağabeyiğimden ayırdılar”, *arägä tuşgän alä saç yängülär* (46) “araya giren k r saç yengeler”, *k zginäni kesgän aşi mäydädir* (48) “kızcağızın kestiği erişte küçüktür”, *käbuldän kelgän aғam* (55) Kabil’den gelen ağam”, *sevib algän yârginämdi bozdilär* (73) “sevip aldığım yarımı uzaklaştırdılar”, *barib äytiñ meni sorgän yârimgä* (97) “gidip söyleyin benim sevdiğim yar ma”, *meni täyläb kitgän aғam bağri taş* (105) “beni bırak p giden ağabeyimin yüreği taş” *güldän äyirilgän bulbuldäy* (136) “gülден ayrılan bülbül gibi”, *yitgän yüzigim* (165) “kay p olan yüzüğüm”, *karäb turgän nävcävân* (189) “pencereden bak p duran genç”, *alti ay yatgän käsäldäy* (208) “alt ay yatan hasta gibi”, *men tikib bergän rumäl* (214) “benim diktiğim mendil”, *habär keldi kitgän yârim kelädi* (245) “haber geldi geden yar m geliyor”, *sekiz ay kitgän yârim keldi şugün* (254) “sekiz ay geden yar n geldi bugün”, *bañmäl piçgän қolimdi bändi başқа* (280) “kumaş diktiğim elimin bileği başka”, *seni körgän yigit boldi divänä* (298) “sini gören yiğit devana oldu”, *säyrägän bubul ävâzim қ zginä* (308) “öten bülbül avazl “kızcağız”, *bu dünyädän nâûmid kitkän anäm* (328) “bu dünyadan ümitsiz giden annem”, *aғamgä tikkän rumâliniz köräy* (406) “ağabeyime diktiğiniz mendilimize bakay m”, *ç limdi çakkän yârimdän*

äylänäy (414) “nargile içen yar›ma kurban olay m”, *on beş yilläb bakkän* (627) “on beş yıl bakan”, *çinârdän kkan nihâlim kel beraq* “ç›nardan ç›kan fidan m gel yak na”(117) *seni tokkan anäy bihiştgä barsin* (223) “seni doğuran annen cennete gitsin.”

-(ä)r

Bu ek ile yapılan s fat-fiili, şahs n veya nesnenin gelecek zamanda meydana gelen hareketi ve durumu ile ilgili niteliğini bildirir (Öz 2001: 220). Metinlerimizde gelecek zaman ve geniş zaman anlamını taşıyan sıfat- fiil ekidir: *sevär yâr* (39) “seven yar”, *uçär çibin bolsämidi* (368) “uçan sinek olsayd m”, *üsmägä oħşär kaşındän örgiläy* (442) “sürmeye benzeyen kaşına kurban olayım.”

-mäs

Ek, -r (*är*) s fat-fiili ekinin olumsuz şeklidir. İkilemelerdebirlikte kullanıldığı örnekleri yayg›nd r: *yusä kitmäs qarä* (103) “y kasa gitmez kara”, *gäpgä tuşmäs çal* (142) “sözü anlamaz ihtiyar”, *kelär kelmäs gömân* (160) “gelir gelmez hayal”, *y li tolmäs askä* (556) “senesi dolmaz asker”, *tükänmäs sävdä* (282) “bitmez seda”, *yâr karämäs ğarib* (338) “bakmaz yar fakir”, *adâ bolmäs ğam* (365) “bitmez”, *ğam bilmäs* (377) “gam bilmez”, *cân hoşlämäs* (482) “benzemez can”, *yerdä kalmäs* (599) “yerde kalmaz”.

3 .5.3. 3. Zarf-Fiiller

Cümlede yüklemın anlamını çeşitli yönlerden etkileyen fiilden belirli bazı eklerle yapılan, kişi ve zaman belirtmeden soyut bir hareket kavramı anlatan, esas bir fiilden sonra gelerek yardımcı fiillerle birleşik fiiller kuran ve zarf olarak fiilin anlam›n›, zaman ve yer bakım›ndan tamamlayan kelime (Korkmaz 2007: Özbek Türkçesinde zarf- fiiller, “revişdaş” terimi ile ifade dilir. Başka bir fiilin ifade ettiği hareketten önce veya bu hareketle aynı zamanda gerçekleştirilen hareketi bildirir ve fiilde ifade edilen esas hareketin yapıma durumunu gösterir (Tursunov 1993: 356). İncelediğimiz metinde kullanılan başlıca zarf- fiil ekleri şunlardır:

-ä /- y

Standart Özbek Türkçesinde –ä / -y zarf- fiil eki, Tek halde kullanılmaz, tekrarlanarak esas hareketin sürekli devam ettiğini bildirir (Tursunov 1993: 358). Ünsüz ile biten fiillerden sonra –ä, ünlü ile biten fiillerden sonra ise –y şeklinde gelir. Çalıştığımız metinde de bu ek, tekrar halde gelmektedir.

äytä äytä goyâ bolgân tilinäm (172) “söyleye söyleye dilimde tuy bitti”, *barä barä Sañ canğä etädi* (352) “gide gide Sañcana erişir”, *saçini öräb öräb bäylädi* k z (84) “k> saç> örüp örüp bağladı”, *gläyä gläyä gläy gläy ötti* (335) “ağlaya ağlaya geçti”.

-mäy, -mäyin

-ä, -y zarf fiil ekinin olumsuz şeklidir. Türkiye Türkçesinde karşılığı *-meden, -madan, -meksizin, -meksizin zarf fiilidir.*

-mäy: *birin körsäm birin körmäy ölämän* (218) “birin görsem birini e görmeden öleceğim” *väläyik älmäy yoligä boldi rävân* (237) “selam almadan yola koyuldu.” *keçäni kündizgä koymäy barämän* (444) “geceyi gündüze bırakmadan gelirim”, *tolmäy kitsin* (256) “dolmadan gitsin” *kaşık salmäy tursäñ yañşi aşimgä* (282) “kaşık vurmaktan dursan benim yemeğime”, *nân yimäy nâhâr tutäylik ruzäni* (465) “orucu yemek yemeden tutulm”, *nan yimäy su içmäy közimni äçmäy şuyatişdän tormäy on beş kün yatdim* (621) “yemek yemeden, su içmeden, gözümü açmadan, şu yatışla kalkmadan on beş gün yattım”, *kâbuldi köçäsığä barmäy turib* (65) “kabil’i sokağına erişmeden”. **-mäyin:** *kâşki yigit bolmäyin ölsämedi* (179) “keşke yiğit olacağıma ölseydim”, *k k tândirgä tüşmäyin yanä män* (218) “yanan tand ra düşmeden yanıyorum”, *bâhâr sübasini körmäyin söldim* (625) “bahar sabah> görmeden soldum”.

-b,-ip

Özbek Türkçesinde en işlek zarf- fiil ekidir. Tasviri fiil oluşturulurken yardımcı fiillerin çoğu ana fiile –i(b) zarf- fiil eki ile bağlanır.

Çalıştığımız metinde de –i(b) zarf- fiili eki çoğu zaman birleşik fiillerin bir unsuru olarak görev yapar. *qayergä ketib baräsiz* (58) “nereye gidiyorsunuz?”, *kayrilib sorädi* (8) “dönüp sordu”, *men säñä kuyläy aläy yätilätib* (9) “ben sana giysi

alay>m parlat p”, *közləri ottäy yanib* *q ldi kâbâb* (1) “gözleri ateş gibi yanıp kebab eyledi”, *bilägigä tillâ qamçı k stirib* (1) “bileğine altın kamçı kıstırarak”, *oltiribti dârvâzädä häyq rib* (11) “kapıda bağırarak oturuyor”, *oltirib uyläsäm* (52) “oturup düşünsem”, *barib äytiñ* (56) “gidip söyleyin”, gül *şahagä bubul konib oltirär* (59) “gül dal na bülbül konup oturur”, *q b qaräñ* (62) “ç>k>p bak n”, *sevib algän*(73) “sevip aldığı”, *g b äylänär* (75) “ç>k p gezer”, *köçädän ötibyatipti uç kişi* (79) “sokaktan geçip üç kişi”, *güldi uzib berämän* (80) “gülü kopar p veririm”, *q mirälib körinädi* (89) “k>p>day p gözükiyor”, *alib qaytärmiz* (98) “alarak döneceğiz”, *sorib barsäm* (103) “sorup gitsem”, *köyib öldim* (114) “yan p öldüm”, *körib qaläy* (114) “göreyim”, *kelib kitiñ* (118) “gelip geidin”, *yaviğ bolib köyib yanib yürünçä* (119) “yakın olup yanıp yaşayacağıma”, *alib kelädi* (123) “al p gelecek”, *kökinä käftär bolib emläşäylik* (132) “gök güvercin olarak bakışıyorlar”, *koyib kitär* (133) “b>rak p gider”, *açib qoyiñ* (141) “aç>p b>rak n”, *saçib qoyiñ* (141) “saç>p b>rak n”, *kitib qalgän* (142) “giden”, *qaçib kitti* (149) “kaç p gitti”, *ötib barädi* (152) “geçip gider”, *karib sat* (153) “ç>kar p sat”, *kayrilib aläy* (169) “eğilip alayım”, *miñ tängä yârğ>berib qotilgän* (171) “bin para verip kurtulan”, *tay minib ötgän yârim* (175) “taya binip geçen yar m”, *ahtärib keldim* (213) “aray p keldim” *tikib bergän* (214) “diken”, *kelin bolib süzilsin* (220) “gelin olarak süzilsün”, *alib köydirsin* (230) “al>p yaks n”, *darahtän älmä tuşib yârimäsin* (232) “ağaçtan elma düşüp yar>lmas n”, *aynäliz kel* (250) “dolaşıp gel”, *barib soräñ* (251) “gidip sorun”, *koşilib kelgän* (273) “kat larak gelmiş”, *işq dä köyib yüräy qaçängäçä* (275) “aşkta ne zamana kadar yanıp yaşarım”, *eltib qoysä* (279) “götürüp b raksa”, *anäsi külib qarädi q zigä* (288) “annesi gülüp bak>yor k>z na”, *kayrilib oynäb kelädi q zginä* (306) “dönüp oynayarak geliyor k z-cağız”, *köçädän çapib kelädi q zginä* (314) “sokaktan koşarak geliyor kız- cağız”, *yügirib qtim* (321) “koşarak ç>kt m”, *satib aliñ* (347) “sat n al n”, *yäşirib qoygän* (358) “saklayıp koymuş”, *äytib beriñ* (376) “söyleyin”, *koritib qoydi* (452) “kurutup b>rakt”, *bilib baräy* (455) “bilerek gideyim”, *kelib kitär* (462) “gelip gider”, *äyiralib kitti* (469) “ayr>l p gitti”.

-gäni/ -qani/-käni

Bu zarf-fiil eki standart Özbek Türkçesinde -gäni, (qani,-käni) zarf- fiili eki maksat anlamını ifade eder; cümlede “için” edatı ile eş anlamlı olur (Abdurahmanov

1975: 522). Çalıştığımız metinde /k/ ile biten fiillerden sonra *-kani*; /k/ ile biten fiillerden sonra *-kani* şeklindedir. Diğer ünsüzler ile biten fiillerden sonra her zaman *-gani* şeklinde eklenir.

Bu zarf- fiili eki, incelediğimiz metinde de Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi maksat ifade eder. *körgäni barsäm* (60) “görmeye gitsem”, *härzâyil kesä cânimdi algäni* (98) “azrail canım almak için gelse”, *torib sülâm bergäni uyälämän* (234) “kalkıp selam vermeye utan yorum”, *çoymädiñ atä anämdi körgäni* (336) “anne babam görmeye izin vermedin”, *äy ölim qaygä baräsän bozgäni* (394) “hey ölün bozmak için nereye gidiyorsun”, *taqqa gdim tağbadâmdi tirgäni* (464) “dağ bademini dermek için dağa çıktım”, *umidim bar sen ve men oltirgäni* (464) “sen ve ben oturmak için ümit ediyorum”, *taqqa qdim taşdän tillâ tapgäni* (503) “alt n aramak için dağa çıktım”, *ay barädi q blä qaräb batgäni* (541) “ay batmak için kibleye doğru gidiyor”, *sevinçi algäni* (546) “hediye almaya”, *su emäs män eşigindän aqqani* (481) “kapından akmak için su değilim”, *aq saqallär keldi qalin piçkani* (388) “büyükler geldi başlık belirlemeye”.

-ginçä:

Standart Özbek Türkçesinde *-günçe*, *-künçä*, *-kunçä* şekillerindedir. Bu zarf-fiili şekillerinin fiillere getirilişi – *gän* s fat-fiil ekinin fiillere getirilişi gibidir. Eşitlik halinin sıfat fiile doğrudan doğruya bağlandığı şekillerin yanı sıra, iyelik ekleri ile birlikte bağlandığı şekilleri de vardır (F. A. Abdurahmanov 1975: 521). Standart Özbek Türkçesinde *-günçä ekinin* yuvarlak ince ünlüsü (/ü/), incelediğimiz metinde /i/ düz ince ünlüsüne değişir ve *ek -ginçä* şeklinde kullanılır. Metnimizde bu zarf- fiil eki, tek şekillidir ve *-ginçe* şeklinde geçmektedir. *beysañä örgätginçä Óaql kitär* (58) “tembele öğretinceye kadar ak l geder”, *köyib yanib yürginçä* (119) “yan p, göğnüyüp yaşayacağıma”, *men barginçä yüzu hâtir saqläsin* (226) “ben gidinceye kadar bana sayg duysun”, *atingä pul biräyin bäs diginçä* (316) “at na para vereyim dur deyinceye kadar”.

-giç:

Bu zarf-fiil eki, Standart Özbek Türkçesinde –gäç (-käch / -kaç) şeklinde kullanılır. Sonu /k/ ünsüzü ile biten fiillere –käch; sonu /k/ ile biten fiillere -kaç şeklinde eklenir. Bu iki ünsüzle bitmeyen fiillere ise -gäç olarak eklenir.

Bu zarf fiil, esas hareketin zarf fiilin ifade ettiği hareketin bitmesiyle başladığını bildirir (Tursunov 1993: 359). Metnimizde ekin ünlüsü daralmış ve /i/ olmuştur. Tek şekilli olarak görülen bu ekin metinde tek örneği tespit edilebildi.

körgiç (617) “görünce”, (*kör*: gör, bir şeyin görmesini istemek)”.

3.6. Edatlar

Yalnız başına bir anlam taşımayan; ad ve ad soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeye cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran, gramer görevli bağımsız kelimeye edat denir (Korkmaz 2007: 76). Özbek Türkçesinde *komakçılar* terimi ile kullanılan edatlar, maksad, sebep, zaman gibi açılardan anlatım ilişkisini kuran yapılar (Abdurahmanov 1975:566). İncelediğimiz metindeki edatlar, çekim edatlar ve edat vazifesinde kullanılan kelimeler olmak üzere iki alt grupta incelenmiştir.

3.6.1. Çekim Edatları

Çekim Edatları, işletme eki görevi yüklenen, adlardan sonra gelerek onların çeşitli zarf hallerini yapan edatlardır. Çekim edatları beraber bulunduğu ad ögesine ekli veya eksiz olarak bağlanır ve onun ile birlikte edat grubu denen kelime grubunu oluştururlar(Ergin 2007: 366). İncelediğimiz metinde tespit edebildiğimiz çekim edatları şunlardır.

bilän

Bu çekim edatları, bir hareketin yapılmasında, a. şahısların birlikteliğini, b. vasıta bildirir (Tursunov 1993: 376). Metnimizde *bilän* edat *minän* ve *birlän* şeklinde de görülür.

gam bilän kaygudä bolgän siz ağam (147) “gam ile kayguda olan siz ağabeyim”, *şirin ävaz bilän oqıb başlädi* (618) “tatlı ses ile okuyup başladı”, *bir tiş bilän bolıñ tiz ötir* (636) “uygun kişi ile geçirilen zaman güzel geçer”, *oltiribmän*

yüzlär kulfätlär **bilän** (10) “oturuyorum yüzlerce musibetler ile”, *nizâkâtlär **bilän*** (123) “kibarlık ile”, *gam **bilän*** (147) “gam ile”, *bir lâhzä külmädim ulfätlär **bilän*** (615) “dostlar ile hiçbir an gülemedim”, *şirin âvaz **bilän** oqıb başlädi* (618) “tatlı ses ile okumaya başladı”.

minän

*gül **minän** bulbul munâsib oltirär* (38) “gül ile bülbül münasıptır”, *özi **minän*** (64) “kendisi ile”, *su **minän** hoşilib ördäk ötädi* (126) “su ile ördek beraber akıyor”, *mäktäbi **minän*** (199) “öğrenci ile”, *mäktäbi oynäb kelär dosti **minän*** (203) “öğrenci dostu ile oynayarak birlikte geliyor”, *bir tävâğ şörvâ ketir nâni **minän*** (216) “ekmek ile bir tabak çorba getir”, *kâbuldän yigit kelär sävgâ **minän*** (239) “kabil’den yiğit gelir hediye ile”, *kim **minän*** (246) “kim ile”, *köz yaşım **minän*** (246) “göz yaşım ile”, *yaman âdäm öldirädi til **minän*** (253) “kötü adam dili ile öldürür”, *atäm **minän** anäni erkäsi män* (259) “babam ile annemin gözdesi benim”, *çaläm kâgaz **minän** oni hâ sâbi* (447) “kalem, kağıt ile onun hesabı”, *meni **minän*** (468) “benim ile”.

birlän

metinde *birlän* edatı çok nadir olarak kullanılmıştır: *zävķ şäfa **birlän** oqırkän kördim* (616) “zevk ile okurken gördüm”, *bir miñ väfa **birlän** yârni sevsäm* (626) “bin vefa ile yarım sevsem”.

uçun

Bu edat, sebep ve maksat bildirme görevinde kullanılmıştır: *yârim boldi häşt näfär **uçun** nöklär* (50) “yarım sekiz kişi için köle oldu”, *yâri **uçun** tahti rävvân tuzätti* (419) “yari için güzel taht yaptı”, *mäktäbi **uçun** sözädi yüzini* (429) “öğrenci için göz oynatıyor”, *keçä kündiz meni **uçun** köyädi* (447) “gece gündüz benim için yanıyor”, *şu **uçun** yahşi körinär közimgä* (531) “bunun için güzel görünür gözüme”, *pul **uçun** oçaqka salib yaqaykän* (571) “para için ocağa atıp yaktı”, *vätändi duşmânini urmağ **uçun** potä bağläb yärağ älib kettilär* (595) “vatanın düşmanları vurmak için kemer bağlayarak silah alıp gittiler”, *Öibrät **uçun** bir bir bäyan ayläyin* (615) “ibret için bir bir anlatayım”, *dunya **uçun** bir kaşabgä satärkän* (629) “dünya için bir kasab’a satarmış”, *almağ **uçun** erkinligim qolimgä* (634) “özgürlüğüm ele almak için”, *erkin*

yürüş uçun sevâr yâr uçun (638) “özgür yürüyüş için sevgilim için”, *bir yâr uçun bolibti ränim hazân* (193) “sevgilim için rengim sararmış”.

3. 6.2. Soru Ed >

Standart Özbek Türkçesinde olduğu gibi çalıştığımız bu metinde de soru şeklini yapan *mi* edat kelimeye birleşik yazılır: *bomäs+mi* (184) “olmaz m”, *oltirib+mi* (251) “oturuyor mu”, *hâyranemäs+mi* (435) “hayran değil mi”; *kelär+mi* (176) “gelir mi”,

3.6.2. Edat Vazifesinde Kullanılan Kelimeler

Metnimizde edat vazifesinde *käbi*, *başka*, *beri*, *näridän* ve *näryağ dä* kullanılmaktadır.

köydim, *örtändim*, *gül käbi süldim* (619) “yandı m, göynüdü m, gül gibi soldum”, *undän başka kim meni keräyliğim* (176) “ondan başka, kim benim isteğim”, *özindän başka Öärzim eşitmäydi* (558) “Senden başka kimse beni dinlemiyor”, *undän körä tağa ötsäm yahşırağ* (527) “Tek yaşasam daha güzel”, *näridän ağaginäm keliyvirsä* (178) “uzaktan ağabeyim gelirse”, *başkinäm ağrib kelädi näridän* (263) “başımın ağrı s çoktan beri devam ediyor”, *däryâni näryağ dä kördim seni* (389) “deryan n öbür taraf nda gördüm seni”, *divaldi näryağ dä bir kişi bar* (517) “duvar n öbür tarafında bir kişi var”, *däryâni näryağ dä yatgän yigit* (15) deryan n öbür tarafında yatan delikanl”, *däryâni näryağ dä uyginäniz* (89) deryan n öbür taraf nda eviniz”,

3.7. Bağlaçlar

Söz içinde birden çok kelimeyi kelime grubunu veya cümleyi birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran görevli kelimedir (Korkmaz 2007: 32).

Standart Özbek Türkçesinde bağlaçlar gramatikal yönden değişmez ve çekime girmezler. Sözlüksel manada müstakil anlamlar da yok. (Abdurahmanov 1975: 566). Özbek Türkçesinde bağlaçlar iki çeşittir: 1. Tek bağlaçlar 2. tekrar bağlaçlar.

1. Tek bağlaçlar. Kelime gruplar ve çeşitli cümleler arasında tek halde kullanılan ve, hâmdä, ämmä, lakin, biraq, halbuki, velakin, yaki, yahud, ya, gâr, ägâr, ägärdä, çuki, gäçi, goya, goyaki ve kim gibi bağlaçlardır.

2. Tekrarlı bağlaçlar. Bir cümlede ve kelime gruplarında bağladıkları öğelerde iki veya daha fazla şekilde tekrarlanarak da kullanılır: -däm- däm, bazen- bazen, häm- häm, bir-bir, gah- gah, ya-ya, gibi (Abdurahmanov 1975: 566). İncelediğimiz metindeki tespit edilen bağlaçlar, sıralama, denkleştirme- karşılaştırma ve cümle baş bağlaçları başlığı altında incelendi.

3.7.1. Sıralama Bağlaçları

Bunlar bir birini takip eden eş değer veya eş görevde kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri bir birine bağlayan bağlaçlardır (Korkmaz 2009: 1104). İncelediğimiz metinde tespit edebildiğimiz sıralama bağlaçları şunlardır:

ve, -u

kelgänlärägä pişirib aş ve qatq (5) “gelenlere yemek ve yoğurt pişirip”, *körsätgäni hämägä Öilim ve hunär* (18) “gösterisi herkese bilim ve hüner”, *siz ägär mihir ve muhbät salsañiz* (72) “eğer siz saygı ve sevgi göstererseniz”, *mâl ve дәvlät säyäsidadä başıñiz* (92) “başımız mal ve devlet sayesinde”, *läyli ve mäcnun* (132) “Leyla ile Mecnun”, *bir fäsäl qoyyâr ve dostum körgäni* (393) “bir ara bırak yar ve dostumu görmeye”, *sen biläsän q mät ve ärzänini* (402) “sen biliyorsun pahal ve ucuzunu”, *umidim bar sen ve men oltirgäni* (464) “senin ve benim oturacağıma ümidim var”, *mali ve dünya härgiz rahät ketirmäs* (639) “hiçbir zaman zenginlik rahatlık getirmez”, *âh u zârim qdi âsmanjä yitti* (633) “ahuzarım göğeye çıktı”, *endi cim oturgän har u zâr bollär* (635) “şimdi sakın olan der be der olur”, *men ölärmän yälgoz u yäkkä yäläñ* (139) “ben ölürüm tek ve yalnız”, *men barginçä yüz u hâtir saqläsın* (226) “ben gelinceye kadar saygı gösterdin”, *meni häm häväs u ârzum bar* (643) “benim de dilek ve isteğim var”, *naz u istiğnagü taşib yürgäniñ* (651) “naz ve güzellikle dolarak yürümüşün”, *ay vişal u ârmanim yañşi qal* (652) “hay visal ve arzum hoşça kal”, *dildä mihr u cavidanim yañşi qal* (652) “gönlümdeki sevgim ve hayatım hoşça kal”, *husn u bağ sarvi qadi bolmäsä* (654) “güzelliği ve uzun boyu

olmasa”, *baqmägäy män cänät u tuba säri* (654) “cennet ve tuğba taraf na bakmam”, *baräydisäm dost u duşmân körädi* (114) “gelmek istesem dost ve düşman görür”.

-häm...häm...

häm... häm... Farsça kökenli bir bağlaçtır metnimizde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

yazi cânim hām ğarib men hām ğ rib (140) “Yazi’cığım da fakir ben de fakirim”, *hāmsābābkār hām tābibkār uçrādi* (355) “hem sebepçi hem de doktor karşılaştı”, *hām sulitib hām muritib koydi meni* (452) “beni hem kurutup hem de çürütüp bıraktı”, *hām nārdim hām güledim* (494) hem nard m hem de gül”.

3.7.2. Denkleştirme-Karşılaştırma -Seçme bağlaçlar

Cümlelerin iki ögesini karşılaştırma, denkleştirme, oranlama, seçme ve yeğleme gibi işlevler ile birbirine bağlayan bağlaçlardır(Korkmaz 2009: 1112).
Metni

yâ,-yâki

Farsça kökenli bir bağlaçtır: *yâ sevib yâr k liñ yâ kıurban bolıñ* (637) “ya sevip yar et ya da kurban”, *barib äytiñ kelärmi yâ kelmäsmi* (176) “gidip söyleyin gelir mi gelmez mi?”, *meni yârim yoldä yâ çöldä mäkän* (214) “benim yar m yoldami çölde mi?” *häyķ rsäm eşitsä yâ eşitmäsä* (274) “çağırısam ya duyar ya duymaz”, *fitnädır yâ hod k yamät közlärıñ* (649) “ya fettan ya da k yamettir gözlerin” *bilmädım ne uçun atälär zalım, yâki şundäymükän k zlar taķdiri* (623) “Anlamad m niçin babalar kötüdür ya da böyle midir kızlar n kaderi?”,

-gâh...gâh...

Gâhi toldi gâhi taştı kâsämiz (96) “Kah dolup kah taştı kasemiz”, *Gâh urışıb gâh yäräşib yürğäniñ* (651) “Kah kavga edip kah barışıp yaşaman”.

3.7.3. Cümle Bağlayıcısı Niteliğindeki Bağlaçlar

-väli:

Farsça kökenli *väli* bağlacı, ‘ama’ anlamında kullanılmaktadır. Metnimizde sadece bir tane örnek tespit edebildik. *men señä ilmi fän örgätđim, väli menä örgätđi*

ķ yamät közläriņ (649) “ben sana bilim ve fen öğrettim, ama kıyamet gözlerin bana öğretti”.

-gärçi:

Farsça kökenli olup eğerki anlamını taşımaktadır. cümlede şartı bildiren bir bağlaçtır. Metinlerimizde bir örnek tespit edildi: *Gärçi saġ nmäs meni u men uni* (647) “eğer beni özlemese ben de onu özlemem”

-ägär:

Farsça kökenli olup şart cümlesini asıl cümleye bağlayan bir bağlaçtır. Metinlerimizde genellikle cümlenin başında bulunmaktadır: *Ägär bolsä u yigitti rizasi dävlät ķuşı bolib ķonsäm başigä* (530) “eğer u yiğidin isteği olursa, devlet kuşu olarak konsam başına”, *Ägär bolsä ŗhtiyârim özimdä kâbul kitgän mäktäbigä tiyämän* (497) “eğer kendi elimde özgürlüğüm olursa, Kabil’e geden öğrenci ile evlenirim”, *Ägär bolsä atäsini rizâsi boyigä boyim munäsib nävcävân* (188) “Eğer babasının rıza olursa, boyuna boyum münasip”, *Ägär yâriņ bilägidän uşläsäņ läli märcân tökilädi dugänäņ* (297) “eğer yarının bileğiden tutsan mercanlar dökülür”, *tilimdi Ägär kisib âlsälär häm äġzimgä kelgän gäpimdi aytämän* (569) “Dilimi eğer kesip alsalar da ağzıma gelen sözümü söyleyeceğim”, *siz Ägär mihir ve muĥbät salsaņiz kökrägimdän bir däriçä açilär* (72) “Siz eğer sevseniz göğsümden bir pencere açılır”, *Ägär pitsäm ķolimgä ķaläm alib yârim bilij şudir duâhi sälâmim* (174) “Eğer yazarsam eleme kalem olarak yarım ile selamım şudur”, *Ägär etsä morâdigä şu künlär köygän baġri güldäy sudän toyädi* (447) “eğer murad na yetse, bu günlerde yanmış bağı gül gibi suya doyar”, *Meni Ägär öz hoşimgä ķoysälär meni özim mäktäbini f dâsi* (467) “Eğer benim kendi isteğime bıraksalar, öğrenci yarım kurban olacağım”.

Säbznân Qoşıqları

1

köçädän ötädi alä tonginäm
qayrilib bir baqmädi gül ruyginäm
gül ruyim içgängä oñşaydi şärab
közläri ottäy yanib q ldi kabâb

2

q zginäni äyläm äyläm zulfi bar
ään ɔğ dä q zil tillâ qulfi bar
ään ɔğ gä tillâ qulfi munäsib
q zginä özi aqamgä munäsib

3

şämâl tursä zulfim oynär här täräf
ultiribmân kâbul sarigä qaräb
bu umrimdä tiläkinäm şu edi
mäktäbicân kelsä kakildi täräb

4

uzaqdän temir körinär yältiräb
kättä dävlätti hudädän al tiläb
tâl Öeyiŋgä kättä dävlät ɔqmäsä
händi qz n agin zulfin siläb

5

yoqqar dän kelädi at oynätib
qulfi ton kiydirdim belin baqlätib
kelgänlärgä pişirib aş vü qa ɔq
içmägänqä içiräy därdim äytib

6

u bâgdän bu baqa öttim almä deb
egäsi häyq rdi tutgil qoymä deb
men qutilsäm şu bälâni qolidän
qaytädän tutmäm atini almä deb

7

Zibâcân bâgɔŋgä kirdim yüzzim deb
egäsi häyq rd häy häy q zim deb
körgäni bargänedim Zibâcândi
bähânäm bâgdän uzäyin yüzim deb

8

bâg bân soräd bâg m barmi deb
qayrilib sorädi nârim barmi deb
bir zämandä berukänlär bir rumâl
yoqlädi qaytib rumâlim barmi deb

9

q zginä atin nimä mol mol yaqut
men senğä qalin beräy buğday satib
sen menğä taq tikgin cärq lätib
men sängä kuyläy aläy yältilätib

10

men qarib atim qarib özim qarib
men qarib nergä baräyin sargayib
ultiribmän yüzlär kulfätlär bilän
räñinäm sä g q zil qarxim q zrib

11

yärüm keldi qasu qabâğn g b
biläğigä tillä qamçi q stirib
ävöldäki köyğänlärüm äzmidi
oltiribti dävâzädä häyq rib

12

bâğ içidä boğça açmağ ne hâcät
ton ustigä tonça piçmaq ne hâcät
uyidä gülh mçädäy yäri turib
yär ustigä yär keltirmağ ne hâcät

13

bâğ içidä bâğ nâmâyanim uzat
gül içidä gül nâmâyanim uzat
oltiribmän qayğ gamğä qarilib
bulbulim cânim ğazäl hanım uzat

14

köçädän ötäyedim taptim kurit
kiytimdän häyq rdi, çäynämä yut
çäynäsäm çäynämäsäm şirin qurit
uşa ötgän künlärüm boldi unit

15

däryäni näryaq dä yatğän yigit
hodâni rähmätigä batğän yigit
täyidä qalin giläm mällä kiyiz
mädiräsägä oq gän mullâh iygit

16

däryäni näryaq dä uzin şibit
uzin şibit täyidä yatğän yigit
däşğä qsa qlidä kärsan bili
uyğä kirsä pahtädän çitir çigit

17

divâldän boyläb qaräydi bir yigit
kiyindi uyläb qaräydi bir yigit
kiyindi uylägäniki munäsib
munäsib yärgä qaräydi bir yigit

18

köçädän ötgän yigit qaytğän yigit
hodâni rähmätigä batğän yigit
körsätğäni hämägä Ölmu hunär
yaşılardı atini tutğän yigit

19

däryâ tolib lÛahl kelädi ay yigit
aldıñızgä gül kelädi ay yigit
men äytibdim kündä kündä keliñ deb
aydä y ldä bir keläsiz ay yigit

20

davlätin aşirmä taşir ay yigit
duvalıñdän meni âşir ay yigit
atâcânın çıksä kuşki ustigä
qasäm tonigä uräb yaşir ay yigit

21

gozä çitib pahtä terädi yigit
iş ustidä cânin berädi yigit
ne bolib bir tintäk k zdi alädi
poläpây pälposgä uçräydi yigit

22

däryâni näryağ dä aççä yağaç
aççä yağaç başidä kuş qallığaç
qallığaç uçär bolsän yanimgä uç
qanätinğä hat bitäy ağamgä uç

23

ağacânim uyiginägdi töri bar
töridä tuk p qoyılğan durri bar
atâcânıninğdän örgiläy ağacân
uñğ yüziñgdä hakä tillâ nuri

24

ağacânim bir tam saldi päs kinä
içigä gül ekipti a□ disginä
gülidän uzäydisäm tikanni bar

25

bâğ ni bir keyti yoğ bir başı bar
tiväçini kök tikañä hoşı bar
qolidä ärräsi bar tişäsi bar
başidä miñ tängälik sälläsi bar

26

tahtä köprik ustidä buğdayı bar
meni yârim ketädi dildâri bar
meni yârim ketädi h dmät uçun
bilidä çigit gülli rumâli bar

27

bağça kirdim yüzzim uzdim şirädâr
ağacân bizdän ketmäñgiz gilädâr
gilädâr ketsäñgiz rizâh q läyin
sizgä qalpağ tikäyin kögirädâr

28

bağça bardim yüzzim uzdim şirädâr
men nimä q ldimki yârim gilädâr
men nimä q ldimki u, bolsa gilädâr
başigä qalpağ tikäy zäncirädâr

29

däryâni näryağ dä şaftâlûzâr
şaftâlûzâr täyidä q̇ zlar bâzâr
atâsi satâr bosä men haridâr
näsi berâr bolsä Ôâşiq zâr

30

Âstanäni tört tämangä yoli bar
yârginämdi ädräsdän toni bar
özim piçgän özim tikkän yingi tar
yârginämdi mendän başqa kimi bar

31

Çârşänbä kün çâşgä keldi kävni bar
atini toyağ härdäm qarâr
öz q̇kolimdä yoçekän heç ihtiyâr
q̇ smätimdä barekän biganä yâr

32

ağacân tam salädi päs päsginä
içigä gül terädi adräsginä
güllidän aläydisäm tikäni bar
bâğ dän ötäy disäm yilani bar

33

glätip yipäk rumâlim höl etti
q̇ blädän turgän şâmâlgä q̇oritti
q̇ blädän turgän şâmâl çanğu gobâr
ne günâyim baryidi pärvärdigâr

34

Ôişq minän nemgä işârat q̇ ldi yâr
gül suvi minin tihârat q̇ ldi yâr
bir işârat k ldi yâr älmäni al
almağ köz ustidä köydirdi yâr

35

menki ölsäm câyim dozâhdän bolâr
yaşilârdän q̇ançä uzaqdän bolâr
u yerdä häm härkim yârini tapâr
menidäy yälgozinä kimdi tapâr

36

tahtä köprik ustidän biglâr ötar
biglârdi yanbaşidä ağam ötar
uñğ q̇olidä kitâbi oğ b ötar
soñğ q̇olidä bulbuli säyrâb ötar

37

Zibâcân kâkil tärâr saçin tärâr
cavçilâr kelârmı deb yolgä qarâr
bir qarâr ikki kârâr q̇ançä qarâr
ho ÷ğ b tamgä kirib saçin tärâr

38

gül minän bulbul munâsib oltirâr
gül şâhâsin bulbul basib oltirâr
gül äytädi säyrä bulbulim säyrä
säyräsä èâşiq özini öldirâr

39

Badam gülcân şâh supädä oltirär
boynini k zil hâk-ğdän toldirär
däşgä kşä anäsini tindirär
uygä kirsä sevär yârin küldirär

40

çimdälâb kân çinâr bärğij kani
hämädä bir yâri bar yâriñ kani
yârlilär il içidä durdânâdir
yâr yoqti bağri ötgä yanâdir

41

çapib kşâm dâriçälär açilär
ortäsigä la'Ölu märcân saçilär
ortäsigä la'Ölu märcân saçilsä
k>zil gül >ğcädä bolsä açilär

42

k zginäni yuldizi k k bolär
k zginäni sinäsi ya k bolär
k zginäni bir keçä alib yatsä
bir muçisi bir aylık a k bolär

43

meni atim törä digän bay bolär
ultirişim yurtim qotan say bolär
ay bulit äylänmägin yâr ustigä
yârginäm noğay kâvişi lây bolär

44

Yürin k zläz baräylik âvliyagä
başimizdi uräylik busahagä
izimizdän h zir atä kşälär
sälâm bersäk şâhi hobân disälär

45

kallığaç kânatini kayirdilär
göştidän süyâgini äyirdilär
arägä şäytân çuğ lçilär tuşib
memi sevgän ağadän äyirdilär

46

kâl >ğaç kânatini kayirdilär
göştini qormä k lib kaurdilär
arägä tuşğän alä saç yângälär
şâha alib sirginäm sauridilär

47

kökrâyib körinäyâbti mäysälär
meni eltib yâr yanigä qoysälär
kimdi oğli kimdi k zi disälär
Öämmä bächä tağa bächä disälär

48

k zginä divâldän aşib kelädi
saçläri iylikigä tuşib kelädi
k zginäni kesgän aşı mäydädir
k zginädäy yahşi cvân qaydädir

49

çärhginäm Ʒulğ dä hamir türiş
sen meni tingim emäs gozä furûş
seni tingiñ tağdäki tağ bəcəlär
meni tingim bâğdäki gül h meçälär

50

keçkinä a Ʒğcäni suvi şäkär
yârim boldi häşt näfär uçun nökar
hâñgä barib äytsäm Ʒoybirärmäkän
handi bir Ʒahri kelib meni sükar

51

yarğ nçağdi Ʒ Ʒacän didilär
yarğ nçağdi âfäti cân didilär
yarğ nçağğa ikki yigit oltirsä
yarğ nçağdi Ʒoş tigriman diyädilär

52

birtä anäm disä kavnim bozilär
ultirib uyläsäm öpkäm uzilär
anämdäy ölgänlärini hisläsäm
ğläy Ʒğläy öpkä bağrim izilär

53

Säbzvân äytsäm sänämçä bolämän
Ʒ zil kiysäm dugänämçä bolämän
dugänacän Ʒ zil keymäj kir bolär
siz ketsänğiz men duganam kim bolär

54

cäbbar Ʒul cân fävş älgönçäk uçädi
Ʒolidä çini käsä çây içädi
çini piyaläni birmäj sindirir
çini sinsä meni Ʒaçän tindirir

55

Ʒ blädän torgän şämäl Ʒar keltirär
kâbulgä ketgän ağam yâr keltirär
kâbuldän kelgän ağamdi yârigä
ukäginäm almä ânâr keltirär

56

Taş pälahmâñgä salib bir attilär
pul uçun meni uzağa sattilär
barib äytiñ meni satgän atämğä
meni satib ne murâdgä ettilär

57

çöllärdä Ʒağlläşädi Ʒargälär
Ʒayergä ketib baräsiz dârgälär
yârim sari sizlär ketär bolsäniz
hat yubaräy barib äytiñ tağälär

58

päysä saldim boyi uzinlär minän
işim eştim gälä besanlär minän
beysañä örgätginçä èağ l ketär
beysan Ʒorsin ömrimdän bezâr etär

59

göl şahasi gülni basib oltirär
 gül şahagä bubul qonib oltirär
 gül şahadä turip bulbul säräsä
 yâri uçun yigit özini urär

60

Yoxqari qışlaqdä yârim oltirär
 gül tirib gülgä süyanib oltirär
 körgäni barsäm yanigä läylänib
 bilsä häm bilmäsgä urib oltirär

61

kim şipirdi säräklärdi girdini
 kingä äytäy yürägimdi dârdini
 yürägim dârdini dârmâni yoqdir
 sevär yârim kelsä ârmânim yoqdir

62

tahtä köprik gopir gopir etädi
 q b qarän beşmiñ äskär ötädi
 beşmiñ äskär içidä aqam ötar
 şanäsidadä bulbuli säyräb ötar

63

g b färän keläyabti tizräftar
 ustidä etişib kelär tört näfär
 ildäyidäki meni yârim kälântär
 yanbaşidä iynağasi särdäftar

64

ösmä mähräm sürmä nâmähräm bolär
 tağa ölsä oqli nâ mähräm bolär
 tağani özi minän yatsä bolär
 tağagä Öärzi dilin äytsä bolär

65

billärigä qız l pötä tuttilär
 aqaginäm kâbulcângä kettilär
 kâbuldi köçäsiga barmäy turib
 häyri âbad köçäsini yâd ettilär

66

Sävzivandi men äytämän sarmä sär
 yahşi yâriñ bolsä dârdiñdi kesär
 dâvlätligä ikki hatin miyäsär
 bedävlätgä bir hatin häm dârdisär

67

aq biläkkä aq bilärzik yäräşär
 yengi tar bolsä biläkkä çämäşär
 men öziñdän örgiläy sevgäninäm
 sengä şävlät meñä miñnät yäräşär

68

taş badamdi âväylä tiş sindirir
 taş yüräk qaynanäni kim köndirir
 taş yüräk qaynanäni köndirmäsä
 köşkidäki k zdi kimlär indirir

69

zârdozi kuylâkkâ zânbir öç bolâr
 şânâmcân uyidâ utirsä keç bolâr
 şânâmcân uyidâ otirsä keç bolsä
 lâläbli lâbigä aġam öç bolâr

70

qallığaç quş qarısä kâli bolâr
 tâsbihsî äyaġ gâ billi bolâr
 yigit digân fili ketsä qol bolâr
 âh r ömri köyâ köyâ köl bolâr

71

dugânâcân ikâumiz birdâkkinâ
 kavişimitizdi na□hli q ltidâkkinâ
 ikavmizdi bir qafâsgâ salsälâr
 ikaumizdi totiy miynâ disälâr

72

suvaġ salsâm dâriçâniz açilâr
 aġziñizdân nuri câvhâr saçilâr
 siz äġâr mihrü muhâbât salsañiz
 kökrâgimdân bir dâriçâ açilâr

73

aq yüzim qarâ yüzimdi uzdilâr
 şirâsidân taġarâgâ süzdilâr
 otirikçi otirikti etkizib
 sevib algân yârginâmdi bozdilâr

74

qız l gül edim azġışgâ çâtilâr
 ġarib başım uzaq ilgâ sattilâr
 barib äytinñ anâm menin atâmgâ
 meni satib ne murâd yettilâr

75

âsmânlârgâ bulit qğ b äylânâr
 kiyimli k zlar nâmâzgâ şâylânâr
 men ġaribni kibirliğim yoq uçun
 mildir mildir közimgâ yaş äylânâr

76

pistâ pistâ pistâ baġlân'dân kelâr
 yârim sesi râhâti cândân kelâr
 pistâni ġorcingâ salib bocälâb
 maktâbicân baġlân tãmandân kelâr

77

aq yüzim qarâ yüzimdi uzdilâr
 şirâsini sim sibâtdâ süzdilâr
 q rğ lsin yâman adâmlârdi tili
 ellik y llik Öamarâtni bozdilâr

78

men ölsâm ölik Öamarât kim q lar
 beş bil torpaġım işârât kim q lar
 beş bil torpaġım işârât sâddâdir
 uç ertâ qabrim ziyârât kim q lar

79

köçädän ötib yatıptı uç kişi
dombirä çirtib barär örtäncisi
domb rä çirtkän qoli kaşidädir
u qoşşıg äytgän tili nâlişdädir

80

bâğçänizdä qız l almä terämän
eskäsäniz güldi uzib berämän
siz eskäymän digän gül qoynimdädir
Öişqäniz muhäbäti dilimdädir

81

atä anäm şähridä sevär edim
tängädän beş taş q lib oynär edim
täñädän beş taşginäm yaşirdilär
atä anäm şähridän aşirdilär

82

şâmdä bolsä şâh därahtlär ikiyalär
ölim kelsä tändä cânim tukilär
hisiz häm gül h mçälärdäy ösgän
boyim
tänhâ baribtä lähädgä qoyıylär

83

qarilikdä laël vü märçân taqasiz
körsätib pistä u bädâm çaqasiz
meni sevgän yârginäm kelivrsä
oynätib qaş vü qolağdi qaqasiz

84

köçädän ötatvidiyim çällädi q z
saçini örüb örüb bälädi q z
ketäydiyb nâliş q lsäm qoymäydi k z
âh r häm nâlişimgä gläydi k z

85

köçädän ötatuvdim çällädi q z
çärh ni tänâbigä bälädi q z
şunçä cigilädim qoymädi q z
alib ket deb özini şäylädi q z

86

çârbâğ içrä körinädi qadiñiz
âşıklıkdä särgayıbtı ränñiz
ikkäm otiz ikavmizdi yaşimiz
qayg älämgä qalibti başimiz

87

äy yigit nemäyä kelmäs boldıñiz
kelsäniz häm uygä kirmäs boldıñiz
yigitlär şävq vü şâmâligä uçib
sälâm bersäm vähläyik almäs boldıñiz

88

saçmä saçib yol açtim kelmädiñiz
qnâvzdän ton piçtim kelmädiñiz
qnâvzdän tonpiçsäm tardidiñiz
meni qoyib başqani yârdidiñiz

89

däryâni näryağ dä uyginäñiz
 ƙ mirälib körinädi boyginäñiz
 äy yigit sizgä közimdi tikibmän
 ƙaçän meñgä kelädi toyginäñiz

90

ağacânim şu bu kün bâzariñiz
 bilmädim kimgä tuşir näzäriñiz
 men sari häm tuşarmi gözäriñiz
 aymamädäy bärƙ urär yüzläriñiz

91

ağ ƙazdäy ƙas rdäydi toniñiz
 tolgän aydäy tonib barir yüziniñiz
 men bilmädim nimä siri barekän
 ƙulağ mgä yaqti şirin söziñiz

92

ağacânim on sikizdir yaşıñiz
 on tört künlik aygä oñşär yüziniñiz
 mâl u дәvlät säyäsidadä başiñiz
 halägän ƙalligñiz yoldaşıñiz

93

hävliginäm ustidändir yoliñiz
 bulärdimän tirämädä toyiñiz
 ağacânim kim sizgä kelmädidi
 cañinäm kimdän ƙalibti kävniñiz

94

şu keçä bir tiş köribmän anacân
 ƙoliñizdä ƙuş köribmän anacân
 ƙoliñizdä ƙuşiñiz färzändiñiz
 başiñizdä tâciñiz дәvlätiniñiz

95

dugânälär bahâr keldi oynäymiz
 çayğolçädäy ƙahƙa urib ƙaynärmiz
 ƙolimizgä дәstä дәstä gül alib
 mäktäbi cändi yoligä cönäymiz

96

ƙızil güldi şâhasidäy şahamiz
 gâhi toldi gâhi taşti käsämiz
 gâhi tolib gâhi taşsä käsämiz
 bugünliktä keräk boldi atämiz

97

dugânälär yüriñ baƙƙa ketämiz
 baƙƙa barsäk ƙaysi yoldän ketämiz
 barib äytiñ meni sorgän yârimgä
 pärdä tutsin biz pänäläb ötämiz

98

duganälär hocä hayrân ketämiz
 barä barä bâğubostan etämiz
 härzâyil kesä cänimdi algäni
 cändi berib aruâh alib ƙaytärmiz

99

däryâni näryağ dän suv kelädi
 ikki ördäk ikkavi tiñ kelädi
 ördäkkä ördäk munâsib ğazgä ğaz
 yigitgä sävlät munâsib k zgä nâz

100

Şâhi märdândän kelär mullâh nâfäs
 töti kuş câvlân urädi dâr qafäs
 töti kuş uçär ketär qalär qafäs
 töti kuşdi egäsi mullâh nâfäs

101

şâm bolibti şâh qız q mirlämäs
 vaqtini bilmäsä qomri sännämäs
 yaşligimdän meni köydirdi anäm
 dardı hâl äytmäy yürägim hâlimäs

102

qız l güldi sugä täylä sülümäs
 şu şähärdä bir musâfir yürümäs
 bu şähärdä bir musâfir yürüyabti
 gläydi közidä yaşı körinmäs

103

qasıñizdi qaräsi yusä ketmäs
 sizdidäy tâzä gül bâğlärdä bitmäs
 sizdidäy tâzä gül bâğlärgä bitsä
 sorib barsäm bâğ bâniñiz satmäs

104

sä ğ ärpä sâmän at tişi eymäş
 Öâşıklık här bir nâmärd işi eymäş
 qol uzätsäm uzaq uzaq qaçadi
 meni qolım yolbärsti tişi eymäş

105

ağaginäm közläri märmäri taş
 meni täyläb ketgän ağam bağri taş
 meni täyläb ketgän ağam bağri taş
 qolimdä ipäk rumal közimdä yaş

106

qolimdäki yüzigim äylänmä taş
 meni täyläb keti yârim bağri taş
 meni täyläb ketgän yârim bağri taş
 olimdä ipäk rumâl közimdä yaş

107

atadaş qaläsüdän atildi taş
 qolimdä älmäs q liç közimdä yaş
 közimdi açâydisäm kop qarındaş
 qarındaşdän ne fâyda, cân atadaş

108

däryâni näryağ dä kop mäydätaş
 atimdi yigärläydi bir qarä qaş
 atimdi yigärläydi yügänläydi
 äyağ uzäñidä közidä yaş

109

ay ğ bti nuri cävhar mällä poş
as l salgän bändä seni meñgä quş
as l salgän bändä seni qoşmasän
qarä köz bâdam qabağ yigitti quş

110

däryâgä taş täşlämäñ batär ketär
beganägä q z bermänj âlär ketär
bigânägä tuşgän q z ränji sä ğ
közidän yaş aqadi a ğ arğ

111

almurutti şâhasi siñgänmäkän
namärdgä tuşgän q zi tiñgänmäkän
namärdgä tuşgän edi räñi sä ğ
közidän yaş aqadi a ğ arğ

112

qarä zulfij hälkasi bar bir qolaç
anä yurttidän ketirdim bir piçaq
iykmägir kültti ektim siz uçun
barib äytij qolini kesti piçaq

113

ay yüziñä ikki zulfij qongrat
seni dardıñ meñgä ursin tizraq:
men seni yârim didim cânimdidim
bir köräy qadiñni kelgin sen beyraq

114

şâmâl tursä qarä zulfim qoñğ raq
gamginäñdän köyib öldim kel beraq
baräydisäm dost u doşmân körädi
körsä körsin körib qaläy tizraq

115

şämöçirâğ şämdän çirağñ yahşiraq
ây yigit közdän narağñ yahşiraq
ilmälâmätin kötärğinqä bukün
uzağdän duâ sâlâmiñ yahşiraq

116

aq atıñdän boz atim yahşiraq
qalpağñdän telpikkenäm yahşiraq
bir neçä nâmärdgä muhtâc bolğinqä
çärh yügirib nân yegänim yahşiraq

117

çip çinârdän qıqan nihâlim kel beraq
himçädây nâzik nihâlim kel beraq
himçädây nâzik nihâlim kelmäsä
dästâ дәstâ gül bolây zulfingä taq

118

Anhoy'di yoli ya ğ suvi sa ğ
ağacân yübagän ediñ cürä ta ğ
birini suyäyidisäm mihriñ savğ
ağacân kelib ketiñ kâbul ya ğ

119

şäm çiraq şämdän çirağ m mengä baq
yaşşi yârdän uzağrağ m mengä baq
ya ɔğ bolib küyib yanib yürinçä
uzağraqtä intizârim yâşşiraq

120

kiçkinä a ɔğçä edi ötmädim
suvläri şäkär edi bir tatmädim
suvläri şäkär edi dänäsi yoq
sevgänim yitim ekän anäsi yoq

121

därahttän yänğaq tuşär hatasi yoq
duganälär dunyâni vafäsi yoq
yâşşi yeyin yâşşi kiyin yâşşi taqıñ
tağnä bir kiyim kelär yaqasi yoq

122

yigit ağam köçädä oynär aşşık
qalpağ ni däl qoyib qoşär qoşık
qoşşığ ni köçä köydä eşitib
bu köçäni k zläri ungä □âşık

123

däryädän alib kelädi aq bā q
be piçaq hālälä bolğän aq bā q
yängäginäm yüz nizäkätlär bilän
yigit ağamgä yaqar q lsä q q

124

taqçägä piyälä qoydim bilmädi
bek ağamgä hat yibärdim bilmädi
bek ağamdi yolläri piçäk piçäk
belirtme hali ekinin tamlama..
qal ɔğ gä yäräşir ikki kəcäk

125

men ölsäm ölgänimdä kimlär keräk
baläm deb ɔğlämağa anäm keräk
baş ustigä mihribân tağam keräk
vâhuvyilâ kotärmağa atäm keräk

126

tamginän arqasidän suv ötädi
suv minän qoşilib ördäk ötädi
ördäkti bağlämağa ipäk keräk
Ōâşıqtı sorämağğa yüräk keräk

127

däryâni näryaq dā cängäl gozä
cängäl gozä täyidä tillä közä
tillä közä almağğa biläk keräk
yâr menin yürimağğa hām yüräk keräk

128

men ölsäm ölikginämğä kim keräk
ğlämağğa yârginäm ağam keräk
yigit ağam bolmäsä hām hayredi
gör başigä mährämim tağam keräk

129

qolimdä bilärzigim tilmä tişik
dugânäm tüzätibyäpsän altin eşik
dugânäm ikki oğ l q z anäsi
meni közim tikilgän misli eşik

130

yüriñ yänjä atgä minib çapâylik
atti çapib yazicândi tapâylik
yazicânim bu yerlärdä bolmäsä
izin alib barib uni tapâylik

131

aq ipäk qarä ipäk aldiräylik
potägä naqş vü nigâr saldiräylik
potäni belinizgä baqlätäylik
duşmänlärdi hâr zâr y>glätäylik

132

kökinä käftär bolib emläşäylik
işqandär peyçäk bolib çimläşäylik
divâldi arqaläridän emläşib
läyli vü mäcnun bolib boyläşäylik

133

sâyä qayti yürin biz häm qaytäylik
ağam ketti dârdin kimgä äytäylik
ağam kelsä rumâlin qoyib ketär
yüräk dârdin rumâligä äytäylik

134

däryâni näryaq dän hätar kelär
aq ipäk q zil ipäk satib kelär
aq ipäk q zil ipäk tilätäylik
kättä tağam beligä ürätäylik

135

çärhginäm qulağ dän uçti quşim
qaländär çârbağ gä tuşti quşim
qaländär çârbağ dän gül keltirin
güldi qoyib bizgä bubul keltirin

136

ây hodâcân meni nigä yärättin
qulaq q lib qarä taşgä qarättin
yürägingä bir yigit oışq n salib
güldän äyirilgän bulbuldäy säyrätin

137

sä g kuyläk sârvi nâzlik boyginän
qaçq rsäm bulbul âvâzim özginän
q çq rsäm cävâbginämni bermäsän
tañg açilgän tâzä gonçäm özg näñ

138

gülilälä açilibti ränmä rän
ağaginäm ortä boylik säbzirän
ağaginäm nimä kiysä yäräşir
säbzä ränjä yäräşädi ränmärän

139

men ölärmän yälguz u yäkkä yälän
görimdi ağzigä yitti çim ı lin
hoş ı lin kâfândi başın tikmâniz
yip tağ b ağzini ıapdäy bocilän

140

çöldäki y lândi atib öldiriñ
yazidäy ğaribtı atgä mindiriñ
yazicânım hăm ğarib men hăm ğ rib
äyağ toldı tikandän mindiriñ

141

men ölsäm öligimdi tağça koyıñ
tağ uzağ bolsä biräläğça koyıñ
yüzimdi ı blä sari açib koyıñ
başımğä bir dästä gül saçıb koyıñ

142

çârşämbä kün çaşkadä äylnädi yâr
häftä boldı kelmädi härdäm h yâl
anäsi anğ ketib ıalgän desäm
atäsi hăm ğäpgä tuşmäs ıari çal

143

äy Hödâyâ дәvlätim izafä ı l
kıydi bersän bārisini kıozzi ı l
tuyä bersän undän hăm ziyadä ı l
atti bersän duşmānim piyadä ı l

144

ıarä kıaşı yazicānimğä sālām
beydav atli mihrābānimğä sālām
biydav atli yazicānim ketsālär
hätgä salib yubaräy duāhy sālām

145

Sābzvān m yoğ ekän sazāylāsām
kıanatim yoğ ekän pārvāz āylāsām
kıani meni yāhşı fe'lli yārginām
tağgdä barib aldigä zār ālāsām

146

İkki dāraht bir birigä bağadi
arāsıdän ābi zām zām ağadi
āb-i zām zām suvidän içkän ağam
koşkisidä pāncārādän bağadi

147

āb-i zām-zām suvudän içkän ağam
hatin alib bizlārdän keçkän ağam
hatin alib bizlārdän keçmäs edi
ğam bilän kıayğudä blogän siz ağam

148

dāriçādän kıarāb torgän dugānim
kıarä kēcäk tārāb torgän dugānām
yārini u kelışini eşitib
kıallığaçdäy säyrāb turgän dugānām

149

çârdivâldä çârḥ ƣalgän dugânäm
 ƣaz ›ğdä saƣ zi ƣalgän dugânäm
 ƣaçib ketti yâri minän ƣoşilib
 şibirgândä ati ƣalgän duganäm

150

ƣaƣmä çöpti suv basibtı duganäm
 aƣ yüziñdi hâl basibtı duganäm
 uyi köygir bu şäytânlär ƣolidän
 yârginänkdi ğam basibtı duganäm

151

çârḥ yügirib çârbâğ algän özginäm
 sâyäsidadä rumâl tikkän özginäm
 men eşitim ağaginäm keldi deb
 ƣoy alib hodâyı ƣ ğän özginäm

152

köçädän ötib barädi birginäm
 kiftidä miltiğ bar mergänjinäm
 äyağ dä etigi bar ƣonçı bar
 ƣolidä kitâbi bar mullâhginäm

153

orçig m tartäy dedim tartalmädım
 ƣannım açlıktän keçä yatalmädım
 bu seni zâlim atıñdi ƣolidän: belirtme
 halinin tamlayan içın kullanılma ›
 ƣarib satäy desäm satalmädım

154

yüzginäñ hâldâr ekän men körmädım
 başƣanı kördım köziñgä ilmädim
 şunçä ƣ ldim tâl därahtti pârvariş
 sâyäsi bar meyväsini körmädım

155

u zämân bâhâr ekän men bilmädım
 däraht u gülzâr ekän men bilmädım
 sâyäsigä bir zäman ultirmädım
 ul zämân dâvrân ekän men bilmädım

156

kökkinä kâftâr bolib uçäy yârim
 biläğiniñgä barib ƣonäy yârim
 aƣ biläkti kötärib hat yazäypsiz
 şädƣayı yazğan hatiyiz boläy yârim

157

sâhrâdä turgän giyâ sän dilbärim
 közlärimgä totiyâ sän dilbärim
 boyginäñdi râst ƣ lgin men bir köräy
 ğävähäri ƣ ymät bâhâ sän dilbärim

158

ƣ p ƣ zil ƣoliñdäki bir âlmä män
 ƣabƣarä köziñgä sürgän sürmä män
 istäsän ƣoyniñdäki yâriñ özim
 keçälär Óişƣıñdä homâriñ özim

159

aq yüzim qarâ yüzim gozim gozim
 säfärgä ketib barädi yalguzim
 oltirgin kätä kiçik qol kötärin
 sağ barib sälämät kelsin yälguzim

160

qalin tuq b qayrilibti bärmağ m
 çitmä çitib podä boldi tirnağ m
 ağacânim neryä ketti kelmädi
 kelär kelmäsi gömânim körmağ m

161

däryädän aq b barär aq bä ğ m
 be p çaq hälälä bolğan bä ğ m
 h odädän tiläginäm öz läyig m
 nâhastädän kirib keldi läyig m

162

qolimdäki yüzigim bilärzigim
 torib keti meni sevgän nâzligim
 men sağ nsäm q zil yüzi särgayir
 sen sağ nsän hat yubargin nâzigim

163

kök käftäräk körinir kök tonligim
 yigitlär içidä säru boyligim
 här şahär köçasini bir bir q lib
 □äyr âbäd köçası bolär uyligim

164

uzaqdän körinädi kök tonligim
 yigitlädän särä uzun boyligim
 yigitlärdi zori baru zäri yoq
 yigitlär içidä qoşa uyligim

165

Anhöydi yoligä tuşti yüzigim
 qaçän kelär meni közi süzigim
 qaçän kelsä meni közi süzigim
 sädqayi säri meni yitgän yüzigim

166

qolimdä bilärzigim häm yüzigim
 häftälik yolgä ketibti yälgozim
 ultirgän kätä kiçik qol kötärin
 sağ barib sälämät kelsin yälgozim

167

eşikdän boyini ğaz etgän ç lim
 qayrilib ağamgä nâz etkän ç lim
 başigä bir çoh älâvdi qoydirib
 dudini yüräktä cây etkän ç lim

168

däryâni sen vaq gä men baq gä
 tämäki tartär bosän köz ustigä
 tämäki tartär bosän başım çilim
 içidäki qorqori bosin dilim

169

şâhimârdân şâh gâ eldi tonim
 qayrilib alây didim sindi belim
 hâr tâbibdi qolidân pitmäy qolim
 âh ri yâr qoynidâ pitgân qolim

170

şâhimârdân şâh gâ eldi tonim
 qayrilib alâydidim sindi dilim
 keçâ kündiz şglâyin duâh q lib
 şâhimârdân dâvridâ pistin qolim

171

şu keçâ yârgâ barib tutilgânim
 miñ tângâ yârg berib qotilgânim
 miñ tângâ hâr bir busâñdi □ädqasi
 qalpağ m giräv berib qutilgânim

172

äytâ äytâ goyâ bolgân tilinäm
 şâh gâzi rumâl tilâydi qolginäm
 atâcân başqagâ satmaqâçin bomâñ
 şu yigitti boyigâ tiñ boyginäm

173

ay yüziñ aylârdâ bolsin duganäm
 q smâtiñ baylârdâ bolsin duganäm
 baylârdi kâtâ kâtâ q zläri bar
 eşigindâ çöri bolsin duganäm

174

yürâgimdâ koqtir meni alämim
 pitâydisäm yoqdir diyvat qalämim
 agâr pitsäm qolimgâ qalâm âlib
 yârim biliñ şudir duâhyi sâlâmim

175

tar köçädân tay minib ötgân yârim
 qoligâ dutâr alib çirtgân yârim
 batinib yanigâ barsäm hâr zâmân
 şävq q lib Óişq minân çirtgân yârim

176

tagdâ säyrâr tagdâ ösmäk käyliğim
 qaçân kelâr taq si popâyliğim
 barib äytiñ kelâr mi? yâ kelmäs mi ?
 undân başqa kim meni kerâyliğim

177

bâğ içigâ bâğçâ bolây diyuvidim
 gül içidâ h mçâ bolây diyuvidim
 nâridân agaginäm keliyvirsâ
 kiçkinâ kopriyçâ bolây diyuvidim

178

qarâ uydi qar qarâsi yârginäm:
 yigitlârdi mäsqarâsi yârginäm
 äytmäsäm hâm hâmâ özi bilâdi
 hâmâ yigitti sârâsi yârginäm

179

kâşki yigit bolmäyin ölsämedi
 bihişti quşi bolib uçsämedi
 yâ atäm icâzä bersäedilär
 uylänib bir yähşi kün körsämedi

180

bir yigitti yigirmä beştä kördim
 rumâlini uçidä kâştä kördim
 ötüb ketti hâm çâriğ cänimgä
 ikki okiz dämidä çoştä kördim

181

alvân koyläk yengini tar äyladim
 q zginäni mirzägä zâr äyladim
 ikkavini bir birigä yâr q lib
 ikki köngildi çämänzâr äyladim

182

âsmandäki aygä qaräj anäcân
 çaynäkdäki çâygä qaräj anäcân
 bu keçä mirzâ yigitcân kelädi
 örin tüşäj câygä qaräj anäcân

183

tañğ sähâr şämâli bodim anäcân
 yamandi yamani boldim anäcân
 qolimdä tillâ çilim särhânäsi
 yârimdi homâri boldim anäcân

184

q zdigän q q bomäsmi anäcân
 rumâli ya q bomäsmi anäcân
 q zdigändi qayrilib bir öpsälär
 alti ay a q bomäsmi anäcân

185

yiginäginäm yiti deb urdiñ anäm
 men ketämän sağ aman qalıñ anäm
 aq sutiñä râzi bolgin anäcân
 aman ketây duâh birgin anäcân

186

gülilâlâ qanğä oñşär anäcân
 çängğ raq bostânä oñşär anäcân
 çängğ raq saçim elişti anäcân
 dilginämdi qayğı tuşti anäcân:

187

yürägim tädän tişildi anäcân:
 qonğ raq zulfim eşildi anäcân
 bevâfâni cävriğä köydi yüräk
 nälämiz kökkä çoşildi anäcân

188

keläyapti güldi asib nävcävân
 mäydä mäydä qadäm basib nävcävân
 äğär bolsä atäsini rizâsi
 boyigä boyim munäsib nävcävân

189

päncärädän qarab torgän nävcävân
 qolaç açib sâlâm bergän nävcävân
 himçädäy lärzân boyıñdän örgiläy
 boyıñ boyımgä munâsib nävcävân

190

aq säräkkä kim tükibti aq säman
 motardi yämandigän özi yäman
 yürüb baräydesäm uzaq edi
 uzaq yoldi yaq n q lgän motärvân

191

rumâlim käşällä boldi anäcân
 taqdirim pişânä boldi anäcân
 taqdirim pişânägä häm könvidim
 ğariblik nişânä boldi anäcân

192

kärkidän toyımgä artım q rıq qazan
 bir yâr uçun bolıbtı ränjim häzân
 yatividim sâhâr çağ yâr qoynidä
 uyi köygir bir mullâh äytti âzân

193

ikki rän gül açıldı bir rişädän
 keliñ aĝam ketäylik bir göşädän
 qoliñizdän kelmädi yâr saqlämaq
 bir ğap uçun qoydıñiz ändişädän

194

qoy kelädi qozziçäsi izzidä
 kânâviz kuyläk aĝamdi yengidä
 men äylänäy oĝli minän q zidän
 Óämmä deb kelsä öpäyin yüzidän

195

sâyä qayti men häm qayttım izzidän
 nur yaĝadi Zibâcândi közidän
 nur yaĝadi közidän yahti birib
 qayrilib müçi aläyin yüzidän

196

toti quşdäy qamalgän qafäsdämän
 qaşınız qaräsigä häväsdämän
 sizgä küñlimdi beribmän şu uçun
 atä anä saridän päyivästä män

197

Zibâcân zibâm sengä päyvästämän
 seni körmaqqa özım hävästämän
 äĝär seni körmäy ölsäm Zibâcân
 q yämät künlärdä kop hastämän

198

qaşĝinäñ qaräsigä päyvästämän
 men seni aläy deyib hävästämän
 men seni aläy deyib alalmäsäm
 bir Óomir men totidäy qafästämän

199

ağ otav eşigini açay deymän
 eşig açib gonça gül saçaydimän
 eşig açsäm kelsä oynäb mäktäbi
 mäktäbi minän torib çaçaydiymän

200

alti aylık çöpän edim harimän
 şu keçä qoylardı hädäb barämän
 □abär berin sevär yârim özigä
 şu keçä didâr körmaqça barämän

201

mäymänä köçäsi tar deb ǵläymän
 özimgä munäsib yâr deb ǵläymän
 özimgä munäsib yârdi bermäsä
 ämânät cânimdi al deb ǵläymän

202

kiçkinä tamläridän tävaq aläy
 özim tenli q zlärdän sävaq aläy
 özim tenli q zlärdi puhtäsimän
 yârginämdi atini nohtäsi män

203

almälär ağ b kelär posti minän
 mäktäbi oynäbkelär dosti minän
 änbârini toldirsän tillâ minän
 qalpağ ni tikäy bismillâh minän

204

yârginäm mäsârcağä bardimäkän
 cäyini şamalgâdin saldimäkän
 cäyini şamalgâdän salsä yârim
 yäkkä yatib uyq si keldimäkän

205

mäktäbicân köçädän öttimäkän
 qaläm alib atimdi pittimäkän
 yetti y ldän beri habär kelmädi
 mendän başqa yänğä yâr tuttiäkän

206

dugänämdi dugänäsi bar ekän
 dugänämdi häm näfäsi bar ekän
 ağam uçun çavçi yubaräy disäm
 dugänämdi bähşidäsi bar ekän

207

divâliñdän boyläy boyläy baqamän
 q rğı bolib şâh qanatim qaşamän
 q rğı bolib şâh qanatim qaqqandä
 zänbir bolib läbginäñdän çaşamän

208

yârgimäm yârimdimädi ölämän
 alti ay yatgän käsäldäy bolämän
 alti ay yatgän käsäl tillär torär
 zärdâlini räñidäy särgayämän

209

dunyâni dünyâ deb ötgän barmäkän
 dünyâni başigä yetgän barmäkän
 dünyâni başigä yetgän bolsälär
 menidäy ârmändä ötgän barmäkän

210

ne Öäcäbdur âsimani beysuton
 bu dünyâdä barmäkän bağri butun
 bu dünyâdä bar bolsä bağri butun
 qâgazdän otin q lây güldän tütun

211

yoqaridän kelämän çigit uçun
 ikki kız urıştilär yigit uçun
 didim q zläri urışmäñ yigit uçun
 yigitläri cân berädi sizläri uçun

212

köçädän ötätvidim kipäk uçun:
 ikki kız urışädi yipäk uçun
 äy q zläri urışmäñläri yipäk uçun
 Öätärlär cân beyrädi sizläri uçun

113

särgayib säriğ säman blodim şugün
 izginäñdän ahtärib keldim şugün
 sen meni bu kelgänim hoş körsäñedi
 ävval häm hastäydim süldi şugün

214

meni yârim yoldä yâ çöldämäkän
 men tikib bergän rumâl belidämäkän
 men tikib bergän rumâl bildä bosä
 sämän atin kişnätib yoldämäkän

215

almäni päyvänd q lây änâr minän
 säyäsigä ultiräyin yâr minän
 säyäsigä men ultiripyâr minän
 bir piyälä cäy içäy şakâr minän

216

yirğ meçäğdi tartämän kâni minän
 bir tävâğ şörvä ketir nâni minän
 bir tävâğ şörväginäñä toymädim
 üstigä qatlämä qoy dâni minän

217

alvân kiyim kiyämän tut qaqamän
 duşmänim ölgän küni gül taqamän
 duşmänim ölgän küni gül tapmäsäm
 dâp alib qasnağläriğä qaqamän

218

yâ hodâcân men niçin divânämän
 q q tândirgä tüşmäyin yanämän
 bu dünyâdä baredi ikki dostim
 birin körsäm birin körmäy ölämän

219

qab qarä demä köziñ men sürmämän
 q p q zil demä qoliñdä almämän
 ay xqmäsä Ö älämdi äftâbimän
 q zlar içrä q zlärdi siltânimän

220

qarä uydi qorimlari qurilsin
 bädâm gülcân kelin bolib süzlsin
 bädâm gül cân kelin bolib süzilsä
 duşmânlardı öpkä bağri ezilsin

221

yigitdän cavçı kelgändä bermädi
 qarri çaldi gäpini qaytärmädi:ünsüz
 ogäy atä anägä kün tuşmäsın
 qarä bähü qarri çalgä qoşmäsın

222

töti kuşdı qamlägän qafästämän
 qaşınız qaräsığä häväsdämän
 sizgä küñlimdi beribmän siz uçun
 atä anä saridän päyivästä män

223

q zil gül açilib nişânä bersin
 älifdäy qâmätin cânimgä ursin
 älifdäy qâmätin cânimgä ursä
 seni toqқан anäh bihiştgä barsin

224

q zil gül buttädä bolsin sülmäsın
 be sälâm ötgändi yoli bolmäsın
 här kişi Ö izät minän bersä sälâm
 päygambär yaşın yäşäsın ölmäsın

225

yârginäm hävli salibti päsginä
 içigä gül ekibti bir däsginä
 gül tiräylik gül tikani bolmäsın
 yâr teläylik täläbgâri bolmäsın

226

yârimgä rumâl yibardim bağläsin
 uçidäki hatin oq>b xgläsın
 uçidäki hatin oq>b xgläsä
 men bargınçä yüz u hâtir saqläsın

227

yokqaridän kelämän atim torsin
 mis tavaqa suv saläy tunib torsin
 zärgärgä yibärgändim tillâ hâlqa
 içigä mis qoşibti qoli sinsin

228

yokqaridän kelämän siz bilmäysiz
 qarsginäm kir bolibti siz bilmäysiz
 qarsginämdi kirini yağmir yusin
 yürägimdi dârdini hodâ bilsin

229

Säbzivândi köygänimdän äytämän
 bir ç lim tämbâki berinçäkämän
 bir çlim ikki ç lim käyfi minän
 nerdäki gamzädälärdän äytämän

230

qarä uydi çizmäläri çizilsin
 ağacânim kiyav bolib süzilsin
 qaynatäsi kiyav sarpây keydirsin
 qaynanäsi ispänd alib kuydirsin

231

qışdä qoldi çiritib qar alämän
 keñdi qoyib kiyimdi tar alämän
 duâh q liq dugänälär heç kişi
 mikcin kiyinkidän yâr almäsin

232

darahtän âlmä tuşib yâirmäsin
 qoy ölib qozzisi mağrâb qalmäsin
 dugänälär dostlärim duâh q liq
 yigit ölib yâri yirib qalmäsin

233

göl h mçädäy bolib qaçän gülläymän
 argamçidän yâ bähdim diyb hälläymän
 eşitim çarbâqqa ağam kelibti
 çarbağdä ağaginämdi balläymän

234

yârginämdi qoligä räsälämän
 çây içsälär çaynäk u piyälämän
 uzağdän sevgäginäm kelivirsä
 torib sâlâm bergäni uyälämän

235

däryâni näryaq gä qoş häydägän
 qoşini qulağini boş häydägän
 belidä potäsi yoq ip bağlägändiniz
 kisäsidä puli yoq q z hâlägän

236

baqqnäñdi başidä bir yälämän
 qoliñgä q zil tillä piyälämän
 mäktäbicân kelibti mäktäbidän
 barib sâlâm bergäni uyalämän

237

däryâni näryaq dä sel rävvän
 gül tirib dästä qaytädi bir cävân
 Öizzät vü ikrâm minän bersäm sâlâm
 väläyik âlmäy yoligä boldi rävvän

238

däryâni näryaq dä täl barkän
 tälidi täyidä kelin yatgän ekän
 aldidän yähşi yigit ötivirsä
 yüzigä ipäy rumâl yapgänkän

239

âsmandän tirnâ ötär gavğa minän
kâbuldän yigit kelär sävgâ minän
kâbudän yigit kesä sävgâ minän
q̄ zginä sâlâm berär nağmä minän

240

q̄alpağ» ustidä çârgül kâştämän
alti aylık □âşık zârd gâştämän
alti aydi alti künçä bilmädiñ
zâhfârândäy särgäyib nâlişdämän

241

men äylänäy q̄oldä rumâl q̄olgârdân
örgiläy beldä rumâl bildagârdân
mäktäbicân oltisä mirzâlikkä
q̄alâm q̄âğaz q̄olläridä särgârdân

242

aq̄ biläkkä q̄ zil □aq̄q̄ taq̄amän
unidäy cänândi nerdän tapämän
uşä cänân men ğaribgä mihrübân
täyläb ketsä uni nerdän tapämän

243

aq̄ biläkkä q̄ zil □aq̄q̄ taq̄amän
ay cämâlîm seni nerdän tapämän
arämizdä ikki q̄ışlaq̄ bar ekän
här qaçän cavçini nerdän tapämän

244

aq̄ ipäk q̄ zil ipäkti târimän
şâhârdäki mäktäbini yârimän
şâhârdäki mäktäbi yârim disä
keçäni kündizgä q̄oymäy barämän

445

çârşänbä kün tört tamagä qaräymän
pänsäbä kün änbär saçim taräymän
habär keldi ketgän yârim kelädi
dubil qaç b bâzârçidän sorimän

246

eşiginä söpâ saläy çim minän
sen ketärsän men q̄alärmän kim minän
sen ketärsän yoldä yoldaşın minän
men q̄alärmän uydä köz yaşım mimän

247

çârĥginäm äylänädi bir zil minä
yâman q̄orsin köydirädi til minän
yâman âdäm kelmäydi zäncir minän
yâhşini tartsañ kelir bir q̄ ll minän

248

atgä mindi qaçä häyrânlik minän
yalidän tutti peräyşânlik minän
özginäñdän äylnäy yäkkä yigit
q̄ti uydän diydä giryânim minän

249

atgä egär saldi häyrânlik minän
yügändän tutti peräyşânlik minän
kelgäniñä anäm közin açmädi
turib keti diydä giryânlik minän

250

äy Hodâcân men nimäyâ divânä män
özdän özim alâb alib yanä män
qışlaq mdä ikkitäni sevämän
birin kördim birin körmäy alämän
biravni özi aynälib kelmäsä

özim barib körgäni uyalämän

251

baqça kirdim yüzim uzdim hâlâcân
şamalidän zulfim oynäydi yaman
barib sorâñ anâcânimdän meni
kelini ultiribmi hiysin ämân

252

çärhginäm äylänädi bir zil minän
yaman âdäm öldirädi til minän
yähşini tartsäñ kelädi q l minän
yamani tarttib bolmäydi fil minän

253

çärh igirgäni uyiñgä barämän
ne uçunki ağañgä gülyârämän
anäginäñ şirin sözün birmäsä
piçağ alib yürägimdi yarämän

254

çärhginäm sârpârâsi sekiz tugun
sekiz ay ketgän yârim keldi şugün
sekiz äy ketgän yârim kelgän bosä
başidän uç äylänäy şuni uçun

255

äy hodâcân meni q ldiñ pädävân
padävanliktä bolibmän nâtävân
nâtävânlik zähmi boldi zähmi cân
ultirib tormaqqä hâlim ne gomân

256

gozä çitib pähtäsin igirämän
tüt däraht tänäsigä yügirämän
tüt därahti tänäsi sinmäsmäkän
Öäskär ağamdi y li tolmäsmäkän
tolmäsä tolmäy ketsin uni y li
qamini köрмаqça bir kelmäsmäkän

257

Säh cân tört yağ dä tört dârvâzä
ağacânim kelibti deb avâzä
ağacânim kelgänläri râstkän
ziyârät q lgändä körgän barkän

258

tam ustigä nâğarä töntärdilär
ağacânim yitti deb ahtärdilär
ağacânim yitgäni yälgänkän
qa >g ni qoyniğ dä yatgan ekän

259

tamgä kirib taqçädän tävağ âläy
özim tiñi q zlärdän sävâğ âläy
özim tiñi q zlärdi kätäsımän
atäm minän anäni erkäsımän

260

q p q zil kuyläk kiyip tut qaçamän
duşmăni ölgän küni gül taq män
duşmăni ölsin öligin körmäsin
q rğ tolib q rğ aşisi körmäsin

261

ikki közim yoldä qaldı atacân
meni ağam q yrdä qaldı atacân
ađaginäm moradigä yetiştı
meni burdä yäkkä qoydı atä cän

262

başkinäm ağrib kelädi näridän
bir habär kelmäydi ağam säridän:
hoş habär kelsä ağamdi säridän
sivinçi beyräy saçımdı taridän

263

tam ustigä tâğarä töntärädilär
q zginäni yitti deb ahtärdilär
q zginäni yitgäni yälğan ekän
sevgänini qoynidä yatğan ekän

264

säbzivâni men äytämän başidän
yüräğim bizib barädi aşidän
bir tavağ şurbâ beriñ nani minän
sabzivâni men äytäy kani minän

265

kiyim yümäñ aqçä □âboni minän
yârim ketti beğlär taväni minän
yârim kelsi ikki y ldi toldirib
kötib alsäm säbzäk qavuni minän

266

baqça kirdim yüzzimini tapmadım
almä davçä şaftâli hăm tapmadım
almä davçä bolmäsä hăm bolmäsin
mengä bergän vähdä yälğan bolmäsin

267

äy Hodäyi âsimani bey suton
şu dünyädä barmäkän bağri butun
şu dünyädä bar bolsä bağri butun
qâğazdän q'alä saläy qardän otin

268

Anhoydı karvâni kelgäymi şu gün
därdginäm därmâni kelgäymi şu gün
därdginäm därmânidir sevgänñinäm
uyginäm siltâni kelgäymi şu gün

269

ây hodâcân bir morâdimni şu gün
 qayğ lâr boldi yürägimdä tögin
 qağ lâr bolsä yürägimdä tögin
 tilägimdi tüginin açgin şu gün

270

Zibâcân zibâ boyıñdän äylänäy
 yanägä tikkän uyiñdän äylänäy
 yanägä tikkän uyiñ qullı bosin
 içidä oğlı q ziñ mullâh bosin

271

bir gül uzdim bâğgülini başidän
 hoş habâr keldi yârimdi qaşidän
 hoş habâr kelsä yârimdi qaşidän
 gülmenän bâdâm saçâyın başidän

272

bir gül uzdim güldärahti başidän
 bir hat keldi yârginämdi qaşidän
 bir hat kelsä yârginämdi qaşidän
 päri bolib uç äylänäy başidän

273

kökkinä kâftâr bolâylik biz ikav
 hävâgä pârvâz q lâylık biz ikav
 ikki dâryâ bir qoşilib kelgändä
 dâryâgä köpriq bolâylik biz ikkav

274

sârändäzim sârvinâzim ay siluv
 häyq rsäm bubul âvazi ay siluv
 häyq rsäm eşitsä yâ eşitmäsä
 här zâman râzu niyâzim ay silävu

275

yârginämdi bir ati bar sâmänçä
 kökrägidä bir hâli bar tängäçä
 barib äytiñ u yigitti özigä
 işq dä köyib yüräy qaçañgäçä

276

kiçkinä çarbâğ içidä âluçä
 häyq rämän sesginämdi bariçä
 häyq rsäm tâ seskinämdi bariçä
 Kâbul cändä oq di mäktâb bächä

277

kökkäribti bu därahti bärqi yoq
 hämälärdä yâri bar bir mendä yoq
 hämäni yâri tirik köz ustidä
 meni yârim bihiştiti ortäsidä

278

köz yaşım köllär bolibti ağacân
 rumâlim hollär bolibti ağacân
 rumâlimdi ungä berây ıgläsä
 rumâlim mendän nişânä bağläsä

279

däryâni näryağ dä bir ƣ zil gül
yârim sari ketädi mänä şu yol
bu yoldi tanigänlär kimlär bosä
bizlärdä yâr aldığä eltib ƣoysä

280

kiçkinä a ƣğädän täyib tuştım
ƣolimdä tillâ ƣayçı baħmäl piçtim
baħmäl piçğän ƣolimdi bändi başƣa
ağaginäm atini yâli ƣaşƣa

281

yazidä bir ati bar ciyran ƣaşƣa
üstidä tillâ egär ayili başƣa
bir sâlâm ikki sâlâm ƣaridaşƣa
musâfırlık tuşibti èäziz başƣa

282

ƣaşı ƣarä ƣ rdän keldiñ ƣaşımgä
ƣaşıƣ salmäy tursän yahşi aşımgä
Óâşıƣlık aslä avâldä bar ekän
tükänmäs sävdâni saldiñ başımä

283

ƣolimdäki yüzzigim yitär mänğä
dostin häm duşmân sözi ötär mänğä
sağbolıñ amân bolıñ siz dostlärim
här yerdän hävâliñiz yitär mänğä

284

Säbzbân äytä äytä köydi tilim
Säbzbân äytmağ meni cân u dilim
Säbzbândi bilmäsän tur câyıñğä
dugânänäg mullâh mätin al boyniñğä

285

ƣ zginä ħirsıñni ƣoymä täñägä
siriñdi äytmä yinä sen yänägä
siriñni äytsän yinä sen yänägä
yänä saçär cümlä èaläm bändägä

286

ƣolimdäki rumâlim otti uç ni
uçığä bağläb biräyin muşkini
muşkini şundäy tikäy ändâzägä
yârginäm bağläb ƣar dârvâzägä

287

suv içidä sülâymanlär boy berär
tar uyidä akä cânım toy berär
bâhräkällâh akädi himätigä
ƣarämäydi birincni ƣ mätigä

288

Óâşıƣ boldim hämsâyäni ƣ zigä
käştäni äyläntirädi tizigä
almä attim barib tiydi yüzzigä
anäsi külib ƣarädi ƣ zigä

289

Ôâşık edim hämsâyâni  zigä
almä attim barib tiydi yüzzigä
anäsi külib arädi  zigä
atäsi ölim telädi özigä

290

bälâhânä ustidä buğdäyim bar
häskär yârim ketädi yüz vâhim bar
häskär yârim ketädi â yoligä
kämärbändi yäräşädi biligä

291

buğdäydi saläy yirg mağdi doligä
mihmân boläy ağacânim uyigä
mihmân bolsäm ağacânim uyigä
ton piçäyin olçak minän boyigä

292

ay yigit atin nimä maqsüm zädä
kopti körgän sen özi mullâh zädä
megä bir açilmägän gülülälä
sen özi âhûn zädä mullâh zädä

293

 zginä arğ nçigä oymä özidi
sävdagärgä körsätmägin yüzidi
här yigitti mâli kop deb közlämä
yaşi yâman här kim minän sözlämä

294

 zginä  zil ayadän başlämä
kakilidi här tãmangä täşlämä
kakilidi här tãmangä täşläsän
misâfir män olimdän uşlämä

295

 zginä  zil  yadän başlämä
här yigitti mâli kop deb hoşlämä
mâl digän oldi kiri yüsä ketär
 zil güldi beycây yergä täşlämä

296

baa kirdim yüzim uzdim bâhânä
meni özim segä bolsäm dugânä
meni täyläb ketär bolsän sen özi
ketgäniçä berib ketgin nişânä

297

toygä sän tukilädi dugânän
zärli köyläk sitilädi dugânän
agär yâri bilägidän uşläsän
laëli märcân tukilädi dugânän

298

köprikkti sel basibti dugânä
a yüzidi hal basibti dugânä
a yüzidi hälläri dänä dänä
seni körgän yigit boldi divânä

299

ûraq saldim arpä buğdäy boyigä
soraq saldim qaysäricândi yoligä
barib äytiñ qaysäricândi hânigä
Zibâcândi büyürsin öz uyigä

300

buğdäy saldim tigirmândi boğzigä
mihmân bolsäm ağaginäm uyigä
mihmân bolsäm ağaginäm uyigä
un eläb hamir q läyin toyigä

301

däryâni sen vaq dä men baq gä
qolım minän emläyin öt baq gä
men ötip barsäm mälâmät q lirlär
körsä häm körsinlä sen öt baq gä

302

qolginämdä bar gülim q zdäkinä
Zibâcân özi q zil yüzdäkinä
Zibâcândi yüzidän müçi alsäm
Zibâcân açilädi güldikkinä

303

bâğ aräläb gül terädi q zginä
yigit uçun cân berädi q zginä
yigitti alär h yâli yoqyidi
özidän çavçi yobardi q zginä

304

saçginän lälägä batsın q zginä
silsilän çäkkağä batsın q zginä
yâriñdi sevib algän boz köyläyiñ
alti y l äändoqda yatsın q zginä

305

suv içidä şildirdäydi q zginä
ikki közi mildirdäydi q zginä
yârini kelärini sezgän uçun
tâl h mçädäy didiräydi q zginä

306

särändâzim särvinâzim q zginä
häyq rsäm bubul âvâzim q zginä
uzağdän yigit sesini eşitsä
kerilib oynäb kelädi q zginä

307

çärh igirib çârbağ algän q zginä
sâyäsigä kâştä tikkän q zginä
uzağdän yahşi yigit kelivirsä
kirlib bir sâlâm bergän q zginä

308

boynimdäki tillâ sâzim q zginä
sâyragän bulbul âvâzim q zginä
kündizi hämkâri cânım q zginä
keçälär râzim niyâzim q zginä

309

ķ zil buğdaydäy pişipsän ķ zginä
 kündeş ustigä tuşäyäpsän ķ zginä
 bir kündeş ikki kündeş ötär ketär
 nâķâbil yârgä tuşıbsän ķ zginä

310

durrä durrä aķ biläğim ķ zginä
 ķangä tolgändir yüräğim ķ zginä
 ķangä tolgändir yüräğim disäm
 nuri diydän tâci sârim ķ zginä

311

tam ustidä tiņ torädi ķ zginä
 aġam uçun cân birädi ķ zginä
 Dävlätâbâd yigitini yaş körüb
 andhoylikti köydirädi ķ zginä

312

ķ zginä tändirgä ķarâb nân yapär
 pâşnä bälän kävişidän tir aķar
 paşnä bälän kävişi ķ ldäkkinä
 ķ zginä yâri minän birdäkkinä

313

täyçägä almäsi tuşġän ķ zginä
 yâr uçun âvâzä tuşġän ķ zginä
 aķ yüziyi âsmändä âydi sindirir
 ħ taylärgä ħâli tuşġän ķ zginä

314

köçädän çapib kelädi ķ zginä
 ķârsini ķaķ b kelädi ķ zginä
 atäsini bayligini bildirib
 nättini taķ b kelädi ķ zginä

315

ķ zginä ķ zil ķ yadän başlämä
 här yigitti mâli bardiyb hoşlämä
 mâl digän ķoldi kiri yüsä ketär
 nâmunâsib gül ħ mçäni uşlämä

316

âtiņ nimä ķ zginä? ay ħaticä
 atinġä pul biräyin bäs diginçä
 atinġdi yaĥşi yâmani boynimgä
 ķaçän kelär ķarä zulfiņ ķolimgä

317

işanäy didim yigitti märdigä
 çıyan çaçti çidalmädim dârdigä
 här hilâc bardir çıyandi dârdigä
 heç hilâc yoķti cidâlik dârdigä

318

almä deb ķoymä ayaġ zârdâligä
 ›ĥtiyâr bermänj kişini ķoligä
 ›ĥtiyâr bersänj kişini ķoligä
 asilär sän zâlimlärdi dârigä

319

üoti ıuş ıondi divâldi ğârigä
kop nâzâr ı İmân kişini yârigä
kop nâzâr ı İsanı kişini yârigä
asilârsân ĥukumätti dârigä

320

taıçğägä piyâlâ ıoydim tolmädi
mäktäbigä ĥat yobardim kelmädi
kelsä kelsin Şu aydi on beşigä
bolmäsä özim baräyin ıaşıgä

321

yügirib ıııtim divâldi başigä
kakilim tuştı közimdi yaşıgä
barib äytiı u yigitti özigä
rahmi kelsin közginämdi yaşıgä

322

ıarĥginäm äylänädi öz başigä
bir ağam almäydi meni yâdigä
bir ağam almäsä meni yâdigä
özginäm yoĥläb baräyin ıaşıgä

323

ĥat pitämän, men bubudi pärigä
yibärämän ıaysâr'cändi şärigä
yibärämän yazicânim oı sin
ıehräginäm körinsin közlärigä

324

men Ő aşıkman zâr bodim didârigä
istägändä tapılmädiı dârigä
barib soräı Şu yigitti özidän
kemädi sever Şu ömrirmi barigä

325

yârginäm rumâl yibärdi özigä
men muni ıandäy tikäy ändâzägä
men muni tiksäm tikäy ändâzägä
biligä bağläb ıısin dârvâzägä

326

birginä buğdäy tuşibtı muntigigä
aŐacâyib ıız tuşibtı kuntigä
barib äytiı u ı zdi anäsigä
bolğanib ıalmäsin yinä sintigä

327

ıaımaı ıaıısäm ällâv berär tänämğä
barib äytiı aı süt bergän anämğä
misâfırlıktä meni bağrim kabâb
men barginıä ĥ dmat ı İsin äänämğä

328

kesäg atäy dâştı mäydân ustigä
Säbznân äytäy Şu ölim ustigä
bu dunyädän nâ ümid ketkän anäm
gül açilsin mäzârini ustigä

329

q zil kiyim kiysäm q şqa didilär
däşgä qşäm yâriñ ustâ didilär
ustâ bolsä kelsin benim işimgä
näŖl qağ b bersin kök kävişimgä

330

ağacânim ikavimiz birdäkinä
yağagä tikkän giravbändikkinä
arämizdä kaçäl şäytân bolmäsä
ikavimiz hân mişli lâçindäkinä

331

qaşi qaär q rdän keldi qaşimgä
Ŗaşıq boläy qaşık saläy aşigä
qaşık salib aşimgä täşläb keti
qaytib kelmäy gavğa saldi başimgä

332

âh ursäm âh m mälâmätdir meñgä
ğläsäm künlär q yâmätdir meñgä
yaşlıkdä atâ anädän äyriñib
başimgä tuşgän q yâmätdir meñgä

333

yüzigiñiz bir közi yitär meñgä
dostän häm duşmânin sözi yitär meñgä
sağ bolıñ aman bolıñ äy dostlärim
här yerdä âvâzäñiz yitär meñgä

334

yürin q zlar ketämiz hânâmägä
çari qoydi söyämiz dänânägä
sözläsä sözimä salmäydi qolağ
hayif sözim unidäy divânägä

335

ultiribmân özim otiz yaşımdä
qayğ aläm bari meni başımdä
gül ömrim ıgläy ıgläy ötti meni
yüpäk rumâl közimä köz yaşımdä

336

keçkinä çarbâğ içindä dâriçä
men hayq rsäm sesg nämdi bariçä
men hayq rsäm kiyinigä bir qarâb
eşitärmi maktäbi mezzâ bâce

337

âstâ âstâ baräylik gör başıgä
qulaq saläylik ağam nâlişigä
Ĥodädän büy ıg bolib yarılsä yer
k rib yatäm ağamdi yanbaşıgä

338

almä deb qoydim ayağ zardâligä
yâr qarämäs ġaribärdi hâligä
yâr qaräsä ġariblärdi hâligä
boyi oñşâr pistäni nihâligä

339

atgä mindim qolım etmäs yalıgä
 □ädqä boläy läbginänđi hâl gä
 dâd u be dâd atâ anäj qolidän
 rähmi kelmäs men ğaribdi hâligä

340

yollärdä çöçimâmä boy berädi
 ağacânım oğl gä toy berädi
 âfärin ağacânım himät gä
 qarämäydi birinçdi q ymätigä

341

yazicân rumal beribti quş güli
 men uni qandäy tikay qaysi küni
 här qandäy bolsä tikay bu yazigä
 yazicân bağlâb qarlâr bâzârgä

342

yirğ mçağ özi yahşi girdi yäman
 här yerdä eişq bolsä o dârdi yäman
 barmäsä maëşuqa Óâşık qasıgä
 rumâl tutâr közlärini yaşıgä

343

yügirib qıtım a ğdı başigä
 ikki q z osmä qoyädi qasıgä
 anäsi külib qaräydi q zigä
 atäsi ölim tiläydi öz başigä

344

yügirib qıtım a ğdı raşıgä
 ayağ m mudirädi çaqmağ taşıgä
 ölim keldi hämsayädi başigä
 atini suğarädi köz yaşıgä

345

âstä âstä baräylik gör başigä
 qulaq salıñ ölgänlâr nâlişigä
 qulaq salib torgändä gör açilsä
 kirib barsäm ölgän yârim qasıgä

346

bir körib hoşım ketibti boyigä
 boläy mihmân şu yigitti uyigä
 q smätim uşa künlärgä etgizsä
 dâstä dâstä gül asäyin boyigä

347

aq yüzimgä qarä zulfım tuşibti
 säyäsidadä q zil almä pişipti
 bazar barsäm satib aliñ ärzânmän
 iytim bächä sizgä işim tuşibti

348

eşıgımdı közidä tut pişipti
 duşmânimdi közigä gül tuşibti
 ati öçgir mäkäçindi qolidän
 hayri âbad köçäsığä hon tuşibti

349

sämärqadi almälari pişipti
 qayrilib şâhasi yergä tuşibti
 barib äytiñ aq süt bergän anämğä
 qarä saçim tavânimğä tuşibti

350

seni undä meni mundä yârätti
 ortämizdä aqar dâryâ yârätti
 arädän aqar dâryâ aq b keti
 be väfa yâr ekän taşlädi keti

351

ay hodâcân yaşlıkdä ölsäm edi
 bihiştiti toti quşı bolsäm edi
 bihiştiti toti quşı uçär ketär
 yârginäm bulbul quşı bolsäm edi

352

tahtä köprik dugir dugir etädi
 q b qaräñ ağacânim ketädi
 ağacânim aldidä âşnälari
 barä barä sañ canğä etädi

353

säräktä bir närsä gur gur etädi
 q b qaräñ lâri mutär ötädi
 barib äytiñ uşä mutär tahtäsin
 meni yârim kabul canğä ketädi

354

tahtä köprij taq r taq r etädi
 ustidän q r q alti atlik ötädi
 ağacânim yâri dostlari minän
 sürnäy çalib qoşıg äytib ötädi

355

köçädän ötäy edim hór uçrädi
 sürmä közli kelägi bor uçrädi
 yürägimdä köhnä dârdim bar edi
 häm säbâbkâr häm tábikâr uçrädi

356

kökkinä käftär közini süzädi
 meni yârim mendän küñil uzädi
 yârginäm härgiz küñil uzmäs edi
 arädäki kaçäl şäytân bozädi

357

hocä almâr ustigä qar yağadi
 bir kelin uydän şğ b qoy sağadi
 äy kelin uydän şğ b qoy sağmägin
 seni körgändilär hisi ağadi

358

hämsâyäni köçigidäy qapadi
 yaşirib qoyğanlarimdi tapadi
 atginärdän örgiläy ağacânim
 sevär yâriñ meñgä tohmät taqadi

359

suvdi qarân çäppä çillîñ aqadi
 yârdi qarân dâriçädân baqadi
 bir baq b ikki baq b hoş yaqadi
 qayrilib qalâm qaşini qaqadi

360

yazicân yaz äylädi bâz äylädi
 kökkä ğ b haqqa färyâd äylädi
 qulaq saldi yâr âvâzi kelmädi
 piçaq âlib sinäsini çak äylädi

361

yârginâm yâr äylädi zâr äylädi
 kök rumal aldi közimdi baylädi
 kök rumal alib közimdi bayläsä
 meni eltib gamhânägä täylädi

362

däryâni näryaqdâ şâOm yanädi
 şâhiy tonli bidävi atliy kelädi
 şâhiy tonli bidävi atliy beg aqam
 çäp birib bir çäp tämandân kelädi

363

tağdâ arça miñ y l ömir q lädi
 kündäsini zârgâr kömir q lädi
 zârgâr q lğân kömir adâ bolmäydi
 hodâ qoşqân taqdir cidâ bolmäydi

364

yârginâm rumal yibârdi âsmâni
 uçigä tüyib yibârdi ösmâni
 ösmâsi harâb ekân u tutmädi
 vaÖdâsi yalğan ekân bir ötmädi

365

meniküydüm meñgäheçkim küymädi
 köygân cânim köyib adâ bolmädi
 köygân cânim köyib adâ bolmäsä
 başım yäs q köksim körpä bolmadi

366

bu dâraht qandağ dâraht bir bärqi yoq
 hâmani anâsi bar bir mendâ yoq
 anâliklâr halk içidâ dânädi
 anäsiz män baqrim ottâk yanädi

367

çârñ igirsäm çârñginâm äylänädi
 uygä kirsäm saçginâm tolğanädi
 qoy suyib toylâr birib algân yârim
 kündiz ötib keçäsi huylänädi

368

kâşki men uçâr çibin bolsäm edi
 qayrilib qabağ gâ qonsäm edi
 şunçäki rumal alib qiş qişläsä
 öldirsä diydälärdân toysäm edi

369

kaşki uyim birkädä bolsä edi
häma uydän ortädä bolsä edi
utirsämdi Zibâni yanidä
dost külib duşmân adâ bolsäyidi

370

kiyav toniñ bağläri säçaq säçaq
meni yârim qolidä tillâ piçaq
tillâ piçaq dästäsi □aqq miydi
yârginämdi yûragi taqq miydi

371

meni yârim pistä mağzi dänäsi
yitti pirdän tiläb algän anäsi
yaşsi kündi hävasi täränäsi
cävhiridän uy salädi anäsi

372

ây hodâyâ qodirätiñdi şiväsi
färzänd bolär âdämizäd meyväsi
âdamidän oğ l färzänd qalmäsä
sibil qalär ati minän tiväsi

373

çilim çäksäm başgä qar homâri
yâr qoynidä qaldi boynim tomari
tapmädim bâhânä qaytib bargäni
bir nişânä bolsin boynim tomari

374

köçädän ötib barädi bay q zi
yetägi çim käştädän ayday yüzi
men señgä qalin beräy qoy u qozi
sen meñä taq tikin bulbul közi

375

kökärib körinädi kökdi başi
q yilib körinädi yârdi qaşı
ondämi on beştämi yârdi yaşı
gävhäri q mät bâhâ här bir qaşı

376

taqa qtim keldi taqlardı esi
alä saydän kelädi apämdi sesi
yâznäcänim tanimädim atacân
äytib berin uç kişini qaysisi

377

çärhginäm qulağ dä bulbul quşı
kişi yâri kişini küñil hoşı
kişi yâri kişigä q lmäs vâfâ
uşbu gam bilmäs yigitlärđi işi

378

därvâzäniz därvâzämğä baqadi
ortäsidän âbi zämzäm aqadi
âb-i zämzäm suvdän içgän yazı
hatin alib dünyadän keçgän yazı

379

yolläridä çöçimâmä sâyäsi
nar tuğ bti yârginäm ärvanäsi: maya
narmidi kokçämidi ärvanäsi:hörgüç
tälâÖdän bolgänmidi dârvâzäsi

380

dugânäm doldol dârahti dänäsi
dugânämdi ergä bermän anäsi
dugânämdi ergä bermän anäsi
zär alib zärgärgä bermän anäsi

381

köçädän ötib barädi uç kişi
kisäsidän tukilädi kişmiş
kişmişidän tigilib aläydidim
u meni yârim ekän ortänçisi

382

köçädän ötib barädi uç kişi
kisäsidä borh urädi müşkisi
sorän çani kimgä bar ekän işi
yârginäm-gä ohşäydi ortänçisi

383

tamginäm arçasidä zänborçälär
iskäb iskäb ötädi bay bächälär
bay bächäni yanidä hämäkisi
belidä yipäk potä tämäkisi

384

yokkaridän kelädi yârim özi
yaçasi çim kâştäli aydäy yüzi
atän-gä sänäb birsäm bir miñ çozzi
hodâ seni ç lârmi mengä râzi

385

ç blädän kelgän şämâl çar keltirär
kâbulgä ketgän ağ m yâr keltirär
kâbulgä ketgän ağam mâliñ çani
saççalginän aqardi yâriñ çani

386

ça »gaç keldi çaläm-di algäni
Öärzä Öil keldi cânini algäni
Öärzä Öil atän ölsin anän ölsin
çoymädiñ atä anäm-di körgäni

387

çindiläb »çan çinâr bargiyiz çani
Öişç minän algän yârim mihriyiz çani
avvalki Öişç yiz minän aldiz meni
âh ri çamhânä-gä saldiz meni

388

bâğçägä täyläb kelibmän tişäni
hämsâyim ikki közim-di rüşäni
aç saçallär keldi çalin piçkäni
bu dunyani maligä birsäm seni

389

däryâni näryağ dä kördim seni
 çadiri çämân minân sevdim seni
 şunçâ hâim sevdim seni suktiñ meni
 nâmârdi ƣ zi bolây ƣoysâm seni

390

Yazicân atti pälâhmân taşini
 kävlât ekti baş balağti başini
 Zibâ cân kirib uzâr bir cûft ƣavun
 kimğâ kerâk bolsâ alsin lâşini

391

birkidâ uzdi tonimdi bağ ni
 başimgâ saldi codâlik dağ ni
 ağa cânim mihmân bolibkelsâlär
 çirağ yağay yiligimdi yağ ni

392

men barâmân bevâfâni körgäni
 dârdi hâlim rumâliñâ tuygäni
 bevâfâ rumâliñ ƣani men körây
 uçigâ tuyib ƣoliñgâ bergäni

393

ƣarâ ƣuş keldi därahtgâ ƣoñjâni
 Óärzâeil keldi cânimdi algäni
 ÓÄrzâeil ! ağ yüzziñdän örgilây
 bir fâsil ƣoy yâr u dostum körgäni

394

yolƣƣari barsâm ağamdi bâğ bar
 ƣayergâ barsâm ölimdi dağ bar
 äy ölim ƣaygâ baräsân bozgäni
 güldi ƣoyib ƣğçäsini uzgäni

395

çöldâ kördim çöl burini uyini
 sağ nâmân ağacânim boyini
 sağ nsâm sağ nmäsâm yirtä kelir
 sogın alib şipiräyin yolunu

396

yâr dimänlär yâr ädâ ƣ lgän meni
 Óağıl u hoşimdän cida ƣ lgän meni
 Óağıl u hoşimdän cidâ ƣ lsä meni
 sağ edim u divânâ ƣ lgän meni

397

yâr didim yârim ädâ ƣ ldi meni
 Óağƣ edim kärübâ ƣ ldi meni
 atâ anâm uyidâ bir güledim
 yergâ täyläb kâm bähâ ƣ ldi meni

398

şamdâ bolsâ şam yärg m bar meni
 şamdâki yârdän sorağ m bar meni
 başginäñdän äylänây sevgän yârim
 bir körärgâ iztirâbim bar meni

399

minib ıktı sãmân attı tizini
alib ketti mäktäbini izzini
mäktäbigä özidän cävçi qoyib
arzân berdi torgä ilgän q zini

400

bâzâr barib âv âylädi közini
astärlikkä alib keldi bözni
men q ymädim astärlikkä bözini
kutärmä sen beväfani sözini

401

tamg näm arqasidä bâzâr yoli
bazârçilär soräydi kimdi toyi
soräsä sorämäsä ağâm toyi
ağamgä yäräşädi kiyav toni

402

säbzivândi men äytämän kanini
mäzâri misgär yäsägän camini
mäzâri misgär yäsäsä cämmini
sen biläsän q mät vü ärzânini

403

buhârâni qoyläri durdânä qoy
lälä qalpağti alib başıngä qoy
lälä qalpağ qaqmäciliklik özi
atginäñdän hat yazib aldimgä qoy

404

men tağamgä tahti rävvân tuzätäy
hat pitib qalämdä Säbzbân äytäy
misâfir bolib yürgän ağacânim
yakkä diyb yälg zgä hämrâ uzätäy

405

särgayibmän särvi däraht bärgidäy
qayliribmän aşpiçağdi dämidäy
eşitibmän sevär yârim kelädi diyb
açilibmän gülilälä bärgidäy

406

yängacân yänggä cämâlini köräy
ağamgä tikkän rumâliñiz köräy
ağamgä tikkän rumâliz bolmäsä
boğça açiñ tillâ sâziñiz köräy

407

yazicân açğan yüräğindi köräy
täbiblärdän därđingä dävâ soräy
täbib äytsä yüräk qani dârisi
hancär alib yükkinämdi yaräsi

408

yazicânim men seni haläñ boläy
sâhar çağ açilgän läläñ boläy
sâhâr turib sen meni halä disän
sädqayi halädigän tilin boläy

409

çärhginäm şäldir şıķ rdağ örgiläy
 atäniz bizgä qarındaş örgiläy
 atänizgä pul birsäm almäydilär
 atäniz özi kızıl baş örgiläy

410

çärhgnäm şäldirşıķ rdağ örgiläy
 atäniz bizgä qarındaş örgiläy
 atänizdän ķ zini tiläbidik
 atäniz közläridä yaş örgiläy

411

çârşäbäni çâşigä men örgiläy
 yipäk sällä başigä men örgiläy
 barib kelgän barmi yârim yanigä
 sevâr yârim çâşigä men örgiläy

412

kâbuldi yolu yitibti örgiläy
 ustigä giyâ bitibti örgiläy
 aydä y ldä keläyatgän sevâr yârim
 kelişini unitibti örgiläy

413

tam ustidä turgäniñdän äylänäy
 güli қақа külgäniñdän äylänäy
 güli қақа bağçälärdi meyväsi
 ħ mçädäy mirgay biliñdän äylänäy

414

ç lmdi çakkän yârimdän äylänäy
 tämaki tukkän yârimdän äylänäy
 şähärdi ortäsüdän dukân tutib
 sältänät ķorgän yârimdän örgiläy

415

aķçä ketsän soragbäniñ men boläy
 şärab içsän kasädänig men boläy
 kündiz yoldä hämräniñ boläy
 keçä yatsän mihribäniñ men boläy

416

yâr yâr özim mäkariñ boläy
 baķķıñdä bärgi şäftaliñ boläy
 keçälär ķoyniñ tolib yâriñ boläy
 kündizidä èâşıķ zâriñ boläy

417

yârginämdi yâr dimäy nimä ķ läy
 ķol açib täñgä tiläydi ne ķ läy
 bir täñgä ikki täñädir sädaķa
 rumalim uydä ķalibti ne ķ läy

418

tamigä ķoygän baläri etmäydi
 yüräkdän köynik alämlär ķıkmäydi
 keçälär ķayg alämdän nälidim
 meni näläm u yigitgä etmäydi

419

ağacânım mafâdân nan uzätti
 yâri uçin tahti râvân tuzätti
 hoda bergân bâbâ dihğan malidân
 sevâr yârigâ sävğalâr uzätti

420

uzaqdân häyķ rsäm sesim etmäydi
 özi bir yanimgâ kilib ketmäydi
 zäyränib ikki közim yolidädir
 ķayrilib ħalimdi sorâb ötmäydi

421

kätâ tağdi täyidân köç keledi
 sevgân yârim sällänib hoş keledi
 sevgänidân äyrimlaķ yâman ekân
 közidân mildir mildir yaķ keledi

422

ây atacân ķ smätim ķ rķdâm aŗti
 ây anacân taķdirim tağdân aŗti
 ögäylik ķ lman meñâ ây ağacân
 yüräğim zärdâb alib tolib taŗti

423

äytgänedik äytib bermäydi ķiŗi
 biravdi ķurbâni bolmäydi ķiŗi
 äyt digändâ äytib bersâ râzini
 yaŗŗi yâman bilib alsâ râzini

424

çaķ b eysän bir bâdâmdi mağzini
 bir nârsâ menin açârsân ağzini
 eyeyir bolsän badâm cändi mağzini
 yigit bolsän kötâr ķ zdi nâzini

425

al digändâ alib ķoymâsmi ķiŗi
 yaŗŗini ķurbâni bolmäsmi ķiŗi
 yaŗŗini ağzi çini piyâlädây
 özi açilğân ķ zil güllâlädây

426

köçädân ötib barâdi bir ķiŗi
 kisâsidân tukilâdi ķiŗmiŗi
 ķiŗmiŗidân tiriŗib barivrâm
 cänidân borĥ urâdi u ķiŗmiŗi

427

köçädân ötgäninändi men körây
 kâk liğgâ târmâ târ yipâk bolây
 aķ saķal bolsän ädäbiğdi berây
 besaķal bolsän ķ zginâmdi berây

428

ķ zginâni uç ķamiŗdân boyi bar
 yânggâ çķķkan nâv trâkdân boyi bar
 yânggâ çķķkan nâvnihaldân dânasi
 yâridân begânâ ķ lman anâsi

429

k zginä bit gä asädi bozini
 mäktäbi uçun sözädi yüzini
 mäktäbi öz yolidä öz kâridä
 q̇ zginä alib urädi özini

430

q̇alpağ»̇n q̇ağazmidi q̇ ltilläydi
 ätrafi tillâmidi yltilläy ›
 on sekizgä kiräyabsän habäriñ yoq
 Öiŝq»̇ndä kincä q̇ zim miltilläy ›

431

tüşäkkinäm mällä q̇uyni tirisi
 men sevgänim ikki közdi birisi
 birtäsi apämğä lâ q̇ kätäsi
 meñgä lâ q̇ kätäsüdän birisi

432

men sevgänim ḣ mçäni uçginäsi
 meni yârim yigitlär kiçkinäsi
 uygä kirsä lâçin q̇uçti baläsi
 däŝgä q̇sâ yigitlärdi säräsi

433

kökräyib körinädi kökti başı
 q̇ yilib körinädi yârdi q̇aşı
 on dämi on beŝtämi yârindi yaşı
 miñ tillägä bergisiz q̇alâm q̇aşı

434

därvâzäñiz ustigä bir q̇uş boläy
 dâviŝiñiz eşitib beyhoş boläy
 därvâzädän ötib keliursäñiz
 ağacân kelgäniñizgä hoş boläy

435

uŝä torgän bizdi äyvânemäsmi
 ustidäki yârim dâvrânemäsmi
 äyvândi ustidä yârimdi körib
 tibäräk taş hämä ḣayrânemäsmi

436

almädän altin tärağ ṁ bar meni
 kâbul'cändä bir sorag ṁ bar meni
 kâbul'cändä bir sorag ṁ bir ağam
 bir körmağa intizârim bar meni

437

kâbulgä bargän barmi kelgän barmi
 kâbuldi köçäsdä yürgän barmi
 kâbuldi köçäsdä yürgän bolsä
 meni sevgän yârimdi körgän barmi

438

çöldä kördim çöl burini uyini
 sağ nib sevgän ağamdi boyini
 sağ nib sevgän ağam kelib q̇alär
 sogin alib ŝipiräyin yolini

439

ağaginäm ot örmağdı başlädi
boynigä güldâr rumâldi taşlädi
yanidä qoralây köz yârdi qoyib
nirdäki nangä tävândi taşlädi

440

sevgänim sâyäni basib kelädi
boynigä qalämpur asib kelädi
boynidäki qalämpuri meniki
läbimdäki ikki hâlim seniki

441

yârginäm häydä қоşıңdı men baқay
eşıғıңdä däryâ bolib men aқay
eşıғıңdän däryâ bolib aқmäsäm
köz tigmäsin boynıñä tomâr taқay

442

äy yigit Öäziz başıңdän örgiläy
üsmäğä oħşâr qasıңdän örgiläy
üsmäni bu kün qoysäñ tağnä ketär
qaräsi ketmäs qasıңdän örgiläy

443

zulfginämğä hâlqa mâki örgiläy
ağzim açğ tãmbâki örgiläy
men garib hâlimdi kimğä äytäyin
billisiz sinmädi çâki örgiläy

444

u yigit zârdâligä çirmäşädi
boyigä yipäk rumâl yârâşädi
barib äytiñ u yigit anäsigä
uyigä kelin kelsä unnäşädi

445

äy Hodâcân taliÖim açilğäydi
yergä tiyây disäm anäm qarğaydı
yergä tiyây dimäsäm ömrim ötti
qandây q lây räñi rüyim sârgaydı

446

barib kelâr qol ғ dä kitâbi
qalâm qâğaz minän oni h sâbi
atäm meni kimğä bermaççinyimş
menin yârim oқ b yürğän mäktäbi

447

mäktâbicân çin yüräktän suyädi
keçä kündiz meni uçun köyädi
agâr etsä morâdigä şu künlär
köygän bağri güldäy sudän toyädi

448

gozä tirib sârvi boyim bukildi
eşik arä ikki közim tikildi
eşikdän kelğäñgä attäm bermäy
cavçilärdi âvrüyü tukildi

449

alvân köyläk kiydim hâlîm bilmâdi
 kâsâl boldim bir kelib sorâmâdi
 kâsâl boldim bir kelib sorâmâsâ
 heç kişi atâ anâmdây bolmâdi

450

uy şipiriñ uygâ mihmân kelâdi
 mihmân emâs mihrîbânim kelâdi
 mihmân emâs mihrîbânim ağacân
 çärçäb harib uzaq yoldân kelâdi

451

kolimdäki yüzîgim k länipti
 kâbulgâ ketgân ağam uylänipti
 kâbulgâ ketgân ağam uylänsälär
 uydäki yängäginäm hoylänipti

452

çorsin atâm çoritib çoydi meni
 hâm sulitib hâm muritib çoydi meni
 sil k lib tändä cânim yidirätib
 gamgâ urib çiritib çoydi meni

453

yoçaridân kelâmân yâ häydäri
 çolimdä çoşşâ dukänd länjari
 eşigimdi öndiriñ häzrät häli
 bibi fâtmâ bibi zührâm çollari

454

birginä k z atädân atim päri
 çolimdä çoşşâ dokändi länjari
 yirtädân aqşamgäçâ cân birämân
 toq gänim kündä hâm ikki çari

455

eñimgâ baħmâl köyläk kiyib barây
 ağacânim toyini bilib barây
 ağacânim toyini bilib barsâm
 başimgâ sârpâyini çoyib barây

456

çärhginâm gom gom sesiñdân örgilây
 dokkinim dogdân boyiñdân örgilây
 hâmä hâm ârzu k lârmi dokindi
 mâkicân neçâ boyiñdân örgilây

457

köçädân ötib barâr bâydi k zi
 eytägi çim kâştâli bâydi k zi
 attänjâ kalın berây çuy çuzi
 ağamgâ rumâl tikkin kâlik közi

458

ulitiribmân kättâ tamdi turidâ
 ikki közim kâbul'cândi yolidâ
 öyilsin kâbul'cândi tağı taşi
 körinsin ağaginâm boyi başi

459

hâlâ bizgin qışlağ dän bolâdi
ertâ qaytsä şâmdä etib kelâdi
barib äytiñ yakä yakä qaytmäsin
ati ölsä özi çöldä qalâdi

460

äy yigit särvi boyıñizgä öläy
söyläğän yahşi söziñizgä öläy
tiñ yigitlär içidä särdâri siz
men özim fiql vü hoyıñizgä öläy

461

çâr boläk çârbâğ ni bir yälâsi
uni meñgä tiñ köribti hâlâsi
atâsini sesi şqmäydidi
yolini tusib toribti anâsi

462

âlâçâpân yoli uzaq yol ekân
ikki yağ kättä ketgän çöl ekân
kelib ketär minib şksä atini
körib ketär qamini ilatini

463

uy boşättiñ uygä mihmân kelâdi
mihmân emäs mihrübânim kelâdi
mihmân emäs mihrübânim bir yârim
yüräkdän suğritmä cânim kelâdi

464

taqqa şğdim tağ badâmdi tircäni
häyil qlidim aq yüzini körgäni
aq yüzini kördim yigit aççğlä
omidim bar sen vü men oltirgäni

465

tam ustigä kim tukibti gozäni
tutäylikmi tutmäylikmi ruzäni
bersälär aqamgä u şahzâdäni
nân yimäy nâhâr tutäylik ruzäni

466

aqaginâmdän kelär güldi esi
baläläri ikki közim birisi
balälärini birini kâm körsäm
ayrilib aqsin ikki közim birisi

467

aşşığı attım bokib tordi tâhäsi
rumâl tikdim miñ altindi bähâsi
meni agär öz hoşimgä qoysälär
meni özim mäktäbini f dâsi

468

taqqa şqtim tağ ustidä lâlämi
ketäydisäm Zibâ häm qalämi
meni minän qoşilib ketäy disä
hodâ bilsin ilattin uyaläsi

469

köçä hä köç bolädi anäcânim meni
 zulfim piç bolädi anäcânim meni
 hämä q̄ zdi äyiralib ketti anä
 meñgä gic boldi anä cânim meni

470

mäktäbicân meñgä äytär sözini
 q̄oräläygä oḥşätäymän sözini
 mäktäbini atini soräydilär
 atin äytsäm örindirlär özini

471

apäsiggä töq̄ b berdim bozini
 kimgä äytär barib şirin sözini
 yetti y l boldi aḡamdi ketgäni
 yetti y ldä bir körmädim yüzini

472

ikki däraht bir biriggä baqadi
 ortäsiddä q̄ zginä kir yayädi
 yaḥşini bergän puli däsmâyädi
 yämañgä q̄ lgän h̄ dmätinüz zâyädi

473

ikki däraht bir biriggä baqadi
 ortäsiddän âbi zämzäm aq̄adi
 ortäsiddän âbi zämzäm aqsä häm
 alav bolib meni cânim yaq̄adi

474

köçämizdän kâvrân başı ötädi
 sorib köräy kâvrân nergä ketädi
 hat aḡar bersäm bu kâvrân başiggä
 alib barib mäktäbigä berädi

475

divâlidän boylädim kördim uni
 kâkil astiddä □äcâb gülzârini
 kâkiliggä yäräşgän tılâ täräḡ
 özi undä körmädim didârini

476

mäktäbicân rumâligä ay boläy
 çilim çäksä çilimiggä nây boläy
 mäktäbicân şähärlärdä bolsälär
 q̄ollärigä men piymä rumâl boläy

477

okâcân özim säriñdän örgiläy
 men seni tâci säriñdän örgiläy
 q̄oşä kâkildi h̄ yâliñgä alib
 apä digän tilläriñdän örgiläy

478

aḡam ketti közdän nurim ketmädi
 q̄oşilib ketmaq̄qa q̄olim yitmädi
 tañḡ şämâlidän h̄âlüm äytsämmäkän
 başq̄qa birtä h̄ävâlimdi äytmädi

479

köçädän ötib barädi özläri
 oynäşib şohlik ƣ lädi közläri
 ğvidim adäbläri beräy deb
 tanidim ağaginämdi özläri

480

çindäläb ƣƣƣƣan çinârginäñ ƣani
 Óişƣ minän toƣƣƣan anämdi mihri ƣani
 Óişƣ minän toƣƣƣan anämdi mihri yoƣ
 â h r häm ğam hânäğä saldi mäni

481

taƣƣƣa ƣƣƣƣtim tağ bädâmdi tirğäni
 h yâl ƣ ldim yüzginäñdi körgäni
 ay emäsmän eşigindän tuşğäni
 suv emäsmän eşigindän aƣƣƣani

482

tam ustigä kim ƣoyibti aççäni
 ƣ zginä cân, hoşlämäydi bəcəni
 ƣ zginä cân hoşlämäsä bəcəni
 tağlärdän tapib keliñ gül h mçäni

483

taƣƣƣa ƣƣƣƣtim ƣ zläz gülü tirğäni
 h yâl ƣ ldim ay yüzindä körgäni
 ay yüzingä âşinâ ƣ lmädiñ meni
 sevgäninäm hâƣƣƣa tapşirdim seni

484

ağacânim därahtğä elmäşädi
 k nâviz köyläkeştan yäräşädi
 ƣ nâviz köyläkeştan bəştä ƣ läy
 ohläyin disäñ tizim täkiyâ ƣ läy

485

säbzivândi âz etäyin sâz eytäy
 yârim kelsä sârändâzim sâz etäy
 yârim salgän şâh supäğä suv sipäy
 yârim kiygän yipäk toñğä gül tikäy

486

aƣ yüzingä ƣarâ zulfıñ tuşıbtı
 sâyäsidadä ƣ zil almä pişıbtı
 bâzâr eltiñiz bâhâsini kop etinğ
 haridârini uñğä işi tuşıbtı

487

ay ƣ bti aldidä ulkâri yoƣ
 ağaginäm aldidä nökäri yoƣ
 yetti yuldiz bir ƣ lib nökar ƣ läy
 özginämdi aldigä nökar ƣ läy

488

aynädän altın täräg m bar mäni
 kâbul'cändä bir sorag m bar mäni
 kâbul'cändä bir sorag m bir yârim
 bir köräy deb intizârim bar mäni

489

uyginän aldida oçaq yârginäm
 kuyginän eymäydi puçaq yârginäm
 çaq b bersäm iyedi yänğağ mağzini
 yigit bolsä kötârsin q z nâzini

490

hämsâyämdi bir q zi bar lâcini
 almäni täyida tärär saçini
 h yâlim äytädi alib çaq şuni
 ustigä Öâli cävâhir saç şuni

491

men yârimgä tahti rävân yibärây
 hat pitib atini pinhân yibärây
 tomägän toqız şışâni toldirib
 dârdginänğä dâri dârmân yibärây

492

mullâhcân mullâh başıñdän äylänây
 üsmä koygän dâl başıñdän äylänây
 dâl çaşıñdän üsmäsi yüsä ketär
 läb □ağq märcân tişıñdän äylänây

493

yaşı yämandiyb sorämâykän ölim
 qarimi yaşmi qarämâykän ölim
 atimdi aldi ölim yaşligimdä
 kimi qaldidiyib sorämâykän ölim

494

dugänälär men häm bir vaqt gül edim
 bâğ içida säyrägän bulbuldim
 ötti ömrim atä anäm qolidän
 bolmäsä häm nârdim häm gül edim

495

gozä tirib särvi boyim bukildi
 eşik arä ikki közim tikildi
 eşiktän kelgänğä atäm bermädi
 cavçılardı âbirüyi tukildi

496

qarä saçim sudrätib qoydi atäm
 cân vü tänim pidrätib qoydi atäm
 ikki közimdi eşikkä tiktirib
 opkä bağrim edrätib qoydi atäm

497

q zginämän q zil kiyim kiyämän
 q zil qarşim tört uçini çiyämän
 agär bolsä ştiyârim özimdä
 kâbul ketgän mäktäbigä tiyämän

498

qamçisini dästäsigä gül bolây
 kâlasigä qadalgän sunbul bolây
 mäktäbini özi ekkän bâğ dä
 sâhrlärdä säyrägän bulbul bolây

499

suv sipip qoygän supäñdän örgiläy
kölgtä tikkän gäpägdän örgiläy
atämğä äytgän gäpiñgä □ädqamän
atäm minän urişsäñiz men arqamän

500

çopandâz bergän sâlâmiñgä sâlâm
sözlägän şirin kâlamiñgä sâlâm
eşitim şâh tahtigä öltiribsän
at minib algän moqamiñgä sâlâm

501

bäçä özi heç yigitdän kämi yoq
hoyi hoyim boy boyyimğä coruq
mâmâ cân atâ anämğä bildirip
cavçisi kelgändä qoybermäñ qoruq

502

taqqä şıqtım tağ bädâmıdi tirgäni
tağ ustidä sevgänimdi körgäni
közlärim qamişti yâridi körmädım
tağdä taş boldi hodâni bergäni

503

taqqä şıqdim taşdän tillâ tapgäni
tağ ustidän yârgä bädâm atgäni
tağ ustidä yârginäm yatgän ekän
yüräk keräk titikläb oygatgäni

504

yoldä qaldı ikki miltir közginäm
häyq rsäm heç yergä barmäs sözginäm
ogäydi qarıtıb qoydı atäm
särgayib qaldı q zärgän yüzginäm

505

yârginäm bärmağ dä tillâ yüzziq
yahşi yäman gäpürmäñ kävni nâzik
qolidäki yüzziği beköz ekän
anäsini sözläri be.tuz ekän

506

u yigitdän cavçi kelibti anä
atämıdi a şıg kelibti anä
aytiñ atäm cavçıgä qaş çitmäsın
qari kelib cavçi torib ketmäsın

507

nâlâ q lsäk taşni tişgäy anäcân
bir muşım yüz başni tişgäy anäcân
atâ cânım bağrı kop qa şıg ekän
âh ursäm qoyaşti tişgäy anäcân

508

uydä kop ultirsä q z soräydilär
atigä här gäpti kop coräydilär
barib äytiñ atäm közin suzmäsın
ortämizdä bağlı ipdi uzmäsın

509

kingä äytäy □ärzi hâlim sözginäm
yetti qat çimmiş bolibti yüzginäm
mäktäbicândi sever yârgä qaräb
maggläyigä pitib qaldi közginäm

510

ultiribdim közdän yaşımdı tukib
almä atti tordim örnimdän bokib
qandäy q läy men ötib baralmäymän
ultiribti tipir çigini yutib

511

ultirudim qarä saçımdı täräb
âlmä tirib bağ içini aräläb
bağ içidä yürgänimdi köriväkän
bolib ötti divällärdän maräläb

512

mäktäbicân keti kabilgä qaräb
gärdänigä gärdän piçini üräb
hoda yâriñ digändä qol kötärib
közidän yaş aq b ketti midiräb

513

ultirudim uyimdä qalin çitib
qolimdä âltin piçağ mdi tutib
qari çalgä atäginänj sati deb
çatlänib qari kämpir keldi yitib

514

mäktäbicândi badamli bağ bar
bağ ni q bläsidä quş tağ bar
özini sevgän yâriñi hâlalmäy
yürägidä k zil güldäy dağ bar

115

säbzvanım säylänib qıti yinä
mäktäbicân şäylänib qıti yinä
mäktäbicân şäynälib ketär bosä
közimdän yaş aynälib qıti yinä

516

mäktäbicândi şäkärdäy sözi bar
q p q zil âlmägä oñşaş yüzi bar
qadi boyi qaşı közi kelişgän
ğ ldirägän miltir miltir közi bar

517

divaldi näryaq dä bir kişi bar
barib soränj uni kingä işi bar
ötib kelib sevinçi biräydisä
ogäy atä anämdän qorqışı bar

518

duganälär men häm bir vaqt gül edim
bağ içidä säyrägän bubul edim
ötti ömrüm ogäy anä qolidän
bolmäsä häm när edim häm gül edim

519

yoldä qaldi ikki mitir közginäm
 häyq r heç yergä etmäz sözginäm
 qoritib qoydi meni uydä atäm
 särgayib qaldi q zärgän yüzginäm

520

kingä aytäy härzu hâlimu sözginäm
 qayğ gä qaldim urälib özginäm
 özim sevgän yigitgä közim tutib
 mänğläyimgä bitib qaldi köziginäm

521

ây atacân q rqa baribti başim
 â ğ bolib aqti közimdän yaşim
 eyndi häm yolğä qarab ultiräymi
 qsmätimdä yoqmi meni yoldaşim

522

qandäy q läy ustingä päyrä atäm
 â ğ tiyz qaridän daryâ atäm
 yürägimdä barini aytäydisäm
 sözläri şhdäy bolib cirä atäm

523

mäktäbicân öziñ meni yoldaşim
 daryâ bolib aqti közimdän yaşim
 bu rähmsiz ögäy atä qolidän
 tämağ mdän ötmäydi q lgän âşim

524

özim uñgä at qoyib yoldaş didim
 boyini körib usekkiz yaş didim
 ömrimdä sevgäninäm bir şu bosin
 atä anäñ bizgä qarındaş didim

525

âşig attim bokib turdi âlçisi
 men sevgänim bir ilätti içlisi
 sevgäniñ şu künlärdä kelädi deb
 on elikdän körib birdi falçisi

526

atäm meni kingä bermaqçiyimiş
 şu künlärdä toyim q lmaqçimiş
 u qari çalgä öldir häm timäymän
 ustingä bu gam kämyidi kiymäymän

527

qari çaldi yer deb tutsäm ne morad
 u ölsä men bivä qalsäm ne morad
 undän körä taqa ötsäm yaşşıraç
 u minän men tila taqsäm yaşşıraç

528

âçig etmaqqa tilim yoq anacân
 işaräni bilmäs atäm anacân
 siz öziñiz bildiriñ cân atämdi
 men aysäm gäpimdi q lmäs anacân

529

atâcânim yigit ötgän yoqmikän
 Óâşıklik dârdini çekkän yoqmikän
 meni dârdim Óâşıklik bimädilär
 yigit ağam gâpini ı İmâydilär

530

almâ atsâm barib tuşsâ ıaşigâ
 niyâtim bar ultirsâm yanbaşigâ
 agâr bolsâ u yigitti rizasi
 dâvlât ıuşı bolib ıonsâm başigâ

531

mâktâbini fihli oşşâr özimgâ
 şu uçun yahşi körinâr közimgâ
 agâr etsâm Óârzi dilimdi bâyan
 gârdân eyib ıolaşsalâr sözimgâ

532

mâktâbicân okâmdi häyı râdi
 bağ arälâb menğâ güllâr tirâdi
 okâcânimdi yobarây disâm
 ıorib ölsin bağ ban ıaytarâdi

533

ğozâ tirib bârna boyim bokilâdi
 eşig arâ ikki közim tikildi
 eşigdân kelğänğâ atâm birmâdi
 cavçılârdi âb.rüyi tukilâdi

534

hayrat ı İsam talâÖim âçilğâydi
 uñğâ tiyây disâm anâm ıarğadi
 ıari çalgâ meni tingim kelmâydi
 ıandây ı lây rânı rüyim sârgaydi

535

ögây atâm ıoritib ıoydi meni
 sülitib hâm muritib ıoydi meni
 ıalinimdân bay bolmağ niyâti bar
 ğamğâ urib çiritib ıoydi meni

536

ıolginâmdân tuşib ketti eligim
 mâktâbicân öziñ meni tilâgim
 mâktâbicân señğâ men tiyâr bosâm
 ıoş bilârzik körirmâkân biligim

537

mâktâbini kol ıđ dâ kitâbi
 ıağaz kalâm menin uni Ĥisabi
 atâm meni heç kimgâ birâlmâydi
 meni yârim oğ b yürgän mâktâbi

538

mâktâbicân çin yürâktân sevâdi
 keçâ kündiz meni uçun köyâdi
 agâr etsâ moradigâ şu künlâr
 köyğân bağri suvdây güldân toyâdi

539

atäsi avam bolädi yigitti
 anäsi haläm bolädi yigitti
 biganädä tutgänim yoq atacân
 nazä q lmänj meni ninän yigitti

540

mäktäbicândi özimgä yâr q läy
 dombiräsigä saçımdän tar q läy
 q smät bolib ikävimiz bir qoşilsäk
 hastä bolgän kävnini bâhar q läy

541

ây barädi q blä qarâb batgäni
 öz örnigä âftabni uygatgäni
 âftab qşä alämlärim kop bolär
 mil q m yoq kükräyimdän atgäni

542

hämädän âldindä çaptim tağacân
 ahtärib svgnimdi taptim ağacân
 atä anäm anäm a q dän endiriq
 şu yigitgä toy q lärgä ködiriç

543

men ölsäm siz hazä q lmänj anacân
 ilatgä âvazä q lmänj anacân
 kelib ketsä mäktäbicân eşiktän
 yüräginini nazä q lmänj anä cân

544

ikki y l âldin körudim boyini
 bir körgändik bilib âldim hoyini
 fihli hoyi qadi boyi munasib
 dugänälär arttiç meñgä toyini

545

ay hodacân rähmiç kelermi seni
 qalmädi cânimdi taqati täni
 atäm anäm çalgä satmaqçımıç
 yigitgä tiyây disäm sukär meni

546

anä şundây qaldı qalin qalgäni
 esiz keti ikki qolim talgäni
 çalgä satây deb atäj keldi kämpir
 men qarä bahttän sevinçi âlgäni

547

ultiriudim men egirib piläni
 tibäräk taşimgä tukib tılanı
 keldi atäm qari çalgä sattim deb
 uyi köysin niħka q lgän mullahni

548

atiç viçgir menidây bolgin...
 mendây güldi süldirdiç sülgin...
 sendä häm baqli togin açılmädi...
 qari bolsän q nälil ölgin...

549

cavçi bolib kelgänlär häm qorisin
menä qalin aytgänlär häm qorisin
qari çalgä âlib biträylik digän
meni atim tutgänlär häm qorisin

550

öz ustimdä özimdä yoq färmanim
bu dârdimgä tapilmäydi dârmânim
yigitti qoyib qarigä berdilär
yürägimdä togin qaldi armanim

551

men qarä bahtti çalgä qoşti atäm
upkä baqrim s'h âlib tişti atäm
qarsginäm için yigit deb tutudim
qarsim için çal uçun işti atäm

552

atäm qorsin kâri çalgä sattilär
kisäk q lib pälaqmañgä attilär
meni satib âltin komiştgä batib
puldar bolib kop dunyâgä battilär

553

ögäydi ölsin atäm äymädi
q zginäm deb qaysi bir vaqt sevmädi
qari çalgä berdi qolim qañg rib
bu hâlimgä yüräkläri köymädi

554

ultiudim qarä saçimdi täräb
ikki közim intzar yolgä qaräb
q smätimgä qari çaldi bitväkän
taläÖim qorsin meni bahtim harab

555

öz qolimdän emäs bu kün körgänim
atim yâmanlik emäs ultirgänim
hämäsi atämdi puli dostlikdän
bu künlärdi körgänim, yügirgänim

556

ultirvidim qarä saçimdi tablâb
qarzdar keldi qarzin soragläb
atäm maldi qarzgä birgisi kemäy
meni birdi qarzigä hisablâb

557

avaldä häm otiz yaştgä kirividim
körärsiz kop künlärdi häm körvidim
ikki muştläb baş başimgä urämän
yetmiş yaştär çaldän nemä körämän

558

mäktäbicân şu künlärdä kelärsän
bu dârdimgä öziñ dârmân bolärsän
öziñdän başqa Öärzim eşitmäydi
öziñ kelib zalimlärdi uräsän

559

sevgäninäm şu künlär kelärmäkän
meni yârim qaydâ diyib sorärmäkän
zordän nikâh q lgän bu mullahlârdi
ikki muştlâb âgzigä urärmäkän

560

timädi dârdimgä härkarim meni
mullahlârdän âlgän tomarim meni
cadûgärgä cadû qlidsämmäkän
bolmädi heç kim mädädkarim meni

561

nemä boldi uçti başımdän hoşım
keldi ötgän keçäsi körgän tişim
talâØim qorsin meni bahtim yatgän
qari çalgä qonuväkän uçgän quşım

562

çibirlik edi meni dostım yârim
hunär edi meni dâvlätim barım
çibir q z deb qalini kop äytilär
ayağ mgä kişän boldi honärim

563

çibirliğim bähiginämdi kötärdi
käşki homämllik etäğim kötärdi
q zim çibir deb bähim bäländ qoyıb
qânçi bolib q zil qanim qotärdi

564

aväl qaş çibir bolmäy ketäyidim
yälgoz ayağ botäsin tutäyidim
mundäy bolib qarä baht bolgänimdän
yergä tiymäy dunyadän ötäyidim

565

atäm qorsin yüzzimgä bir külmädi
yüz äytgänimdän birini qlmädi
endi qaysi taşgä uräy başımdı
bu künlärdän kün körgänim bolmädi

566

duganälär fikriñiz ävuşmäsin
meñgä tuşgän kün sizlärgä tuşmäsin
on sekiz yaşirdi tiliñ hodadän
bahtiñizni qari çalgä qoşmäsin

567

bäşqa qlär gam gülini tirmäsin
bihiştä qalib dozañgä kirmäsin
meñgä tuşgän kün özım minän ötsin
endikilər bu künlärdi körmäsin

568

qazigä baräydisäm qarämäydi
seni dârdiñ nemä deb sorämäydi
qazi menin padişahni kötärsin
menidäy qariblârdi gamdän qotärsin

569

kündä qudqqa bir qarab otaman
yuzginamga qara parda tutaman
tilimdi agar kisib alsalar ham
agzimga kelgan gapimdi aytaman

570

oyganiqlar duganalär torinlar
tiz tizlikta bir beriniz koinlar
sarim q lib torsanizlar bolmaydi
atalar analargä bildirinlar

571

zum atalar q zginam deb baqaykan
boyniga turli mincagdi taqaykan
burdaq day baq b baq b ah rda
pul uqun ocaqqa salib yaqaykan

572

yoqaridan kelaman pista cax b
kuy menin quzini maysaga baq b
u yuribti is x ga oranib
tasbaqani boyniga popak tax b

573

oq magandan oq b yurgan yahsi
alaca bozdi toq b yurgan yahsi
qari calga tiyib hatin bolginca
q z ati bar uydä ultirgan yahsi

574

qorsin atam qari calga sattilar
qalindi neqa yil eyib yattilar
qariçal ham oldi uni kordilar
qaytadan toqqiz yasharga berdilar

574

oylan tapin nikbahtlikdi molini
ezzinanlar endi gamdi kolini
bandilik kashisini uzmag da
(hsass) akangiz korsatsin yolini

575

duganalär kelin qalin citayapmiz
ay kondirib mori naqsa bitayapmiz
qalin toq b qalindi sifatida
yahsi yahsi sabzivanlar aytayapmiz

576

q zginalar q z maktabga oq ydi
pishin kelib q zil qalin toq ydi
qalin toq b tandä cani harisa
qalam alib kitabcaga noq di

577

qalin citim ay arasi mamişi
qara kollay koydi yuni erishi
qalin citgan picag m noqra baldag
uq kong rag tarağ mdä şildirag

578

qalın çittim qolimdä tıla taraq
dästäsidadä törtä noqrä qonğraq
qalıñgä ursäm taraq m cävdirir
taraq başıgä qonğraq şaldırağ

579

bir tahtä qalıñçämiz şu kün bitti
qalıñçämiz kisilib bazar ketti
ağaginäm qalindi satär bolib
bazardi ortäsidadän älib ketti

580

ây batibti körinädi yüldizlär
yigilişib qalın toq di qzlär
toq yursäk qalın bizgä nan birär
şu uçun häm küñil qoygändñiz bizlär

581

biz özimiz DävlätâbatÖti q zi
qalindäki kıştämiz torguy izi
çibirlärdi tanidisä här kişi
qalınımız naqşası körsin közi

582

qalın toq r Dävlätâbat qzläri
âlmä disämmi anardäy yüzläri
keçalär däşkä g b oynasälär
körgän aytär äsmandi yüldizläri

583

bir kündä ikki kiyiz bilklädim
mağfirätcândän moradim tilädim
mağfirätcândän moradim bermäsä
busağadä yetti keça yiglädim

584

ğamgä qarilgändilär küldirdilär
häyat özi nimädi bildirdilär
qanat bağläb uçaylık quş bolib
vätänğä yaşsi tüzim keltirdilär

585

şu künlär bir äz yüzzimiz q zärdi
säb sä g çihräginämiz tazärdi
bolib torsä şu erkinlik vätändä
körmäsäk keräk sitämdi äzärdi

586

bizlärä qara baht häm kün köräykän
bağ aräläb älmä tirib yüräykän
qafästi sindirib qқан menidäy
uçub qonib külib yüräykän

587

bir qalvidi quy örnigä süymağ
qaurib qaurdağ dän toymağ
mäktäbilär erkinlik keltiemäsä
ya qgedi ikki közim uymağ

588

bäyrağ boläy hîzbilär qoligä
 rähmi keldi köz yaşımdı köligä
 sevgänimgä berdilär öz hoşimgä
 qurban bolsäm âz ulärdi yoligä

589

dugänälär köydirin gam uyini
 endi köräy sevgänimdi boyini
 anacân mäktäbgä barib aytiñ
 dävramiz keldi yübarsin toyini

590

bağläsin yâr tigib birgän potämdi
 közigä sürtsin çärh u dog tutämdi
 uç âpämdi qari çalgä satvidi
 hoş bolämän satsä ögäy atämdi

591

säbzivan aytib qalinim toq män
 qaläm âlib kitâbçägä noq män
 kurs açıldı köçädä dugänälär
 kursgä barib endi kitâb oq män

592

häskärimiz qolidä yärağ bolsin
 dihqanimiz qolidä orağ bolsin
 endi qodrät yaş yigitlär qolidä
 qoç yigitlär hîzbi menin sağ bolsin

593

ögäy atäm keçalär yatlämäydi
 bilibtiki q zini satälmäydi
 hîzbilär tuti atämdi qolini
 kisäk q lib qolaqlab atälmäydi

594

särändazim silänib qıti bu kün
 sərbaz yârim şayläñib qıti bukün
 vätändän difa q lar niyäti bar
 Sañ cânÓdän aylänib qıti bukün

595

Sarbazyârimmäymänädänqaytäyaptılär
 kiç qurundä sañ cânÓdän öttilär
 vätändi duşmânini urmağ uçun
 potä bağläb yärağ âlib kettilär

596

dugänälär uçib yürgän qazim bar
 cäbädä şayda yigit sərbazim bar
 duşmânlärdi yoqatib qaytib kelsä
 bu dunyagä qmâyatgän nazim bar

597

hazan q lmä hodacân bu baharim
 cahbägä keti şu kün sərbaz yârim
 duşmändi yoqatib kelsä sevämän
 şahid bolib kelsä häm if şharim

598

särbaz yârim qomândandi yanidä
yaşı hälä dirişisi cânidä
qaçib kelsä yürigilim yoq meni
kamiyab bolsä qarâmanlär sanidä

599

qomândancân yerdä qalmäs sädañiz
bir yârim bar bolsin sizni fidañiz
bu millätgä siz baş bolib turibsiz
yoldaşñiz bolsin yoldä fidañiz

600

cân cân turäm meñgä kop mihribân siz
särbaz bolıñ bu millätgä qurban siz
şu armandä ölsäñiz siz şähid siz
qoşar q lib kelsäñgiz qahrâman siz

601

dugâñälär endi damullahmizdän
sävaq âlib hica q lib oq ymiz
räsul pälvan häkislärini tilättiñ
ikki mitir qâlinçägä toq miz

602

uriş bolsä vätän ilat bozilär
kättä däraht rişäsüdän uzilär
atişädi ikki tağdi ustidä
ikki taman bir birini qastidä

603

uriş qorsin yüräg bağrimdi izgän
bir men emäs hämä urişdän bizgän
häsän hüsäyin bolib qañgä bişilgän
nimädidi täşqaridäki sizgän

604

vätän âzadligi yaşlärägä täbrük
yol körsätgändi yolçi başlärägä täbrük
erkinlikkä etişti q zginälär
bu erkinlik qalâm qaşlärägä täbrük

605

hizbilärdi ekkän güli tutibti
h mçäsi h mçälärigä etibti
ğariblärdi tilägäni şuyidi
q z oğ llär moradigä etibti

606

ilgäridä cänral dostim qomândan
izidä dirişiliy räsul pälvan
häskärlär töläy töläy qarab torgän
içidä meni yârim häskär rävan

607

sälläsini girdä q lib öräydi
bil bağ ni çilbir q lib böräydi
ilgäridä abdul räşid dostim
kiyiniidä rasul pälvan soräydi

608

räsul pälvan minibti sāmān atti
 âram ƙ ldi u yürtini ilatti
 pälvanlärdi asrägäy sän hodayim
 özbeklärgä âzadlikti âlibti

609

cänral dostim häkislärini körïbmiz
 körmäsäkhämmahtäb mahtäb yürïbmiz
 yigitlärdi boldi sizdi särbaziñiz
 özimi häm bildi bağlab torïbmiz

610

afganistan âzad boldi duganä
 içgän çäyi näbat boldi duganä
 h dmät disäñ mundän ârt k bolämi
 bizlärgä häm rahät boldi duganä

611

endi baştän çadirdi almaƙ keräk
 birginä aƙ yäläñ ƙars salmaƙ keräk
 uzin köylällärni etäğini ƙ rƙ b
 örnigä költä köyläk kiymaƙ keräk

612

holi ƙo ›ƙ âgzimizdä nänimiz
 şukür aman esin tändä cänimiz
 erkinlikdi näsib ƙ ldi bizlärgä
 yaşäsın bu rasul ƙomändanimiz

613

ƙahrämanlärdi potä bağlab şäyländi
 koplär âzad boldi koplär bäyländi
 kötä ömirdä körgilik kop ekän
 çärh fäläk dunya niççä ayländi

614

duganälär ƙolaƙ salıñ sözimgä
 ömrim ötdi bir miñ külfätlär biländ
 heç bir moradimgä etmädim härgiz
 bir lähzä külmädim ulfätlär bilän

615

başimdän ötgäni ƙodirät bariçä
 Öibrät uçun bir bir bäyan ayläyin
 tilimgä aynälgän yüräk nalişi
 yaşirin ƙaldirmäy häyan aylayın

616

on beş yaşimdäyidim bir sähär çag›
 köz âlib däryâ boyigä bardim
 çirayli bir yigit ƙolidä kitâbi
 zävƙ säfa birlän oƙ rkän kördim

617

yigit meni körgiç ƙoldän kitâbi
 tap etib tuşti yergä açildi
 kitâb aräsidadän bir ƙânçä kağaz
 hävagä uçdi u yergä saçildi

618

yigit tiz yinkäyib kağazni tirib
şirin âvaz bilän oqıb başlädi
meni başımdä bir niçä çim ›ğ
□äyran bolib yerni çöqıb başlädi

619

şu vaqtdä zävqı tuştı başımgä
aqlı hoşim ketib tilbälär boldim
qañçä qa ›ğ ekän Öâşıklik dardı
köydim, örtändim, gül kâbi süldim

620

bir kün cavçı keldi uşä yigitdän
atäm qorğ r qalini kop aytilär
u yigit tapalmäy munçä qalini
nâçâr bolib bu häzimdän qaytilär

621

bu gäpni eşitib yürägim yanib
häv ›q›b ›q ldim özimdän kettim
nan eymäy suv içmäy közimni açmäy
şu yatışdä tormäy on beş kün yatdim

622

yürägim dârdigä taqat q lalmäy
bir niçä qaşd etdim uydän ketäy deb
här kimsälär nimä disä disin deb
ikki qoläb etägidän tutäy deb

623

yüzmiñ äfsuslärgä q sä nalimädim
qollärimgä baqli sitäm zänciri
bilmädim ne uçun atälär zalim
yâki şundäymukän q zläär taqdiri

624

yigitlärdän cavçı keldi birmädi
ğarib, puli yoq deb qo ›ğar atäm
yetmiş yaşâr çalibgä satdi pul uçun
men tukib köz yaşım qordim matäm

625

açilgän gül edim atäm uyidä
bâhâr säbasini körmäyin süldim
zalim atäm berdilär qari çalgä
körinişdä täbrik aslidä öldim

626

dunyadä kopyidi ârzu häväsım
künlimdä yaq mli yârgä tiyay deb
külişib oynäşib gamsiz qaygosiz
bir miñ väfa birlän yârni sevsäm deb

627

göri köygir atä, qo ›ğ r anäm
kop pul âlib qari çalgä satdilär
on beş yilläb baqqän häziz q zini
duşmân bolib mil ›ğ âlib atdilär

628

yergä hoşläb tiymağ uyatemiş diyb
nemä bolsä tağdır diyb utirdim
keçälär zar ığläb kündiz ğan yutib
yälğandän täbäsum läbgä keltirdim

629

bu zalim atälär nadan anälär
burdağ дәy ғ zläriñi bağarkän
on, yigirmä yiläb bağan ғ zini
dunya uçun bir ғаşabgä satärkän

630

nemä bolsä tuştım bir ғari çalgä
sağğalı sirpägän äğzi açılğän
äğzi tolä nasdän tişi қаққарä
äğzidäki nasi häryan saçılğän

631

çilimi tağçädä tänbaku tördä
қoyğän yerin bilmäy häryan istärir
piyalä қolidä çaynäk қoynidä
қaydä қaldi piyalä deb ғ stänär

632

keçäm ғ yämätdir künduzim dozağ
duganälär şum atämni қolidän
härgiz köralmädim bir lähzä rahät
ketmäñ sizlär ketğän ғ zläriñ elizdän

633

men kördim zillätñi kişi körmäsin
duganälär ädämizad baläsi

äh u zärim ığdi äsmağgä etti

қmäsin heç kişin äh vü naläsi

634

kop häsrätlär ömrim köydi ortändim
bändilik zäncirin uzsäm keräkäk
älmağ uçun erkinligim қolimgä
ğarafatım қаóläsin bozsäm keräkän

635

ғ zläriñ sizdä endi hoşyâr bolıñlär
uyat u şum deb emisim uturdım
endi cim uturgän ħar u zâr bollär
bändilik şärmini yüzgä keltirmäñ

636

ğärni disä disin duşmänlär beş kün
ğädät äliñ undän kiyin onutır
bir ömir köygändän nâ tiñ қolidän
bir tiñ bilän bolıñ tiz ötir

637

duganälär mendän sizgä näşihät
ölim yağşıraqdır bir sevmäs yârdän
yâ sevib yâr ғ liñ yâ қurban bolıñ
sevmäs yâr yämändir dozağdän nârdän

638

erkin yürüş uçun sevär yâr uçun
körös âlib barin qurbanlik birin
egä bolış uçun yahşi häyatgä
birläşin q zlar öltiş qurin

639

u uydäki işq yârini bolmäsä
mal u dunya härgiz rahät ketirmäs
muhäbät çirağ yansä här uydä
u uydä heç qayğ äslä ultirmäs

640

atäm aytär q zim seni satämän
pul kop âlib yat yillärgä satämän
cänim atäm yaşligimdän köydirmän
qalin tuq b sini baq b yatämän

641

atäm aytär meni künim ötmäydi
sätmäsam meni künim ötmäydi
sätmäsam seni işim bitmäydi
seni satib arpä boğdäy âlämän
nanimiz yoq yil ah rgä etämän

642

açlıkdän ölmäs siz atä hav qmän
cäfäni g ni cänimgä soqmän
qalin tuq b här äy miqlab pul biräy
sarvidäk boyimni bahardä qmän

643

siz satär bolsäniz özim haridar
mondän ar q menğä siz bermän äzar
yaşligimdän qalin tuq b olğladim
meni häm häväs u ärzum bar

644

ay atacän h dmät q lärmän özim
qari çalgä sätmängiz qarğar közim
monça cäfa etmän menğä siz atä
yigi män eşitin ses bilä sözim

645

atäm aytär munkir bolmä pirlärdän
karamätdän, tä qatdän sählärdän
u bilän digänimgä qolaq sal
etişgäysän moradiğä nelärdän
ustad sayid mohammad alim läbibdän

646

biz tamağä kim basib ädäm kelur
sevgi nä ömidini yoqlab kim kelur
gam yavir çağı başimdä äylänib
säbzivan väznidä şiir aytgim kelur

647

säbzivan väzni häcäb oynaq dir
dilbärimni başidä zär taq dir
gärçi sağ nmäs meni u men uni
sağ näy taki häyatim baq dir

648

ğam yükni eñil aylar säbzivan
 küñliñ işgä mail aylar säbzivan
 başlä bismullah deb ğam şarhini
 bizni âh r bismil aylar säbzivan

649

vah başimgä saldi mihnät közläriñ
 fitnädür yâ hod q yamät közläriñ
 men señgä Öilmi fân örgätдим, väli
 meñgä örgätди q yamät közläriñ

650

niçä yigläy közläriñni sağ nib
 endi sensiz qaydä ölgäymän tinib
 ahtärib ay cân seni qaydän tapäy
 qalmişim yaşim âğ b küñlim sinib

651

körinur közimgä şaşib yürgäniñ
 naz u is ɣnagä taşib yürgäniñ
 ayrilıkdän meñgä kop yaşı edi
 gâ urışib gâ yäräşib yürgäniñ

652

ay vişal u ärmanim yaşı qal
 dildä mihr u cavidanim yaşı qal
 bälhÖdän kabul ketärmän baş âlib
 sevgili namihräbanim yaşı qal

653

säbzivanim, särvinazim, särvinâz
 şadqa här naziñgä mendän yüz niyâz
 kaşki härzu niyazim tiñläsän
 sevgi asraridän äytsäm säñä nâz

654

särvi nazim särvi qadlar särväri
 suv qoyâlmäs eligä hori päri
 husn u bağ särvi qadi bolmäsä
 baqmägäymän cânät u tuba säri

Säbzwân Koşıklärinin Tercümesi

1

sokaktan geçiyor ela tonliğıml
bir dönüp bakm yor gül yüzlüm
gül yüzlüm şarap içmişe benziyor
gözleri ateş gibi yanıp kebab eyledi

2

kızcağızın dalga dalga zülfü var
sandığında kızıl altın kilidi var
sandığına alt n kilit uygun
kızcağızın kendi de ağabeyime uygun

3

rüzgâr eserse, zülfüm oynar her yöne
oturmuşum kabil tarafına doğru
bu ömrümde dileğim bu idi
öğrenci sevgilim gelse kâkülünü
taray p

4

uzaktan demir görünür parlay p
büyük devleti allahtan al isteyip
k>smetine büyük devlet ç kmazsa
han'ın kızımı al zülfünü okşayıp

5

yukarıdan geliyor at oynat p
kolfi cübbe giydirdim belini bağlayıp
gelenlere pişirip aş ve yemek
içmeyene içireyim derdimi söyleyip

6

o bağdan bu bağa geçtim elma diye
sahibi bağırdı yakalayın diye
ben kurtulsam şu belanın elinden
bir daha anmam adın elma diye

7

Zibacığım bağına girdim üzüm diye
sahibi hayk>rd> hey hey k z m diye
Zibacığımı görmeye gitmiştim ben
bahanem bağdan üzüm alayım diye

8

bahçıvan sordu bağın var mı diye
yine sordu narın var m diye
bir zamanlar bir yazma vermişlerdi
sordu yazmam hala var m diye

9

kızcağız adın nedir parlak yakut
ben sana altın vereyim buğday satıp
sen bana takke dik parlat p

¹ - Afganistan Özbek Türklerinde bir çeşit geleneksel giyim.

ben sana elbise alay m parlat p

10

ben garip ad m garip özüm garip
ben garip nereye gideyim sarar p
oturmuşum yüzlerce felaketlerle
rengim sar› k›z›l yazmam k›zar p

11

yarım geldi yüzü as k
bileğine altın kırbaç sıkıştırıp
önceki dertlerim azd sanki
kap da duruyor hayk›r p

12

bağ içinde bohça açmaya ne gerek var
ton üstüne ton biçmeye ne gerek var
evde gül dal gibi yarı varken
yar üstüne yar getirmeye ne gerek var

13

bağ içinde bağa benzeyenimi yola
gül içinde güle benzeyenimi yola
kayg ve dertle baş başa oturmuşum
bülbulüm can›m gazal okuyan›m yola

14

sokaktan geçerken buldum keş
arkamdan haykırdı çiğneme yut
çiğnesem çiğnemesem tatlı keş
o eski günlerim oldu mazi

15

deryan›n öbür taraf nda yatan yiğit
Allah n rahmetine batan yiğit
alt nda kilim kahve rengi keçe
medresede okuyan molla yiğit

16

deryan›n öbür taraf nda uzun dereotu
uzun dereotu altında yatan yiğit
çöle ç›ksa elinde büyük kazma ›
eve girdiğinde pamuklu çekirdeği

17

duvardan bakıyor bir yiğit bakıyor
arkasını düşünerek bakıyor bir yiğit
arkasını düşünerek bakışı uygun
uygun yara bakıyor bir yiğit

18

sokaktan geçen o yiğit dönen yiğit
allah'ın rahmetine batan yiğit
gösterdiği için herkese ilim ve hüner
iyi olanların adını alan yiğit

19

derya dolu lal geliyor ey yiğit
Yanınıza gül geliyor ey yiğit
ben demiştim her gün her gün gel diye
ayda yılda bir geliyorsun ey yiğit

20

zenginliğin aşırma taşır ey yiğit
duvarından beni aşır ey yiğit
baban çıkarsa köşkün üstüne
kasam tona sar p sakla ey yiğit

21

koza ayıklayıp pamuk topluyor yiğit
işine canını veriyor yiğit
ne olmuş da bir aptal kızı alıyor
aksaklıkla ve başarısızla karşılaşiyor
yiğit

22

deryanın öbür tarafında çatal ağaç
açça ağaç üstünde kuş kırlangıç
kırılğ ç uçacaksan yan ma uç
kanadına name yazay m sevgilime uç

23

ağabeyimin evinin başköşesi var
başköşesinde dökülmüş incisi var
babacığına kurban olayım
ağabeyciğim
sağ yüzünde altına benzer nuru var

24

ağabeyim bir ev yaptı alçacık
içine gül ekmiş mercimekçik
gülü koparay m desem dikenini var
dudağından öpeyim desem şekeri var

25

başının bir sonu yok bir başı var
kervan başının yeşil dikene
düşkünüğü var
elinde testeresi kazması var
başında bin sikkelik sarığı var

26

tahta köprü üstünde buğdayı var
benim yarım gidiyor sevdiği var
benim yarım gidiyor hizmet için
belinde pamuk çiçekli yazması var

27

bağa girdim üzüm kopardım şıralı
ağabeyciğim gitme bize kırılıp
kızıp giderseniz raz edeyim
size kalpak dikeyim zikzak >

28

bağa girdim üzüm kopardım şıralı
ben ne yaptım ki yarım şikâyetçi
ben ne yaptım ki o olsun şikâyetçi
başına kalpak dikeyim desenli

29

deryanın öbür tarafında şeftali çok var
şeftali ağaçlar altında kızların pazarı
babası satacak olursa ben al >
anas verecek olursa ben aşık-i zar

30

evinin dört tarafa yolu var
 yarım n atlastan cübbesi var
 kendim biçtim kendim diktim kolu dar
 yarımın benden başka kimi var

31

çarşamba günü öğlen gelir günlü var
 atının ayağı her an kararsız
 öz elimde hiç yetki yokmuş
 kısmetinde varmış yabancı yar

32

ağacım ev yapıyor alçakçık
 içinde gül diziyor atlasç k
 gülünden alay m desem dikenini var
 bağından geçeyim desem yılanı var

33

ağlatıp ipek yazmamı ıslattı
 k bleden esen rüzgârda kuruttu
 k bleden esen rüzgâr toz duman
 ne günahım vard ey tanr m

34

aşk ile bana işaret etti yar
 gül suyu ile abdest almış yar
 bir işaret etti yar elmayı al
 alması başüstüne yaktı yar

35

ben ölünce mekân m cehennem olur
 iyilerden ne kadar uzakta olur
 orada da herkese yarın bulur
 ben yalnız kimi bulay m

36

tahta köprü üzerinden beyler geçer
 beylerin yanında benim aғam geçer
 sağ elinde kitâbi okuyup geçer
 sol elinde bülbülü öterek geçer

37

Zibacım kâkül tarar saç n tarar
 görücüler gelir mi diye yola bakar
 bir bakar iki bakar birkaç bakar
 acele ile eve girip saçın tarar

38

gül ile bülbül uygun oturur
 gül dalın bülbül bas p oturur
 gül der ki öt bülbülüm öt
 o ötünce aşkı intihar eder

39

badem gülcük terasta oturur
 boynunu kız l akikten doldurur
 dışarı çıksa annesini rahatlatır
 eve girse sever yarın güldürür

40

açılan çam yaprağın nerde
herkesin bir yar› var yar n nerde
yarlar el içinde dür danedir
yarı olmayanın bağı ot gibi yanıyor

41

koşarak çıksam pencereler açılır
ortas›na lal ve mercan saçlar
ortas›na lal ve mercan saç lsa
kızıl gül gonca ise açılır

42

kızcağızın yıldızı ilginç olur
kızcağızın göğsü geniş olur
kızcağızı bir gece alıp yatsa
bir öpücüğü bir aylık erzak olur

43

benim ad m tora diyen zengindir
oturduğum yere kotan say denir
ey bulut yuvarlanma yar üstüne
yar›m n topuklu pabucu çamur olur

44

haydi k zlar gidelim evliyaya
başımızı vuralım kapı eşiğine
arkam›zdan hız r ata ç karsa
selam versek iyiler kral deseler

45

k rlang›ç kanad n çevirdiler
etinden kemiğini ayırdılar
araya şeytan, dedikodular girip
beni seven ağamdan ayırdılar

46

k rlang›ç kanad n çevirdiler
etinden kavurma edip kavurdular
araya şeytana benzeyen ara bozarlar
gelip

yaba alıp s rlar m savurdular

47

yeşerip görünüyor yeşillik ucu
beni götürüp yar yan na koysalar
kimin oğlu kimin kızı deseler
hama oğlu dayıoğlu deseler

48

kızcağız duvardan geçip geliyor
saçlar omzuna kadar geliyor
kızcağızın kestiği erişte incedir
kızcağız gibi iyi genç nerede

49

çıkırığım kulağında hamur kabartıcı
sen bana uygun değilsin koza satıcısı
senin dengin dağdaki dağ çocuklar
benim dengim bağadaki gül goncalar

50

küçücük arıkçığın suyu şeker
yar m oldu sekiz kişi için hizmetçi
Han'a gidip söylesem bırak m ?
Han' k zarsa bana küfreder

51

değirmen taşına çık çkac k denir
değirmen taşına afeti can denir
değirmen taşına iki yiğit otursa
bu taşa çift değirmen denir

52

biri anam dese moralim bozulur
oturup düşünsem akciğerim kopar
annemin öldüğünü aklımdan geçince
ağlaya ağlaya akciğerim bağrım ezilir

53

Säbzbân söylesem Senemcik
oluyorum
kız l giyersem arkadaşım kadar
oluyorum
arkadaşım kız l giyme toz olur
siz giderseniz benim arkadaşım kim
olur

54

Cebbar Kulcum salıncakta sallan yor
elinde çini kâse çay içiyor
çini kâseyi vermeyim k rar

çini kırılrsa beni de rahat bırakmaz

55

k bleden esen rüzgâr kar getirir
kabil'e giden ağam yar getirir
kabilden gelen ağamın yarına
kardeşim elma ve nar getirir

56

taşı sapana koyup bir attılar
para için beni uzağa sattılar
beni satan babama söyleyin
beni satıp muradına ermişler

57

çöllerde kargalar ötüşüyor
nereye gidiyorsunuz kervanlar
yar m tarafına sizler gidecek olursan z
mektup yazıp vereyim ey day lar

58

ev yapt m boyu uzunlarla
işim gücüm bir sürü beceriksizlerle
beceriksiz öğretilinceye kadar akıl
gider
beceriksiz ömürden bıktır

59

gül dalı gülü bas p oturur
gül dalına bülbül bas p oturur
gül dalında bülbül oturup ölse
yiğit yarını için kendini vurur

60

yukar› köyde yar m oturur
gül toplay p güle sevinip oturur
halini sormaya yan na gidersem
bilse de bilmezlikten gelip oturur

61

kim süpürdü caddelerin etraf› ›
kime söyleyeyim yüreğimin derdini
yüreğimin derdinin dermanı yok
sever yar›m gelirse arman m yok

62

tahta köprü güpür güpür ediyor
çıkıp bakın beş bin asker geçiyor
beş bin asker içinde ağam geçer
omzunda bülbülü öterek geçer

63

ç›k›p bak›n h›zl› araba geliyor
üzerinde dört kişi oturuyor
öndeki benim yar m muhtar
yanındaki kardeşi defterdar

64

üsme mahrem sürme namahrem olur
dayı ölse oğlu namahrem olur
day›n n kendi ile yatsa olur
day ya yürektekileri söylese olur

65

bellerine kızıl bel bağ tuttular
ağacığım Kabil can'a gittiler
Kabilin sokağına varmadan
Hayrabad sokağını hatırladılar

66

Sabzuvan ben söylerim üst üste
iyi bir yar n olsa derdini keser
zengine iki kar bulunur
fakir'e ise bir karı da baş ağrısı

67

Ak bileğe ak bileklik yakışır
kolu dar olsa bileğe örtülür
ben sana kurban olayım sevdiğim
sana kolaylık bana zahmet yaraşır

68

taş bademe dikkat et dişi kırar
taş yürek kaynanayı kim avundurur
taş yürek kaynanayı avundurmazsa
köşedeki kızı kim inandırır

69

zarlı elbiseye ar öç olur
sanemcik evde otursa geç olur
sanemcik evde otursa geç olsa
kırmızı dudağına abım öç olur

70

kırlangıç kuş yaşlansa keklik olur
tespihi ayağına belli olur
yiğit dediğin aptallaşırsa kul olur
son ömründe yana yana kül olur

71

arkadaşım ikimiz benziyoruz
ayakkabımın nalı kula benziyoruz
ikimizi bir kafese koysalar
ikimize papağan ve kuş deseler

72

şava yapsam kapın açılır
ağzından nur cevher saçılır
siz eğer mihrî muhabbet salsanız
göğsümden bir kapı açılır

73

ak üzüm kara üzümü kopardılar
şirasından leğene süzdüler
yalanc yaramazlar gönderip
sevdiğim yarımı kötülediler

74

kızıl gül edim halı ipliğine dokudular
garip başım uzak yere sattılar
gidip söyleyin anam ile babama
beni satıp ne murada erdiler

75

gökyüzüne bulut çıkp dolaşır
giyimli kızlar bayrama hazırlanır
ben fakirin giyicim olmadığı için
pıtır pıtır gözümde yaş akıyor

76

fıstık , fıstık fıstık bağlan'dan gelir
yarımın sesi rahat- candan gelir
fıstığı çuvala koyup torbalan
okulda okuyanın bağlan tarafından
gelir

77

ak üzüm kara üzümü kopardılar
şirasını tül sepetten süzdüler
kötü insanlar n dili keslisin
elli yıl k hatıray bozdular

78

ben ölürsen ölü binay kim eder
beş kazmalık toprağımı kim işareteder
beş kazmalık toprağımın işareti basittir
üç sabah kim mezarım ziyaret eder

79

sokaktan geçip gidiyor üç kişi
tambura çal p geçer örtencisi
tambura çalan eli naziktir
onun şarkı söyleyen dili inleyicidir

80

bahçenizden kız l elma topluyorum
 koklayacaksanız gül kopar p
 vereceğim
 sizin koklayacağınız gül koynumdadır
 aşkınız muhabbeti kalbimdedir

81

ata anam şehirde sever edim
 demir paradan beş taş edip oynardım
 demir paradan beştaşımı sakladılar
 ata anam şehirden geçirdiler

82

akşam olsa akşam ağacı ekilir
 ölüm gelse bütün can m bitter
 ne yazık ki gül dalı gibi kad m
 tek ve تنها götürülüp mezara koyulur

83

yaşlılıkta lal ve mercan takarsın
 gösterip fıstık ve badem kırarsın
 benim sevdiğim yarım geliyor ise
 oynatıp gözünü ve kaşını çatarsın

84

sokaktan geçiyordum misafir etti kız
 saçın örüm örüm edip bağladı kız
 gidip inlemek istediğimde müsaade
 etmedi kız
 sonunda inlemelerime ağladı kız

85

sokaktan geçiyordum misafir etti kız
 çarkı halata bağladı kız
 bunca inada koymadı kız
 al p git diye kendini hazırladı kız

86

bağ içinde görünüz boyunuz
 aşkıllıkta sararmış renginiz
 yirmi sekiz ikimizin yaşımız
 kaygı sızıda kalmış başımız

87

ey yiğit neden gelmez oldun
 gelsen de eve girmez oldun
 yiğitlerin havasına kanıp
 selam versem selam almaz oldunuz

88

gül saç p yol aç m gelmedin
 kumaştan cübbe biçtim gelmedin
 kumaştan cübbe biçsem dar dedin
 beni bırakıp başkasını yar dedin

89

deryanın öbür tarafında eviniz
 kırday p görünür boyunuz
 ey yiğit sana göz dikmişim
 ne zaman bana gelir düğününüz

90

ağacağım bugün pazarınız
bilmedim kime düşer gözünüzü
benim tarafıma da düşer mi yolunuz
ay gibi parlar yüzleriniz

91

ak kağıt gibi ışılıyor cübbeniz
dolunay gibi parlıyor yüzünüz
ben anlamadım ne için varmış
kulağıma hoş geldi tatlı sözünüz

92

ağacığım on sekizde yaşınız
on dört günlük aya benzer yüzünüz
mal ve mülktedir başınız
istediğin kız sizin yoldaşınız

93

evimin üstünden geçer yolunuz
olur diyorum sonbaharda düğünüz
ağacığım kim sana gelmedi
cağım benim günlün kime kus

94

bu gece bir rüya görmüşüm anneciğim
elinizde kuş görmüşüm anneciğim
elinizde kuşunuz evladınız
başınızda tacınız sermayeniz

95

arkadaşlar bahar geldi oynarız
çaydanlık gibi kahkaha atıp güleriz
elimize demet demet gül alıp
okulda okuyanın yanına gideriz

96

kuşun gül dalı gibidir dalımız
bazen doldu bazen taşıtı sabrımız
bazen dolup bazen taşsa sabrımız
bugünlükte lazımlı oldu babamız

97

arkadaşlar haydi bağa gidelim
bağa gitsek hangi yoldan gideceğiz
gidip söyleyin beni seven yarın
perde tutsun biz saklayıp geçeriz

98

arkadaşlar hoca hayran gidelim
gide gide bağ ve bostan gidelim
azrail gelse benim canımlı almaya
can verip ruh olarak gidelim

99

deryanın karşısından su geliyor
iki ördek ikisi denk geliyor
ördek ördeğe uygun kaz ise kaza
yiğide ahlak uygun kıza naz

100

Şah-i- Mardandan gelir molla nefes
papağan kuş kafeste rahatsızlık ediyor
papağan kuş uçar gider kalır kafes
papağan kuşun sahibi molla nefes

101

akşam oldu şahın kız k p rdamaz
vaktini bilmeyen kumru saçmalamaz
genç yaşta beni yaktı annem
ne kadar derdimi söylesem yüreğim
boşalmaz

102

kız l gülü suya koy solumaz
bu şehirde bir yolcu yürümez
bu şehirde bir yolcu yürüyor
ağladı gözünde yaşı görünmez

103

kaşınızın karası yıkasa gitmez
senin gibi taze gül bağda yetişmez
sen gibi taze gül bağlarda yetişse
istemeye gitsem bahçevan n satmaz

104

sarı arpa saman at dişi değil
aşıklık her bir namerdin işi değil
el uzatsam uzaklara kaç yor
benim elim bir kaplarının dişi değil

105

ağamın gözleri mermerli taş
beni bırakıp giden ağamın bağı taş
beni bırakıp giden ağamın bağı taş
elimde ipek mendil gözümde yaş

106

elimdeki yüzüğüm yuvarlak taş
beni bırakıp gitti yarım bağı taş
beni bırakıp gitse yarım bağı taş
elimde ipek mendil gözümde yaş

107

kardeş kalesinden atıldı taş
elimde elmas kılıç gözümde yaş
gözümü açay m desem çok akrabam
akrabadan ne fayda can kardeş

108

deryanın öbür tarafında çok çakıl taş
atımı eğerleydi bir kara kaş
atım eyerliyor gemliyor
ayağı üzengide gözünde yaş

109

ay çıkmış nuru cevher ela giysili
iyi yakışıklı bendesinin bana et
iyi yakışıklı bendesinin bana etmese
kara köz badem kaşığı bana et

110

deryaya taş atmayın batar gider
yaban ellere k>z vermeyin al r gider
yabana verilen k>z'n rengi sa >
gözünden yaş akıyor arık arık

111

armut dalı kırılmış mı?
namerde verilen k>z> rahat m ?
namerde verilen k>z'n rengi sa >
gözünden yaş akıyor arık arık

112

kara zülfün dalgas var bir kucak
ana yurdundan giderdim bir b çak
ekmediğim arsayı ektim sen için
gidip söyleyin elini kesmiş bıçak

113

ay yüzüne iki zülfün dalga >
senin derdin bana gelsin çabuk
ben seni yârim dedim can m dedim
bir göreyim boyunu gel yak n

114

rüzgâr esse kara zülfüm dalga >
senin derdinden öldüm gel çabuk
gideyim desem dost ve düşmen görür
görürse görsün göreyim çabuk

115

mum lamba mumlu lambam çok güzel
ey yiğit gözden uzağın çok güzel
el k>namas> kald r nca bugün
uzaktan mektubun çok güzel

116

ak at>ndan buz at m çok güzel
kalpağından benim tekkem çok güzel
birkaç namerde muhtaç kal nca
çıkırk eğirip yemek yemem çok güzel

117

çıkırmış çıtır fidanım gel çabuk
dal gibi narin fidan m gel çabuk
dal gibi narin fidan m gelmezsen
demet demet gül olay m zülfüne tak

118

Andkho'yun yolu soğuk suyu soğuk
ağacım gönderdiğin çift tavuk
birini seveyim desem sevgisi soğuk
ağacığım gelip gir Kabil yak n

119

mum lambam mumlu lambam bana
bak
iyi yardım uzağın bana bak
yak>n olup yan p yan p yürümektense
uzaklarda beklemem daha iyidir

120

küçücük arkt geçmedim
suları şekerdi bir tatmadım
suları şekerdi benzeri yok
sevdiğim yetim emiş anası yok

121

ağaçtan ceviz düşer hatası yok
arkadaşlar dünyanın vefası yok
güzel yiyin güzel giyin güzel tak n
yarın bir giyim gelir bakas yok

122

yiğit ağam sokakta oynar aşık kemiği
şapkasının ters yapıp söyler koşuk
şarkısını sokakta duyup
bu sokağın kızları ona âşık

123

deryadan beyaz bal k getiriyor
b çaksız kesilmiş beyaz balık
yengem yüz tiplerle
yiğit ağama yakışır artistlik yapsa da

124

raf'a bardak koydum bilmedi
bey ağama mektup gönderdim bilmedi
bey ağamız yolları çok karışık
flörtüne yakışır iki kâkül

125

ben ölürsem kimler laz m
yavrum diye ağlamak için annem
laz m
baş üstüne sevimli dayım lazım
vaveyla etmeye babam laz m

126

evinin arkas ndan su geçer
su ile birlikte ördek geçer
ördeği bağlamak için ipek lazım
aşk halini sormaya yürek lazım

127

deryanın öbür taraf nda orman koza
orman koza adlında alt n testi
altın testi almaya bilek laz m
yar ile yürümeye yürek laz m

128

ben ölürsem ölüme kim gerek
ağlamaya yarım ağam lazım
yiğit ağam olmasa da fark etmez
mezar başına mahremim dayım lazım

129

elimde bilezikliğim delik delik
arkadaşım yaptırmış altın kapı
arkadaşım iki oğul kız annesi
benim gözüm dikilmiş kapı gibi

130

yürü yenge ata binip koşalım
at koşturup yazı canı bulalım
yaz> can m bu yerlerde olmazsa
izini alıp gidip onu bulalım

131

ak ipek kara ipek alduralım
potaya nakış yaptıralım
potayı belinize bağlatalım
düşenleri zar zar ağlatalım

132

gök güvercin olup işaretleşelim
sarmaşık gibi olarak
duvarın arkasından yapışıp
leyla ile mecnun olup boylaşalım

133

gölge geçti haydi bizde geçelim
ağam gitti derdi kime söyleyelim
ağam gelse mendilini koyar gider
yürek derdi mendiline söyleyelim

134

deryanın karşı tarafından atar gelir
ak ipek kızıl ipek satıp gelir
ak ipek kızıl ipek isteyelim
büyük dayım beline sarıya m

135

çıkırdığım kolundan uçtu kuşum
kalender bağına kondu kuşum
kalender bağından gül getirin
gülü bırak bize bülbül getirin

136

ay Tanrım beni neden yarattın
kulak edip kaka taş baktırdın
yüreğime bir yiğit aşkı verip
gülden ayrılmış bülbül gibi öttürdün

137

sarı kıyafet servi nazlı boyun
çağırırsam bülbül sesim sen
çağırırsam cevabımı vermezsen
tan açılan taze goncam sen sin

138

lale gülü açılmış renk renk
ağacığım orta boylu esmer
ağacığım ne giyerse yakışır
esmere yakışır her renk

139

ben ölürüm yalnız ve تنها
mezarıma yedi çim yapın
dikkatli olun kefenin başını dikmeyin
ip takıp ağzını çuval gibi bağlayın

140

çöldeki y>lan> at p öldürün
 yaz gibi fakiri ata bindirin
 yazıcığım da fakir bende fakir
 ayağı dikenle doldu bindirin

141

ben ölürsen ölümü dağa koyun
 dağ uzaksa bir girdaba koyun
 yüzümü k>ble tarafına aç p koyun
 başıma bir demet gül saçıp koyun

142

çarşamba gün öğlen döndü yar
 hafta oldu gelmedi her demli yar
 annesi kendini kaybetmiş desem
 atası da laftan anlamaz yaşlı

143

ey allahlım sermayemi çoğalt
 koyun versen hepsini kuzu et
 deve versen ondan da çoğalt
 at verirsen düşmenim piyade et

144

karakışlı yazı canıma selam
 biydavi atl> mihribanl ma selam
 biydavi atl> mihribanl m giderse
 mektup yaz p diyeyim dua ve selam

145

Sbüzvan m yok iken saz eylesem
 kanad m yok iken pervaz eylesem
 nerde benim iyi huylu yarım
 sabah gidip yan na yalvarsam

146

iki ağaç bir birine bakıyor
 aras ndan ab-> zem zem ak yor
 ab- zem zem suyundan içen ağam
 köşkün penceresinden bakıyor

147

ab-ı zem zem suyundan içen ağam
 evlenip bizden vazgeçen ağam
 evlenip biz den vazgeçmezdi
 gam ile kaygı içinde olan siz ağam

148

kapıdan bakıp duran arkadaşım
 siyah saç> taray p duran arkadaşım
 yarımın gelişini o duyup
 kırlangıç gibi ötüp duran arkadaşım

149

avluda çırığı kalan arkadaşım
 kazıkta sakızı kalan arkadaşım
 kaçıp gitti yarı ile birleşip
 şibirgan'da atı kalan arkadaşım

150

mastar su basmış arkadaşım
ak yüzünü ben örtmüştür arkadaşım
kahrolası bu şeytanlar yüzünden
yarını gam sarmış arkadaşım

151

çıkırık alıp bağ alan ben kendim
gölgesinde yazma diken ben kendim
ben duyarsam ağam geldi deyip
koyun alıp adak yapar m yine ben
kendim

152

sokaktan geçip gidiyor biriciğim
omzunda silah var avcımın
ayağında pabucu var topuğu var
elinde kitâbı var mollacığım

153

kapımın tartayım dedim tartamadım
karnım acıktı gece yatamadım
senin zalim babanın yüzünden
haykırıp satayım desem satamadım

154

yüzün benli emiş ben görmedim
başkasını gördüm pek hoşlanmadım
çınar ağacını yetiştirdim ama
gölgesi var meyvesini görmedim

155

o zaman bahar emiş ben bilmedim
ağaç ve gül bahçesini görmedim
gölgesinde bir zaman oturdum
o zaman devran emiş ben bilmedim

156

mavi güvercin olup uçayım yarım
bileğinize gidip oturayım yarım
ak bileği kaldırıp mektup yazarsın
yazdığım mektuba kurban olayım
yarım

157

çölde duran ot gibisin yarım
gözlerime ilaçın yarım
boyunu bir kaldırı ben göreyim
paha biçilmez taşın yarım

158

elindeki kırık emleyim ban
kapkara gözündeki sürmeyim ban
istersen koynundaki yarım benim
geceleri aşkındaki delin benim

159

ak üzüm kara üzüm salkım salkım
sofraya gidip varıyordum yalnızım
oturan büyük küçükle selamlaştın
sağ gidip selamet gelsin yalnızım

160

halı dokuyup incinmiş parmağım
halıdan ötürü kırılmış tırnaklarım
ağam nereye gitti de gelmedi
gayem onu görmektir

161

deryadan akıp gider ak balığım
bıçaksız kesilmiş balığım
allaktan istediğim kendi denkim
istemeden girip geldi denkim

162

elimdeki yüzüğüm bilekliğim
kalktı gitti benim sevdiğim nazlım
ben özleşem kızıl yüzüm sararır
sen özlersen mektup gönder nazlım

163

gök cübbelim mavi güvercin gibi
yiğitler içinde servi boylum
her şehir sokağımı tek tek gezip
hayriabad sokağındandır yarım

164

uzaktan görünüyor mavi cüppelim
yiğitlerin içinde en uzun boylum
yiğitlerin gücü var ama parası yok
yiğitler içinde çifte evliğim

165

Andkhoy'un yoluna düştü yüzüğüm
ne zaman gelir benim gözü çekiğim
ne zaman gelirse benim gözü çekiğim
yüzük başının sadakası olsun aşkımin

166

elimde bilekliğim hem yüzüğüm
haftalık yola gitmiş yalnızım
oturan büyük küçük selamlaştık
sağ gidip selamet gelsin yalnızım

167

kap dan boynunu kaz gibi eden nargile
dönüp ağama nazlanan nargile
başına bir közü yaktırıp
dumanı yüreğine yerleştiren nargile

168

deryanın bu tarafında ben öbür
yanında da sen
tütün çekecek olursan baş üstüne
tütün çekecek olursan başım nargile
içindeki ateşi de benim kalbim olsun

169

Şahmerdan dalına asıldı cübbem
alayım desem belim kırılır
her tabibin elinden geçmez derdim
yarın kolunda geçer derdim

170

Şahmerdan dalına asıld cüppem
alayım desem belim kırıl >
gece gündüz ağlayıp dua ettim
takkemi ödünç verip kurtuldum

171

bu gece yara gidip tutulduğum
bin sikke haraç verip kurtulduğum
bin sikke her busenin(öpücük)
sadaka >
kalpağım ödünç verip kurtulduğum

172

söyleye söyleye dilimde tüy bitti
şah yazma istiyor elim
babacım başkas na satmaya
niyetlenme
şu yiğidin boyuna denktir boyum

173

ay yüzün aylarda olsun arkadaş
kısmetin zenginlerde olsun arkadaş
zenginlerin koca koca kız var
kapında hizmetçi olsun arkadaş

174

yüreğimde çoktur benim alemim
yazacakt m yoktur benim kalemim
eğer yazsam elime kalem alıp
yarım bil ki şudur benim selamım

175

dar sokaktan tay binip geçen yarım
eline saz alıp çalan yarım
naz edip yan na gitsem her zaman
severek aşk ile saz çal yarım

176

Dağda öter dağda yetişen kekliğim
ne zaman gelir tekkesi çiçekliğim
haber sal n gelir mi yahut gelmez mi?
ondan başka kimdir benim dileğim

177

bağ içine bohça olayım demiştim
gül içinde dal olayım demiştim
ne taraftan ağam benim gelirse
küçük bir köprü olayım demiştim

178

kara evin karkaras yarım
yiğitlerin maskarası yarım
söylemesem de her kes biliyor
tüm yiğitlerin başı yarım

179

keşke yiğit olmadan ölseydim
cennetin kuşu olup uçsaydım
ya da babam izin verseydi
evlenip iyi günler görseydim

180

bir yiğidi yirmi beşte gördüm
yazmasının üstünde nakış gördüm
geçip gitti ayakkab si ile
iki öküz boynunda işleme gördüm

181

kırm› › elbisenin kolunu dar ettim
kızcağızı mirzaya ayarladım
ikisini birbirine yar edip
iki gönlü birleştirip mutlu ettim

182

gök yüzündeki aya bak anneciğim
demliktteki çaya bakın anneciğim
bu gece mirza yiğidim gelecek
yatağı açıp bakın anneciğim

183

tan seher rüzgarı oldum anneciğim
yaramaz›n yaramaz oldum annecim
elimde alt n nargile rülesi
yarime bağımlı oldum anneciğim

184

kız dediğin komik olmaz mı anne
yazmas› açk olmaz m anne
kız dediğini dönüp bir öpseler
altı ay azmış olmaz mı anne

185

iğnem kayboldu diye vurdun annem
ben gidiyorum sağ salim ol annem
ak sütüne razı ol sen anneciğim
esen aman gideyim dua et anneciğim

186

lale gülü kana benzer anneciğim
çingirak bostana benzer anneciğim
çingırağa saçım takıldı anneciğim
yüreğime kaygı düştü anneciğim

187

yüreğim alttan delindi anneciğim
dalgalı zülfüm açıldı anneciğim
vefas›z›n cefas na yand yürek
inlememiz göğ'e kadar gitti anneciğim

188

geliyor gülü asıp yiğit
yavaş yavaş adım atıp yiğit
eğer olsa babasının rızası
boyuna boyum denk yiğit

189

pencereden bakıp duran yiğit
el kaldırıp selamlaşan yiğit
dal gibi lerzan boynuna öleyim
boyun boyuma uygundur yiğit

190

ak asfalta kim dökmüş ak saman
arabay kötü diyen kendi yaman
yaya gideyim desem çok uza >
uzak yolu yakın eden şoför

191

yazmam asıldı anneciğim
kısmetim kaderim oldu anneciğim
k smetimi de kabul etmişim
fakirlik belli oldu anneciğim

192

kerki'den düğünüme getirdim kırk
kazan
bir ya için rengim sonbahar gibi
sararmış
yatmışım seher vakti yar koynunda
kahrolas bir molla etti ezan

193

iki renk gül açmış bir kökten
gel ağam gidelim bir köşeden
elinden gelmiyor ise yara bakmak
bir laf için koydunuz endişeden

194

koyun geliyor kuzusu peşinden
kumaş giysi ağamın üstünde
ben kurban olayım oğlu ile kızına
hala diye gelse öpeyim yüzünden

195

gölge geldi ben de geldim peşinden
nur yağıyor Ziba can n yüzünden
nur yağıyor gözünden ışık verip
dönüp öpücük alay m yüzünden

196

papağan gibi içeride kafesteyim
kaşınız karasına hevesteyim
size gönlümü vermişim ondandır
baba anne ard nda pervaneyim

197

Zibac m sana pervaneyim
seni görmek için istekliyim
eğer seni görmeyip ölsem Zibac m
ahret günlerinde çok hastay m

198

kaşının karasına pervaneyim
ben seni alamaya istekliyim
ben seni alay m diye alamazsam
bir ömür papağan gibi kafesteyim

199

beyaz oda kap>s n>n açay m dedim
kap> aç p gonca gül saçay m dedim
kap açsam gelse öğrenci
örenci ile kak p kaçay m dedim

200

alt› ayl k çoban edim yoruldu
 bu gece koyunları götürüleceğim
 haber sal n sever yarım kendine
 bu gece hasret gidermeye geleceğim

201

Maymana sokağı dar diye ağlıyorum
 kendime uygun yar diye ağlıyorum
 kendime uygun yar vermezse
 emanet canımı al diye ağlıyorum

202

küçük evlerden tabak alay m
 benim yaşıtım kızlardan ders alayım
 benim yaşıtım kızların uyanığıyım
 yârimin atının ağızlığıyım

203

elmalar akıp gelir kabuğu ile
 okulda okuyan oynay p gelir dostu ile
 ambar›n› doldursa alt n ile
 kalpağını dikeyim bismillah ile

204

yarcağızım mezara varmış mıdır?
 yatağını rüzgarlı bir yerden döşemiş
 midir
 yatağını rüzgarlı yere döşese yarım
 yalnız yatıp uykusu gelmiş midir

205

öğrenci sokaktan geçmiş midir
 kalem alıp adımı yazmış mıdır
 yedi y ldan beri haber gelmedi
 benden başkasına gönül vermiş midir

206

arkadaşımın arkadaşı varmış
 arkadaşımın sevgilisi varmış
 ağam için istemeye göndersem
 arkadaşımın sözlüsü varmış

207

duvar ndan boylaya boylaya
 bak yorum
 karga olup şah kanadımı çırpıyorum
 karga olup şah kanadımı çırptığımda
 ar olup dudağından ısıriyorum

208

yarım sana yar diyemeyip öleceğim
 alt ayl k yatalak hasta gibi oluyorum
 alt ay yatan hasta kalkar gider
 zerdalinin rengi gibi sar oluyorum

209

dünyay› dünya deyip geçen var m›d r
 dünyanın›n öbür taraf›na giden var m›d r
 dünyanın öbür tarafına giden olsa eğer
 benim gibi arzuda geçen var m›d r

210

ne acayıptir sütünsuz gök yüzü
 bu dünyada var mıdır bağı bütün
 bu dünyada varsa bağı bütün
 kağıttan odun edeyim gülden tütün

211

yukarıdan geliyorum çiğit için
 iki kız kavga etti yiğit için
 dedim kızlar kavga etmeyin yiğit için
 yiğitler can atıyor sizler için

212

sokaktan geçiyordum kepek için
 iki kız kavga ediyor ipek için
 ey kızlar kavga etmeyin ipek için
 aktarlar can atıyor sizler için

213

sarıp sarı saman oldum bugün
 peşinden arayıp geldim bugün
 sen benim bu geldiğimi hoş
 karşılamazsan
 önceden de hastaydım soldum bugün

214

benin yolda ya da çöldedir
 benim dikip verdiğim yazma belinde
 midir
 benim dikip verdiğim yazma belinde
 olsa

saman atını kişnetip yolda mıdır

215

elmayı aşu yapayım nar ile
 gölgesinde oturaym yar ile
 gölgesinde ben oturup yar ile
 bir fincan çay içeyim şeker ile

216

değirmen öğütüyorum madeni ile
 bir kase çorba getir ekmeği ile
 bir kase çorbaya doymadım
 üstüne bazlama koy şanı ile

217

elvan giyim giyip dut çarp yorum
 düşmanım öldüğü gün gül takıyorum
 düşmanımın öldüğü gün gül
 bulamazsam
 tef alıp kasnaklara vurup çal yorum

218

ey Allah'ım ben niçin divaneyim
 kızarmış tandıra düşmeden yanıyorum
 bu dünyada vardı iki dostum
 birini görsem öbürünü göremeden
 öleceğim

219

kap kara deme gözün ben sürmeyim
 kap kızıl deme elinde emleyim
 ay çıkmazsa alemin güneşiyim

kızlar içinde kızlar n sultan ı m

220

kara evin örümcek ağıkurulsun
bademgül'cüğüm gelin olup süzülün
bademgül'ncüğüm gelin olup süzülse
düşmanların ciğeri bağı ezilsin

221

yiğitten dünür geldiğinde vermedi
yaşlı dedenin lafına yanıt vermedi
üvey anne ve babaya kimse muhtaç
olmas n
kara bahtı yaşlı dedeyle birleştirmesin

222

kumru kuşu gibi kafesteyim
kara kaşına aşığım
sene günlümü vereceğim
babamla annem taraf ndanpervaneyim

223

kızıl gül açıl p göstere kendini
elif gibi uzun boyuna kurban olay m
elif gibi uzun boyuna kurban olsam
seni doğuran annen cennetlik olsun

224

kızıl gül dalında olsun solmas n
selams z geçenin yolu olmas n
her kişi izzetle verse selam

Peygamber yaşı yaşasın ölmesin

225

Yarım avlu yapmış alçak
içine gül ekmiş bir demet
gül toplayalım dikenini olmas n
yar seçelim isteyenini olmas n

226

yarime yazma gönderdim bağlasın
ucundaki yazıyı okuyup ağlasın
ucundaki yazıyı okuyup ağlarsa
ben varncaya kadar hatı m için
saklas n

227

yukarıdan geliyorum at m dursun
bakır kaseye su koyay m ar n p dursun
kuyumcuya göndermişim altın küpe
içine bakır katmış eli kırılınsın

228

yukarıdan geliyorum sen bilmezsin
başörtüm kirlenmiş sen bilmezsin
başörtümün kirini yağmur yıkasın
yüreğimin derdini allah bilsin

229

Sābzvan yandığım için söylüyorum
bir nargile tütün verin çekeyim
bir nargile iki nargile keyfi ile
neredeki içi yananlar söylüyorum

230

kara evin çizimleri çizilsin
ağam benim damat olup süzölsün
kayın babas damat hediyelerini
giydirdsin
kaynanası üzerlik al p tütötsün

231

kışın eli soğukta kar almasın
genişi bırakıp dar giysisini almasın
dua edin arkadaşlar hiç kimse
fahiş öbüründen yar almasın

232

ağaçtan elma düşüp yarılmasın
koyun ölüp kuzusu meleyip kalmasın
arkadaşlar dostlarım dua edin
yiğit ölüp yarı eriyip kalmasın

233

göl dalı gibi ne zaman gül açar m
halattan ya kısmetim diye ağlıyorum
duydum ki bağı ağam gelmiş
küçük bağıda ağamı arıyorum

234

yarimin elindeki kitâb m
çay içerse çaydanlık ve fincan m
uzaktan sevgilim gelirse
kalkıp selam vermeye utan yorum

235

deryanın öbür tarafında çift süren
çiftin kulağını boşa sürüyor
belinde bel bağı yok ip bağlamış
cebinde parası yok kız beğenmiş

236

bağının başında bir fidanım
elinde kızıl altın fincan m
öğrenci gelmiş okulundan
gidip selam vermeye utan yorum

237

deryanın öbür tarafında sel ak yor
gül toplayıp demet yapmış bir yiğit
izzet ve ahlak ile versem selam
selam almadan yoluna koyuldu

238

deryanın öbür tarafında kavak ağacı
varmış
kavağın altında gelin yatmışmış
yanından yakışıklı yiğit geçince
yüzüne ipek yazma örtmüşmüş

239

gökten turna geçer feryat ile
Kabil'den yiğit gelir hediye ile
Kabil'den yiğit gelse hediye ile
kızcağız selam verir cilve ile

240

kalpağın üstünde (çar gül) nakışım
altı aylık aşığı divaneyim
alt› ay› alt gün kadar bilmedin
safran gibi sarar p inlemekteyim

241

elindeki yamaya kurban olay m
belindeki yamaya kurban olay m
öğrenci katipliğe otursa
kalem kağıtla meşgul olur

242

ak bileğe kızıl akik takıyorum
onun gibi cananı nerden bulacağım
işbu canan ben fakire sevimli
bırak p gitse onu nerden bulacağım

243

ak bileğe kızıl akik takarım
ay cemalim seni nerden bulurum
aramızda iki köy mesafe varmış
her zaman dünürçüyü nerden bulurum

244

ak ipek kızıl ipeğin ipliğiyim
şehirdeki öğrencinin sevgilisiyim
şehirdeki öğrenci yarım dese
geceyi gündüz yapmadan varır m

245

çarşamba günü dört tarafa bakarım
perşembe günü amber saçımı tararım
haber geldi giden yarım gelecek
davul çal p pazardan dönenlere
sorar m

246

kap›na ayvan yapar m çim ile
sen gidersin ben kalır m kim ile
sen gidersin yolda yoldaşın ile
ben kalırım evde gözyaşım ile

247

çıkırığım yürür bir zil ile
kötü insan ölsün yakar dil ile
kötü insan gelmez zincir ile
iyiyi çeksen gelir k l ile

278

ata binmiş nice hayranlıklarla
kuyruğundan tuttu perişanlıkla
sana kurban olayım yalnız yiğit
çıktı evden göz yaş ile

249

ata eğer saldı hayranlık ile
gemden tuttu perişanlık ile
geldiğinde annem gözünü açmadı
kalkıp gitti göz yaşı ile

250

ey allah' m niye ben deliyim
kendi kendime alevlenip yan yorum
köyümde iki kişiyi seviyorum
birini gördüm diğerini görmeden
ölürüm

birisi dolaşıp gelmezse
kendim gidip görmeye utan yorum

251

bağa girdim üzüm aldım teyzeciğim
rüzgar ndan zülfüm oynar yaman
gidip sorun anneme beni
gelini oturmuş mu sağ sağlim

252

çıkırığım dönüyor bir zil ile
kötü insan öldürür dili ile
kötü insan öldürür dili ileyi insan n
çeksen gelir k l ilekötüyü çeksen
gelmez fil ile

253

çıkırık eğirme evine gidiyorum
çünkü ağam için bir taneyim
anneciğin tatlı sözü vermezse
b çak alıp yüreğimi yaracağım

254

çıkırığım başlığı sekiz düğüm
sekiz ay giden yarım geldi bugün
sekiz ay giden yarım gelmiş ise
başından üç kez döneyim bunun için

255

ay Allah'>m beni ettin davar >
davarçılıkta beni ettin perişan
fukaral k yaras> oldu can yara >
oturup kalkmakta halim perişan

256

koza toplayıp pamuğundan iplik
yap yorum
dut ağaç gövdesine doğru koşuyorum
dut ağacın gövdesi kırılmaz mı?
asker ağam tezkere almaz mı?
tezkere zaman gelmezse gelmesin
akraba ziyaretine bir kez olsun gelmez
mi?

257

sakhi can'ın dört yan nda dört tane
duttan ağaç
ağacım gelmiş diye propaganda var
ağacımın geldiği doğru emiş
ziyaret etmeye gittiğinde onu gören
var emiş

258

dam üstüne leğeni ters çevirdiler
ağam kayboldu diye arad lar
ağamın kaybolduğu yalan emiş
nişanlısının koynunda yatmış herif

259

odaya girip raftan tabak al yor
benim yaşıtım kızdan ders alıyor
benim yaşıtım kızların büyüğüyüm
babamla annemin sevimlisiyim

260

kıp kız l elbise giyip dut topluyor
düşmenin öldüğü gün kızıl gül takıyor
düşmen ölsün ölüsünü görmesin
kırık gününde kırk aşımı görmesin

261

iki gözüüm yolda kaldı babac m
benim ağam nerde kaldı babacım
benim ağam muradına erişti
beni burada yalnız koydu babac m

262

başım ağrır gelir ta uzaktan
bir haber gelmedi ağam taraftan
iyi haber gelse ağam taraftan
bahşış vereyim saçımın telinden

263

dam üstüne leğeni ters çevirdiler
kız kayboldu diye arad lar
kızın kaybolması yalan emiş
sevdiğinin koynunda yatmış herif

264

sabzuvanı ben söylerim başından
yüreğim bezmiş yaptığı aşından
bir kase çorba verin ekmek ile
sabzuvan ben söyleyeyim bol bol

265

giyim y kama akça sabunu ile
yarım gitti beyler grubu ile
yarım gelse iki yıl doldurup
bekleyeceğim sebzek kavunu ile

266

bağa girdim yüzüğümü bulamadım
elma erik şeftali de bulamadım
elma erk şeftali olmasa da olmasın
bana verilen sözler yalan olmas n

267

ey tütünsüz gök yüzünün yarata
bu dünyada var mıdır bağı bütün
bu dünyada olsa ger bağı bütün
kağıttan kale yapayım kar dan odun

268

Andkhoy'un kervan gelir mi bugün
 derdimin derman gelir mi bugün
 derdimin dermanıdır sevdiğim
 evimin sultan gelmez mi bugün

269

ey Allah'm ver murad'm bugün
 kaygılar oldu yüreğimde düğüm
 kaygılar olsa yüreğimde düğüm
 dileğimin düğümü aç bugün

270

Zibac'm güzel boyuna kurban olay m
 havaya değen evine kurban olayım
 havaya değen evin kutlu olsun
 içinde oğul kızın molla olsun

271

bir gül kopardım bağ gülünün
 başından
 müjde geldi yarım taraf ndan
 müjde gelse yarım taraftan
 gül ile badem saçayım başından

272

bir gül kopardım gül ağacın başından
 bir mektup geldi yarım taraf ndan
 bir mektup gelse yarım taraf ndan
 peri olup üç kez uçayım başından

273

gök güvercin olal m ikimiz
 havaya uçal m ikimiz
 iki derya birleşip geldiğinde
 deryaya köprü olal m ikimiz

274

peçeli güzel boylu ay silav
 haykır sa bülbül sesli ay silav
 haykır sa işitsem ya da işitmesem
 her zaman ihtiyac n Ay silav

275

yarimin bir at var saman ça
 göğsünde bir beni var yuvarlak
 gidip söyleyin o yiğidin kendine
 ne zamana kadar aşkında tutuşayım

276

küçük bağın içinde vişne
 haykırıyorum sesimin yettiği kadar
 haykırırsam sesimin yettiği kadar
 kabilde okuyor okulu lisede

277

yetmiş bu ağacın yaprağı yok
 herkesin yarı var ama bende yok
 herkesin yarı diri göz üstünde
 benim yarım cennetin ortas nda

278

göz yaşım göller olmuş ağam
yazmam sırlıklam olmuş ağam
yazmamı ona vereyim ağlasa
yazmam benden ona hediye olsa

279

deryanın öbür tarafında kız l gül
yarım tarafına gidiyor bu yol
bu yolu bilen kimler olursa
bizi yarın yanına götürse

280

küçük ırmağa kayıp düştüm
elimde altın makas kadife kestim
kadife kesen elimin bileği başka
ağamın atının kuyruğu başka

281

yazı de bir atı var ceren kaşka
üstünde altın eğer kolon başka
bir selam iki selam akrabaya
gurbet düşmüş aziz başa

282

karakaşlı nerden geldin yanıma
kaşık atmadan dursan iyi edersin
aşım
aşık olmak asıl önceden varmış
tükenmez sevdayı saldın başıma

283

elimdeki yüzüğüm yeter bana
dosttan da düşmen sözü geçer bana
sağ olun aman olun siz dostlarım
her yerden haberiniz yeter bana

284

sabzuvan söyleye söyleye yandı dilim
sabzuvan söylemek benim kalbim
sabzuvan bilmezsen dur yerinde
arkadaşımın fırçasını al boynuna

285

kızın hırsını koyma paraya
sırrını söyleme asla yengeye
sırrını söylersen eğer yengene
yenge savurur cümle alem herkese

286

elimdeki yazma ateş çıncığı
ucuna bağlayıp vereyim parfümü
yazmayı ucuna bağlayım parfümü
sevgilim sıkıp çıksın dışarıya

287

su içinde süleymanlar boy verir
dar evinde ağabeycim düğün verir
aferinler ağabeyimin himmetine
pirincin fiyatına bakmıyor

288

aşık oldum komşumuzun kızına
nakış'ı geçiriyor yüzüne
elma attım gidip değdi yüzüne
anas> gülüp bakt> k z na

289

aşık edim komşumuzun kızına
elma attım gidip değdi yüzüne
anas> gülüp bakt> k z na
babas ölüm istiyor özüne

290

yüksek damın üstünde buğdayım var
asker yarım gidiyor yüz korkum var
asker yarım gidiyor hak yoluna
kemerini çok yakışıyor beline

291

buğday koyayım değirmenin doluna
misafir olayım ağabeyimin evine
misafir olsam ağabeyimin evine
cübbe biçeyim ölçü ile boyuna

292

ey yiğit adın nedir masum zade
girişimcisin sen kendin molla zade
bana bir açlmad gül-i lale
sen kendin imam zade molla zade

293

k>z bedduaya b rakma kendini
tüccara gösterme yüzünü
her yiğidin malı çok diye bayılma
iyi kötü herkes ile sözleme

294

kızım kızıl kayadan başlama
kakülünü her tarafa atma
kakülünü her tarafa atarsan
yolcuyum ben, elimden tutma

295

kızım kızıl kayadan başlama
her yiğidin malı çok diye hoşlanma
mal dediğin elin kiridir yıkarsan gider
k>z l gülü yersiz yere atma

296

bağa girdim üzüm almak bahane
benim özüm sana olsam arkadaş
beni bırakıp gidecek olursan sen eğer
gidince ban bir hediye bırak p git

297

düğüne çıkarsan dökülürsün arkadaş
yanar dönerli elbisen hasar görür
arkadaş
eğer yarin bileğinden tutarsa
lal ve mercan dökülür arkadaş

298

köprüyü sel bas ıř arkadaş
ak yüzünü ben basmış arkadaş
ak yüzünün benleri tane tane
seni gören yiğitler oldu divane

299

orak saldım arpa buğday boyuna
soru sordum kaysar'ım n yoluna
gidip söyleyin kaysar'ımın han na
Ziba'cığıımı istesin öz evine

300

buğday koydum değirmenin boynuna
misafir olsam ağabeyimin evine
misafir olsam ağabeyimin evine
un eleyip hamur yorayım düğününe

301

deryanı öbür tarafında sen bu tarafında
da ben
elimle işaret edeyim bu tarafa geçdiye
ben geçersen bana laf ederler
görürlerse görsünler sen geç bu tarafa

302

elimde kilim var k z gibi
Zibacığım özü kızıl yüz gibi
Zibacığımın yüzünden öpücük alsam
Zibacığım açılır gül gibi

303

bağı gezip gül topluyor kız
yiğit için can atıyor kız
yiğidin alacak hayali yoktu
kendisi istemeye gönderdi k z

304

saçın laleye batsın k z
silsilen boynuna düşün kız
yarının sevip aldığı buz elbisen
altı yıldı sandıkta yatsın k z

305

su içinde şıkır şıkır ediyor kız
iki gözü fal taşı gibi açılmış kız
yarın geleceğiniz sezdiği için
çınar dalı gibi kırıldı yor k z

306

yazmam servi nazım k z
haykırsam bülbül avazım k z
uzaktan yiğidin sesini duyarsa
çamaşır asıp oynayıp gelir kız

307

iplik yapıp çar bağ alan kız
gölgesinde nakış diken kız
uzaktan iyi yiğit gelince
işve ile selam veren k z

308

boynumdaki altın sazım kızcığız
 ötürsen bülbül avazım kızcığız
 gündüz can yardımcım kız
 geceleri sırdaşım kız

309

kızıl buğday gibi pişmişsin kız
 kuma üstüne düşmüşsün kız
 bir kuma iki kuma geçer gider
 beceriksizle evlenmişsin kız

310

kaslı kaslı ak bileğim kızcığız
 kanla dolmuş yüreğim kız
 kanla dolmuştur yüreğim desem
 göz nurum baş tacım kız

311

dam üstünde dik duruyor kız
 ağam için can veriyor kız
 Devletabad yiğidini küçük görüp kız,
 Andkhoy'lunun canı yakıyor kız;

312

kız tandıra bakıp ekmek yapar
 topuklu ayakkabısından ter akar
 topuklu ayakkabısı gibi ince
 kız sevgilisiyle çok uygunca

313

dolaptan elması düşen kız
 yar için sesi kısılmış kız
 ak yüzü gökyüzündeki ayı kırar
 çinlilere beni düşmüş kız

314

sokaktan koşup geliyor kız
 yazması için çarpıp geliyor kız
 babasının zengin olduğunu gösterip
 hızmaya geliyor kız

115

kızım kızıl kayadan başlama
 her yiğidin malı çok diye beğenme
 mal dediğin el kiridir geçer gider
 uygun olmayan gül dalını tutma

316

adını nedir kız? ay hatice
 babana para vereyim yeter değinceye
 kadar
 babanın iyisi kötüsü boynuma
 ne zaman gelir kara zülfün koynuma

317

inanayım dedim yiğidin mert olanına
 akrep soktu dayanamadım derdine
 her ilaç vardı akrebin derdine
 hiç ilaç yoktur ayrılık derdine

318

elma diye ayak koyma zerdaliye
yetki vermeyin kiminin eline
yetki verirken kiminin eline
asılırsın zalimlerin dar ağacına

319

papağan konu duvarın deliğine
çok nazar etmeyin kiminin yarine
çok nazar edersen kiminin yarine
asılırsın hükümetin dar ağacına

320

rafa fincan koydum dolma >
liseliye mektup yazd m gelmedi
gelirse gelsin bu ayın on beşine
yoksa kendim giderim kaşına

321

koşarak çıktım duvarın başına
kakülüm düştü gözümün yaşına
gidip söyleyin o yiğidin kendine
acısın benim gözümün yaşına

322

çıkırığım dönüyor kendi başına
bir ağam beni hatırlamıyor
bir ağam beni hatırlamazsa
kendim hatırlayıp gideyim yan na

323

mektup yaz yorum ben bülbülün
tüyüne
gönderirim kaysarı'ın şehrine
göndereyim yazıcığım okusun
benim simam görünsün gözlerine

324

ben aşık-i zar oldum görmek için
hatırladığımda bulunmadın darına
gidip sorun şu yiğidin kendine
kimi sever bu ömrün varlığına

325

yarım yazma gönderdi kendine
ben bunu nas l dikeyim hangi ölçüde
ben bunu diksem dikeyim ölçüye
beline bağlayıp çıksın kapıya

326

biricik buğday düşmüş testiye
şaşırtıcı değil mi kız düşmüş, çocuğa
gidip söyleyin o kızın annesine
bulanıp kalmasın yin burnuya

327

çakmak çaksam alev verir tenime
gidip söyleyin ak süt veren anneme
gurbette benim bağrım yanık
ben varncaya kadar hizmet etsin
senem'e

328

kerpiç atay m çöl ve meydan üstüne
 sabzuvan söyleyeyim şu ölüm üstüne
 bu dünyadan ümitsiz giden annem
 çiçek açsın mezarın üstüne

329

kızıl giyim giysem k sa dediler
 çöle ç ksam yarın usta dediler
 usta ise gelsin benim işime
 nal çakıp versin gök at ma

330

ağacım ikimiz birbirimize benzeriz
 yakaya dikilen dikiş nakış gibi
 aramızda topal şeytan olmazsa
 ikimizde tıpkı ceylan gibiyiz

331

kara kaşlı nerden geldi yanıma
 aşık olayım kaşık sokayım aşına
 kaşık sokup aşına atıp gitti
 dönüp gelmeyim kavga koydu başıma

332

ah çeksem ah eleştiridir bana
 ağlasam günler kıyamettir bana
 küçük yaşta ana baba dan ayrıldım
 başıma düşen kıyamettir bana

333

yüzüğünün bir gözü yeter bana
 dosttan da düşmen sözü yeter bana
 sağ olun esen kalın ey dostlarım
 her yerde reklamın z yeter bana

334

haydi k zlar gidiyoruz hengameye
 çar koyun keseceğiz davete
 söylesem sözüme önem vermiyor
 yazıktır benim sözlerim divaneye

335

oturmuşum özüm otuz yaşında
 kaygı ve yas vardır benim başımda
 gül ömürüm ağlamakta geçti benim
 ipek yazma elimde göz yaşında

336

küçük bağın içinde dır kapıcık
 ben haykırsam sesimin olduğu kadar
 ben haykırsam arkama bir bakıp
 duyar mı ki liseli mirza çocuk

337

yavaş yavaş gidelim mezar başına
 kulak verelim ağamın inleyişine
 allah'tan buyruk olup aç lsa mezar
 girip yatsam ağamın yanı başında

338

elma diye koydum ayak zerdaliye
yar bakmaz fakirlerin haline
yar bakarsa fakirlerin haline
boyu benzer fıstığın fidanına

330

ata bindim elim yetmez yal na
yar öleyim senin dudağının benine
çok bıkmışım ana baban yüzünden
hiç ac maz ben fakirin haline

340

yollarda haseki boy veriyor
ağacım oğlu için düğün veriyor
bravo ağamın himmetine
pirincin fiyatına hiç bakm yor

341

yaz can yazma gönderdi serçe güllü
ben onu nasıl dikeyim ve hangi gün
nasıl olursa ben dikeyim yaz 'ya
yazı can bağlayıp ç kar pazara

342

değirmen kendi iyi tozu yaman
her yerde aşk varsa öz derdi yaman
gitmezse sevgili aşık yanına
yazma dolar gözlerinin yaşına

343

koşarak çıktım derenin başına
iki kız sürme koyuyor kaşına
annesi gülüp bakıyor kız na
babas ölüm istiyor kendi başına

344

koşarak çıktım derenin yanına
ayağım takıldı çakmak taşına
ölüm geldi komşumun başına
atına su içiriyor gör yaşıyla

345

yavaş yavaş gidelim mezar başına
kulak verin ölenlerin inleyişine
kulak verirken mezar aç lsa
girisem gitsem mezardaki yarimin yan na

346

bir görüp hoşlanmışım boyuna
misafir olayım şu yığının evine
k smetim o günlere yeterse
demet demet gül asay m boyuna

347

ak yüzüme kara zülfüm düşmüş
gölgesinde kızıl elma pişmiş
pazara gitsem satın al ben ucuzum
yetim çocuk sana işim düşmüş

348

kapımın yanında dut pişmiş
 düşmenimin gözüne hastalık gelmiş
 kahrolası fahişenin yüzünden
 khayr abad sokağına kan düşmüş

349

semerkant'ın elmaları pişmiş
 çevrilip dalları yere düşmüş
 gidip söyle ak süt veren anneme
 kara saçım dizime düşmüş

350

seni öyle beni böyle yarat ›
 ortamza akar derya yarat ›
 aradan akar derya ak p gitti
 vefasız yar emiş bırakıp gitti

351

ey allah' m gençlikte ölseydim
 cennetin papağan kuşu olsaydım
 cennetin papağan kuşu uçar gider
 yarım ben bülbül kuşu olsaydım

352

tahta köprü ses çkar yor
 çıkıp bakın ağam geçiyor
 ağamın yanında dostları
 gide gide sakhi can'a gidiyor

353

sokakta bir şey gur gur ediyor
 çk p bak n kamyon geçiyor
 gidip söyleyin o araba bir dursun
 benim yarım kabil'e gidiyor

354

tahta köprü tak r tak r ediyor
 üstünden k r k alt› atl geçiyor
 ağam yar ve ahbabı ile
 sür çalıp şarkı söyleyip geçiyor

355

sokaktan geçiyordum hüre denk geldi
 sürme gözlü ince belli denk geldi
 yüreğimde eski derdim var idi
 hem sebepçi hem tabip kar denk geldi

356

gök güvercin gözlerini süzüyor
 benim yarım benden gönül kopar yor
 yarım hiçbir zaman gönlünü koparmaz
 idi

aradaki topal şeytan bozuyor

357

Hoca Almar üstüne kar yağıyor
 bir gelin evden çıkıp koyun sağıyor
 ey gelin evden çıkıp koyun sağma
 seni görenlerin akli başından kaçıyor

358

komşunu köpeği yabancı ısıırıyor
saklayıp koyduklarım buluyor
adına kurban olayım ağam
sever yarin bana iftira at yor

359

suya bakın şıkır şıkır ak yor
yara bakın kapıdan bak yor
bir bakıp iki bakıp hoş bakıyor
dönüp ince kalem kaşı kakıyor

360

yazıcığım yaz eyledi tekrar eyledi
göğe çıkıp hak yoluna feryat eyledi
kulak verdi yarin sesi gelmedi
bıçak alıp sinisini ikiye ayır >

361

yarım yar etti sonra da terk etti
mavi yazma aldı gözümü bağladı
mavi yazma alıp gözümü bağlasa
beni götürüp derde müptela etti

362

deryanın öbür tarafında mum yan yor
Şahi² cübbeli atl geliyor
şahi cübbeli atlı bey ağam
sol verip bir sol taraftan geliyor

363

Dağda Meşe Bin Yıl Ömür sürüyor
gövdesini Kuyumcu Kömür Ediyor
kuyumcunun ettiği kömür bitmiyor
Allah'ın birleştirdiği kismet ayrılmıyor

364

yarım yazma gönderdi gök mavisini
ucuna bağlayıp göndermiş sürmeyi
sürmesi bozuk emiş o tutma >
verdiği sözü yalanmış bir geçmedi

365

ben yandıım hiç kimse bana yanma >
yanan canım yanıp fena olma >
yanan canım yanıp fena olmazsa
başım yastık göğüsüm yorgan olmadı

366

bu ağaç nasıl ağaç yaprağı yok
herkesin annesi var tek bende yok
anneliler halk içinde gül gibi
annesizim bağrım yanıyor alev gibi

367

çıkırcık eğersem çıkırcığım dönüyor
eve girsem saçım dalgalan yor
koyun kesip düğün eden yarım
gündüz geçip gecesi değişiyor

² şahi: Özbeklerin geleneksel kıyafetinin dikildiği kumaş.

368

keşki ben uçan sinek olsaydım
eğilip göz kabağına konsayd m
eline mendil al p engel olsa
öldürse didar›ndan doysayd m

369

keşki evim güzel olsaydı
başka evlerin ortasında olsaydı
Ziba'n›n yan›nda otursayd m
dost gülüp düşman bitseydi

370

damat cübben bağları püskül püskül
benim yar›m elinde al ›n b çak
alt›n bçak sap akik midir
yarimin yüreğinden takip ediyor
mudur

371

benim yarım badem içi tanesi
yedi evliya'dan istemiş annesi
Türküleri iyi günün havas gibi
cevherden ev yapmış annesi

372

ey Allayım göçünün işareti
evlat olur âdemoğlu meyvesi
ademoğlundan oğlan çocuk kalmasa
aç kalır at ile devesi

373

nargile içsem başıma çıkar keyfi
yarimi yan›nda kad› boynum muska ›
geri dönüp gelmeye hiç bahane
bulamad m

bir hat›ra olsun boynumdaki muska ›

374

sokaktan geçiyor zengin k› ›
mini etekli ay gibi yüzü
ban sana başlık parası vereyim koyun
ve kuzu

sen bana şapka tik bülbül gözü

375

bitkilerin başları görünüyor
çok nazik gözüküyor yarımın kaşı
bilmem onda mı? ya on beş mi? yarım
yaşı

çok değerli, cevher gibi her kaşı

376

dağa çıktığımda dağları kokusu geldi
elesay'dan geldi ablam sesi
eniştem tanımadı babacım
söyleyip ver üç kişinin hangisi

377

çıkırığım kolunda bülbül kuşu
başka kişinin yarı gönül hoşu
kişi yarı başkaya etmez vefa
böyle bir şey bilmeyen yiğitlerin işi

378

kap›n›z, kap›ma bak yor
ortas›ndan zem zem suyu ak yor
zem zem suyundan içmiş yazı
evlenip bizlerden geçen ya ›

379

yollar›nda bitkilerin gölgesi
erkek doğurmuş yarımın devesi
bilmem erkek mi ya değil mi devesi
alt›ndan yapılmış mı kapısı

380

arkadaşım doldol ağacın tanesi
arkadaşımı evlendirmen annesi
arkadaşımı evlendirmen annesi
alt›n al p kuyumcuya vermen annesi

381

sokakta geçiyor üç kişi
cebinde düşür kuru üzümü
üzümü eğilip alayım dedim
o beni yarımıymış örtencisi

382

sokakta geçiyor üç kişi
cebinde kokuyor parfümü
bri sorsana kime işi varmış
benim yar›ma benziyor ortanc› ›

383

düvar›m arkas›nda zanburçalar³
kolay›p koklay p geçiyor zengin
çocuklar
zengin çocuğun yanında amcası var
bilinde ipek mendil tutunu

384

yukar›dan gelir kendi yar›m
boynu *çim kaştali*⁴ yüzü ay gibi
ismine say p versem bib kuzu
Allah senin etsin bana razı

385

güneyden esen ruzgar kar gittirir
Kabil'e giden ağam yar gittirir
Kabil'e giden ağam malin nerde
sakalın akarmış yarın nerde

386

k›rlang ç geldi kalemi almaya
azrail geldi can›m n almaya
azrail baban ölsün annen ölsün
bırakmad n baba annemi görmeye

387

açılıp çıkan çınar yaprağın nerde
aşk olup alan yarım sevgin nerde
bir kere aşık olup aldın beni
sonunda mutsuzluğa sondun beni

³ zanburça: bir çeşit kavun.

⁴ *çim kaştali* : elde üretilen, bir çeşit güzel elbise.

388

bahçede unutmuşum testereyi
komşumuz iki gözümün aydılığı
büyükler geldi başlık vermeye
bu dünyayı malına vereceğim seni

389

deryan›n o taraf nda gördüm senin
çadar ve çamen⁵ ile sevdim seni
o kadar sevdim seni sövdün beni
namertti k›z› olay ın b rakmam seni

390

yazıcım attı sapan taşını
kopardılar baş balaktı başını
yaz cim girip uzar bir çift kavun
keme gerek olsa als n gereğini

391

bir kide uzdu cübbemi bağını
başıma saldı ayrılık derdini
ağacım misaf olarak gelirse
çırağ yakayım kemiğimin yağını

392

ben gelirim vefas›z n görmeye
derdi halimi mendiline düğmeye
vefas z mendilin nerde göreyim
ucuna düğüp eline vermeye

393

karakuş geldi ağaca konmaya
Azrail geldi can›m n almaya
Azrail ak yüzünden öpeyim
bir dakika b rak yar ve dostumu
görmeye

394

yukarı gitsem ağamın bağı var
nereye gitsem ölümün dağı var
ey ölüm nereye gidiyorsun bozmaya
gülü denmeden goncas›n n uzamaya

395

çölde gördüm kutunun evinin
özlemişim ağacığım boyunun
özlesem özlemesem yar n gelir
süpürge al p süpüreyim yolunun

396

yar demenler yar bittirdi benim
ak›l ve zekamdan ay›rd benim
ak›l ve zekamdan ay›rsa da ay›rs n
zekiydim o deli etti benim

397

yar dedim yar bittirdi benim
akıktım demir etti benim
baba ve annem evinde bir güldüm
yere at p ucuz etti benim

⁵ Çadar ve çamen⁵ ile sev

398

akşam olsa akşamlık aracım var benim
akşamki yardan sorum var benim
başına kurban olayım seven yarım
bir görmeye heyecanlıy m

399

binip ç>kt> h z l ceren att
öğrencinin takip ederek arkas ndan
gitti
öğrenciye kendisinden isteyip
ucuz satt elen gelen k>z> >

400

pazar gidip her tarafa göz at >
astarlık getirdi kumaşının
astarlıktaki kumaşının ben kesmedim
kaldırs nlar vefas z n sözünün

401

duvar m arkas nda pazar yolu
pazarcılar soruyor kimi düğünü
sorsa da sormasa da ağam düğünü
ağama damat cübbesi yakışır

402

Säbzbân n ben çok söylüyorum
Mezar'lı demirci yapmış fincanının
Mezar'lı demirci yapmışsa fincanının
sen bilirsin pahal m ucuz mu

403

Buhara'n n koyunu çok güzel koyun
Lale kalpağı alıp başına tak
Lale kalpak dokunan kendisi
kendi ismini yazıp bana b rak

404

ben day ma yatak düzenleyim
kalemle yazarak säbzbân söyleyin
gurbette geçip dolaşan ağacığım
yaln z diye yan na yoldaş göndereyim

405

sararmışım servi ağaç yaprağı gibi
eğilmişim bıçağın ucu gibi
işittim ki sever yarım gelecekmiş
açılmışım gül lale yaprağı gibi

406

yengecim yeni cemalinin göreyim
ağama dekken mendilini göreyim
ağama dekken mendilin olmasa
bağca aç altınlarını göreyim

407

yazıcım yüreğinin aç göreyim
doktorlardan derdine ilaç soray m
doktor söylese yürek kan ıla >
kama alıp yüreğimi yarayım

408

yazıcığım ben senin halen olayım
seher vakti açılan lalen olay m
seher kalk p sen benim hale desen
hale dediğin diline kurban olayım

409

çıkırığım şildir şakırdağ kurban olay m
babanız bize akraba kurban olay m
babanıza para versem alm yor
babanızın kendisi kızılbaş kurban
olay m

410

çıkırığım şildir şakırdağ kurban olay m
babanız bize akraba kurban olay m
babanızdan kızının istemiştik
babanız gözlerinde yaş kurban olayım

411

çarşamba günün öğlenine kurban
olay m
başındaki ipek silsile kurban olayım
gidip gelen var mı yarım yan na
sever yarım kaşına kurban olayım

412

kabil'in yolu kayıp olmuş kurban
olay m
üstünü bitki kapatmış kurban olayım
ayda yolda gelen sever yar m
geleceğinin unutmuş kurban olayım

413

duvar üstünde durana kurban olay m
gül kaka gülenine kurban olay m
gül kaka bahçelerinin meyvesi
dal gibi nazik biline kurban olay m

414

nargile içen yarına kurban olay m
tutun koyan yarına kurban olay m
şehrin ortasından dokken tutup
saltanat koran yar ma kurban olay m

415

Akça'ya gitse seni soran olay m
şarap içsen kase ben olayım
gündüz yolda yoldaşın olayım
gece yatsan mihri banın olay m

416

yar yar kendim nazenininin olay m
bahçende şeftalinin yaprağı olayım
geceler yanında yarın olay m
gündüzleri aşık –zarın olay m

417

yarım n yar demsem ne diyeyim
el aç p para istiyor ne yapay m
bir para iki para kurban olsun
mendilim evde kalmış ne yapayım

418

evine yapan alç› › etişmeydi
 yürekten yang›n s›z›lar ç›km›yor
 geceleri gam ile seslendi
 benim nalem o yiğitte etmedi

19

ağacım mafadan ekmek uzat ›
 yar› için yatak düzenledi
 allah'ın verdiği çiftçilik malında
 sever yar›na hediye uzat ›

420

uzaktan bağırsam sesim itişmez
 kendisi yan ma gelip gitmiyor
 yalvard›m iki gözüm yolday› ›
 bir dönüp halimi sorup geçmedi

421

büyük dağın üstünden göç geliyor
 sevimli yarım sallanıp hoş geliyor
 sevgilinden ayrılmak kötümüş
 gözünden mildir mildir yaş akıyor

422

ey babacım yaşım kırktan aştı
 ey annecim takdirim dağdan aştı
 üveylik etme bana ağacım
 yüreğim iltihaptan doldu taştı

423

söyle derse söylememeli kimse
 başkasına kurban olmamalı kimse
 söyle derse söyleyip verse s›r›n›n
 iyi ve kötü s›rlar bilinecek

424

k›r p› yesen bir bademin içinin
 bir şey ile açarsın ağzını
 yiyecek olsan bademin içinin
 yiğit olsan çekersin kızın nazını

425

al deseler almaz m› kimse
 kimseye kurban olmaz m› kimse
 iyilerin ağzı fincan gibi
 kendisi k›r›m›z› lale gibi

426

sokaktan geçerek geliyor bir kişi
 cebinde düşüyor üzümü
 üzümün toplay p› alsam
 can›nda güzel kokuyor parfümü

427

sokaktan geçer olsan ben bakay m›
 kâkülüne tar tar ipek olay m›
 yaşlı olursan terbiye vereyim
 yakışıklı olursan kızımın vereyim

428

kızcağızın kamış gibi boyu var
yeni çıkmış direk gibi boyu var
yeni çıkmış nihâl gibi tanesi
sevgilisinden ay rman annesi

429

kızcağız yüzüne tutu kumaşı
öğrenci için közünü süzüyor
öğrenci kendi işinde kendi karinde
kızcağız kendi kendisinin dövüyor

430

takken kağıt mıdır? titriyor
etrafı altın mızır parlıyor
on sekiz yaşındasın haberin yok
aşkında küçük kızım titriyor

431

düşeyim mavi koyun derisi
benim sevdiğim iki gözüm birsi
bir büyüğü ablamla beraber
büyüğünden küçüğü bana beraber

432

benim sevdiğim dalı ucu gibi
benim sevdiğim yiğitler içinde en
küçüğü
eve gelse kuşun yavrusu gibi
dışarı çıksa yiğitler içinde en
yakışıklısı

433

otların ucu gözükme başladı
çok ince gözüküyor yarimin kaşı
onda mı on beşte mi yarimin yaşı
ben altına vermemeli kalem kaşı

434

kapının üzerinde kuş olayım
sesinizin dinleyip kendimden gideyim
kapıdan geçerek gelirsiniz
ağacım geldiğinize sevineyim

435

oradaki bizim hayvan değimi
üstündeki yarım devran değimli
hayvanın üstünde yarımın görüp
etrafında herkes hayran değimli

436

elma gibi altın tarağım var benim
kabil'de bir sorunum var benim
kabil'de bir sorunum bir ağam
bir kere görmeye ihtiyacım var benim

437

Kabil'e gedip gelen var
Kabil'in sokağında gezen var mı
Kabil'in sokağında gezen varsa
benim sevdiğim yarimin gören var mı

438

çölde gördüm yaban kutrun evinin
özlemişim sevgili ağamın boyunun
özlediğim sevgili ağamın gelir
süpürge al p süpüreyim yolunun

439

ağacığım ot kesmeye başladı
boynuna gülü yazmay sar >
yan nda güzel gözlü yarı durup
neredeki ekmeğe etmezden hoşlandı

440

sevgilim gölgeyi bas p geliyor
boynuna biber as p geliyor
boynundaki biberi benimki
dudağımdaki iki binim seninki

441

sevgilim tarlay sür de ben bakay m
kap ndan derya olarak akay m
kap ndan derya olarak akamasam
nazar olma boynuna muska takay m

442

ey yiğit aziz başına kurban olay m
sürmeye benzer kaşına kurban olayım
sürmeyi bu gün sürsen yar n geder
karası gitmez kaşına kurban olayım

443

zülfüme küpe kurban olay m
ağzımda acı tutun kurban olayım
ben fakir halimi kime söyleyin
beli siz gönlümü çak kurban olay m

444

o yiğit kaysı ağacına ilişti
boynuna ipek yazma yakışıyor
gedip söylen o yiğit annesine
evine gelin gelse yakışıyor

445

ey Allayım şansım açılsaydı
evleneyim desen annem bet dua ediyor
evlenmeden ömrüm geçiyor
ne yapay m yüzüm rengi sarar

446

gedip gelir kolunda kitâb
kalem kağıtla onun hesabı
babam benim kime verecekmiş
benim yarı okuyan öğrenci

447

öğrenci benim gerçekten seviyor
gece gündüz benim için yan yor
eğer bu günlere erişsek
yanan bağı gül gibi su içiyor

448

pamuk toplaya servi boyum katlan >
 iki gözüm kaplar aras nda dikildi
 kıp dan gelene babam vermedi
 kız istemeye gelenlere saygıslık oldu

449

elvan giyim giydin halim sorma >
 hastalandın bir kere sorma >
 hastalandın bir kere sormasa
 hiç kimse annem ile babam gibi
 olma >

450

evin süpürün, misafir gelecek
 misafir değil sevgilim gelecek
 misafir değil sevgilim ağacın
 yorularak uzak yoldan gelecek

451

elimdeki yüzüğüm kirlen ipti
 Kabi'e geden ağam evlen ipti
 Kabi'e geden ağam evlenseler
 evinde yengem kavga etmiş

452

babam dursun sararttırıp bırakt benim
 solutup hem de çürütüp bırakt benim
 hasta edip bütün canım çürütüp
 dert ve gama bağlayıp bıraktı benim

453

yukarıdan geleceğim yar rabim
 elimde çift dükkanın ağırlım
 işimi ileri sürsün Hazret Ali
 Bebe Fatma Bebe Zühre elleri

454

babamdan birecik kızım adın peri
 elimde çift dükkanın ağırlım
 sabahtan akşama kadar çalışıyorum
 tokuşum her gün iki karış

455

can ma kadife giyim giyip geleyim
 ağabeyim düğününe bilerek geleyim
 ağabeyim düğününe bilerek gelsem
 başıma hediyesinin alıp geleyim

456

çıkırığım göm göm sesine kurban
 olayım
 Dokkucım uzun boyuna kurban
 olayım

herkes de arzu ediyor Dokku'yu

Makicim boyuna kaç kez kurban
 olayım

457

sokaktan geçip geliyor zengin kız >
 eteği kat kat zengin kızı

babana başlık vereyim koyun ve kuzu
 ağama yazı teksen keklik gözü

458
 oturuyorum odanın baş köşesinde
 iki gözüm kabilen yolunda
 delinsin kabilin dağı taşı
 gözüksün ağabeyim boyu başı

459
 hale bizgan köyünden olur
 yarın çıksa akşam itişip geliri
 gedip söylen tek ve تنها gelmesin
 at ölürse kedisi meydanda kalır

460

et yiğit servi boyunuzda kurban olayım
 söyleyen güzel sözünüze kurban
 olayım
 tek yiğitler içinde serdarı sız
 ben kendin karakterinize kurban
 olayım

461
 çar bolak bahçesinin bir yönü
 onun bana uygun görmüş teyzesi
 babasının sesi çkm yor diyor
 yolunun kesip durmuş annesi

462
 alçapan yolu uzak yolmuş
 iki yönü büyük çölmüş
 gelip geçer binip çksa atın
 görüp geçer milletinin ilinin

463

evi boşalt eve misafir gelecek
 misafir değil mihribancım gelecek
 misafir değil mihribancım bir yarım
 gönülden şefkatli yarım gelecek

464

dağa çıktım dağ bademi dermeye
 hayal etim ak yüzünün görmeye
 ak yüzün gördüm yiğit küsme
 ümidim var sen ve ben buluşmaya

465

damın üstüne kim bırakmış kozayı
 tutalım mı? tutmayalım mı? oruç
 verirseler ağabeyime o şehzadeyi
 yemek yemeden aç tutalım orucu

466

ağabeyimden gelir gülün kokusu
 çocuklar iki gözümün birisi
 çocukların bir birinden fark etsem
 ayrılmayıp aksın iki gözümün birisi

467

aşık attım fırlayıp geldi tahvası
 yazma diktim bin altın kymeti
 benim eğer kendi isteğime bıraksalar
 benim kendim öğrencinin feda

468

dağa çıktım dağ üstünde lale mi?
 gedeceğim dersem Zibacğim kalır mı?
 benimle birlikte gedecekse
 allah bilir milleten utanır m ?

469

taşımıp acele ediyor annecim
 zülfüm fiyiç oluyor annecim
 bütün k z evlenip gitti annecim
 bana çok gecikiyor annecim

470

öğrencin bana söyler sözünün
 çeşmeye benzeteyim gözünün
 öğrencin isminin soruyorlar
 ben söylesem urin derler isminin

471

ablasının kumaşının dokudum
 keme söyler gidip şirin sözünün
 yedi yıl oldu ağamın gittiğine
 yedi y lda bir görmedim yüzünün

472

iki ağaç bir birine gölgedir
 ortasında kızıcığız çamaşır asıyor
 iyilerin verdiği para sermayedir
 kötüye ettiğin hizmetin boşunadır

473

iki ağaç bir birine bakıyor
 ortasından zezem suyu ak yor
 ortas ndan zezem suyu aksa da
 ateş olup benim canım yakıyor

474

köyümüzden karavan başı geçiyor
 sorup göreyim karavan nereye gediıyor
 eğer yazı verirsem bu karavan başına
 götürerek örenciye verecek

475

duvarında boylay p gördüm onun
 kakül üstünde süper gül zarın n
 kakülüne yakışmış altın tarak
 orada görmedim acaba yüzünün

476

öğrencinin yazmasına ay olayım
 nargile içerse nargilesine maşa olayım
 bu öğrenci şehirlerde olursa
 ellerinde yaz> yazılan yazma olay m

477

kardeşim kendim başına kurban
 olay m
 ben sinin taç ve sarına kurban olay m
 çift kakülün hayalın n edip
 abla diyen dillerine kurban olay m

478

ağam gitti gözden nurum gitmedi
birlikte gitmeye elim etmedi
tan rüzgar na halim söylesem mi?
başka biri ahvalimi sormadı

479

sokaktan geçerek geliyor kendisi
dönenerek oynuyor gözleri
çıkılmışım terbiyesinin vereceğim
deyip
tanıdım ağabeyimin kendisi

480

yeşirip ç>kan ç>nar n nerede
aşkla doğurmuş annem sevgin nerede
aşkla doğurmuş annemin sevgisi yok
sonunda gam haneye soktu benim

481

dağa çıktım dağ bademi dermeye
hayal ettim yüzünün görmeye
ay değilim ışığım kapına düşsün
su değilim kapından aksam

482

dam üstüne kim bırakmış çatalın
kızcağız hoşlanıyor çocuğun
kızcağız hoşlanıyorsa çocuğun
dağlarda bularak gelin dalları

483

dağa çıktım kızlar gülü dermeye
hayal ettim ay yüzünün görmeye
ay yüzüne aşına ettin benim
sevgilim allaha taşırdım sının

484

abacım ağaca yapışıyor
k naviz⁶ elbise yakışıyor
k naviz elbise kaşta edeyim
uyuyacağım dersin dizim yastık
edeyim

485

Säbzbân n saz ederek az söylesem
yarım gelse yazmam n saz edeyim
yarım yapan somyaya su sarpay m
yarımın ipek donuna gül dekiyim

486

ak yüzüne kara zülfün düşmüş
gölgesinde kırmızı elma pişmiş
pazara götürüp çok pahal söyledin
müşterinin ona işi düşümü

487

ay çıkmış yanında ülker yok
ağabeyim yanında hizmetçisi yok
yedi y>ld>z n bir ederek ülker edeyim
kendim yan>nda hizmetçi olay m

⁶ Bir çeşit geleneksel elbise.

488

aynadan altın tarağım var benim
Kabil'de bir sorunum var benim
Kabil' bir sorunum bir yarım
bir görmeye intizar m var benim

489

evinin yan nda ocak yarcım
koyunun yemiyor kabuk yarcım
kır p versem yiyecek ceviz içinin
yiğit olsa çeksin kızın nazının

490

komşumun bir kızı var şahin gibi
elma ağacının altında tarar saçının
hayalim emir ediyor alıp kaç şunun
üstüne lele ve cevher saç şunun

491

ben yarime taht göndereyim
yaz> yaz p isminin pinhan göndereyim
dolmamış dokuz şişeyi doldurup
derdine ilaç ve derman göndereyim

492

mollacım molla kapana kurban olay m
sürme sürmüş dal gibi kaşına kurban
olay m
dal gibi kaşının sürmesi y kansa geder
akik dudağına mercan dişine kurban
olay m

493

iyi ve kötü diye sormuyormuş ölüm
yaşlımı genç mi? diye bakmıyormuş
ölüm
babamın aldı ölüm geçliğimde
kimi kaldı diye sormuyormuş ölüm

494

arkadaşlar bende bir zamanlar gül
gibiydim
bahçe içinde öten bülbül gibiydim
geçti ömrüm anne ve babam elinde
yoksa hem güldüm hem de nard m

495

koza derleyip servi boyum katlan >
kap ara iki gözüm dikildi
kap dan gelene babam vermedi
görücülerin onuru kırıl >

496

kara saçım n beyazlatt babam
bütün canımın kabart babam
iki gözümü kapıya baktır p
ciğer bağrım eritti babam

497

kızcağız ben kımızı giyim giyeceğim
kırılmaz> yazmam n dört ucunun
düğeyeceğim
özgürlüğüm eğer kendi elimde olsa
kabil'e geden öğrenciyle evleneceğim

498

kamç›s›n›n sap na gül olay m
şapkasına dokunan sümbül olayım
öğrencinin kendisi eken bahçesinde
seherlerde ötmüş bülbül olayım

499

su serptiğin duvarın kurban olayım
kısa söylediğin sözüne kurban olayım
babama söylediğin söze kurban olayım
babamla kavga etsen ben seni
savunurum

500

çopandaz verdiğin selamına selam
söylediğin şirin sözüne selam
işittim şah tahtında oturmuşsun
at binip aldığın makamına selam

501

bu çocuk hiç kimseden eksik değil
karakteri karakterime boyu boyuma
beraber
day›c m baba ve anama bildirin
cavçisi gelirse boş bırakmayın

502

dağa çıktım dağ bademi dermeye
dağ üstünde sevgilimin görmeye
gözlerim kamıştı yarimin görmedim
dağda taş oldu allahın verdiği

503

dağa çıktım taşa altın bulmaya
dağ üstünde yare badem atmaya
dağ üstünde yarcığım yatıyormuş
yürek gerek dokunup uyandırmaya

504

dağda kaldı iki mildir gözüm
bağırsam hiç yere gitmez sözüm
üveydi benim yaşlandırdı babam
sarar›p kald› k zaran yüzüm

505

yarıcım parmağında altın yüzük
iyi kötü söylemen gönlü nazik
elindeki yüzüğü gözsüzümüş
annesinin sözleri tuzsuzmuş

506

o yiğitten görücü gelmiş anne
babamın kahiri gitmiş anne
söyleyin, babam görücüye kaşın
çatmas n
küserek görücü kalk p gitmesin

507

nale etsem taşı kırıyor annecim
yumruğum yüz başın kırıyor annecim
babacım bağı çok sertmiş
iç çeksem güneşi kırıyor annecim

508

k z evinde çok olursa sorurlar
adına çok şeylerin takıyorlar
gidip söylen babam gözün süzmesin
aramızdaki bağlı ipti uzamasın

509

kime söyleyin arz ve halim sözümün
yedi kez kat kat olmuş yüzüm
öğrenci gibi sever yara bakıp
çeneme doğru baktı gözüm

510

oturmuştum gözde yaşım akıtıp
elma attı fırladım yerimde kalktım
napayım ben geçip gelemiyorum
oturuyor tükürüğünün yutup

511

oturmuştum kara saçımın tarayıp
elma derleyip bahçe içinin arayıp
bahçe içinde yürüyüşümün görmüş
gözünden yaş akıp gitti dolanım

512

öğrenci gitti kabile doğru
boynuna şalının sarıp
hoşça kal dediğinde el sallayıp
gözünden yaş akıp gitti midir edip

513

oturmuştum evimde hali dokuyup
elimde altın bıçağımın tutup
ihtiyara baban sattı diye
çatlayıp yaşlı teyze geldi itişip

514

iki gözün güle benziyor yiğit
saçların sümbüle benziyor yiğit
söylesen sesinin işitmiyorum
seslerin bülbüle benziyor yiğit

515

öğrenciyi badem ağaçlı bahçesi var
bahçesinin güneyinde çift dağı var
kendi sevgilisinin alamayıp
yüreğinde kırmızı gül gibi dağı var

516

sâbzevânım seçilip çıktı yine
öğrenci şenlenip çıktı yine
öğrenci şenlenip gedecekse
gözüme yaş dolanıp çıktı yine

517

öğrenciyi şeker gibi sözü var
kırp kırılmaz emleye benzer yüzü var
boyu ve kameti çok güzel
mildir mildir dolaşan gözü var

518

duvarın öbür tarafında bir kişi var
 gedip sorun onun kime işi var
 kalk p gelip hediye vereceğim diresem
 üvey anne ve babam n korkusu var

519

arkadaşlar ben de bir zamanlar gül
 gibiydim
 bahçe içinde ötmüş bülbüldüm
 geçti ömrüm üvey anne elinden
 yoksa hem gülüydüm hem de nard m

520

yolda kald iki mildir gözüm
 bağırısam hiç yere etmez sözüm
 bırak p bitirdi evde babam
 sarar p kald k r m z yüzüm

521

kime söyleyin dert ve hali sözümü
 zora kald m kendim sar l p
 ben sevdim yiğitte gözün dikip
 çeneme bakarak kald gözlerim

522

ey babacım kırka gelmiş yaşım
 ar k olup aktı gözümün yaşı
 hala de yola m bak p duray m
 kısmetimde yok mu benim yoldaşım

523

napay m üstünde görevli babam
 çok s n r l kahr derya gibi babam
 yüreğimde ne varsa sorursam
 sözleri ok gibidir s n r babam

524

talebecim kendin benim yoldaşım
 derya olup aktı gözümün yaşı
 bu zalim üvey baba elinden
 bağısızından geçmiyor yaptığım
 yemek

525

kendim ona ad koyup yoldaş dedim
 boyunun görüp on sekiz yaşında
 dedim
 ömrümde sevdiğim bir şu olsun
 baban ve annen bize akraba dedim

526

aşık attım fırlayıp durdu alç >
 benim sevdiğim bir vilayetin elçisi
 sevgilin bu günlerde gelir deyip
 un elekten görüp verdi falc >

527

babam benim kime verecekmiş
 bu günlerde düğünüm edecekmiş
 öldürse de ihtiyarla evlenmem
 üstümde bu gam az m r
 giymeyeceğim

528

yaşlı ihtiyarın eşim dersem ne fayda
o ölürse dul kalırsam ne fayda
ondan daha tek başıma çok güzel
onunla alt n taksam ne fayda

529

küsmeye niyetim yok annecim
işaretti bilmez baban annecim
siz kendiniz bildirin babacım n
ben söylesem kabul kılmaz annecim

530

annecim yiğit geçen kimse yomu
aşk derdini çeken kimse yomu
benim derdim aşk derdidir
bilemiyorlar
yiğit ağabeyim sözü kabul etmiyor

531

elma atsam gedip düşse yanına
niyettim var otursam yan başına
eğer olsa o yiğitti rızası
devlet kuşu olup konsam başına

532

öğrenciyi karakteri benzer bana
bunun için güzel gözüküyor bana
eğer etsem yürek halimin beyan
boyun eğip kulak tutar sözüme

533

öğrenci kardeşimin çağırıyor
bahçe içinde bana güller derliyor
kardeşimin göndereyim desem
çürüsün, ölsün benim çiftçi bırakmıyor

534

koza toplayıp berna boyun büküldü
kaplarda iki gözüm dikildi
kapdan gelene babam vermedi
görücülerin onuru kırıldı

535

sadaka verirsem şansım açılırdı
onunla evlensem annem beddua ediyor
ihtiyarla evlenmek istemiyorum
napayım yüzüm rengi sarar

536

üvey babam çürütüp bıraktı benim
kurutup hem de çürütüp bıraktı benim
bana hali dokutup zengin olma niyetli
gama düşürerek yaşlandırdı benim

537

elinden düşüp gitti eleğim
o öğrenci benim kendi dileğim
sevgilim seninle evlenirsem
çift bilezik görür mü beleğim

538

öğrenciyi elinde kitâb
kağıt kalemle onun hesabı
babam benim kimseye veremeyecek
benim yarım okuyan öğrenci

539

o öğrenci benim gerçekten seviyor
gece gündüz benim için yan yor
eğer erişse amacına bugünler
yanan bağı gül gibi su içiyor

540

babası amcam olur yiğitti
annesi halem olur yiğitti
yabancıdan sevmedim babac m
mahcup etme binimle yiğitti

541

öğrenciye kendimi sevdireyim
tamburasına saçım tel edeyim
kısmet olsa ikimiz birleşsek
sık lan gönlünü bahar edeyim

542

ay gediyo k ble taraf batmaya
kendi yerine güneşi uyandırmaya
güneş çıksa üzüntüm çoğular
tüfeğim yok göğsümden vurulmaya

543

herkesten ileri koştum dayıcım
arayıp yarimin buldum dayıc m
annemle babam n öfkесinin
sakinleştirin
o yiğit ile evlenmemin sağlayın

544

ben ölsem siz dert etmeyin annecim
milletin ağzın a düşürmen annecim
gelip gitse o öğrenci kapıdan
kalbine değmeyin annecim

545

iki yıl önce görmüştüm boyunun
ilk görüşüle bilip aldım huyunu
karakteri, huyu ve boyu uygun
arkadaşlar yapın bana düğününü

546

ey Allah' m özüler misin bana
bedenimde hiç tahammül kalma >
babamla annem ihtiyara satacakmış
delikanl yla evleneyim desem döver
benim

547

halinim kald kalan yerinde
ne yazık ki elimin can gitti
ihtiyara satmış senin diye nenem
ben kara şanstan hediye almaya

548

oturmuştum ipeği eğirerek
 etrafıma altın sararak
 babam geldi ihtiyara sattım dip
 evi yansıma nikah eden mollanın

549

adın tutulması benim gibi olsun
 ben gibi güldü solutan solsun
 senin de bağlı düğmen açılmadı
 yaşlı da olsa zorlanıp ölsün

550

kız istemeye gelenler de bitsin
 bana başlık verenler de bitsin
 ihtiyara ile evlendirerek bitiririm
 diyenler
 benim ismim tutanlar da bitsin

551

kendi elimde değil özgürlüğüm
 bu derdime bulunmuyor ilaç mı
 genç yerine yaşlıya verdiler
 yüreğimde düğüm kaldı isteğim

552

Babam bitsin yaşlıyla sattı
 kesek edip sapanda atın
 benim satıp altın gömüğe batıp
 zenginleşip çok mal ve dünya etti

553

üveymişim ölsün babam söylemedi
 kızım diye hiçbir zaman sevmeyi
 elimi bağlayıp yaşlı ihtiyara verdi
 bu halime yüreği özümledi

554

otuyordum kara saçımın tarayın
 iki gözüm intizar yola bakın
 kısmetime yaşlı ihtiyar varmış
 şansına yazık olsun bahtım harap

555

bugün zorlandığım kendi elimden
 değil
 oturduğum çehrem çok kötü değil
 hepsi babamın para severliğinden
 bugün zor durumda olduğum

556

oturmuştum kara saçım oynatın
 bir kişi geldi borcunun isteyip
 malin babam borcuna veresi gelmeyip
 beni borcuna verdi hesaplayın

557

eskiyip otuz yaşına geldim
 göz görmeyen zorluklar da gördüm
 ey öğrenci bugünlerde gelirsin
 bu derdime kendin derman olursun
 senden başka hiç kim halim bilmiyor
 kendin gelip zalimleri döversin

558

sevgilim bugünlerde gelecek mi?
beni yarım nerde diye soracak m ?
zorla nikah k>yan bu mollalar n
yumrukla ağzının kıracak mı?

559

yaramadı işime yarım benim
mollalardan alan muskam benim
büyücüye büyü yapt>rsam m
olmad> kimse bana yardım >

560

ne oldu da başımdan kuşum başımdan
uçtu
duyun geceki rüyam gerçek oldu
ne yazık ki benim şanssızlığım
ihtiyara gedip konmuş bu kuşum

561

benim çevrem çok genişti, dost ve
ya >m
bir hünerdi benim zenginliğim
sebil kız diye başlık para çok
söylediler
ayağıma bağlandı param zenginliğim

562

yar ve dostum paham çok yükselti
keşki eteğimi her kes tutardı
k>zm n yar dostu çok diyip
kan > olara k>rm>z > kan m al >

563

evvel keş çevreli olmasaydım
yaln>z ayak izini tutsayd m
böylece kara baht olduğumdan
evlenmeyip dünyadan geçseydim

564

ne yaz>k babam yüzüme bak p
gülmedi
söylediklerimin yüzde birinin yapma >
şimdi hangi taşa vursam başımın
bugünlerde hiç günüm geçmedi

565

arkadaşlar fikriniz karışmasın
benim başıma gelen gün seze gelmesin
on sekiz yaşı isteyin allahtan
bahtınızı ihtiyara karıştırmayın

566

öbür k>zlar keder gülü toplamas n
cennetten ç>k p da cehenneme
girmesin
benim başıma düşen gün benimle
geçsin
şimdikiler bugünleri görmesin

567

hakime gitsem sözümü dinlemez
senin derdin ne diye sormaz
allah padişahla hakimın cezasını
versin
benim gibi fakirleri kederden kurtars n

568

her gün kuyuya bak p geçiyorum
 yüzüme siyah perde tutuyorum
 dilimi kesip alsalar da
 ağzıma gelen sözü söylerim

569

uyanın arkadaşlar kalkın
 birbirinizi s k s k görün
 utanarak yapmasan z olmayacak
 babayla anan za bildirin

570

gaddar babalar k z m diye bakm yor
 boynuna türlü inciler bakm yor
 hayvan gibi besleyip sonunda
 para için ocağa atıp yakıyor

571

yukardan çekirdek çitleyerek
 geliyorum
 koyunla kuzuyu çay ra sal p
 o yürüyor kadifeye sar l p
 kaplumbağa boynuna püskül takıyor

572

okuyan okumayandan daha iyi
 ela bez dokuyup yürümek daha iyi
 ihtiyara eş olmaktansa
 k z olup evde kalmak daha iyi

573

ne yaz k babam ihtiyara sat >
 başlık paramı kaç sene yiyip yattı
 ihtiyarda öldü onu gördüler
 tekrar genç birine verdiler

574

düşünün, bulun bir çok şanslı
 düşünmeyin kederin çoğunu
 hapisane kelepçesini k rmak için
 (Asas) abiniz öğretsin yolunu

575

arkadaşlar gelin halı dokuruz
 ay çıkartıp nakış ile dokuruz
 hal dokuyup hal n n vasf na
 güzel güzel türküler söyleriz

576

kızcağızlar, kız okulunda okuyor
 öğlen gelip kırmız hal dokuyor
 hal dokuyup bedeni yorulsa
 kalem al p deftere yaz yorlar

577

ay dedeyi halıya nakşediyorlar
 halının ipi koyunundan eğrilir
 halıyı dokuduğum bıçağın ucu
 gümüşten
 tarağımda üç zil şingirdar

578

elimde altın tarak hal dokudum
sapında dört tane gümüş zil
halıya vursam tarağım kırılır
tarak sapında zil şingirdar

579

bir tane halım z bugün bitti
hal kesilip pazara gitti
ağabeyim halıyı satmak için
pazardan bağırıp geçti

580

Biz Devlet Abat kız y z
hal daki nakşımız kuş izi
bizleri tanıdıysa her kişi
halımız n nakşını görsün gözü

581

Hayrabatlılar çok güzel hal dokur
kızları halı dokumada başarı gösterdi
kızlar n bu hünerinin sebebi
dünyada meşhur oldu Devlet Abat

582

hal dokur Devlet Abat kızla >
elma desem, nar gibi yüzleri
geceleri dışarı çıkıp oynasalar
gören söyler gökyüzünün yıldı zla >

583

bir günde iki kilim çarptım
Allah' tan muradım diledim
Allah muradım versin deyip
yedi gece kapıda ağladım

584

kedere düşenleri güldürdüler
hayat neymiş bildirdiler
kanat bağlayarak kuş gibi uçalım
vatana güzel düzen getirdiler

585

bugünlerde biraz yüzümüz kızar >
sapsar çehremiz tazelendi
böyle bağımsızlık olursa vatanda
görmeyeceğiz zulüm ile sitemi

586

bizim gibi baht karalar gün
görüyormuş
bağ içinde elma toplayıp yürürmüş
kafesi kırıp çıkan papağan gibi
uçup, konup, oynayıp, gülüp yürürmüş

587

bir tek kalmıştı koyun gibi kesmesi
kavurarak kavurmadan duyma >
öğrenciler özgürlük getirmeseler
çok yakınd iki gözümü oyma >

588

bayrak olay m partililerin elinde
üzüldüler gözyaşımın gölüne
sevgilimle evlendirdiler kendi
isteğimle
kurban olsam da az onlar n yoluna

589

arkadaşlar yakın keder evini
şimdi göreyim sevgilimin boyunu
neneciğim okula gidip söyleyin
zamanımız geldi versin düğününü

590

dikip verdim kuşağı yarım bağlasın
gözüne sürsün kuşağın düğmesini
üç ablamı ihtiyara satmıştı
sevinirim vursalar üvey baba >

591

türkü söyleyip hal dokurum
kalem alıp deftere yazar m
kurs aç ldı mahallede arkadaşlar
kursa gidip şimdi kitap okurum

592

askerimizin elinde silah olsun
çiftçimiz elinde orak olsun
şimdi güç yiğitlerin elinde
güçlü yiğitler partisiyle sağ olsun

593

üvey babam geceleri uyuyamaz
iyi öğrenmiş kızını hiç satamaz
partilileri tuttu babam n elini
kesek gibi kolla atamaz

594

duvağımı sallayıp çıktım bugün
asker yarım huylanıp çıkt bugün
vatan savunma niyeti var
sahican' dan dönerek çıkt bugün

595

asker yarım maymana' dan döndü
geç vakitte sahican' a gittiler
vatanın düşmanını vurmak için
kuşak bağlanıp silah alıp gittiler

596

arkadaşlar uçup yürüyen kuşum var
cephede delikanlı yarım var
düşmanlarını yok ederek dönerse
bu dünyaya sığmayacak nazım var

597

ya Allah'ım hazan etme bahar m>
cepheye gitti bugün asker yarım
düşmanını yok ederek gelse severim
şehit olup gelse de iftihar ederim

598

asker yarım komutanın yanında
yeşil el giysisi yanında
kaçıp gelse yüreğim dayanmaz
başarırsa kahramanlar sayısında

599

komutanım yerde kalmaz emriniz
bir yarım var o da size feda olsun
bu millete siz lider olursunuz
yoldaşınız olsun Allah'ınız

600

canıma beni çok seviyorsunuz
asker olun bu millete kurbanız
bu yolda ölseniz şehitsiniz
başararak döseniz kahramansınız

601

arkadaşlar şimdilik hocamızdan
ders alarak heceleyip okuruz
Resul Pehlivan askerlerini çağırıp
iki metre hal ya dokuruz

602

savaş olsa vatan millet bozulur
büyük ağaç kökünden kırılır
çatışıyorlar iki dağ arasında
iki taraf birbirinin karşısında

603

savaş bitsin yüreğimi ezmiş
tek ben değilim herkes savaştan
bezmiş
Hasan Hüseyin gibi kana bulanmışlar
ne diyecek dışarıdan görenler

604

vatan bağımsızlığı için gençlere tebrik
yol gösteren liderlere tebrik
bağımsızlığa erişti bu kızlar
bu bağımsızlık kalem kâşlara tebrik

605

partililerin ektiği gül bitmiş
dalları ağaç boyuna ulaşmış
fakirlerin de istediği şu idi
kız ve erkekler muradına ermiş

606

İlerde General Dostum komutan
arkada kamufleli Resul Pehlivan
askerler şta kıta bakıp durmuş
içlerinde benim yarımde var

607

sarığını kafasına doluyor
kuşağını iyice sert sarıyor
İlerde Abdül Reşit Dostum
arkasından Resul Pehlivan soruyor

608

Resul Pehlivan sarı ata binmiş
milletini ve vatanın özgür etti
Allah'ın pehlivanları kurtardı
Özbeklere özgürlüğü getirdi

609

General Dostum'un fotoğraflarını
görmüşüz
görmesek de yücelterek yürümüşüz
yiğitler oldu sizin askeriniz
kendimiz de bel bağlayıp durmuşuz

610

Afganistan özgür oldu arkadaş
içtiğimiz çay şerbet oldu arkadaş
bundan iyi hizmet olmaz
bizlere de rahat oldu arkadaş

611

şimdi baştan çadırı almak gerek
bir başörtü takmak gerek
uzun elbiselerin eteğini kesip
yerine kasa giyim almak gerek

612

slak kuru ağzımızda ekmeğimiz
Allah'a şükür canımızda sağlığımız
bağımsızlığı nasip etti bizlere
yaşasın Resul komutanım z

613

kahramanlar kuşak bağlayıp uğurlandı
birçoğu kurtuldu birçoğu bağlandı
kısa ömürde daha göreceğim çokmuş
çark felek dünya birkaç tur döndü

614

arkadaşlar kulak verin sözüme
ömrüm geçti bin zahmetle
hiçbir istediğime ulaşamadım
hiçbir zaman gülmedim dostlarla

615

bütün bu başımdan geçenleri
ibret için tek tek beyan edeyim
yüreğimin sesi dilime geldi
saklamayıp bir bir açıklayım

616

on beş yaşındaydım, seher vakti
güğüm alıp denizlere gittim
yakışıklı bir yiğit elinde kitâb
zevkle okurken gördüm

617

yiğit beni görünce, elindeki kitâb
tak edip yere düşüp açıldı
kitap arasında birkaç kağıt
havaya uçup yere saçıldı

618

yiğit eğilip kağıtlar topladı
tatlı sesi ile okumaya başladı
benim başımda birkaç kuş
hayran olup yeri eşeledi

619

zevkten aşk zevki düştü başıma
aklım başımdan gitti divane oldum
ne kadar zormuş aşk derdi
yandırm, katlandı m, gül gibi soldum

620

bir gün görücü geldi şu yığitten
yazık başlık parasını çok istedi babam
o yiğit bulamayıp bu kadar parayı
biçere olup bu sevdadan dönü

621

bu sözünü işittim yüreğim yandı
ansızın düştüm, kendimden geçtim
yemek yemeden, su içmeden, göz
açmadan
yattığım yerde on beş gün kaldım

622

yüreğimin derdine dayanamadan
birkaç kez düşündüm evden kaçmayı
kim ne derse desin
ben onun peşini bırakmam

623

ne kadar perişan olsa üzülmem
ellerimde bağlı zulüm zinciri
bilmem babalar ne için zalim
böylemidir kızlar n kaderi

624

yiğitlerden görücü geldi vermedi
fakir paras yok diye zalim babam
yetmiş yaşındaki ihtiyara sattı beni
babam

ben gözyaşı döküp yas tuttum

625

gonca gül gibiydim babam n evinde
bahar sabahın görmeden soldum
zalim babam ihtiyara verdi
görünüşte diriyim ama aslında öldüm

626

dünyada çok idi arzular m, isteklerim
gönlümdeki yarla evleneyim
gülüşüp, oynaşp, gamsız, kaygısız
bin bir vefayla yarimi sevseydim

627

rahat yatamasın mezarın babam,
kurusun anam
çok para alıp ihtiyara sattılar
on beş yıl bakıp büyüttükleri kızını
düşman diye silah çekip vurdular

628

hoşlanıp evlenmek ayıp imiş deyip
ne olursa olsun oturdum takdir deyip
gece gündüz kan ağladım
dudağa yalandan tebessüm getirdim

629

bu zalim babalar cahil anneler
şımartıp kızlarını büyütürken
on, yirmi yaşına kadar büyüttüğü
kız› ›
para için bir kasaba satar

630

ne yaparsam yapay m nasibim ihtiyar
sakalı pis, ağzı açılan
ağzında keti dişleri kapkara
ağzında keti, salyaları akan

631

nargile pervazda tütün köşede
koyduğu yeri bilmeden arar
bardak elinde çaydanlık koltuğunda
nerde bardak diye dolan r

632

gecem k yamettir, günüm cehennem
arkadaşlar nasipsiz babam elinden
asla göremedim rahat
gitmeyin siz giden kızların peşinden

633

benim çektiğim zulmü siz çekmeyin
arkadaşlar insan oğlunun
ahım göklere erişti
çıkmas›n kimsenin a ›

634

yaz›k oldu ömrüm yandı› katland m
kelepçeyi aslında k rınam gerekir
özgürlüğümü ele almak için
düşman kalesini bozmam gerekir

635

siz kızlar şimdi zeki olun
utanmak ay›p deyip sessiz oturmay n
sessiz oturan aciz olur
kelepçelerinizi hiç düşünmeyin

636

ne derse desin düşmanlar beş gün
alışırlar ondan sonra unutulur
vefas›z elinden bir ömür yandı m
denginle anlaşırsan geçer beş gün

637

arkadaşlar benden size nasihat
ölüm daha güzeldir sevimsiz yardan
ya severek evlenin ya da kurban olun
sevimsiz yar cehennem ateşinden daha
kötüdür

638

özgür olmak için sevimli yar için
mücadele edip can verin
güzel hayata sahip olmak için
birleşin kızcağızlar toplanın

639

o evde aşk ışığı olmazsa
lüks hayat herkese rahat getirmez
muhabbet ışığı yansa her evde
o evde kaygı hiç olmaz

640

babam der kızım seni satacağım
para alıp yad ellere satacağım
canım babam gençliğime kıyma
halı dokuyup sana bakacağım

641

babam der benim günüm geçmiyor
seni satmazsam gücüm yetmiyor
seni satıp arpa buğday alacağım
ekmeğimiz yok en sonunda
evlendireceğim

642

açlıktan ölmezsin acele etme baba
cefa mızrağını canıma sokma
halı dokuyup ayda bin para vereceğim
servi boynumu baharında yıkma

643

sen satacaksan parasın ben vereyim
bundan sonra bana zarar vermeyin
gençliğimde halı dokuyup ağladım
benim de dünyada istek arzum var

644

hey babacığım hizmet ederim sana
ihtiyara vermeyin beddua eder gözüm
bana bu kadar kıymayın baba
gencim ben sesime kulak verin

645

babam dedi ki pirlerin sözüne
nankörlük etme
kerametten , tarikattan , sihirlerden
ihlas ile dediklerime inan
her şeyde muradına erersin

646

bizim tarafa biri bir adım atsa
eski sevdiğim aklıma gelir
başında dertler döndükçe
sabzavan vezninde şiir söyleyesim
gelir

647

sabzavan vezni güzel oynaktır
sevgilimin başında pullu yemeni
ben onu özleyorum ama o beni
özlemez
hayatımın sonuna kadar özleyeyim

648

gam yükünü hafifletir sabzavan
 gönlünü hafifletir sabzavan
 başla bismillah deyip gam yükünü
 bizi sonunda bismil eder sabzavan

649

vah başıma dert oldu gözlerin
 k yamete çeker beni gözlerin
 ben sana ilmi öğrettim amma velakin
 muhabbeti öğretti bana gözlerin

650

kaç defa daha ağlayım gözlerini
 özleyip
 şimdi sensiz nasıl rahat öleceğim
 arayıp seni nerden bulayım can
 gönlüm kırık yaşlanıp kaldım

651

aklıma düşer yürüyüşün görünür
 nazlı nazlı güzel yürüyüşün
 ayrıktan bana daha güzeldi
 kavga edip barışıp gülüşün

652

hey güzel armağanım hoşça kal
 yüreğimdeki sesim cavidanlığım hoşça kal
 bahttan kabile giderim başımı alıp
 vefasız sevgilim hoşça kal

653

sebzavanım , servi nazım servi naz
 senin nazının her karesine kurban
 olayım
 keşke benim dediklerimi dinlesen
 sevgi sırlarım sana söylesem

654

servi nazım servilerin serdaş
 su dökemez eline huriler
 güzelliğin ve uzun boyun olmasa
 senin cennetine hiç bakmayacağ

Dizin

a

âb-i zâm-zâm - [Far] zem zem suyu.

â.- i 146, 147, 378, 473, 378

âbâd [Far] gelişip güzelleşmesi, hayat şartlarının uygun duruma getirilmesi için üzerinde çalışılmış olan, bakımlı, imar edilmiş, mamur (yer), abat.

â. 65, 163, 311, 348

â. 582

âbrü [Far] yüz suyu: 1. ar, hicap, haya, namus ve şeref, haysiyet itibar.

â.+ i 495, 533

aç - [Tr] bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek.

a.- ârsân 424

a.- âydisâm 107

a.- gän 407

a.- gin 269

a.- gin 4

a.- ib 141, 189, 199, 417

a.- iñ 406

a.- mädi 249

a.- mağ 12

a.- mäy 621

a.- sâm 199

a.- tim 88

a.- äy 199

a >ğ [Tr] k zma, sinirlenme, öfkelenme.

a.+ 522, 506

a.+ dän 542, 443, 528

a >glä - [Tr] k zmak, öfkelenmek.

a. 464

açıl - [Tr] aç lmak.

a.- ädi 302

a.- är 41, 72

a.- di 591, 617, 193

a.- gän 137, 408, 425, 625, 630

a.- gäydi 445, 534

a.- ib 223

a.- ibmän 405

a.- ibti 138

a.- mädi 548

a.- mägän 292

a.- sä 345

a.- sin 328

açlık [Tr] acıkmış olma durumu, açlık.

a.+ dän 642

a.+ tän 153

adâ [Ar] eda, tükenme, son.

a. 363, 369, 396, 397, 365

âdämizâd [Far] insanoğlu insan, âdemoğlu.

â. 372, 633

â.+ 372

âdäm [Ar] insan.

â. 247, 252, 646

â.+ lârđi 77

adräs [Far] çizgi çizgi dokunan, ipeğe benzer millî bir kumaş.

a.+ dän 30

a.+ ginä 32

âfârin [Far] övme, takdir, beğenme vb. duygular belirtmek için söylenen söz, bravo

â. 340

âfât [Ar] çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım, bela, felaket.

- â.+ i 51
- Afganistan** ülke ismi.
a. 610
- âftâb** [Tr] 1. güneş, güzel yüz.
â. 541
â.+ imân 219
â.+ ni 541
- ağ -** [Tr] 1. bir yana doğru eğilmek 2. değişmek, geçmek
a.- adı 357
â.- b 650
- ağa** [Tr] 1. büyük erkek kardeş, aka. 2. sevgi göstermek üzere yaşça büyük olan erkeklere söylenen bir seslenme sözü 3. koca, sevgili,
a.+ cân 118, 278, 422, 434, 450, 542
a.+ cân. 27, 32,278, 23, 24, 9290, 93, 160, 230, 257, 258, 291, 330, 340, 354, 358, 391, 395, 455, 484, 352,404, 419, 23
a.+ dän 45
a.+ ginäm 65, 105, 138, 151, 177, 261, 300, 439, 458, 579
a.+ ginämdän 466
a.+ ginämdi 233, 479
a.+ m 36, 55, 62, 69, 105, 122, 128, 193, 262, 133, 146, 147, , 206, 233, 261, 311, 322, 337, 362, 385, 401, 436, 438, 451, 478, 529, ,
a.+ di 194
a.+ gä 401, 385
a.+ mdi 55, 124, 256, 262, 337, 394, 438, 471
a.+ mgä 2, 22, 123, 124, 167, 406, 457, 465, 253
- agär** [Far] eğer şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen kelime.
- a. 174, 297, 447, 467, 474, 497, 530, 531, 538, 569, 72
- ağ z** [Tr] ağız.
a.+ i 630, 425
a.+ igä 139, 559
a.+ im 443
a.+ imgä 569
a.+ imizdä 612
a.+ ini 139, 424
a.+ injzdän 72
- ağri** [Tr] ac , dert.
a.- b 262
- âh** [Far] ah ünlemi, sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem, beğenme, sevgi vb. duygular anlatan bir söz
â. 332, 507, 633, 400
â.+ m 332
- âh r** [Ar] 1. son, sonraki. 2. sonra, en sonra, sonunda
â. 70, 84, 648
â.+ dâ 571
â.+ gä 641
â.+ i 169, 387
- ahtär -** [Tr] birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak, aramak.
a.- dilär 258, 263
a.- ib 213, 542, 650
- âhûn** [Ar] cemaate namaz kıldran kimse, imam.
â. 292
- aķ** [Tr] beyaz. 2. aydınlık, güzelik.
a. 67, 73, 77, 91, 131
a.+ at.injdän 116
a.+ bā ğ. m 161
a.+ bā ķ. 123, 242, 243
a.+ bā ķ.yängä.ginäm 123
a.+ biläg.im 310

- a.+ biläk.ti 156
a.+ b 350
a.+ ipäk 244
a.+ ipäk. 134
a.+ säman. 190
a.+ säräkä 190
a.+ yälänj 611
a.+ yüzim. 159
- aķ -** [Tr] s>v maddeler veya çok ince taneli kat maddeler bir yerden başka bir yere doğru gitmek, akmak.
a.- adi 110, 111, 146, 359, 473, 378
a.- ar 312, 350
a.- ay 441
a.- b 161, 203, 512
a.- ķani 481
a.- mäsäm 441
a.- sä 473
a.+ sin 466
a.- ti 521, 523
- aķar-** [Tr] beyazlamak.
a.+ di 385
- akä** [Tr] büyük erkek kardeş
a. 287
a.+ di 287
a.+ ŋgiz 5742
- Aķčä** [Tr] yer ismi.
a. 265, 415
- Öäcäb** [Ar] hayranlı k.
Öä. 475
Öä.+ dur 210
- Öaķķ** [Ar] kadınların ve kız çocukların boyunlarına taktıkları üçgen şeklindeki kırmızı boncuk, kıymetli taş.
Öa. 370
Öa.+ dän 39
Öa.+ e-dim 397
- Öaķķtaķ** [Ar] gerçek, gerçeklik.
Öa.- amän 242, 243
- Öaķ 1** [Ar] 1. düşünme, anlama ve kavrama gücü, us. 2. öğüt, salık verilen yol.
Öa. 58, 396, 396, 619
- Öäkis** [Ar] 1. resim 2. 1. çeşitli araç ve malzeme kullanarak görüntüyü özel bir yüzey üzerinde sabitleme.
Öä.+ lärini 609
- aķotav** [Tr] beyaz ev.
a. 199
- aķsaķal** [Tr] yaşlı, yol gösteren akıl sahipleri.
a. 427
a.+ lär 388
- aķsä** [Tr] akşam
a.+ gäčä 454
- aķyüz** [Tr] ak yüzlü, güzel yüzlü
a.+ imgä 347
a.+ ini 464
a.+ iŋ 464
a.+ iŋdi 150
a.+ iŋgä 486
a.+ iyi 313
a.+ ziŋdän 393
- al -** [Tr] 1. bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak. 2. bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayırmak. 3. kendine ulaştırılmak, iletilmek. 4. erkek, kadınla evlenmek.
a. 4, 34, 201, 284, 425
a.+ ib 399
a.- ädi 21
a.- almäsäm 198
a.- amän 231, 250, 641
a.- är 110, 303

- a.- äy 9, 169, 170, 198, 202, 259
a.- äydidim 381
a.- äydisäm 32
a.- äyin 195
a.- di 361, 493
a.- dim 544
a.- diz 387
a.- gän 73, 151, 304, 307, 367, 371, 387, 500, 560
a.- gäni 98, 386, 393, 546
a.- ib 42, 46, 95, 98, 123, 130, 147, 151, 174, 175, 205, 217, 230, 250, 253, 361, 368, 378, 380, 395, 400, 403, 407, 422, 425, 429, 438, 474, 477, 490, 549, 551, 576, 579, 591, 595, 616, 627, 638, 640, 652
a.- ibti 608
a.- iñ 347
a.- ir 636
a.- iş 492
a.- maqqa 127
a.- maqkeräk 611
a.- maquçun 634
a.- mä 87
a.- mä 322
a.- mäsin 231
a.- mäy 237
a.- mäydi 322
a.- mäydilär 409
a.- sä 423
a.- sä 569
a.- säm 265, 302
a.- sin 390
- alä** [Far] ela.
a. 1, 376
- aläb** [Far] alev, ateş.
a. 250
- âläçä** [Far] vişne ve kiraza benzer,
- genellikle reçel ve şerbet yapılan, kırmızı renkte ekşimtırak meyve.
â. 573
- Âläçäpän** yer ismi
â. 462
- aläm** [Ar] üzüntü, kaygı, derd.
a. 335
a.+ dän 418
a.+ gä 86
a.+ im 174
a.+ lär 418
a.+ lärim 541
- Ôäläm** [Ar] âlem, dünya; dış, çevre, ortam.
Ôâ. 285
Ôâ.+ di 219
- aläsaç** ara bozan kişi.
a. 46
- al-Ôacâyib** - [Ar] şaşırtan, çok güzel.
a.- ib 326
- âlçi** [Tr] aşık oyununda galip geldiğini ifade eden ksm .
â.+ si 525
- ald** [Tr] yan, bir şeyin ya da bir kimsenin yanında, arkasında üstünde kalan bir şey.
a.+ idä 487, 489, 352
a.+ idän 238
a.+ igä 145,279, 487
a.+ imgä 403
- aldin** [Tr] ileri
a. 544
a.+ dä 542
- aldir** - [Tr] almak
a.- aylık 131
- ÔÄli** [Tr] Hz. Ali
ÔÄ. Hâzrät 453
- almä** [Tr] . gülgillerden, çiçekleri pembe veya beyaz bir ağaç 2. bu ağacın

- kabuğu parlak, sert, kırmızı, sarı ve yeşil renkte, kokusu hoş, tadı ekşi veya tatlı, dokusu gevrek, ufak çekirdekli meyvesi.
a. 55, 80, 158, 232, 266, 288, 289, 318, 338, 347, 486, 510, 511, 530, 582, 586
a.+ dän 436
a.+ de.b 6
a.+ de-begäsi 6
a.+ gä 516
a.+ lär 203
a.+ läri 349
a.+ män 219
a.+ ni 34, 215, 490
a.+ si 313
- almâr** [Ar.] dolap
a. 357
- almurut** [Tr] armut.
a.+ ti 111
- altı** [Tr] beşten sonra gelen say›nın ad .
2. bu say›y› gösteren 6 ve v rakamlarının adı ,beşten bir artık.
a. 184, 200, 208, 240, 304
- altın** [Tr] alt n madeni.
a. 129, 488, 436, 513, 552
a.+ di 467
- âlucä** [Far] vişne ve kiraza benzer, genellikle reçel ve şerbet yapılan, kırmızı renkte ekşimtirak meyve
â.+ häykr-ämän 276
- alvân** [Ar] türlü renklere olan giysiler.
a. 217, 449, 181
- amân** [Ar] 1. sağlığı anlatan bir söz 2. yardım istenildiğini bildiren bir söz
a. 185, 333, 612, 283, 251
- Öämmä** [Ar] babanın kız kardeşi, hala.
Öä. 47, 194
- anä** [Tr] anne, çocuğu olan kadın, ana, valide
a. 112, 196, 222, 469, 518, 543, 546
a.+ atä.mdi 506
a.+ ayt-iñ 506
a.+ cân 94, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 191, 422,
507, 528, 543, 589, 94, 507,187
a.+ cânim 469
a.+ cânimdän 251
a.+ dän 332
a.+ gä 221
a.+ ginäñ 253
a.+ lär 629
a.+ lärgä 570
a.+ liklär 366
a.+ m 74, 81, 101, 125, 185, 249, 397, 445, 494, 534, 542, 545, 627, 328
a.+ mdän 517
a.+ mdäy 449, 52
a.+ mdi 386, 480
a.+ mdi 52
a.+ mgä 327, 349, 501
a.+ ni 259
a.+ ñ 223, 386, 524, 339
a.+ si 120, 129, 288, 289, 343, 366, 371, 380, 428,
461, 539,380
a.+ sigä 326, 444
a.+ sini 39, 505
- anâr** [Far] nar, nargillerden, yapraklar karşılıklı, çiçekleri büyük, koyu kırmızı renkte, küçük bir ağaç.
a.+ däy 582
- anäsiz** [Tr] annesiz, annesi ölen.
a. 366
- Öänbär** [Ar] güzel kokulu.

- Öä. 245
- Andhoy** yer ismi
a.+ likti 311
- Anhoy** yer ismi.
a.+ 'di 118
a.+ di 165, 268
- aṅḡ** [Tr] sağ taraf, sağ el.
a.+ 142
- apä** [Tr] 1. bir kimsenin kendisinden büyük olan kız kardeşi. 2. büyük kız kardeş gibi saygı ve sevgi gösterilen kız veya kadın.
a. 477
a.+ mdi 376, 590
a.+ sigä 471
a.+mgä 431
- arä** [Tr] 1. ara, iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, açıklık, aralık, boşluk, mesafe. 2. iki olguyu, iki olayı birbirinden ayıran zaman, fasla.
a. 448, 495, 533
a.+ dän 350
a.+ däki 356
a.+ gä 45, 46
a.+ läb 303
a.+ miz.dä 243
a.+ mizdä 330
a.+ si 577
a.+ sidän 146, 617
- arälä -** [Tr] iki şey arasında açıklık oluşturmak, az açmak, aralıklı duruma getirmek,
a.- b 532, 586
a.- bâḡ 511
- âram** [Ar] hareket etmeyen, kıyamdamayan. 2. durgun, dingin. sessiz.
- â. 608
- arça** [Tr] bir çeşit ağaç.
a. 363
- arḡamçi** [Tr] pamuktan yapılan ip, gellikle devalar için kullanılan bir kelimedir.
a.+ dän 233
- a ḡḡ** [Tr] su yolu, dere, ark.
a. 110, 111
a.+ çäni 50
a.+ di 343, 344
- a ḡḡä** [Tr] dere, su yol ve tarla kenarlarına açılan küçük arak.
a. 120, 521
a.+ dän 280
- arқа** [Tr] 1. arka, bir şeyin temel tutulan yüzünün tam ters yan, ön karşıtı. 2. bir şeyin sırt durumunda olan yüzeyi. 3. destekleyen. 4. geçmiş, geride kalmış zaman.
a. 383
a.+ läridän 132
a.+ män. 499
a.+ sidä 401
a.+ sidän 126
- ârmân** [Far] istek, dilek, heves
â.+ dâ 209, 600
â.+ im 61, 550, 652
- art -** [Tr] yüklemek: bir yere, taşınması için belli ağırlıkta eşya veya araç gereç koymak.
a.- im 192
a.- tiḡ 544
- ar ḡḡ** [Tr] fazla.
a. 643
â. 610
- arvâh** [Ar] ruh, dinlerin ve dinci felsefelerin insanda vücuttan ayrı bir varlık olarak kabul ettiği öz, tin, can

- kuşu
a. 98
- Ôärz** [Ar] şekayet.
Ôä.+ i 64
Ôä.+ u 653
- ÔärzâÔil** [Ar] azrail: tanrı buyruğu ile insanlar›n can›n almakla görevlendirilen melek, can al› ›
Ôä. 386, 393
- ârzû** [Far] dilek, istek.
â. 456, 492, 626
â.+ m 643
- as -** [Tr] asmak, bir kimseyi boğazından ip vb. geçirip salland rarak öldürmek, idam etmek.
a.- ädi 429
a.- äyin 346
a.- ib 188, 440
- asil -** [Tr] as lmak, boğazından ip geçirip salland rarak öldürmek.
a.- är 318
a.- ärsän 319
- Ôäskär** [Ar] asker: orduda görev yapan erden generale kadar herkes.
Ôä. 62, 256, 290, 606
Ôä.+ imiz 592
Ôä.+ lär 606
- aşl** [Ar] doğru, gerçek.
a.+ idä 625,
- aşlâ** [Ar] hiçbir zaman, hiçbir biçimde, sak n, zinhar
a. 282, 639
- âsmân** [Far] gökyüzü.
â.+ 210, 267
â.+ dä 313
â.+ däki 182
â.+ dän 239
â.+ di 582
- â.+ lärgä 75
â.+ ŋgä 633
- âsmâni** [Far] gök rengi, denizin rengi, mavi veya yeşile çalan mavi.
â. 364
- asrâ -** [Tr] bir canl›y bir felaketten, tehlikeden veya zor durumdan uzaklaştırmak, korumak.
a.- gäy 608
- asrar** [Ar] esrar, gizler, s rlar
a.+ idän 653
- ast** [Tr] alt.
a.+ inki 492
- âstâ** [Far] yavaş.
â. 337, 345
- âstanâ** [Far] yer ismi.
â.+ ni 30
- astâr** [Far] adtar, giyecek, perde, çanta, ayakkabı vb. şeylerde, kumaşın veya derinin iç taraf na geçirilen ince kat.
a.+ likkâ 400
- asti** [Tr] aşağı .
a.+ dä 475
- aş** [Tr] yemek
a. 5
a.+ i 48
â.+ im 523
a.+ idän 264
a.+ igä 331
a.+ imgä 331, 282
- aş -** [Tr] yüksek veya geçilmesi güç bir yerin üstünden diğer yanına geçmek.
a.- ib 48
a.- ti 422
- Ôâşık** /aşık [Ar] aşırı sevgi ve bağlılık duygusu.

- Óâ. 38, 122, 289,525
 Óa.+ män. 324
 Óâ.+ bol-ây 331
 Óâ.+ bol-dim 288
 Óâ.+ 240
 Óâ.+ gâ 342
 Óâ.+ lik 529, 619
 Óâ.+ ti 126
- Óâşik zâr** [Far] aşırı sevgi ve bağlılık duygusu. deli gibi aşık.
 Óâ. 29
 Óâ.+ iñ 416
- Óâşiklik** aşık olmak.
 Óâ. 104, 282
 Óâ.+ dâ 86
- âşinâ** [Far] 1. bildik, tanıd k. 2. bilinen. 3.dost.
 â. 483
 â.+ lâri 352
- aşir -** [Tr] yüksek veya geçilmesi güç bir yerin üstünden diğer yanına geçirmek.
 a. 20
 a.- dilâr 81
 a.- mä 20
- aşpiçağ** [Tr] çeşitli kesme işlerinde kullanılan keskin ağızlı araç.
 a.+ di 405
- aşşığ** [Tr] aşık kemiği. Krş. **aşşú**
 a. 467
- aşşik** [Tr] aşık kemiği, aşık oyunu.
 a. 122
- at** [Tr] at, atgillerden, binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan.
 a. 5, 104, 500, 339
 a.+ gâ 130, 140, 248, 249, 339
 a.+ 275, 281, 372, 459
- a.+ im 116, 227, 43
 a.+ imdi 108,
 a.+ in 214,
 a.+ ini 202, 280, 344, 462,
 a.+ iñdi 153,
 a.+ liy 362
 a.+ ti 399
- at** [Tr] ad: bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, aç klama-ya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam.
 a.+ ginâñdân 403
 a.+ i 149, 348
 a.+ igâ 508
 a.+ im 10, 454, 549, 555
 a.+ imdi 205
 a.+ in 470,
 a.+ ini 6, 18, 470, 491
 a.+ iñ 9, 292
 a.+ iñdi 316
- at -** [Tr] 1. bir cismi bir yöne doğru f rlatmak: *taşı suya atmak*. 2. bir şeyi yere doğru bırakmak. 3.vurmak.
 a.- ây 328
 a.- gâni 503
 a.- ib 140
 a.- ti 390
 a.- tilâr 56
 a.- tim 288, 289, 467
- atlâ -** [Tr] 1. bir engeli s çayarak veya fırlayarak aşma. 2. yüksek bir yerden alçak bir yere, ayaküstü gelecek bir biçimde kendini b rakmak.
 a.- mäydi 593
- ât** [Tr] ad, isim
 â. 524

- â.+ ginändän 358
 â.+ i 573
 â.+ iñ 316, 548
 â.+ ti 608
at - [Tr] f rlatmak
 â.- dilär 627
 â.- sãm 530
 â.- ti 510
 â.- tilär 552
 â.- tim 525, 541
atä [Tr] baba.
 a. 81, 196, 221, 222, 332, 386, 397,
 449, 494, 501, 507, 517, 523, 524,
 542, 627, 642, 644
 a.+ cân 172, 261, 376, 422, 521, 644
 a.+ cânim 529
 a.+ dän 454
 a.+ ginäj 513
 a.+ lär 570, 571, 629
 a.+ m 125, 179, 259, 446, 448, 452,
 495, 496, 499, 504, 508, 519, 522,
 526, 528, 533, 535, 537, 545, 547,
 551, 552, 553, 556, 565, 574, 593,
 620, 624, 625, 640, 641, 645, 506
 a.+ mdi 528, 555, 590, 593
 a.+ mgä 56, 74, 499
 a.+ miz 96
 a.+ mni 632
 a.+ ñ 386, 546
 a.+ ñä 457
 a.+ ñgä 384
 a.+ ñiz 409, 410
 a.+ ñizdän 410
 a.+ ñizgä 409
 a.+ si 142, 289, 343, 539
 a.+ sini 188, 314, 461
 a.- lär 623
atädaş [Tr] kardeş.
- a. 107
atıl - [Tr] f rlamak.
 a.- di 107
atiş [Tr] çatışmak, silahl büyük kavga,
 arbede.
 â.+ ädi 602
atli [Tr] at olan, ata binmiş kimse,
 süvari. Bkz. **atlik**
 a. 144
atlik [Tr] at olan, ata binmiş kimse,
 süvari. Bkz. **atli**
 a. 354
Öätar [Ar] büfeci.
 Öä. 134
âvä bir çeşit demir.
 â.+ ylä 68
aväl [Ar] evvel
 a. 564
 a.+ dä 282, 557
 a.+ däki 11
ava [Tr] amca, babanın erkek kardeşi.
 a. 539
âvâz [Far] ses.
 â. 618
 â.+ i 274, 360
 â.+ im 137, 306, 308
 a.+ ağa.cânim 257
âvâzä [Far] yapılan ve ya yap lacak olan
 bir olayı her ke duymak.
 â. 313, 543
 â.+ ñiz 333
 a.+ ağa.cânim 257
avliya [Ar] evliya, erenler, ermişler.
 â.+ gä 44
âvrü [Far.] 1. yüz suyu. 2. rz, namus,
 şeref, haysiyet.
 â. 448
âvuş - [Tr] akli karışmak, karışık duruma

- gelmek.
â.- mäsın 566
- ay** 1. y›l n on iki bölümünden her biri,
2.güzel, parla.
a. 43, 109, 113, 173, 184, 208, 219,
243, 254,
274, 292, 316, 351, 476, 481, 487,
541, 545, 575,
577, 580, 642, 650, 652, 483, 644
a.+ dâ 412
a.+ dây 91, 374, 384
a.+ di 240, 313, 320
a.+ gâ 92, 182
a.+ lârdâ 173.
- Öayb** [Ar] ay p, kusur.
Öa. 492
- ayil** [Tr] kolan: at, eşek vb. hayvanlar n
semerini veya eyerini bağlamak için
göğsünden aşırılarak sıkılan yassı
kemer.
a.+ i 281
- âyinâ** 1. ışığı yansıtan, varlıkların
görüntüsünü veren, cilal› ve sırl
cam, gözgü, mirat. 2.temiz, güzel.
a.+ dän 488
- aylik** [Tr] ayl k, ayda bir kez yap lan veya
ç kan.
a. 200, 240
- aymamâ** [Tr] kamer, ay
a.+ dây 90
- ayrilik** [Tr] eylemek, yapmak.
a.+ dän 651
- ayt -** [Tr] söylemek. Bkz. **äyt-**
a.- ämân 569
a.- är 582, 640, 641, 645
a.- äy 520
a.- äydisâm 522
a.- gänlär 549
- a.- gim 646
a.- in 589
a.- sâ m 528
- az** [Tr] az, nicelik, nitelik, güç, süre,
sayı bakımından eksik, çok karşıtı.
â. 485, 585, 588
â.+ midi 11
- âzar** [Far] dert, sıkınt .
â.+ di 585
- âzad** [Far] özgür: herhangi bir
kısıtlamaya, zorlamaya, şarta bağlı
olmayan, serbest, hür.
â. 610, 613
â.+ ligi 604
â.+ likti 608
- âzân** [Ar] müslümanl kta namaz vaktini
bildirmek için müezzinin yüksek
sesle yaptığı çağrı, ezan.
â. 192
- âzar** [Far] dert, sıkınt .
â. 643
- azgış** [Tr.] z t olmak
a.+ gâ 74
- a ›k** [Tr] az k, gereken yiyecek ve içecek
şeyler, nevale.
a. 42, 184
- Öâziz** [Ar] sevgide üstün tutulan,
muazzez.
Öä. 281, 442
- b**
- babâ dihkan** [Far] çiftçilerin piri.
b. 419
b.+ ni 383, 482
- bâdâm** [Far] badem.
b. 83, 109, 220, 271, 424, 503
b.+ di 68, 424, 464, 481, 502

- b.+ li 514
- bâdâmgül** [Far] şahıs ismi.
b.+ cân. 39
- bağ** [Tr] giyecek, yorgan vb.nin baz yerlerine ilikleyici veya süs olarak dikilen kemik, metal, sedef gibi sert maddelerden yapılmış küçük tutturma arac .
b.+ ni 391
b.+ läri 370
- bâğ** [Far] bahçe: sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer.
b. 12, 13, 177, 303, 494, 511, 532, 586
b.+ dâki 49
b.+ dän 6, 7
b.+ 394, 514, 654
b.+ dâ 498
b.+ m 8
b.+ ni 25, 514
b.+ ۛgä 7
b.+ lärdä 103
b.+ lärgä 103
- bâğçä** [Far] bahçe: sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer.
b. 177
b.+ gä 388
b.+ lärdi 413
b.+ ۛizdä 80
- bâğgüli** [Far] gülgillerin örnek bitkisi.
b.+ ni 271
- bâğ bân** [Far] çiftçi, geçimini toprağı ekerek sağlayan kimse.
b.+ niğiz 103
b. 8, 532
- bağlä -** [Tr] bağlamak:bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak.
b.- b 286, 325, 341, 595, 613, 609,
- 584
b.- gändiğiz 235
b.- mağa 126
b.- sä 278
b.- sin 226, 590
b.- täylik 131
b.- tib 5
b.+ b
- Bağlân** yer ismi.
b. 76
b.+ dän 76
- bağli** [Tr] bağlı, bir bağ ile tutturulmuş olan.
b. 508, 548, 623
- bağr** [Tr] bağır, vücudun boyunla kar n arasında bulunan ve kalp, akciğer vb. organlar içine alan bölümü, sine.
b.+ i 40, 210, 220, 267, 447, 507, 538105, 106
b.+ im 327, 366, 496, 551, 52
b.+ imdi 603
- bâğubostân** [Far] yer ismi.
b. 98
- bâhâ** [Far] bahâ: paha, değer, fiyat.
b. 157, 375
b.+ sini 486
- bâhâ** [Ar] bahâ: paha, değer, fiyat.
b. 397
b.+ si 467
- bâhânä** [Far] bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep.
b. 373
b.+ men.i 296
b.+ m 7
- bahâr** [Far] 1. ilkbahar. 2. bu mevsimde ağaçlarda açan çiçekler ve

- yapraklar. 3. *mec.* gençlik dönemi.
 b. 95, 155, 625, 540
 b.+ dä 642
 b.+ im 597
- bahmäl** [Far] kadife
 b. 280, 455
- baht** [Tr] 1. gelecekteki olaylar kaçınmaz bir biçimde belirleyen ilahî iradenin insan ve toplum için çizdiği yaşayış biçimi, kader, talih. 2. şans.
 b. 564, 586
 b.+ i 221, 492
 b.+ im 233, 554, 561
 b.+ inizni 566
 b.+ tän 546
 b.+ ti 551
- bağ -** [Tr] bakmak, bakışı bir şey üzerine çevirmek; beklenmek; bir şeyin gelişmesi veya iyi bir durumda kalması için emek vermek; beslemek, geçindirmek.
 b. 119
 b.- b 359
 b.- an 629
 b.- arkän 629
 b.- aykän 571
 b.- kän 627
- bağ** [Tr] bakmak.
 b.- 572, 640
 b.- adi 146, 359, 378, 472, 473
 b.- amän 207
 b.- ay 441 b
- bağ** [Tr] bu taraf.
 b.+ gä 168, 301
- bağ** [Far] bahçe
 b.+ a 6
 b.+ iç.idä 518
- b.+ қа 27, 28, 97, 251, 266, 296
 b.+ қәнәнди 236
 b.+ қәндә 416
- bağ** [Far] geri verilmek üzere alın veya ödenmesi gerekli para veya başka bir şey.
 b.+ dir 647
- balä** [Tr] 1. çocuk, evlat. 2. yavru.
 b.- äsi 432
 b.+ läri 466
 b.+ lärini 466
 b.+ m 125
 b.+ si 633
- bälâhânä** [Far] evin 2. veya üstkat : bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane.
 b. 290
- bağ** [Tr] bal k.
 b.+ ti 390
- balär** [Far] mertek.
 b.+ i 418
- bar** [Tr] var
 b.+ 2, 24, 25, 26, 30, 32, 40, 112, 152, 154, 206, 210, 238, 267, 275, 277, 281, 282, 290, 302, 355, 366, 382, 394, 398, 428, 436464, 488, 490514, 517, 535, 573, 516, 530, 594, 596, 599, 643.
 b.+ im 562
 b.+ ini 522
 b.+ igä 324
 b.+ dir 317
 b.+ diyb 315
 b.+ ekän 31, 91
 b.+ 24
 b.+ mi 8, 437, 411, 437
 b.+ mäkän 209, 210, 267
 b.+ kän 257

- bar -** b.+yidi 33
 [Tr]
 b.- ä 98, 200
 b.- ämân 392
 b.- e-di 218
 b.- ib 236, 324, 326
 b.- ädi 152, 159, 264, 374, 381, 382, 426, 426,479, 541
 b.- almäymân 510
 b.- ämân 253, 244
 b.- är 79, 161, 457
 b.- äsân 394
 b.- äsiz 57
 b.- äy 455
 b.- äy-de-sâm 190
 b.- äydisâm 568
 b.- äyin 10, 320, 322
 b.- äylik 44, 337, 345
 b.- dim 28, 616
 b.- dimäkân 204
 b.- gän 437
 b.- gänedim 7
 b.- gâni 373
 b.- ginçä 226, 327
 b.- ib 50, 56, 57, 74, 82, 97, 112, 130, 145, 156, 159, 166, 171, 176, 250, 251, 288, 289, 299, 321, 327, 349, 353, 400, 411, 444, 446, 459, 471, 474, 508, 517, 530, 589, 591
 b.- ibti 521
 b.- iñ 638
 b.- ir 91
 b.- mäs 504
 b.- mäy 65
 b.- säk 97
 b.- sâm 60, 175, 301, 345, 347, 394, 455, 103
 b.- sin 223
- bari** b.- u 164
 [Tr] bütün, hep.
 b. 335
- bas -** [Tr] 1. basmak, vücudun ağırlığını verecek bir biçimde ayak tabanın bir yere veya bir şeyin üzerine koymak. 2. bir şeyin etkisinde kalıp eziklik, üzüntü ve ağırlık duymak.
 b.- ib 38, 59, 150, 188, 440, 646
 b.- ibti 150, 298
- baş** [Tr] 1. baş, insan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organlar kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser. 2. temel, esas. 3. bir şeyin uçlarından biri. 4. Başlangıç. 5. önem veya yönetim bakımından ileride olan, en önemli, en üstün
 b+125, 390, 409, 474, 492, 557, 599, 652
 b.+ gâ 373
 b.+ ginâñdân 398
 b.+ i 25, 375, 433, 458
 b.+ idä 22, 236, 647
 b.+ idän 254, 264, 271, 272
 b.+ igä 128, 167, 209, 321, 322, 337, 343, 344, 345, 411, 474, 530, 578
 b.+ im 74, 168, 521, 365
 b.+ imä 282
 b.+ imdä 335, 618, 646
 b.+ imdän 561, 615
 b.+ imdi 565
 b.+ imgä 141, 331, 332, 391, 455, 557, 619, 649
 b.+ imiz 86
 b.+ imizdi 44
 b.+ in 139

- b.+ ini 390
b.+ inġdän 442, 492
b.+ inġgä 403
b.+ inġiz 92
b.+ inġizdä 94
b.+ kinäm 262
b.+ lärgä 604
b.+ ni 507
b.+ tän 611
- başka** [Tr] başka.
b. + 30, 88,205+ 281
b.+ gä 172
b.+ ni 154
- bäşka** [Tr] başka.
b. 176, 558, 567
b.+ aġa. 280
b.+ bir 281
- başlä -** [Tr] başlamak: bir işe girişmek, harekete geçmek.
b.- di 439, 618648
b.- mä 294, 295, 315
- bat -** [Tr] 1. yıkılmak, egemenliği sona ermek. 2. daha kötü bir duruma uğramak. 3. bir sıvının üstündeyken içine gömülmek. 4. iflas etmek. 5. Dünya'nın dönüşü dolayısıyla Güneş, Ay ve yıldız ufkun altına inmek.
b.- är 110
b.- gän 18
b.- gäni 541
b.- ib 552
b.- ibti 580
b.- inib 175
b.- sin 304
b.- tilär 552
b.- gän 15
- bay** [Tr] paras», mal çok olan, zengin (kimse).
b. 43, 374, 383, 535
b.+ di 457
b.+ lärdä 173
b.+ lärdi 173
b.+ ligini 314
- bâz** [Far] oyun, eğlence.
b. 360
- bâzâr** [Far] 1. satıcılar n belirli günlerde malların satmak için sergiledikleri belirli geçici yer. 2. cumartesi ile pazartesi arasındaki gün.
b. 347, 400, 401, 486, 579
b.+ atäsi 29
b.+ di 579
b.+ gä 341
b.+ inġiz 90
- bâzârçı** [Tr] pazarcı, değişik günlerde kurulan pazarlarda mal satan veya alan kimse.
b.+ dän 245
b.+ lär 401
- bäçä** [Far] çocuk.
b. 47, 276, 336, 347, 501
b.+ lär 49, 383
- bâhräkällâh** [Ar] aferin: övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz, bravo.
b. 287
- bâhşidä** [Far] birine sözlendi kişi.
b.+ si 206
- bälâ** [Ar] büyük zarar ve sıkıntı ya yol açan olay veya kimse.
b.+ ni 6
- bälân** [Far] yüksek.
b.+ d 312
- bäländ** [Far] yüksek.
b. 563

- bäldağ** [Far] sat r, bağraç.
b. 577
- bälh** yer ismi.
b.+ dän 652
- bä >ğ** [Tr] bal k.
b.+ m 161
- ballä -** [Tr] aramak, birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak.
b.- ymän 233
- bänd** [Far] bağ, bent.
b.+ i 280
- bändä** [Tr] bende, köle.
b. 109
b.+ gä 285
- bändi** [Far] 1. bir yere kapat p sal vermeme. 2. yasalara göre suçu belirlenen bir kimseyi cezaevine koyma cezas .
b.+ 5742, 634, 635
- bärg** [Far] yaprak.
b.+ i 277, 366, 416
b.+ idäy 405
b.+ iñ 40
b.+ iyiz 387
- bäri** [Tr] bütün, hep.
b.+ sini 143
- bariçä** [Tr] oldukça, olabildiğince.
b. 615
b.+ häyğ r-säm 276
b.+ kâbul 276
b.+ men 336
- bärqur** - Işık alan, ışıklı, aydınlık Işık alan, ışıklı, aydınlık.
b.- är 90
- bärmağ** [Tr] parmak.
b.+ dä 505
b.+ m 160
- bärna** [Ar] 1. uzun boy. 2. güzel.
b. 533
- bäs** [Far] 1. Yeter, 2. tamam.
b. 316
- bäštä** [Tr] ilk olarak özellikle.
b. 484
- bäylä -** [Tr] 1. Bağlamak, bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak.
b.- di 84, 85, 361
- bäÖy** [Ar] değer, fiyat, eder.
b.+ im 563
- bäyan** [Ar] düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak.
b. 531, 615
b.- sä 361
- bäylän -** [Tr] bağlanmak, bağlama işine konu olmak.
b.- di 613
- be** [Far] –s z/-suz olumsuzluk ön eki.
b. 123, 161, 224, 350, 339
- beg** [Tr] bey.
b. 362
b.+ lär 265
- begânä** [Far] 1. bigâne, ecnebi 2. habersiz.3Tan nmayan, bilinmeyen 4. başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan.
b. 31, 428
b.+ gä 110
b.+ dä 539
- bek** [Tr] 1. zengin, ileri gelen kimse, bay 2.. Erkek adlar ndan sonra kullanılan sayg sözü. 3. Erkek özel adlar yerine kullanılan bir söz. 4. Küçük bir toplumun veya küçük bir devletin başkanı.
b. 124
- beköz** [Far-Tr] gözü olmayan, gözsüz.
b. 505

- bel** [Tr] bel.
b.+ dä 241
b.+ idä 235, 383
b.+ idämäkän 214
b.+ igä 134
b.+ im 169
b.+ in 5
b.+ injizgä 131
- ber -** [Tr]
b.- ädi 21, 211, 212, 303, 311, 340, 474, 446
b.- al-mäydi 537
b.- ämän 80, 454
b.- är 29, 239, 287, 327, 580
b.- äy 9, 262, 278, 374, 427, 457, 479, 642
b.- äydisä 517
b.- äyin 286, 316
b.- di 399, 525, 553, 556
b.- dilär 550, 574, 588, 625
b.- dim 471
b.- gän 189, 214, 266, 307, 327, 349, 419, 472, 500, 590
b.- gäni 234, 236, 392, 502
b.- gisi 556
b.-185
b.- ib 98, 171, 195, 296, 362, 367
b.- ibmän 196, 222
b.- ibti 341
b.- iñ 200, 229, 264, 376, 638
b.- injiz 570
b.- mädi 221, 495, 533, 624
b.- maqçiyimiş 526
b.- män 110, 318, 380, 643
b.- mäsa 201, 583
b.- mäsañ 137
b.- mäy 448
b.- mäydi 423
- b.- sä 224, 423
b.- sädilär 179
b.- säk 44
b.- sälar 465
b.- säm 87, 237, 384, 388, 409, 474, 489
b.- säñ 143
b.- sin 223, 329
b.- ukänlär 8
- berağ** [Tr] yak>n, daha da yak n,
b. 117, 114, 117
- bergisiz** [Tr] en değerli, değeri yüksek olan.
nadiren bulunan bir şey ya da kimseye söylenen söz.
b. 433
- beri** [Tr] 1. konuşanın önündeki iki olan . 2. den bu yana.
b. 205
- besağal** [Tr] sakals z, yaşı ilerlememiş olan, ihtiyar karşıtı.
b. 427
- besan** [Far] tembel olma durumu veya tembelce davranış. 2. Yeteneksiz, Yeteneği olmayan, kabiliyetsiz, istidats z.
b.+ lär 58
- beş** [Tr] beş (5) sayı adı.
b. 78, 81, 616, 621, 627, 636
b.+ igä 320
b.+ tämi 375
- beştä** [Tr] beş tane.
b.+ 180
b.+mi 433
- beşmiñ** [Tr] beş bin (5000) sayı ad .
b. 62
- betuz** [Tr] tuzsuz
b. 505
- beväfä** [Far] vefas olmayan, sevgisi çabuk

- geçen, hakikatsiz.
b. 392
b.+ ni 187, 392, 400
- beycây** [Far] 1. canını yitirmiş, ölmüş: *Cansız bir kuş*. 2. canlı olmayan (varlık), camit. 3. *z.f. mec.* güçsüz, mecalsiz bir biçimde.
b. 295
- beydav** koskoca, çok büyük.
b. 144
- beyhoş** [Far] bayılmak: baygın duruma girmek, uyur gibi olmak, kendinden geçmek, kendini kaybetmek.
b. 434
- beyrağ** [Tr] yakın daha yakın
b. 113
- beysan** [Far] tembel olma durumu veya tembelce davranış. 2. Yeteneksiz, Yeteneği olmayan, kabiliyetsiz, istidatsız.
b. 58
- beysuton** [Far] sonsuz.
b. 210
- bezâr** [Far] 1. tekrarlanması, sürüp gitmesi yüzünden bir şeyden doyunluk veya yorgunluk duyarak onu istemez duruma gelmek, usanmak. 2. *mec.* dayanamaz duruma gelmek.
b. 58
- karâr** [Far] kararlı olmayan. 2. sabırsız.
b.+ öz. 31
- big** [Tr] erkek adlarından sonra kullanılan saygı sözü.
b.+ lâr 36
- bihişt** [Far].behişt, cennet.
b.+ gâ 223
b.+ i 179
b.+ tâ 567
- b.+ ti 277, 351
- bil -** [Tr] Bilmek; tanılamak; sanmak, varsaymak, farz etmek; inanmak
b.- âdi 178
b.- âsân 402
b.- di 609
b.- dirinç 528
b.- dirinçlâr 570
b.- ib 423, 455, 544
b.- ibtiki 593
b.- inç 174
b.- lisiz 443
b.- mâdi 124, 449
b.- mâdim 90, 91, 155, 623
b.- mâdinç 240
b.- mâs 377, 528
b.- mâsâ 101
b.- mâsânç 284
b.- mâsgâ 60
b.- mäy 631
b.- mäysiz 228
b.- sä 60
b.- sin 228, 468
- bilâ** [Tr] ile.
b. 644
- bilâg** [Tr] 1. Bilek: elle kolun, ayakla bacağın birleştiği bölüm. 2. *mec.* güç, kuvvet.
b.+ idân 297
b.+ inçigâ 156
- bilâk** [Tr] 1. bilek. 2. *mec.* güç, kuvvet.
b. 127
b.+ kâ 67
- bilân** [Tr] ile.
b. 10, 123, 147, 492, 614, 618, 636, 645
- bilând** [Tr] ile.

- b. 614
- bilärzig** bilezik.
b.+ im 129, 162, 166
- bilärzik** [genellikle altın, gümüş vb. elementlerden yapılan ve bileğe süs için takılan halka.
b. 67, 536
- bilbağ** [Tr] kuşak, kemer, uçkur.
b.+ ni 607
- bildir** - [Tr] 1. herhangi bir şeyi haber vermek: “*babas> ile arasındaki bütün mektuplaşmaları bana da bildiriyor.*” 2. (nsz) herhangi bir konuda bilgi verme.
b.- dilär 584
b.- ib 314
b.- iğ 501
- bilî** [Tr] bilinen: değeri belli olan (nicelik), bilindik, malum.
b. 70
- bilig** [Tr] bilek: elle kolun, ayakla bacağı birleştiği bölüm.
b.+ im 536
- bilklä** - [Tr]1. kakma yapmak. 2. temizlemek.
b.- dim 583
- bir** [Tr] 1. bir (1) sa > a > .
b. 1, 8, 17, 19, 21, 24, 25, 37, 40, 042, 50, 56, 66, 71, 72, 94, 102, 104, 108, 112, 113, 120, 121, 136, 141, 146, 155, 157, 158, 163, 167, 171, 179, 180, 184, 192, 198, 215, 216, 225, 229, 236, 237, 247, 252, 256, 262, 264, 269, 271, 272, 273, 275, 277, 279, 281, 292, 307, 309, 322, 333, 336, 346, 353, 357, 359, 362, 364, 366, 373, 375, 384, 390, 393, 397, 398, 417, 420, 424, 426, 434, 449, 461, 463, 471, 472, 473, 487, 488, 490, 492, 494, 517, 518, 524, 525, 540, 544, 553, 565, 569, 570, 579, 583, 585, 587, 599, 602, 603, 614, 615, 616, 617, 618, 620, 622, 626, 629, 630, 632, 636, 637, 181, 193, 436
b.+ ginä 454, 611
b.+ ginäm 152
b.+ igä 146, 181
b.+ in 218, 250
- biräläk** [Tr] çok yakın, daha yakın olmasını istemek.
b.+ қа 141
- birav** [Tr] baz , birtak m, kimi.
b.+ di 423
b.+ ni 250
- birdäk** [Tr] ayn , benzer, aralarında ayrılmayan.
b.+ kinä 71, 312, 330
- birginä** [Tr] 1. bir tane, 2. tatlı , güzel.
b. 326
- birî** [Tr] baz>s>, birtak m, kimi.
b.+ gä 472, 473
b.+ ni 466, 565, 602
b.+ si 431, 466
- birinc** [Tr] piriç.
b.+ di 340
b.+ ni 287
- Birkädä** [Tr] şahıs ismi.
b.+ 369, 391
- birläñ** [Tr] ile.
b. 616, 626
- birleş** - [Tr] birleşmek, ayrıken tek bir bütün durumuna gelmek; ayn amaç çevresinde toplanmak.
b.- iğ 638
- birtä** [Tr] baz>s>, birtak m, kimi.

- b. 478, 52
b.+ si 431
- bismil** [Ar] komal k.
b. 648
- bismillâh** [Tr] besmele.
b. 203
- bişil** - [Tr] leke olmak.
b.- gän 603
- bit** - [Tr] yazmak.
b.- äy 22
b.- äyâpmiz 575
b.- ib 520
b.- ibti 412
b.- mäs 103
b.- mäydi 641
b.- sä 103
b.- väkän 554
b.-ti 579
- bit** [Tr] yüz: Başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm, sima, çehre, surat.
b.+ igä 429
- bitir**-[Tr] bitirmek; güçsüz düşürmek, bitkin duruma getirmek, yormak.
b.- äylik 549
- bivä** [Tr] eşi ölmüş veya eşinden boşanmış kad n veya erkek.
b. 527
- biz** [Tr] biz, çokluk birinci kişiyi gösteren söz; bazen teklik birinci kişi zamiri “ben” yerine kullan lan bir söz.
b. 97, 133, 273, 581, 646
b.+ dän 27
b.+ di 435
b.+ gä 409, 410, 524, 580, 135
b.+ lär 580
b.+ lärdä 586
- b.+ lärdän 147
b.+ lärgä 610, 612
b.+ ni 648
- biz** - [Tr] b kmak, bezmek.
b.- gän 603
b.- ib 264
- Bizgin** yer ismi.
b. 459
- bo** - [Tr] 1. Olmak. Bkz. **bol**-
b.- dim 183, 324
b.- mäñ 172
b.- mäsmi 184
b.- sä 29, 214, 254, 279, 515
b.- säm 536
b.- säñ 168
b.- sin 168, 270, 524
- bocä** [Far] torba: genellikle pamuk ve kıldan dokunmuş, türlü boy ve biçimde, ağız büzülüp bağlanabilen araç.
b.+ läb 76
- boci** [Far] torba: genellikle pamuk ve kıldan dokunmuş, türlü boy ve biçimde, ağız büzülüp bağlanabilen araç.
b.+ läñ 139
- boğçä** bohça: içine çamaşır, elbise vb. koyup sarılan dört köşe kumaş.
b. 12, 406
- boğdäy** [Tr] buğday.
b. 641
- boğz** [Tr] boğaz; boyun.
b.+ igä 300
- bok** - [Tr] z plamak.
b.- ib 467, 525, 510
- bokil** - [Tr] 1. katlamak. 2. sertçe çevirmek, k>v rmak. 3. eğilmek.
b.- ädi 533

bol - [Tr] 1. Olmak: meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak. 2. gerçekleşmek veya yapılmak.
 b.- ädi 459, 469, 539
 b.- ämän 53, 208, 590
 b.- ämi 610
 b.- är 35, 42, 43, 53, 64, 69, 70, 163, 372, 558
 b.- äy 117, 156, 177, 346, 389, 408, 415, 416, 427, 434, 476, 498, 339
 b.- äylik 273
 b.- di 14, 50, 96, 142, 160, 191, 237, 255, 269, 298, 471, 502, 561, 562, 609, 610, 613
 b.- dim 183, 213, 449, 619
 b.- diñiz 87
 b.- gän 123, 147, 161, 172, 540
 b.- gänimdän 564
 b.- gänmidi 379
 b.- gin 185, 548
 b.- ginçä 116, 573
 b.- ib 21, 132, 156, 179, 207, 220, 230, 233, 272, 337, 391, 404, 441, 473, 511, 521, 522, 523, 530, 540, 549, 552, 563, 564, 579, 584, 585, 597, 599, 603, 618, 620, 627
 b.- ibmän 255
 b.- ibti 101, 192, 228, 278, 509
 b.- iñ 333, 600, 636, 637, 283
 b.- iñlär 635
 b.- iş 638
 b.- lär 635
 b.- mä 645
 b.- madi 365
 b.- mädi 449, 560, 565, 365
 b.- mağ 535
 b.- mäsä 128, 130, 266, 320, 330,

406, 494, 518, 639, 654, 365
 b.- mäsin 224, 225, 266
 b.- mäy 564
 b.- mäydi 252, 363, 423, 570
 b.- sa 28
 b.- sä 29, 41, 66, 67, 69, 82, 141, 188, 210, 267, 269, 329, 341, 369, 390, 398, 437, 489, 497, 530, 598, 602, 628, 630
 b.- sälä 209, 476
 b.- säm 291, 300, 351, 368, 588
 b.- säñ 22, 296, 424, 427, 548
 b.- säñiz 57, 643
 b.- säyidi 369
 b.- sin 173, 224, 373, 592, 599
 b.- ärdimän 93
 b.- äy 177, 291, 476
 b.- di 469
 b.- dim 183
 b.- ib 119, 220
 b.- mäsmi 425
 b.+ mäyin 179
 b.- säm 296, 351
 b.- säñ 427
boläk [Tr] bilek.
 b. 461
bor [Tr] güzel.
 b. 355
burdağ deri altında fazla yağ toplanması sebebiyle vücudun her yanı şişkin görünen.
 b.+ dāy 629
borh [Far] Kokusunu duymak için bir şeyi burnuna yaklaştırmak veya bir yerin havasını içine çekmek.
 b. 382, 426

- busä** [Far] sevgi göstermek için dudaklarıyla başka birisinin elini yüzünü öpme, öpüş, buse.
b.+ ɲdi 171
- boş** [Tr] boş, **dolu** karşıtı.
b. 235
- boşät** - [Tr] boşaltmak.
b.- tiɲ 463
- botäsın** [Far] sebze bahçesi.
b. 564
- botsân** [Far] sebze bahçesi.
b.+ ɲä 186
- boy** [Tr] boy.
b. 287, 340, 501
b.+ ginäm 172
b.+ ginäɲ 137
b.+ ginäɲdi 157
b.+ ginäɲiz 89
b.+ i 58, 428, 458, 516, 544
b.+ igä 172, 188, 291, 299, 346, 444, 616
b.+ im 82, 188, 448, 495, 533
b.+ imgä 189
b.+ imni 642
b.+ ini 167, 395, 438, 524, 544, 589
b.+ iɲ 189
b.+ iɲdän 189, 270, 456
b.+ iɲizgä 460
b.+ ligim 163, 164
b.+ nidäki 440
b.+ nigä 439, 440, 571, 572
b.+ nimdäki 308
b.+ nimgä 316
b.+ niɲä 441
b.+ niɲgä 284
b.+ yimgä 501
- boylä** - [Tr] boy ölçüşmek.
b.- b 17
- b.- dim 475
b.- y 207
- boyläş** - [Tr] boy ölçüşmek.
b.- äylik 132
- boylık** [Tr] uzun boylu.
b. 138
- boyn** [Tr] boyun: gövdenin başla omuz aras nda kalan bölgesi.
b.+ im 373
b.+ ini 39
- boz** -[Tr] bozmak.
116, 304
b.- ädi 356
b.+ di 573
b.- dilär 73, 77
b.- gäni 394
b.- säm 634
- boz** [Tr] kumaş, pamuk, yün, ipek vb.nden makinede dokunmuş her türlü dokuma.
b.+ ini 429, 471
- bozil** -[Tr] değişmek, başka bir biçim veya duruma girmek.
b.- är 602, 52
- börä** -[Tr] bağlamak, tavlama
b.- ydi 607
- bu** [Tr] 1. bu, işaret zamiri ve sıfatı. 2.yerde, zamanda veya söz zincirinde en yak>n olan gösteren bir söz.
b. 3, 6, 90, 102, 122, 130, 150, 153, 182, 210, 213, 218, 277, 341, 366, 388, 442, 474, 492, 526, 550, 553, 555, 558, 559, 565, 567, 594, 596, 597, 599, 600, 604, 612, 620, 621, 629, 328
- buğdäy** [Tr] buğday.

- b. 290, 299, 300, 326
b.+ di 291
- buhârâ** [Tr] yer ismi. **c**
b.+ ni 403
- bukil** - [Tr] katlanmak, eğilmek.
b.- di 448, 495
- bukün** [Tr] bu gün; çinde bulunulan çağ,
zaman.
b. 115, 594
- bulbul** [Far] bülbül.
b.+ i 36
b.+ im 13
b. 38, 59, 59, 274, 306, 518,
135137, 308, 351, 374, 377, 498
b.+ dây 136
b.+ di 323
b.+ dim 494
b.+ i 62
b.+ im 38
- bulit** bulut.
b. 43, 75
- huri** [Tr] kurt.
b.+ ni 395, 438
- burada** [Tr] bu yerde.
b. 261
- burdağ** [Tr] vücudun her yanı şişkin
görünen, sağlam.
b.+ dây 571
- busağa** [Tr] eşik.
b.+ dâ 583
b.+ gâ 44
- buttä** bitki.
b.+ dâ 224
- butun** [Tr] bütün, eksiksiz, tam.
b. 210, 267
- büy >ğ** [Tr] emir, buyruk.
b. 337
- büyür** - [Tr] emretmek.
- b.- sin 299
- câ** [Far] yer.
c.+ yim 35
- câbâ** [Ar] muharebe meydanı, savaş yeri.
c.+ dâ 596, 597
- câbbar** [Ar] şahıs ismi.
c. 54
- cadû** [Far] büyü, tabiat kanunlarına aykır
sonuçlar elde etmek iddiasında
olanların başvurdukları gizli işlem
ve davranışlara verilen genel ad,
afsun, efsun, sihir, füsün, bağı.
c. 560
- cadûgâr** [Far] büyücü.
c.+ gâ 560
- câfâ** [Far] zulüm.
c. 644
c.+ ni 642
- câm** [Far] 1. tencere.
c.+ ini 402
- cân** [Far] 1. insan ve hayvanlarda yaşamayı
sağlayan ve ölümlü vücuttan ayrı lan
madde dışı varlık. 2. çok içten,
sevimli, sevilen, şirin.
c. 51, 54, 107, 211, 212, 220, 255,
284, 303,
311, 390, 454, 482, 496, 501, 528,
543, 600, 650
c.+ dâ 276
c.+ dâ 76
c.+ di 95, 98, 424
c.+ i 576
c.+ idâ 598
c.+ im 13, 82, 287, 452, 463, 473,
507, 640, 365

- c.+ imdi 98, 201, 393, 545
c.+ imgä 223, 642
c.+ imiz 612
c.+ in 21
c.+ ini 386
c.+ ĩnäm 93
- cânân** [Far] gönülden sevilen, gönül verilmiş olan kad n, sevgili.
c. 242
c.+ di 242
- cânim** [Far] can mdan çok sevdiğim, ok güzel, çok değer verilen.
c. 308
c.+ didi-m 113
- cavçi** [Tr] evlenmelerde aracılık eden kimse.
c. 221, 549, 620, 624, 506
c.+ lâr 37
c.+ lârdi 448, 495, 533
c.+ ni 243
c.+ si 501
c.+ gâ 506
- cavidân** [Far] sonras z, sürekli kalacak olan, sonsuz.
c.+ im 652
- câvlân** [Far] 1.hızlı koşan hayvan. 2. dolaşan.
c. 100
- cây** bulunulan, yaşanılan, oturulan bölge; bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân.
c. 167, 215
c.+ gâ 182
c.+ ini 204
c.+ iġgâ 284
- câmâl** [Ar] cemal, yüz güzelliği.
c.+ im 243
- c.+ ini 406
- cânât** [Ar] dinî inanışlara göre dünyada iyilik yapanlar n, günahsızlar n, öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer, uçmak, behişt.
c. 654
- cängâl** [Far] ağaçların sık ya da seyrek, ancak kesintisiz bir örtü oluşturduğu alan.
c. 127
- cânral** general, yüksek rütbeli subaylara verilen genel ad.
c. 606, 609
- cârķ lât** -[Far] parlatmak, bir yüzeyi düzgün ve parlak duruma getirmek, parlamasını sağlamak
c.- ib 9
- cävâb** [Ar] bir soruya, bir isteğe, bir söz veya yazıya verilen karşılık, yanıt.
c.+ ġinâmni 137
- cävâhir** [Ar] değerli süs taşı, mücevher.
c. 490
- cävân** [Far] 1. genç, yaşı ilerlememiş olan, ihtiyar karşıtı, 2. güzel
c. 48, 237
- cävdir-** çatlak.
c.+ ir 578
- cävrr** [Ar] zorlayan, cebreden.
c.+ iġgâ 187
- cidâ** [Far] başka, başka türlü.
c. 363, 396
c.+ lik 317
- cigilâ** - yalvarmak, birinden srarla, kendine acındıracak sözlerle, saygı bir biçimde bir şey istemek:
c.- dim 85
- cim** hareket etmeyen, kımlıdamayan, sessiz.

- c. 635
- cirä** s›nr olan.
c. 522
- ciyran** [Far] k›rm› › renkli, iyi koşan, biçimli at
c. 281
- codâ** [Far] ayr›l k.
c.+ lik 391
- corä -** [Far] 1. birbirini tamamlayan iki tekten oluşan (nesneler). 2. bir erkek ve bir dişiden oluşan iki eş.
c.- ydilär 508
- cönä -** [Tr] hareket etmek, yola ç kma., belirli bir amaca varmak için birbiri ard›nca yap›lan ilerlemeler, ak m.
c.- ymiz 95
- cûft** [Far] çift, birbirini tamamlayan iki tekten oluşan (nesneler); bir erkek ve bir dişiden oluşan iki eş.
c. 390
- cümlä** [Ar] cümle, bütün, hep.
c. 285
- çadir** [Far] keçe, deri, k›l dokuma, s k dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yap larak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak, çerger, oba, otağ.
ç.+ di 611
ç.+ i 389
- çağ** [Tr] 1. zaman dilimi, vakit. 2. hayat n çocukluk, gençlik vb. dönemlerinden her biri, yaş.
ç.+ 192, 408, 616, 646
- çak** [Far] y›rtk, yar k.
ç. 360
- çak -** [Tr] sigara, nargile vb.nin duman›n içe çekmek.
ç.- kän 414
- çağ -** [Tr] 1. bir şeyi başka bir şeye sürtmek, vurmak veya çarpmak. 2. vurarak sokup yerleştirmek
ç.- amän 207
ç.- sä 476
ç.- asiz 83
ç.- säm 373
ç.- b 424, 489, 572
ç.- ti 317
- çâki** [Far] aç›l p kapanan bir veya birkaç ağızlı küçük cep bıçağı.
ç. 443
- çağmağ** [Tr] taşa vurulup k›v›lc›m ç kar lan çelik parças . **çağmaú**
ç. 344
- çağmak** [Tr] taşa vurulup kıvılcım çıkarılan çelik parça ›. **çağmağ**
ç.+ çağ-säm 327
- çal** [Tr] ihtiyar, yaşlı.
ç. 142, 551
ç.+ dän 557
ç.+ di 221, 527, 554
ç.+ gä 221, 513, 526, 534, 545, 546, 547, 549, 551, 552, 553, 561, 566, 573, 574, 590, 625, 627, 630, 644
ç.+ ibgä 624
- çal-** [Tr] ses ç karmak, ses vermek.
ç.- ib 354
- çap -** [Tr] 1. Hızla koşup bir yere etişmek. 2. kaçmak
ç.- äylik 130
ç.- ib 41, 130, 314
ç.- tim 542
- çarbâğ** [Far] sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer.
ç. 276, 336, 307

- çârbâğ** [Far] sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer.
ç. 86, 151
ç.+ dâ 233
ç.+ dän 135
ç.+ gâ 135
ç.+ ni 461
- çârbâk** [Far] sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer.
ç.+ ka 233
- çârdivâl** [Fr] ev.
ç.+ dâ 149
- çârgül** [Far] pamuk, yün, ipek vb.nden makinede dokunmuş her türlü dokumadört güllü ayna.
ç. 240
- çari** [Far] koyun ismi, dört senelik koyunlara söylenen bir söz.
ç. 334
- çâ >ğ** [Fr] ç ra.
ç.+ 180
- çârşabâ** [Far] çarşamba, salı ile perşembe arasındaki gün.
ç. 31, 142, 245
ç.+ ni 411
- çâş** [Far] gün ortası, öğlen, öğle vakti.
ç.+ gâ 31,411
- çaşka** [Far] gün ortası, öğlen, öğle vakti.
ç.+ dâ 142
- çatlân-** [Tr] parçaları ayrılıp dağılmayacak biçimde yar lmak.
ç.+ ib 513
- çavçi** [Tr] evlenmelerde aracılık eden kimse.
ç. 206, 303
- çây** [çince] () a. 1. bit. b. çaygillerden, nemli iklimlerde yetişen bir ağaççık (*thea chinensis*). 2. bit. b. bu ağaççığın özel işlemlerle kurutulan yaprağı. 3. bu yaprağın demlenmesiyle elde edilen güzel kokulu ve sarımtırak kırmızı renkli içecek.
ç. 54, 234, 610
ç.+ gâ 182
- çaynâk** [Far] çay hazırlamak için kullanılan mutfak eşyası.
ç.+ 234, 631
ç.+ dâki 182
- çaygölçâ** [Tr] çay hazırlamak için kullanılan mutfak eşyası.
ç.+ dâ 95
- çärmâş** - [Tr] bir şeyin çevresine sarılmak.
ç.- âr 67
- çât** - [Tr] bağlamak.
ç.- tîlâr 74
- çäkka** [Tr] yüzün göz, kulak ve burun arasındaki bölümü:
ç.+ ngâ 304
- çällä-** [Tr] 1. çağrı, çağırma. 2. yemekli toplantıya çağımak. aramak, yoklamak.
ç.- di 84, 85
- çämân** [Far] bir yerleşme merkezinde halkın gezip hava alması için düzenlenmiş ağaçlı ve çiçekli büyük bahçe.
ç. 389
- çämânzâr** [Far] ağaçlı ve çiçekli alan.
ç. 181
- çängg rak** [Tr] sert odunlu, dikenli, bir ağaç, gövem eriği, geyik dikenini, akdiken
ç. 186
- çân** [Far] fırtına, bu rüzgârın denizde veya kum çöllerinde yarattığı dalgalanma.

- ç.+ u 33
- çäp** [Far] ters, bir şeyin aksi, karşıtı.
ç. 362
- çäppä** [Far] gerekli olan duruma karşıt, zıt.
2. bir şeyin içe gelen yanı, arkası.
ç. 359
- çärçä** - [Tr] yorulmak, yorgun duruma gelmek
ç.- b 450
- çärh** [Far] kirmen, elde yün eğirmeye yarayan tahtadan yapılmış araç.
ç. 116, 151, 253, 307, 367, 590, 613
ç.+ ginäm 49, 247, 252, 254, 367, 377, 409, 456, 135
ç.+ gnäm 410
ç.+ 149
ç.+ ni 85
- çäynä** - [Tr] çeynemek.
ç.- mä 14
ç.- mäsam 14
- çek** - [Tr] çekmek, bir duyguyu içinde yaşatmak. 2. bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek.
ç.- kän 529
- çehrä** [Far] yüz, çihre, çehre, görünüş.
ç.+ ginäm 323
- ķ** -/ **ġ** -[Tr] ç kmak.
ç.- dim 464
ç.- b 63, 75, 357, 360, 582
ç.+ bti 109
ç.- an 40, 387
ç.- ar 286, 373
ç.- di 633
ç.- dim 503
ç.- b 62, 353, 352
ç.- bti 487
ç.- kıan 117, 428, 480, 586
- ç.- mäsä 4, 219
ç.- mäsin 633
ç.- mäydi 418
ç.- mäydidi 461
ç.- sä 16, 20, 39, 432, 462, 541
ç.- sälar 44
ç.- säm 41, 329
ç.- säñ 297
ç.- sin 325
ç.- ti 248, 399, 515, 594
ç.- tim 321, 343, 344, 376, 468, 481, 502, 483
ç.- vidim 479
- ķar** - [Tr] birinin veya bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkmasına sebep olmak.
ç.- ib 153
ç.- lar 341
- ķ ķa** [Tr] çocuk oyuncağı.
ç.+ cân. 51
- ç lm** [Tr] nargile,tömbeki denilen bir cins tütünün dumanın sudan geçirilerek içilmesini sağlayan araç.
ç.+ 167, 168, 229di 414
- ķibin** 1. karasinek. 2. sivrisinek.
ç. 368
- ķibir** kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam.
ç. 562, 563, 564
ç.+ lardı 581
ç.+ lik 562
- ķibirliġ** [Tr] kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam.
ç.+ im 563
- ķida** - [Mo.] dayanmak, güç bir duruma katlanmak, çekmek, sabretmek, tahammül etmek.
ç.- İmädim 317
- ķigit** [Tr] çekirdek.

- ç. 16, 26, 211
- çihrä** [Far] çehre, yüz, görüntü.
ç.+ ginämiz 585
- çilbir** sert, çizilmesi, kırılması, buruşması, kesilmesi veya çiğnenmesi güç olan, pek, kat , yumuşak karşıtı.
ç. 607
- çilim** [Tr] nargile,tömbeki denilen bir cins tütünün duman›n n sudan geçirilerek içilmesini sağlayan araç.
ç. 183, 373, 476
ç.+ i 631
ç.+ igä 476
- çilliñ** [Tr] bir şeyin çevresinde dönmek, gezmek, dolaşmak.
ç. 359
- çim** 1. sebze fidelerinin genel ad . 2. buğdaygillerden, bahçelerin, yol kenarlar›n›n ve parklar n yeşillendirilmesinde yararlanılan çok yıl k bitki (*lolium*). 2. yeşilliği bol olan yer.
ç. 139, 246, 374, 384, 457
- çim >ğ** [Tr] kuş adı
ç. 618
- çimdäla-** [Tr] çimlenmek, yeşermek
ç.-b 40
- çimlâş -** [Tr] ağaç dallarının birbirine sarılıp dolanarak yükselmek
ç.- äylik 132
- çimmiş** kuş, yumurtlayan omurgal lardan, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagal›, iki ayaklı , iki kanatlı uçucu hayvanlar›n ortak ad .
ç. 509
- çin** [Tr] gerçek, yalan olmayan, doğru olan şey, hakikat
ç. 447, 538
- çinâr** [Far] İki çeneklilerden, 30 metreye kadar uzayabilen, gövdesi kal n, uzun ömürlü, geniş yapraklı bir ağaç.
ç. 40, 387
ç.+ dän 117
ç.+ ginän 480
- çindilä** [Tr] yavaş, yumuşak huylu, yumuşak başlı.
ç. 387, 480
- çini** [Far] çam.
ç. 54, 425
- çirağ** çerağ.
ç. 391
ç.+ 639
ç.+ m 119
ç.+ ›ñ 115
- çirayli** [Tr] 1. şık, güzel, zarif, modaaya uygun: *şık bir elbise*. 2. güzel, modaaya uygun giyinmiş olan.
ç. 616
- çirit -** [Tr] 1. çürütmek; sağlamlığını, dayanıklılığını yitirmek.
ç.-ib 231
- çirit -** [Tr] küçük şeyleri parmakla itmek, vurmak.
ç.- ib 452, 535
- çirmâş -** [Tr] sarılmak Bir şeyin çevresine sar lmak.
ç.- ädi 444
- çirt -** [Tr] küçük şeyleri parmakla itmek, vurmak.
ç.- gän 175
ç.- kän 79
ç.- ib 79
- çit -** [Tr] tarağın dişlerini iplikle bağlayıp sıkıştırmak. 2. çitilemek.
ç.- äyâpmiz 575

- ç.- gän 577
ç.- ib 21, 160, 256, 513
ç.- im 577
ç.- mäsın 506, 160
ç.- tim 578
- çitir** [Tr] bozulmamış, bayatlamamış olan, ç>t r.
ç. 16
- çiy -** [Tr] 1. bağlamak. 2. birini söz veya yazı ile bağlamak, taahhüt etmek, angaje etmek
ç.- ämän 497
- çıyan** [Tr] ç yan, çok ayaklardan, sarımt rak renkte, zehirli bir böcek.
ç. + 317
- çiz -** [Tr] 1. Çizgi çekmek. 2. Resmini yapmak, resmetmek.
ç.- sin 230
- çizmä** [Tr] çizgiler.
ç.+ läri 230
- çoh** [Tr.] çok sıcak olan ateş.
ç. 167
- çopân** [Far.] çoban, koyun ve keçi sürülerini otlatan kimse.
ç. 200
- çopandâz** [Far] at n türlü devinimlerinin yans lamalarından oluşan oyun türlerinde oynayan kimse.
ç. 500
- çöçimâmä** [Tr] yeşil ile menekşe rengi aras nda bir renk bitki.
ç. 340, 379
- çök>** - [Tr] dokunaklı, k>x> veya ac söz söylemek.
ç.-b 618
- çöl** [Tr] çöl, kumluk, susuz ve >ss z geniş arazi, sahra, badiye.
ç. 395, 438, 462
- ç.+ dä 395, 438, 459
ç.+ däki 140
ç.+ dämäkän 214
ç.+ lãrdä 57
- çöp** [Far] çöp, düz, enlice, uzun ve az kalın biçilmiş ağaç. 2. bu ağaçtan yapılmış.
ç.+ ti 150
- çöri** [Far] 1. birinin emri alt nda bulunan, özgür olmayan kimse. 2. herhangi bir şeye aşırı derecede bağlı olan kimse.
ç. 173
- çuğ lçi** [Tr] Biri veya bir şey için olumsuz, aşağılayıcı, hoş olmayan sözler söyleyen kimse.
ç.+ lãr 45
- d**
- dâd** [Far] tehlikede veya güç durumda olup bağırara yardım iteyen kimse.
d. 339
- dağ** [Far] yan k.
d.+ 394, 514
d.+ ni 391
- dâl kaş** [Tr] dal: Arap alfabesinin sekizinci, osmanlıca'nın onuncu harfi. Dal kaş: dal'a benzeyen kaş, kamana benzeyen kaş.
d. 122, 492
- däm** [Far] ileri, bir şeyin esas tutulan yüzü, arka karşıtı.
d.+ idä 180
d.+ idäy 405
- damullah** [Ar] bilgin, din âlimi.
d.+ mizdän 601
- dân** [Far] kuş (özellikle bıldırcın kuşu) yemi

- d.+ i 216
- danä** [Far] baz bitkilerin tohumu
d.+ si
- dânä** [Far] baz bitkilerin tohumu
d. 298
d.+ di 366
d.+ si 120, 371, 380, 428
- dâr** [Far] idam mahkûmların asmak için dikilen direk.
d.+ igä 318, 319, 324
- däñânä** [Far] toplantı .
d.+ gä 334
- däp** [Far] çalgı çalma aracı .
d. 217
- därd** [Far] üzüntü.
d. 100
d.+ diñdi 66
- däraht** [Far] ağaç.
d. 146, 155, 256, 366, 405, 472, 473, 602
d.+ gä 393, 484
d.+ i 101, 277, 380
d.+ lâr 82
d.+ tân 121, 232
d.+ ti 154, 256
- därd** [Far] üzüntü.
d.+ ginäm 268
d.+ ginängä 491
d.+ i 342, 392, 619
d.+ igä 317, 622
d.+ im 5, 355, 529
d.+ imgä 550, 558, 560
d.+ in 133
d.+ ini 61, 228, 529
d.+ inç 113, 568
d.+ inçgä 407
d.+ lâr 492
- därdisär** [Far] 1. baş belas 2. gereği
- olmayan, yararsız, lüzumsuz.
d. 66
- därgä** [Tr] uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı.
deve bakıcısı .
d.+ lâr 57
- dâri** [Far] 1. bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollarla kullanılan madde, em, deva.
2. *mec.* çare, önlem.
d. 491
d.+ si 407
- däriçä** [Far] pencere, yapılar veya tren, vapur vb. ulaşım araçlarını aydınlatmak, havalandırmak amacıyla yapılan, çerçeve, cam, panjur, perde gibi eklentilerle daha kullanışlı bir duruma getirilen açılır k.
d. 72
d.+ dän 148, 359
d.+ lâr 41
d.+ men 336
d.+ niçiz 72
- därmân** [Far] bir kimseyi, bir topluluğu güç bir durumdan veya yok olmaktan kurtaran kimse.
d. 491, 558
d.+ i 61, 268
550
d.+ idir 268
- därvâzä** [Far] kap : Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açığı.
d. 257
d.+ dâ 11
d.+ dän 434
d.+ gä 286, 325

- d.+ mgä 378
d.+ nız 378, 434
d.+ si 379
- däryâ** [Far] derya.
d. 13, 19, 273,350, 441, 522, 523, 616
d.+ dän 123, 161
d.+ gä 110, 273
d.+ ni 16, 22, 29, 89, 99, 108, 127, 134, 168, 235, 237, 238,279, 301, 362, 389
- däsmâyä** [Far] alnıp sat labilen her türlü ticaret eşyası biriktirilen para.
d.+ di 472
- dästä** [Far] demet, tutam, bağlam.
d. 95, 117, 141, 237, 346
d.+ si 370
d.+ sidä 578
d.+ sigä 498
- däş** [Far] dış çevre, dış yer, hariç, içeri karşıtı.
d.+ gä 39, 329, 432
d.+ kä 582
- däşt** [Far] dış çevre, dış yer, hariç, içeri karşıtı.
d.+ i 328
- dävâ** [Far] bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollarla kullanılan madde.
d. 407
- davçä** [Far] çağla.
d. 266
- dâviş** [Far] adım atışlarını artırarak ileri doğru hızla gitmek.
d.+ iniz 434
- dävlät** [Far] devlet; parası, mal çok olan, varlıklı, fakir, yoksul karşıtı.
d. 4, 92, 311, 530, 581, 582
d.+ im 143, 562
d.+ in 20
d.+ iniz 94
d.+ ligä 66
d.+ ti 4
- dävr** [Far] devir, bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit.
d.+ idä 170
- dävrä** [Far] çevre, ortam.
d.+ miz 589
- dävrân** [Far] devran, olayların oluş ve akış sırasını belirleyen, düzenli ve dönemli gök olayların birim olarak kullanan sanal bir kavram; bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit
d. 155
- dävrân** [Far] şahıs ismi.
d.+ emäsmi 435
- de -** [Tr] demek, söylemek, söz söylemek
d.- b 6, 7, 8, 51, 37, 85, 113, 125, 151, 185, 194, 201, 209, 257, 258, 263, 293, 295, 318, 329, 338, 479, 488, 513, 525, 527, 546, 547, 551, 553, 562, 563, 568, 571, 622, 624, 626, 631, 635, 648
d.- dim 153
d.- mä 219
d.- mäk 492
d.- säm 142, 153
d.- yib 198
d.- dim 169, 170, 317, 397, 524
d.- gän 43, 70, 80, 295, 315, 477, 549
d.- gändä 423, 425, 512

- d.- gänimgä 645
d.- ginçä 316
d.- mänjlär 396
d.- mäsäm 445
d.- mäy 417
d.- sä 468, 622, 636, 244
d.- sälä 71
d.- sä-lär 44, 47
d.- säm 32, 206, 310, 445, 532, 534, 545
d.- sämmi 582
d.- säñ 408, 484, 610
d.- sin 622, 636
d.- yädilär 51
d.- yb 233, 404, 405, 628
d.- yib 492, 559
d.- yuvidim 177
- didâr** [Far] Yüz, çehre.
d. 200
d.+ igä 324
d.+ ini 475
- didirä** - [Tr] titremek; birinden veya bir şeyden korkmak, korkuya kapılmak.
d.- ydi 305
- difa** [Ar] zulüm.
d. 594
- dihқан** [Far] çiftçi, geçimini toprağı ekerek sağlayan kimse.
d. 419
d.+ imiz 592
- dil** [Far] Gönül, yürek.
d.+ dä 652
d.+ ginämdi 186
d.+ im 168, 170, 284
d.+ imdädir 80
d.+ imdi 531
d.+ in 64
- dilbâr** [Far] güzel kız ve kadın, sevgili.
d.+ im 157,157
d.+ imniñ 647
- dildâr** [Far] birinin gönlünü almış, sevgili.
d.+ i 26
- dirişi** [Far] elbise; giyisi.
d.+ liy 606
d.+ si 598
- divâl** [Far] duvar; bir toprak parçasın sınırlayan taş, tuğla, kerpiçten yapılan engel.
d.+ dän 17, 48
d.+ di 132, 319, 321, 517
d.+ idän 475
d.+ inçän 207
d.+ lărdän 511
- divânä** [Far] divane; kaç k.
d. 250, 298, 396
d.+ gä 334
d.+ män 218
- diydä** [Far.] göz.
d. 248, 249
d.+ n 310
- diyvat** [Ar] divit, hokkadaki mürekkebe batırılarak yaz yazmaya yarayan ve değişik uçları olan bir tür kalem.
d. 174
- dokki** şahıs ismi.
d.+ nim 456
- dol** [Tr] değirmenin buğday konulan kısmı.
d.+ igä 291
- Doldol** [Ar] Döldül (Hz. Ali'nin atının adı).
d. 380
- dombirä** dombura, Türk halk müziğinde kullanılan, cura, bulgari, çöğür, bağlama gibi telli ve çalgıların genel adı.
d. 79

- d.+ sigä 540
- dost** [Fr] dost sevilen, güvenilen, yak n arkadaş, gönüldaş, iyi görüşülen kimse, düşman karşıtı.
d. 114, 369
d.+ än 333
d.+ i 203
d.+ im 218, 562, 606, 609
d.+ im. 607
d.+ in 283
d.+ läri 354
d.+ lärim 232, 333, 283
d.+ likdän 555
- Dostum** [Tr] şahıs ismi
d. 393
- düşmân** [Far] birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı, hasım, antagonist, dost karşıtı.
d. 114
d.+ im 143
- dozah** [Far] cehennem, tamu.
d. 632
d.+ dän 35, 637
d.+ gä 567
- duâh** [Ar] 1. Yakarış. 2. Tanrı'ya yalvarma, yakarış için söylenen dinî metin.
d. 144,170, 174, 185, 231, 232
- dubil** [Tr] bir çeşit çalgı.
d. 245
- dud** [Far] bir maddenin yanmas ile çıkan ve içinde katı zerrelerle buğu bulunan kara veya esmer renkli gaz.
d.+ ini 167
- dugânä** [Far] birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri, yâren. 2. bir ortamda birlikte bulunanlardan her biri, hempa, refik.
d. 296, 298, 610
d.+ cân 53, 71
d.+ lâr 95, 97, 98, 121, 231, 232, 494, 544, 566, 570, 575, 589, 591, 596, 601, 614, 632, 633, 637
d.+ m 53, 129, 148, 149, 150, 173, 380
d.+ mçä 53
d.+ mdi 206, 380
d.+ näg 284
d.+ ŋ 297
d.+ si 206
- duğir** [Far] Kulağın duyabildiği titreşim bir çeşit ses, seda, ün.
d. 352
- dukân** [Ar] dükkân.
d. 414
d. 453
- dunyâ** [Ar] 1. üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü. 2. dış, çevre, ortam. 3. inançlar bir olan ülke veya insanlar topluluğu. 4. meslek veya iş birliği içinde bulunma, camia. 5. *mec.* duygu, düşünce ve hayal âlemi
d. 209613, 629, 639
d.+ dä 210, 218, 267, 626
d.+ dän 328, 564
d.+ gä 552, 596d.+ ni 121, 209, 388
- dur** [Far.] değerli süs taşı, mücevher.
d.+ ri 23
- durdânä** [Far] güzel, iyi.
d. 403
d.+ dir 40
- durrâ** [Far] kumaş tan yapılan kamçıya “benzeyen vurma, dövme arac ,

- d. 310
- duşmân** [Far] birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı, hasım, antagonist, dost karşıtı.
d. 369, 627, 283
d.+ di 597
d.+ i 260
d.+ im 217
d.+ imdi 348
d.+ ini 595
d.+ lâr 636
d.+ lârđi 131, 220, 596
- dutâr** [Far] dutar çal > .
d. 175
- ä**
- äççä** makara.
ä. 22
ä.+ ni 482
- ädäb** [Ar] 1. edeb 2. terbiye.
ä.+ inđi 427
a.+ lârini 479
- ädäbiyât** [Ar] olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yaz n.
ä.+ idä 492
- äfsûs** [Ar] yaz k, eyvah.
ä.+ lârgä 623
- älâv** [Fr]
ä.+ di 167, 473
- älgönçäk** [Tr] sal ncak
ä. 54
- älif** [Ar] 1. elif: a alfabesinin ilk harfinin ad . 2. düz ve güzel boylu
ä.+ dây 223
- änâr** [Far] nar.
ä. 55, 215
- ändâzä** [Far] doğru çizgileri çizmeye yarayan, beraber.
ä.+ gä 286, 325
- ändişä** [Far] düşünce, kaygı.
ä.- dän 193
- ärpä** [Tr] arpa
ä. 104, 299, 641
- ärrä** [Far] ağaç, demir vb. şeyleri kesmeye yarayan, genellikle üçgen biçiminde dişleri olan, dar ve uzunca.
ä.+ si 25
- ärvanä** [Tr] dişi deve.
ä.+ si 379
- ärzân** [Far] 1. fiyat yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı, **paha** > karşıtı. 2. az emekle elde edilen.
ä. 347, 399
ä.+ ini 402
- älmäs** [Ar] elmas
ä. 107
- ämânät** [Ar] ema:net) 1. birine geçici olarak bırakılan ve teslim alınan kişiye korunması gereken eşya, kimse vb., inam, vedia.
ä. 201,78
ä.+ ni 77
- änbâr** [Tr] depo, anbar.
ä.+ ini 203
- Öärz** [Ar] sunma, yüksek bir makama anlatma, bildirme.
h.+ i 531
h.+ u 520
- ätraf** [Ar] etraf.
ä.+ i 430
- äy** [Tr] seslenmek işi. 2. sözü birine

- veya birilerine yöneltme, hitap.
 ä. 19, 20, 87, 89, 115, 136, 143, 250, 255, 267, 269, 333, 357, 372, 394, 422, 442, 445, 460, 521
- äy -** [Tr] söylemek. Bkz. **ayt-**
 a.- tib 591
 ä.- sām 53
 ä.- mādi 553
- äyt -** [Tr] söylemek, düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak.
 ä. 423
 ä.- ä 284
 ä.- ädi 38, 490
 ä.- amān 66, 229, 264, 402
 ä.- är 470, 471
 ä.- äy 61, 264, 404, 485, 509, 328
 ä.- äyāpmiz 575
 ä.- äyin 443
 ä.- äylik 133
 ä.- äylik: 133
 ä.- gān 79, 499
 ä.- gānedik 423
 ä.- gānimdān 565
 ä.- ib 5, 354, 376, 423
 ä.- ib, 492
 ä.- ibdim 19
 ä.- ilār 620
 ä.- inḡ 74
 ä.- inḡ 56, 57, 97, 112, 176, 275, 299, 321, 326, 327, 349, 353, 444, 459, 508
 ä.- mā 285
 ä.- mādi 478
 ä.- maḡmeni 284
 ä.- māsām 178
 ä.- mäy 101
- ä.- sä 64, 407
 ä.- sām 50, 470, 653
 ä.- sāmākān 478
 ä.- sāḡ 285
 ä.- ti 192
 ä.- tilār 562
- äyāḡ** [Tr] ayaḡ.
 ä. 318, 338, 564
 ä.+ 108, 140
 ä.+ dā 152
 ä.+ gā 70
 ä.+ m 344
 ä.+ mgā 562
- äyir -** [Tr] ay rmak
 ä.- dilār 45
- äylä -** [Tr] eylemek, yapmak.
 ä.- di 360, 361
 ä.- dim 181
 ä.- r 648
 ä.- sām 145, 145
 ä.- yin 615
- äylām** [Tr] büklüm.
 ä. 2
- äylān -** [Tr] dönmek
 ä.- ädi 247, 252, 322, 367
 ä.- är 75
 ä.- äy 194, 241, 254, 270, 272, 413, 414, 492
 ä.- di 613
 ä.- gān 615
 ä.- ib 250, 594, 646
 ä. **mā**106
 ä.- māgin 43
- äylāntir-** [Tr] döndürmek.
 ä.- ädi 288
- äynäl-** [Tr] bir yerin çevresinde dolanmak.
 Bkz. **äylān-**
 ä.+ ib 15

- äyri** - [Tr] ayrılmak.
 ä. 421
 a.- ib 466
 ä.- gän 136
 ä.- ib 332
- äyvân** [Ar] hayvan.
 ä.+ di 435
 ä.+ emâsmi 435
- Öacâb** [Ar] acep, tuhaf.
 h. 647
- Öâkis** [Ar] 1. çeşitli araç ve malzeme kullanarak görüntüyü özel bir yüzey üzerinde sabitleme. 2. bu yöntemle aktarılarak çoğaltılan resim, foto.
 h.+ lârini 601
- e**
- e -** [Tr] yapılmış, gerçekleşmiş iş, amel, fiil.
 e.- di 111, 120, 147, 179, 190, 213, 351, 355, 356, 368, 369, 562, 651
 e.- dim 74, 81, 200, 289, 355, 396, 494, 518, 625
 e.- diğ 118
- edrât -** [Tr] 1. çürümesine sebep olmak. 2. bayat duruma getirmek, bayatlamasına sebep olmak
- egâ** [Tr] herhangi bir şey üstünde mülkiyeti olan, onu yasaya uygun bir biçimde dilediği gibi kullanabilen kimse, iye, malik.
 e. 638
 e.+ si 100
- egâr** [Far] eğër.
 e. 249, 281
- egir -** [Tr] eğirmek, yünü büküp iplik yapmak.
 e.- ib 547
- ek -** [Tr] 1. bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek. 2. bir şeyin başlamasına yol açacak sebepleri hazırlamak.
 e.- ibti 225
 e.- ipti 24
 e.- iyalâr 82
 e.- kân 605
 e.- tim 112
 e.- ti 390
- ekân** [Tr] imiş, şüphe ve tereddüt bildirir.
 e. 120, 145, 155, 206, 238, 243, 258, 263, 350, 364, 381, 382, 421, 462, 503, 505, 507, 613, 619, 282
- el -** [Tr] kapatılmak, sarılmak, tutulmak,
 e.- di 169, 170
- el** [Tr] kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü.
 e.+ igâ 654
- elâ-** [Tr] elek yardımıyla ayıklamak veya incisini kabasından ayıklamak, elekten geçirmek.
 e.- b 300
- elig** [Tr] ilik.
 e.+ im 536
- eliş -** [Tr] bir şeyin çevresine sarılmak.
 e.- ti 186
- ellik** [Tr] 1. kırk dokuzdan sonra gelen sayının adı. 2. bu sayıyı gösteren 50 ve 1 rakamlarının adı. 3. sf. beş kere on, kırk dokuzdan bir artı.
 e. 77
- elmâş -** [Tr] bir şeyin çevresine sarılmak.
 e.- âdi 484
- elt -** [Tr] iletmek, götürmek, ulaştırmak, nakletmek, geçirmek.

- e.- ib 47, 279, 361
e.- in 486
e.
- emäs** [Tr] değil.
e. 49, 450, 463, 481, 555, 603
- emisim** [Tr] sesi olmayan, ses ç karmayan.
e. 635
- emlä-** [Tr] işaret etmek (gizlice).
e.+ yin 301
- emläş -** [Tr] işaretleşmek.
e.- äylik 132
e.- ib 132
- endi** [Tr] şimdi, şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda.
e. 565, 5742, 589, 591, 592, 601, 611, 635, 650
- endir -** [Tr] indirmek, durduğu, bulunduğu, tutunduğu yerden ayrılarak veya dayanağını, dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya inmek.
e.- in 542
- eñ** [tr] üst k>sma giyelen k yafetin kol k>sm .
e.+ imgä 455
- eñil** [Tr] 1. tartıda ağırlığı az gelen, yeğni, ağır karşıtı. 2. güç veya yorucu olmayan, kolay.
e. 648
- er** [Tr] eş, koca.
e.+ gä 380
- eriş** [Tr] dokuma tezgâhlar nda uzunluğuna atılan ip, arış, boy ipliği.
e.+ i 577
- erkä** [Tr] Fazla nazl ve serbest büyüyen çocuk.
e.+ si 259
- erkin** [Tr] hiçbir koşula bağlı olmayan,
- istediği gibi davranabilen, özgür
e. 638
e.+ ligim 634
- erkinlik** [Tr] özgürlük.
e. 585, 587, 604
e.+ di 612
e.+ kä 604
- ertä** [Tr] 1. gelecek şafak, şafak sökme zamanı. 2. yarın. 3. herhangi bir işte ilk başarı.
e. 78, 459
- es** [Tr] is.
e.+ i 376, 466
- esiz** [Tr] yaz k.
e. 546
- eskä -** [Tr] koklamak.
e.- säñiz 80
e.- ymän 80
- eş -** [Tr] bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek.
e.- tim 58
- eşig** [Tr] ka >.
e. 199, 533
e.+ dän 533
e.+ imdi 453, 348
e.+ ini 199
e.+ inđä 441
e.+ inđän 441, 481
e.+ inğä 246
- eşik** [Tr] ka >.
e. 129, 448, 495
e.+ dän 167, 448
e.+ kä 496
e.+ tän 495, 543
- eşil -** [Tr] aç lmak.
e.- di 187
- eşit -** [Tr] duymak, işitmek, ses almak.
e.- ärmi 336

- e.- ib 122, 148, 434, 621
e.- im 151, 233
e.- iñ 644
e.- mäsä 274
e.- sä 274, 306
e.+ iñ 558
et - [Tr] etmek; yapmak; hazırlamak, başarmak, becermek.
e.- ädi 62, 353, 354, 352
e.- ägim 563
e.- ämän 641
e.- ämiz 98
e.- är 58
e.- äy 485
e.- äyin 485
e.- dim 622
e.- gän 167
e.- ib 459, 617
e.- ibti 605
e.- inñ 486
e.- işib 63
e.- kän 167
e.- mädim 614
e.- maqqa 528
e.- mäñ 644
e.- mäs 519, 339
e.- mäydi 418, 420
e.- sä 447, 538
e.- säm 531
e.- ti 33, 633
e.- tilär 56, 65, 74
etäg [Tr] etek.
e.+ idän 622
e.+ ini 611
etgiz - [Tr] iletmek.
e.- sä 346
etiş - [Tr] yetişmek, ulaşmak, varmak.
e.- gäysän 645
e.- ti 604
etkiz - [Tr] iletmek, getirmek, göndermek.
e.- ib 73
ey - [Tr] yemek yeme, karın doyurma işi.
e.- e-di 489
e.- eyir 424
e.- ib 531, 574
e.- mäs 104
e.- mäy 621
e.- mäydi 489
e.- säñ 424
eyndi [Tr] şimdi.
e. 521
eytäg [Tr] etek.
e.+ i 457
ez [Tr] 1. üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak yassılaştırmak, biçimini değiştirmek. 2. *mec.* üzme, sıkıntıya sokmak.
e.+ zimänlär 5742
ezil - [Tr] 1. ezme işine konu olmak. 2. *mec.* açlık sıkıntıya duymak.
e.- sin 220
f
falçi [Far] geleceği öğrenmek, şans ve kismetini anlamak amacıyla oyun kâğıdı, kahve telvesi, el ayası vb. ne bakarak anlam çökarma, bak .
f.+ si 525
fâtmä [Far] şahıs ismi.
f. 453
fâydä [Ar] fayda, yarar
fäläk [Ar] 1. gök, gökyüzü, sema. 2. dünya, âlem. 3. talih, baht, şans.
f. 613

- fân** [Ar] 1. fizik, kimya, matematik ve biyolojiye verilen ortak ad. 2 bilim, bilgi.
f. 649
- fârâḡ** sirkın barınma ve çeşitli çalışma yerleri olarak kullanılan bir çeşitaraba.
f.+ 63
- fâryâd** [Ar] tehlikede veya güç durumda olana yapılan yardım istemek, bağırarak.
f. 360
- fârzând** [Far] Oğul, çocuk.
f. 372
f.+ injiz 94
- fâsil** [Tr] 1. zaman 2. dönem, bölüm, kısım, devre.
f. 393
- fâvş** [Far] güzel, zarif, modaaya uygun..
f. 54
f.+ , 107
- fe'öl** [Ar] eylem, oluş veya durum veya bir kelime ile, süreç anlatan kelime.yürümek, düşünmek.
f.+ li 145
f.+ i 531, 544
- f dâ** [Far] 1. bir amaç uğruna değerli bir şeyi gözden çıkarma. 2. kurban.
f.+ si 467, 599
- fıkr** [Ar] 1. Düşünce. 2. Anlayış. 3. Zihin, us.
f.+ injiz 566
f. 460
- fitnä** [Ar] fitneci, ara bozucu. 2. aldatmak, kandırma, oyun etmek.
f.+ dir 649
- furûş** [Far] 1. Satma işi. 2. tic. Satıcı ile alıcı arasında yapılan ve bir malın alıcıya verilmesi ve bunun karşılığında bir fiyat, bir değer alınması yoluyla yapılan işlem, satım.
f.+ 49
- g**
- gâh** [Far] bazen.
g.+ i 96, 651
g.+ di 339
g.+ gâ 242
g.+ lârdi 338, 568
g.+ men. 10
g.+ ni 75
g.+ ti 140
- gâp** [Far] 1. bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lakort, kelam, laf, kavi. 2. bir veya birkaç heceden oluşan ve anlamı olan ses birliği, kelime, sözcük. 3. bir konuyu yazılı veya sözlü olarak açıklamaya yarayan kelime dizisi.
g. 193
g.+ gâ 142
g.+ imdi 528
g.+ ini 221, 529
g.+ inğâ 499
g.+ ni 621
g.+ ti 508, 569
- gâpâg** [Ar] kefen: ölünün gömülmeden önce sarıldığı beyaz bez, kefen bezi, yakasız gömlek, yakasız mintan.
g.+ dâ 499
- gâpur** - [Tr] düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatma.
g.- mâḡ 505
- gârçı** [Far] er ne kadar ... ise de, vakar.
g. 647

- gärdän** [Far] boyun.
g. 512, 531
g.+ igä 512
- gävhär** [Far] gevher: 1. elmas, mücevher, inci. 2. bir şeyin aslı, mayası.
g.+ i 157, 375
- gälä** [Far] 1. beraberce, bütün. 2. hiçbiri dışta tutulmamak veya eksik olmamak üzere, bütün, tüm olarak.
g. 58
- gäz** [Far] ipek başörtüsü.
g.+ i 172
- gic** [Tr] 1. reddetmek. *mec.* içinde birikmiş kinini, öfkesini söyleyerek açığa vurmak.
g. 469
- gilädâr** [Far] Sızlanan, sızlatılan olan, yakınan, şikâyet eden.
g.+ baş.igä 28
g.+ gilädâr. 27
g.+ men. 28
- giläm** [Far] kikum: döşeme, divan gibi yerlere serilen, genellikle desenli, havsız, kalın, kıl veya yün dokuma.
g. 15
- giräv** [Far] emanet.
g. 171
g.+ ikkinä 330
- gird** [Far] 1.top veya küre biçiminde toparlak şey. 2. çevre.
g.+ i 342
g.+ ini 61
- girdä** [Far] top veya küre biçiminde toparlak şey.
g. 607
- giryân** [Far] Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek. 2. *mec.* Bir duruma üzülmek.
g.+ im 248
- giryânlik** [Far] 1. gözyaşı dökmek. 2. *mec.* bir duruma üzülmek. 2. *mec.* sızlanmak, yakılmak.
g. 249
- giyâ** [Far] 1. çamgillerden bir çeşit ağaç. 2. bulunduğu yere kökleriyle tutunup gelişen, döl veren ve hayatın tamamlandıktan sonra kuruyarak varlığı sona eren, yosun, ot, ağaç vb. canlıların genel adı, nebat.
g. 412, 157
- gör** [Far.] ölünün gömülü olduğu yer, kabir, sin, makber, gömüt.
g. 128, 337, 345, 627
- göşä** [Far] 1. birbirini kesen iki çizginin, iki düzlemin oluşturduğu açı, zaviye 2. bölüm, yer veya yan.
g.+ dän 193
- göşt** [Far] et.
g.+ idän 45
g.+ ini 46
- gözär** [Far] yol, dolaşan, gezen, gezici.
g.+ injiz 90
- gül** [Far] çiçek.
g. 1, 13, 19, 24, 32, 38, 41, 49, 59, 074, 80, 82, 95, 117, 141, 177, 199, 217, 220, 223, 224, 225, 233, 271, 272, 303, 315, 335, 346, 348, 482, 485, 494, 498, 518, 619, 625, 103, 135, 193, 260, 328
g.+ cân 220
g.+ dän 136, 210, 538
g.+ dây 447, 514
g.+ di 80, 96, 102, 188, 295, 394, 466, 548, 135
g.+ dikkinä 302

- g.+ e-dim 397
g.+ gâ 60
g.+ i 341, 413, 483, 605
g.+ idân 24
g.+ im 302
g.+ ini 567
g.+ lâr 532
g.+ minân 271
g.+ ni 59
g.+ yâr.im 279
- güllâ** - [Tr] çiçek açmak, gül gibi olmak.
g.- ymân 233
- Gülyârâ** şahıs ismi.
g.+ mân 253
- gülpâr** [Far] gül bahçesi.
g. 155
g.+ ini 475
- gün** [Tr] gün
g. 213, 268, 269
- günâh** [Far] dinî bakımdan suç sayılan iş veya davranış, vebal.
g.+ yim 33
- güldâr** [Far] üzerinde çiçek resmi olan her hangi bir şey.
g. 439
- güldâraht** [Far] çiçek ağacı.
g.+ i 272
- gülp mçâ** [Far] çiçek dal .
g.+ dây 12
- gülpilâlâ** [Far] zambakgillerden, yapraklar uzun ve sivri, çiçekleri kadeh biçiminde, türlü renkte bir süs bitkisi.
g. 138, 186, 292, 405, 425
- ġ**
- ġâr** [Ar] mağara: bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in 2. delik.
ġ.+ igâ 319
- ġarib** [Ar] 1. kimsesiz, zavallı. 2. yabancı , gurbette yaşayan, elgin. 3. acayip.
ġ. 10, 74, 140, 443, 624
- ġam** [Ar] Tasa, kaygı , üzüntü.
ġ. 147, 150, 377, 480, 526, 567, 589, 646, 648
ġ.+ dân 568
ġ.+ di 5742
ġ.+ gâ 13, 452, 535, 584
ġ.+ ginâñdân 114
ġ.+ siz 626
- ġariblik** [Tr] garip olma durumu, garabet. 2. geçinmekte çok sıkınt çeken (kimse, toplum, ülke), yoksul, fakir, fukara.
ġ. 191
- ġavġa** [Far] 1. düşmanca davranış ve sözlerle ortaya çıkan çekişme veya dövüş, münazaâ. 2. bağırma.
ġ. 239, 331
- ġaz** [Far] kaz, kargagillerden, kanatlar geniş, tüyleri kara renkte, tarla ve bahçelere çok zarar veren kuş.
ġ. 167
ġ.+ gâ 99
- ġazâl** [Ar] gazel
- ġarib** [Ar] 1. Kimsesiz, zavallı . 2. Yabancı, gurbette yaşayan, elgin. 3. Yoksul.
ġ. 140
- ġldir** [Tr] kendi eksenini üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket

- etmek. 2. geri gelmek, geri gitmek.
ğ.+ ägän 516
- ğobâr** [Far] havalanan tozlar n veya sisin oluşturduğu bulanıklık.
ğ.+ ne. 33
- ğom ğom** [Tr] bir çeşit ses.
ğ. 456
- gomân** [Far] şüphelenmek, kuşkulanmak.
g. 255
- ğonçâ** [Far] gonca.
ğ. 199
ğ.+ m 137
- gopir** [Tr] bir çeşit ses.
g. 62
- goyâ** [Far] guya, sözde
g. 172
- ğozâ** [Tr] ebegümeçigillerden, koza biçimindeki meyvesi üç, dört, beş dilimli olan, sıcak bölgelerde yetişen tarım bitkisi.
ğ. 21, 49, 127, 256, 448, 495, 533
ğ.+ ni 465
- ğozim** [Tr] üzüm gibi, birçoğu bir sap üzerinde bir arada bulunan meyve.
ğ. 159
ğ.+ 159
- ğur** [Far] bir çeşit ses.
ğ. 353
- h, h, h**
- habâr** [Ar] 1. bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, sal k. 2. iletişim veya yayın organlar yla verilen bilgi.
h. 200, 205, 245, 262, 271
h.+ ij 430
- hâcât** [Ar] 1. herhangi bir şey için gerekli olma, gereklilik, lüzum.. 2. tanr 'dan yerine getirilmesi beklenen dilek.
h. 12
h.+ ton. 12
h.+ uy.idâ 12
- hâdât** [Ar] 1. bir işi tekrarlayarak kolayla yapabilmek. 2. sürekli ister olmak, bağımlılık kazanmak. 3. âdet, töre, alışkanlık.
h. 636
- hâğ** [Ar] adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç, doğru gerçek.
h.+ ça 483
- hağğa** [Ar] doğru, gerçek, tanrı.
h. 360
- hâğyol** [Tr] doğru yol, gerçek yol, din yolu.
h.+ igâ 290
h.+ imu 520
- hâl** [Ar] durum: bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi, vaziyet, hâl, keyfiyet, mevki, pozisyon.
h. 101
h.+ igâ 339, 338
h.+ imgâ 553
h.+ igâyâr 338
h.+ im 255, 392, 449, 478, 509
h.+ imdi 420,443
- hâl** [Far] ben, tendeki koyu renkli leke veya kabart . 2. *mec* güzelik.
h. 150, 298
h.+ gâ 339
h.+ i 275, 313
h.+ im 440
h.+ lâri 298
- halâ** [Ar] teyze, annenin kız kardeşi.
h. 408.
h + cân 251
h.+ si 461

- h.+ digän 408
h.+ m 539
h.+ ƚ 408
- hâla** - [Far] istek duymak, arzulamak.
h.- İmäy 514
h.- gän 92, 235
- hâldâr** [Far] vücudunda ben bulunan.
güzellik.
h. 154
- hâli** [Far] boş.
h.+ mäs 101
- halk** [Ar] aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu, folk.
h.+ iç.idä 366
- halka** [Ar] kulak memelerine takılan süs eşyası.
h. 443
- hâm** [Far] Yenecek kadar olgun olmayan (meyve), olmamış.
h. 180
- hamir** [Ar] unun su veya başka sıvılarla yoğrulmuş durumu.
h. 49, 300
- hân** [Far] 1. osmanlı padişahlarının adlarına sonuna getirilen unvan. 2. doğu ülkelerinde yerli beyler ve karam giraylar için kullanılan unvan.
h.+ di 4, 50
h.+ igä 299
- hânä** [Tr] ev.
h.+ gä 480
- hancär** [Far] uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, k n içinde bele takılan, çelikten silah.
h. 407
- hâr** [Far] acıklı, yalvarıcı türkülere uygulanan bir ezgi. 2. yaşayışı ve davranışı düzensiz (kimse).
h. 131, 635
- harab** [Ar] bayındırlığı kalmamış, yıkılacak duruma gelmiş, yıkın, viran.
h. 554
- harâb** [Far] bayındırlığı kalmamış, yıkılacak duruma gelmiş, yıkın, viran.
h. 364
- harafat** [Ar] coşkulu, hareketli, kabına sığmaz kimse.
h.+ im 634
- har** - yorgun duruma gelmek. Bkz. **hari**-.
h.- ib 450
- hari** - [Tr] yorgun duruma gelmek. Bkz. **har**-.
h.- sä 576
- haridâr** [Far] 1. kendisine bir şey gönderilen (kimse). 2. a. satın almak isteyen kimse, müşteri.
h.+ 29, 643
h.+ ini 486
- Hassas** şahıs ismi.
h. 492
- hastâ** [Far] 1. yorgun 2. sağlığı bozuk olan, esenliği yerinde olmayan, hastalanmış, rahatsız. 2. *mec.* aşırı düşkün, tutku.
h. 540
h.+ män. 197
h.+ ydim 213
- hat** [Ar] yazı.
h. 404
- Haticä** şahıs ismi.
h.+ at.ingä 316
- hatin** [Tr] erişkin dişi insan, hatun, hatun

- kişi, zen, erkek veya adam karşıtı.
h. 66, 147, 378, 573
- hata** [Ar] 1. Yanlış. 2. istemeyerek ve bilmeyerek yapılan yanlış, kusur, yanlışlık, yanlışlık.
h.+ si 121
- hâtir** [Ar] 1. düşünme, akılda tutma, hafıza, zihin, akıl, yâd. 2. gönül, kalp.
h. 226
- havâş** - [Tr] Hızlı yapmak, çabuk, tez, ivedi yapmak.
h.-mäj 642
h.- b 621
- haykır** - [Tr] birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek.
h.- säm 336
- hayrat** [Ar] beklenmedik, garip bir şeyin sebep olduğu şaşkınlık, şaşırma.
h. 534
h. 65
- hazâ** [Ar] ölen kimsenin yakınlarına başsağlığı dileme, taziyet.
h. 543
- hazân** [Far] sonbahar 2. *mec* 2. korku, üzüntü, coşku vb. sebeplerle yüzün rengi solmak.
h. 597, 192
- hâyran** [Ar] çok beğenen, hayranlık duyan (kimse).
h.+ emäs 435
- Hayrân** yer ismi.
h. 98
- hädä** - [Ar] yönetip yürütmek, sevk etmek.
h.- b 200
- häftä** [Far] birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem.
h. 142
- häftälük** [Tr] herhangi bir hafta süren, 2. haftada bir yayımlanan süreli yayına verilen ad.
h. 166
- hâlal** [Ar] dinin kurallarına aykırı olmayan, dinî bakımdan yasaklanmamış olan, haram karşıtı.
h.+ ä 123
- hâlqa** [Ar] değerli metallerden yapılan çember biçimindeki süs eşyası. 2. kulak memelerine takılan süs eşyası.
h.+ si 112
- hällä** - [Far] halsizlik.
h.- ymân 233
- häm** [Far] hem, bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya anlam güçlendirmek için “özellikle, zaten, bir de, şurası da var ki” anlamlarında kullanılan bir söz
h. 35, 60, 66, 82, 84, 87, 90, 127, 128, 133, 140, 142, 143, 166, 178, 191, 195, 206, 213, 266, 301, 333, 355, 389, 452, 454, 456, 468, 473, 480, 494, 518, 521, 526, 535, 548, 549, 557, 569, 574, 580, 586, 597, 609, 610, 643, 283
- hämä** [Far] herkes, insanların bütünü.
h. 178, 369, 435, 456, 469, 603
h.+ dä 40
h.+ dän 542
h.+ gä 18
h.+ ni 366
h.+ si 555
- hämäki** [Ar] babanın erkek kardeşi.
h. 383
- hämkäri** [Far] 1. birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri. 2. bir ortamda birlikte

- bulunanlardan her biri.
h.+ i 308
- hämrrâ** [Far] 1. birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri, yâren. 2. bir ortamda birlikte yolcukuk yapa her biri, hempa, refik.
h. 404
h.+ iñ 415
- hâmsâyâ** [Far] komşu, konutlar> yak n olan kimselerin birbirine göre ald klar ad. 2. sf. sınır ortaklığı bulunan, mücavir.
h.+ m 388
h.+ mdi 490
h.+ di 344
h.+ ni 288, 289, 358
- hâñâmâ** [Far] patrıt , gürültü, kavga.
h.+ gâ 334
- hâr** [Far] her: önüne geldiği ismin benzerlerini “teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamam” anlam yla kapsayacak biçimde genelleştiren söz.
h. 3, 104, 163, 169, 171, 175, 224, 243, 274, 293, 294, 295, 315, 317, 333, 341, 342, 375, 508, 581, 622, 639, 642, 653, 283
- hârdâm** [Far] daima, her vakit, sürekli olarak.
h. 31, 142
- hârgiz** [Far] hiçbir zaman, hiçbir biçimde, sak n, zinhar.
h. 356, 614, 632, 639
- hârkar** [Far] her iş ve ya her şey.
h.+ im 560
- hârkim** [Tr] herkes.
- h. 35
- hârni** [Far] her şey.
h. 636
- hâryan** [Tr] her taraf, ön, arka, sağ, sol, üst, alt vb. yanlar.
h. 630, 631
- Hârzâyil**[Ar] Tanrı buyruğu ile insanların can n almakla görevlendirilen melek, can abc .
h. 98
- hârz** [Ar] anlatma, bildirme.
h.+ im 558
- Ĥâsân** şahıs ismi.
ĥ. 603
- Ĥâsrât** [Ar] hasret, özlem, özleyiş.
ĥ.+ lâr 634
- hâšt** [Far] SEKİZ: 1. yediden sonra gelen say n n ad. 2. bu say y gösteren 8 ve v>>> rakamlar n n ad .
3. sf. yediden bir art k.
h. 50
- Ĥât** [Far] 1. yaz . 2. bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duygular bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt, name.
ĥ. 22, 57, 124, 156, 162, 272, 320, 323, 403, 491
h.+ in 226
h.+ iyiz 156
- hâvâ** [Ar] hava yuvarını oluşturan, bütün canlılar n solunumuna yarayan, renksiz, kokusuz, akışkan gaz karışımı. 2. gökyüzü. 3. *mec.* görünüş, davranış, söz vb. için bir kimsenin durumunu belirten özellik.

- h.+ gä 273, 617
h.+ si 371
- hävâl** [Ar] 1. durumlar, hâller, vaziyetler. 2. birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme, görüşme.
h.+ imdi 478
h.+ ijiz 283
- häväs** [Ar] hoşuna gitmek, hoş bulmak, hazzetmek, sevmek.
h. 643
h.+ dä 222
h.+ dämân 196
h.+ im 626
h.+ tämân 198
h.+ tämânägär 197
- hävli** [Ar] bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane.
h. 225
h.+ ginäm 93
- hây** [Tr] seslenme.
h. 7
- hâyan** [Ar] belli, aç k.
h. 615
- hâyat** [Ar] 1. canlı, sağ olma durumu. 2. yaşam. 3. hayat biçimi, içinde yaşanılan şartların bütünü, yaşantı. 4. geçim şartlarının bütünü. 5. canlılığı gösteren hareket, kaynaşma. 6. bir kimsenin tarihsel biyografisi, hayat öyküsü, hayat hikâyesi.
h. 584
h.+ gä 638
h.+ im 647
- hâydü** - [Tr] yönetip yürütmek, sevk etmek.
h. 441
h. gän 235
- Hâydür** şahıs ismi.
- h.+ i 453
- hâyil** [Tr] at, eşek vb. hayvanların semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer.
h. 464
- hâyır** - [Tr] birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek.
h. 519
h.- sām 336
h.- ädi 532
h.- di 6, 7
h.- di, 14
h.- ib 11
h.- sām 306, 420, 504
- hâyranlık** [Tr] çok beğenen, hayranlık duyan (kimse).
h. 248, 249
- hâziz** [Ar] 1. ermiş, eren. 2. *sf.* sevgide üstün tutulan, muazzez.
h. 627
- hâzrât** [Ar] yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan.
h. 453
- heç** [Far] 1. olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz. 2. soru cümlelerinde belirsiz bir zaman anlatan bir söz. 3. bir soruya aç k bir cevap verilmek istenmediğinde cevap cümlesinin başına getirilen bir söz. 4. *a.* boş, değersiz, önemsiz olan şey veya kimse.
h. 31, 231, 317, 449, 501, 504, 519, 537, 560, 614, 633, 639, 365
- h dmät** [Ar] 1. birinin işini görme veya birine yarayan bir işi yapma. 2.

- yard .
h. 26, 327, 610, 644
h.+ iğ 472
- h mçä** [Far] ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri.
h. 177
h.+ dāy 233, 305, 413
h.+ lār 49
h.+ lārdāy 82
h.+ lārigä 605
h.+ ni 315, 432, 482
h.+ si 605
- h sâb** [Ar] 1. aritmetik. 2. matematiksel işlem. 3. alacaklı veya borçlu olma durumu. 4. ödenecek ücretin dökümünü ve tutarın gösteren kâğıt, hesap pusulası, adisyon. 5. oranlama, tahmin. 6. bir girişimin, bir işin başarıya ulaşması için alınan önlemlerin bütünü. 7. tutum, durum, anlayış.
h.+ i 446
- H tay** yer ismi.
h.+ lārgä 313
- h yâl** [Ar] zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, imge, hülya.
h. 481, 483
h.+ i 303
h.+ anä.si 142
h.+ im 490
h.+ iğgä 477
- H ziratä** [Ar] h>z r ata: halk inanışlarına göre ölümsüzlüğe kavuşmuş olduğuna inanılan ulu kimse.
h. 44
- Öibrät** [Ar] oluşan, meydana gelen.
h. 615
- hica** [Ar] bir solukta ç>karılan ses veya ses birliği, seslem.
h. 601
- hilâc** [Ar] 1. bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollarla kullanılan madde, em, deva. 2. *mec.* çare, önlem.
h. 317
- himät** [Ar] 1. gayret, emek, çaba. 2. yüksek irade. 3. yardım, kayırma.
h.+ gä 340
h.+ iğä 287
- his** [Tr] güzel kokmak için sürülen esans.
h.+ i 357
h.+ lāsäm 52
- hîsiz** [Tr] yaz k.
h. 82
- hîzb** [Ar] birlikte yolculuk eden topluluk.
h.+ i 592
h.+ ilār 593
h.+ ilärdi 605
- hîzbi** [Tr] bir partiden olan (kimse), siyasi parti mensubu.
h.+ lār 588
- hobân** [Far] güzel, çok güzel.
h. 44
- Hocä Hayrân** yer ismi.
h. 98, 357
- hod** [Far] olduğu gibi, değiştirmeden, aynıyla.
h. 649
- Hoda** [Far] tanrı.
h. 419
h.+ cān 545, 597
h.+ dān 566
h.+ yim 608
- hodâ** [Far] Allah: kâinatta var olan her

- şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, tanrı .
 ĥ. 228, 363, 384, 445 ,468
 ĥ.+ cân 136, 218, 250, 255, 269, 351
 ĥ.+ dän 161, 337
 ĥ.+ ni 15, 18, 502
 ĥ.+ yâ 372
 ĥ.+ yi 267
- hodâyâ** [Tr] bir işe başlarken güç kazanmak için söylenen bir söz.
 ĥ. 143
- hodayâr** [Tr] 1. hoşça kal. 2. allah yardımcın olsun.
 ĥ.+ iğ 512
- hodâyi** [Far] 1. sevap kazanmak için yapılan iyilik. 2. halkın yararlanmasında için yapılan okul, çeşme, hastane vb. yapı yeme.
 ĥ. 151
- hol** [Tr] havada bulunan su buharı . 2. hafif >slaklık, rutubet.
 ĥ.+ i 612
 ĥ.+ lâr 278
- homâr** [Ar] 1. Sarhoşluğun sebep olduğu sersemlik içinde olan. 2. Uykudan sonra üzerinde sersemlik, ağırlık bulunan. 3. Süzgün, dalgın bakışlı (göz).
 ĥ.+ i 183, 373
 ĥ.+ iğ 158
- hon** [Far] kan, kan dökmek.
 ĥ. 348
- hunâr** [Far] Beceri isteyen ustalık, beceriklilik.
 h. 562
 ĥ.+ im 562
- hoğ -** [Ar] hızla > yapılan, çabuk, tez, ivedi.
- h.- b 37
- ĥor** [Ar] çok güzel, alımlı, becerikli kadın.
 ĥ. 355
 ĥ.+ i 654
- hoş** [Ar] 1. “dikkat ediniz!” anlamında kullanılan bir uyarma sözü.
 h. 139
- hoş** [Far] 1. duygularla düşüncüyü bir şey üzerinde toplama, uyanıklık. 2. *mec.* ilgi, özen.
 ĥ.+ im 561, 619
 ĥ.+ imdän 396
- hoş** [Far] hoş; beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren; *z.f.* beğenilen, duyguları okşayan bir biçimde.
 ĥ. 213, 262, 271, 359, 421, 434, 467, 590
 ĥ.+ i 25, 377
 ĥ.+ im 346
 ĥ.+ imgä 588
- hoşlä -** [Tr] hoşlanmak, beğenmek; onaylamak, kabul etmek, tasvip etmek.
 ĥ.- b 628
 ĥ.- mä 295, 315
 ĥ.- mäsä 482
 ĥ.- mäydi 482
- hoşyâr** [Far] anlama, kavrama yeteneği olan, zekâs olan, zeyrek.
 h. 635
- hoy** [Far] 1. insanın yaratılış ve ruh özelliklerinin bütünü, mizaç, tabiat.
 ĥ. + i 501, 544
 ĥ.+ im 501
 ĥ.+ ini 544
 ĥ.+ injigä 460
- hoylän -** [Tr] kuşkulanan, işkillenmek,

- pirelenmek, tedirgin olmak.
h.- ipti 451
- höl** [Tr] nem.
h. 33
- hükümât** [Ar] devlet işlerini yürütmekle görevli kuruluşlar ve kişiler.
h.+ ti 319
- hunâr** [Far] 1. beceri, marifet. 2. ustal k.
h.+ yahşi.lârdi 18
- husn** [Ar] 1. güzel, iyi. 2. güzellik.
h. 654
- huylân** - [Tr] kuşkulanmak, işkillenmek, pirenlemek, tedirgin olmak.
h.- ädi 367
- hüsâyin** şahıs ismi.
h. 603
- , i
- htiyâr** [Ar] 1. seçmek işi, intihap. 2. herhangi bir k>s tlamaya, zorlamaya, şarta bağlı olmayan, serbest, hür.
. 31, 318
. + im 497
- icâzâ** [Ar] 1. izin. 2. onay, onaylama. 3. diploma. 4. onay. ~ vermek: onaylamak.
i. 179
- iç** -[Tr] içmek, bir sıvıyı ağza alıp yutmak; bir şey, bir sıvıyı içine çekmek, emmek.
i.- ädi 54
i.- äy 215
i.- gän 610, 378
i.- gängä 1
i.- irây 5
i.- kân 146
- i.- kân 147
i.- mägängä 5
i.- mäy 621
i.- sälär 234
i.- säñ 415
- iç** [Tr] 1. iç, herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı. 2. cisimlerin yüzeyleri arasında kalan her nokta. 3. *mec.* gönül, yürek.
i.+ idä 12, 13, 40, 62, 163, 164, 177, 270, 276, 287, 305, 460, 494, 511, 606
i.+ idäki 168
i.+ igä 24, 177, 225, 227
i.+ indä 336
i.+ ini 511
i.+ ki 492
i.+ rä 86, 219
- ifhar** [Ar] övünme, kovanma, kvanç, övünç.
i.+ im 597
- igir** - [Tr] egirmek, bükme; döndürmek; çevirmek.
i.- ämän 256
i.- gäni 253
i.- ib 307
i.- säm 367
- ihysin** [Ar] ihsan, bağışlanan şey, lütuf, inayet, at fet.
i. 251
- ikav/ ikau** [Tr] ikisi birlikte, her iki. Bkz.
ikkav
i. 273
i.+ ikki 273
i.+ imiz 330
ikau-mizdi 71
ikav-mizdi 71, 86

- ikkav** [Tr] ikisi birlikte, her iki. Bkz. **ikav/ikau**
i.+i 99
i.+ ni 181
- ikki** [Tr] 1. birden sonra gelen say›n n ad›. 2. bu say›y› gösteren 2 ve › rakamlar›n›n ad . 3. *sf.* birden bir art k.
i. 37, 51, 66, 99, 113, 124, 129, 146,180, 218, 229, 243, 261, 265, 281, 305, 309, 343, 359, 388, 417, 420, 431, 440, 448, 454, 458, 462, 466, 472, 473, 495, 496, 504, 519, 533, 544, 546, 554, 557, 559, 583, 587, 601, 602, 622, 181, 193
- ikkitä** [Tr] iki tane.
i.+ ni 250
- ikrâm** [Ar] 1. sayg gösterme. 2. ağırlama. 3. bir şeyi armağan olarak verme.
i. 237
- il** [Tr] 1. ülkenin vali yönetimindeki bölümü, vilayet 2. Yabancı . 3. halk, topluluk..
i. 40
i.+ gâ 74
- ilat** [Tr] 1. aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, ay › uyruktaki insan topluluğu. 2. aynı soydan gelen, ayrı ülkelerin uyruğu olarak yaşayan insan topluluğu.
i. 602
i.+ gâ 543
i.+ ti 608
i.+ tin 468
i.+ ini 462
- ilgâri** [Tr] 1. iler, herhangi bir şeye göre daha ötede olan yer, **geri** karşıtı. 2. bir şeyin ulaşılabilecek yönü.
i.+ dâ 606, 607
- ilek** [Tr] taneli veya un gibi toz durumunda olan şeyleri yabancı maddelerden ayklamak veya incisini kabas›ndan ayırmak için kullanılan, tahta bir kasnak ve tek tarafa gerilmiş, gözenekli tel, kıl, bez vb.nden oluşan araç.
i.+ dän 525
- Öilm** [Ar] evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilim.
Öi.+ i 649
Öi.+ u 18
- indir-** [Tr] yüksekten, sarp ve kötü yerden veya yukarıdan aşağıya inmesini sağlamak.
i.- ir 68
- intizâr** [Ar] birinin gelmesini, bir şeyin olmasını bekleme, gözleme.
i.+ im 119, 488, 436, 554
- ip** [Tr] ip.
i.+ di 508
- ipäk** [Tr] ipek, ipek böceği kozaları çözülerek çıkarılan ve dokumacılıkta kullanılan çok ince, esnek ve parlak tel.
i. 105, 106, 126, 131, 134
i.+ ti 244
- ipây** [Tr] 1. bir tür böceğin ördüğü kozadan elde edilen ve kumaş yapımında kullanılan ince parlak tel ve bundan yapılan kumaş. 2. zarif, kibar, ince.
i. 238

- iskä-** [Tr] kokusunu duymak için bir şeyi burnuna yaklaştırmak veya bir yerin havasını içine çekmek.
i. - b 383
- is >ķ>** [Tr] iş görmeyi, çalışmayı sevmeyen, çaba göstermekten, sıkıntılı dan kaçan (kimse).
i.+ gä 572
- ispänd** [Far] öksürme ve grip hastalığı için kullanılan bir çeşit bitkisel ilaç.
i. 230
- istä -** [Tr] istemek.
i.- gändä 324
- istär -** [Tr] aramak.
i.- ir 631
- is >ġna** [Tr] istemek, aramak
i.+ gä 651
- iş** [Tr]
i.+ gä 648
i.+ i 104, 377, 382, 486
i.+ im 347, 641
i.+ imgä 329
- iş** [Tr] 1. bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma. 2. birinden istenen hizmet veya birine verilen görev.
i.- ti 551
- işan -** [Tr] bir şeyin varlığını, doğruluğunu kabul etmek.
i.- äy 317
- işarä** [Ar] işaret
i.+ ni 528
- işârät** [Ar] 1. anlam yükletilen şey, anlamlı iz, im. 2. belirti, gösterge, alamet. 3. el, yüz hareketleriyle gösterme.
i. 34, 78
- Öişķ** [Ar] Aşırı sevgi ve bağlılık duygusu.
Öi. bol-sä 342
Öi.+ 175
Öi.+ dä 275
Öi.+ n 136
Öi.+ >ġdä 158, 430
Öi.+ >ġiz 80
Öi.+ yiz 387
Öi.+ minän 34, 387, 480
Öi. yârini 639
- iyġit** [Tr] 1. delikanlı, genç erkek. 2. şif. güçlü ve yürekli, kahraman, alp.
i. 15
- iykmäġir** bildiği halde bilmemiş gibi davranan.
i. 112
- iynaġa** [Tr] kardeş, aynı anne babadan doğmuş veya anne babalarından biri aynı olan erkek çocukların birbirine göre ad.
i.+ si 63
- iytim** [Tr] yetim, anasız, babasız.
i. 347
- iz** [Tr] bir şeyin geçtiği veya önce bulunduğu yerde bıraktığı belirti, nişan, alamet, emare. 2. bir şeyin dokunmasıyla geride kalan belirti.
i.+ ġinäġdän 213
i.+ i 581
i.+ imizdän 44
i.+ zidä 194
i.+ zidän 195
i.+ zini 399
- iz -** [Tr] 1. Üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak yassılaştırmak, biçimini değiştirmek.

- i.- gän 603
- izafâ** [Ar] 1. bir şeye veya bir kimseye bağlama, mal etme, yakıştırma. 2. katma, ekleme, ilave etme. 3. *mec* çok, fazla.
i. 143
- Öizât** [Ar] değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram.
Öi. 224
- iztirâb** [Ar] rahat olmayan, tedirgin, huzursuz. 2. rahat kullanılmayan, sükûnt, tedirginlik veren. 3. hasta, keyifsiz.
i.+ im 398
- izil -** [Tr] ezilmek.
i.- är 52

ğ, k

- ğab** kab karâ [Tr] s msiyah (II), **beyaz** karşıtı.
ğ. 219
- kâbâb** [Far] göz yuvarları n önünde bulunan, birbirine yaklaşarak gözü örten, kenarlar nda kirpikler bulunan koruyucu organ.
k. 1, 327
- ğabağ** [Tr] göz kapağı.
ğ.+ 109
ğ.+ gâ 368
ğ.+ n 11
- ğabğarâ** [Tr] simsiyah.
ğ. 158

- ğabr** mezar.
ğ.+ im 78
- Kâbul** Kâbil, yer ismi,
k. 3, 118, 497, 436
k.+ cân.gâ 65
k.+ cândâ 488
k.+ cândi 458
k.+ dän 55, 239
k.+ di 65, 412, 437
k.+ gâ 55, 385, 437, 451
- ğaç -** [Tr] 1. Hızla koşup bir yere saklanmak. 2. Kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek. 3. Kız veya kadın yasalara ve aile isteklerine karşı gelerek evlenmek için evinden ayrılmak.
ğ.- 490
ğ.- ädi 104
ğ.- äydiy 199
ğ.- ib 149, 598
- ğaçân** [Tr] ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, vaktâki, nas l, ne suretle, ne vakit.
ğ. 54, 89, 165, 176, 233, 243, 316
- ğaçğ r -** [Tr] birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek.
ğ.- sâ m 137
- ğad** [Ar] boy, 2. *mec* güzellik uzunluk.
ğ.+ i 516, 544, 654
ğ.+ inğiz 86
ğ.+ inğni 113
ğ.+ lâr 654
- ğadal-** [Tr] iterek, zorla, aceleyle tkmak.
ğ.+ gän 498
- ğadâm** [Ar] 1. yürümek için yapılan ayak atışlarının her biri.
ğ. 188
- ğafâs** [Ar] hayvanlar için aralıklı tel,

- metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme. 2. hapishane.
 .+ d m n 196
 .+ g  71
 .+ t  222
 .+ t m n 198
 .+ ti 586
 .+ t  i 100
 .+ t ti 100
- k gaz** [Far] hamur durumuna getirilmiş türlü bitkisel maddelerden yap lan, yaz> yazmaya, bask yapmaya, bir Şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak.
 k. + 241, 446, 537,617
 .+ d n 210, 267k.+ ni 618
 .+ midi 430
- ağ l ** - [Tr] kuş veya böcekler, değişik tonda ses  karmak.
 .- r 269
- ağ ll Ő** -[Tr]  tmek.
 .-  di 57
- aha** [Tr] yüksek ses ile gülmek.
 . 95
- ahr** [Far]  fkeli duruma düşmek, k zmak, hiddetlenmek.
 .+ i 50
- ahr man** [Far] savaŐta veya tehlikeli bir durumda yararlı k gösteren (kimse), alp, yiğit.
 . 600
 .+ l r 613
- ahŐ** [Far] gözlerin üzerinde kemerli birer izgi oluşturan kısa kıllar. 2. *mec* yan , yakın, bir Şeyin  n, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü.
 k.+ id dir 79
- ak** - [Tr] akmak, bat rmak; saplamak.
 .- a 217, 413
 .- adi 359
 .- am n 207, 217, 260
 .- asiz 83
 .- b 245, 314, 329
 .- and  207
- kakil** [Far] k k l, alna düşen kısa kesilmiş sa, perem.
 k.+ di 3, 37, 475
 di +477
 k.+ im 321
 k.+ iğdi 294
 k.+ ig  475
 k.- iğg  427
- akm ci** [Far] kakma işleri yapan usta.
 .+ liklik 403
- al** - [Tr] 1. olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek. 2. zaman, uzaklık veya nicelik belirtilen miktarda bulunmak. 3. konaklamak, konmak. 4. oturmak, yaşamak. 5. eđleŐmek. hayatını sürdürmek, yaşamak. 5. gememek. 6. ayrılmak.
 .- 652
 .-  di 459
 .-  mi 468
 .-  r 100, 372, 438
 .-  rm n 246
 .-  y 114
 .- di 261, 373, 504, 509, 519, 520, 546, 550, 631
 .- didiyib 493
 .- dim 520
 .- dirm y 615
 .- gün 142, 149
 .- g ni 546
 .- >g ni 258

- .- ib 567
 .- ibigä 492
 .- ibti 86, 417, 93
 .- iñ 185
 .- mädi 545
 .- mäsi 599
 .- mäsi 372
 .- mäsin 232, 326
 .- mişim 650
 .- säm 527
 .- vidi 587
- alÖä** [Ar] kale; dışmanın gelmesi beklenen yollar üzerinde, askerî önem taşıyan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı, kermen.
 . 107, 267
 .+ sin 634
- aläm** [Ar] kalem.
 . 174, 205, 241, 359, 433, 446, 576, 591, 604
 .+ dä 404
 .+ di 386
 .+ im 174
- alämpur** [Far] biber, ac biber.
 . 440
 .+ i 440
- äländär** [Far] şahıs ismi.
 . 135
- a >ğaç** [Tr] k›rlang ç: k›rlang çgillerden, geniş gagalı, çatal kuyruklu, ince uzun kanatlı, küçük göçebe kuş.
 . 386
- alin** [Tr] başlık parası.
 . 457
- alin** [Far] yere veya mobilya üstüne serilmek, duvara gerilmek için, genellikle yünden dokunan, k sa ve sık tüylü, nakışlı, kalın yaygı.
 . 9, 160, 374, 388, 513, 546, 549, 575, 576, 577, 578, 580, 582, 640, 642, 643
 .+ däki 581
 .+ di 574, 575, 579
 .+ gä 578
 .+ i 562, 620
 .+ im 591
 .+ imdän 535
 .+ imiz 581
- älincä** [Far] küçük hal .
 .+ gä 601
 .+ miz 579
- al >ğ** [Tr] nişanlılık süresi.
 .+ gä 124
- al >ğaç** [Tr] k›rlang ç.
 . 46
- alpağ** [Tr] kesik koni biçiminde deri, kürk veya kumaştan yapılmış başlık.
 . 27, 28, 403
 .+ m 171
 .+ ni 122, 203
 .+ nı 240, 430
 .+ nıdän 116
 .+ ti 403
- am** [Tr] akraba, kan bağıyla birbirine bağlı olan kimseler.
 .+ ini 256, 462
- amäl** - [Tr] kapanmak.
 .- gän 196
- ämät** [Ar] boy, endam.
 .+ iñ 223
- amçi** [Tr] bir ucuna ip, deri vb. bağlı vurma, dövme arac .
 . 11
 .+ sini 498

- ka miş** [Tr] buğdaygillerden, sulak, nemli yerlerde yetişen, boğumlu, sert gövdesi olan bitkiler.
k.+ dän 428
- ka miş -** [Tr] kamaşmak, ekşi birşey sebebiyle dil, damak veya diş uyuşmak.
k.- ti 502
- ka miyab** [Ar] başarılımış, üstesinden gelinmiş.
k. 598
- ka mlä-** [Tr] 1. bir yere sokup dışarı çıkmasını engel olmak, hapsetmek
2. bir malı değerinden aşağı bir karşılıkla elde etmek.
k.- gän 222
- kan** [Tr] maden ocağı veya maden işletmesi. 4. *mec.* çok değerli şeyleri kapsayan kaynak, fazla.
k.+ i 264
k.+ ini 402
- kan** [Tr] kan, atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yad mlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı.
k. 186, 628
k.+ gä 310
k.+ i 407
k.+ im 563
- kanat** [Tr] kanat, kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ.
k. 584
k.+ im 145, 207
k.+ ini 45, 46
- ka nça** [Tr] nice, ne kadar.
k. 35, 37, 248, 617, 619
- ka nçi** [Tr] kancı, kanıcı alan, insan ticaretini yapan kimse.
k. 563
- ka ndağ** [Tr] nas l, ne biçim, ne şekil.
k. 366
- ka ndäy** [Tr] nas l, ne biçim, ne şekil.
k. 325, 341, 445, 510, 522, 534
- ka ni** [Tr] hani, nerede.
k. 40, 382, 385, 387, 392, 480
- ka p** [Tr] türlü şeylerin taşınması veya saklanması için kullanılan torba, kılıf, çanta, sepet, sandık.
k.+ däy 139
- ka p-** [Tr] dişleri arasına alıp sıkamak, dişleriyle koparmak.
k.- ädi 358
- ka r** [Far] iş.
k.+ idä 429
- ka r** [Tr] kAr. havada beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak yağın su buharı.
k. 55, 178, 231, 357, 385
k.+ dän 267
- ka rä-** [Tr] 1. bakışı bir şey üzerine çevirmek.
2. aramak. 3. bir şeyin yüzü bir yöne doğru olmak 3. hastayı muayene etmek. 4. tedavi etmek için ilgilenmek. 5. yoklamak, incelemek, denemek. bir işi yapmak, bir işi yapmakla görevli olmak. 6. (*nsz*) ilgilenmek. başka bir şeyle ilgilenmeyip elindeki veya önündeki işle uğraşır olmak.
k. 219
k.- b 3, 148, 312, 336, 509, 512, 521, 541, 554, 569, 606
k.- di 288, 289
k.- mä 338

- .- mydi 287, 340, 568
 .- myn 493
 .-  62, 182, 353, 359, 352
 .- r 37
 .- s 338
 .- ydi 17, 343
 .- ymn 245
- ar** [Tr] kara, siyah, **beyaz** karşıtı.
 . 73, 77, 108, 112, 114, 131, 136,
 144, 148, 159, 178, 220, 221, 230,
 316, 331, 347, 349, 393, 486, 496,
 511, 546, 551, 554, 556, 564, 569,
 577, 586, 282
 .+ b 189
 .+ si 178, 442, 103
 .+ sig 196, 198, 222
- arman** [Far] kahraman.
 .+ lr 598
- art-** [Tr] bakmas na yol açmak,
 bakmasını sağlamak.
 .- ti 136
- arėa** [Tr] kargagillerden, kanatları geniş,
 tüyleri kara renkte, tarla ve
 bahçelere çok zarar veren kuş.
 .+ lr 57
- arėa-** [Tr] 1. hor görmek, fena muamele
 etmek. 2. beddua etmek, lnet
 okumak.
 .- di 534
 .- ydi 445
- arėar** [Tr] beddua etmek.
 . 644
- arė n** [Tr] beddua.
 .+ ig 293
- ari** [Tr] yaşı ilerlemiş, kocamiş, ihtiya-
 r (kimse).
 . 142, 513, 526, 527, 534, 547,
 548, 549, 553, 554, 561, 566, 573,
- 574, 590, 625, 627, 630, 506, 644
 .+ s 70
 .+ g 550
- arial** [Tr] ihtiya-
 r. . 574
- aridaş** [Tr] kardeş.
 .+ k 281
- aril** [Tr] karma işi yapılmak, karışmak.
 .- ib 13
 .- gün 584
- arilik** [Tr] 1. ihtiya r olma durumu,
 yaşlılık. 2. her bakımdan güçsüzlük,
 yetersizlik, zay›fl k
 .+ d 83
- arindaş** [Tr] kardeş.
 . 107, 409, 410, 524
 .+ dn 107
- arit -** [Tr] ihtiyarlatmak.
 .- ib 504
- ars** [Tr] baş örtüsü.
 . 611
 .+ ginm 228, 551
 .+ ginmdi 228
 .+ im 10, 497, 551
- arvn** [Far] kervan: uzak yerlere yolcu ve
 ticaret eşyası taşıyan yk hayvanı
 katar .
 k.+ i 268
- arz** [Tr] dn: ileride geri verilmek
 veya alınmak şartıyla alınan veya
 verilen şey.
 .+ g 556
 .+ in 556
- arzdar** [Far] borcu olan, borç almış olan,
 verecekli, medyun, alacak › karşıtı.
 . 556
- aşab** [Ar] kasap.
 .+ g 629

- kâsä** [Far] cam, çini, toprak vb.nden yapılmış derince çanak.
k. 54
k.+ miz 96
- kasädân** [Far] dönme dolap.
k.+ ig 415
- Qasâm** şahıs ismi.
ç. 20
- kas rdâ** - [Tr] herhangi bir işi yapmak için ortaya konan güç, zorlu, sürekli çalışma, gayret, ceht, efor.
ç.- ydi 91
- kasnağ** [Tr] kasnak.
ç.+ lârığä 217
- kaşđ** [Ar.] amaçlama, kas t
ç. 622
- kaşt** [Ar.] amaçlama.
ç.+ idä 602
- kaş** [Far] dilek anlatan cümlelerin başına getirilerek “ne olurdu” anlamında özlem veya pişmanlık bildiren bir söz, bari, keşk.
k. 564
- kaş** [Tr] kaş
ç. 83, 108, 506
ç.+ ginän 198
ç.+ i 375, 433, 516
ç.+ idän 271, 272
ç.+ igä 320, 322, 343, 345, 411, 530
ç.+ ini 359
ç.+ inđän 442
ç.+ injiz 196, 222
ç.+ injizdi 103
ç.+ lãrgä 604
- kaş** [Tr] Bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü.
ç.+ imgä 331, 282
ç.+ u 11
- kaşık** [Far] kaşık.
ç.+ 331
- kaşi** [Tr] kaş: kaşı.
ç. 331, 282
- kaşka** [Tr] hayvanların alnındaki beyazlık, ak leke ve aln beyaz lekeli olan hayvan.
ç. 280, 281
- kaşki** [Far] keşki.
k. 368, 369 563
- kat** [Tr] kat, bir yüzey üzerine az veya çok kalın bir biçimde, düzgün olarak yayılmış bulunan şey.
ç. 509
- ka xğ** [Tr] kat , çizilmesi, kırılma , buruşması, kesilmesi veya çığnenmesi güç olan, pek, kat , **yumuşak** karşıtı.
ç. 507, 619
- ka xk** [Tr] yoğurt.
ç. 5
- katlãmä** [Tr] yağlı hamurdan yapılan, bir tür börek, katmer.
ç. 216
- kaur -** [Tr] bir şeyi bir kabın içinde su katmadan kızartarak pişirmek.
ç.- dilär 46
ç.- ib 587
- kaurdağ** [Tr] kavrulmuş et, kavurma.
ç.- dän 587
- kaviş** [Tr] ayakka , genellikle sokakta giyilen ve alt kösele, lastik vb. dayanıklı maddelerden yapılan giyecek, başmak, pabuç.
k.+ i 312
k.+ imgä 329
k.+ imitizdi 71
k.+ idän 312

- k.+ imgä 329
- kâvrân** [Far] uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı.
k. 474
- qavun** [Tr] gönül.
q.+ i 265
q.+ kim.gä 390
- qay** [Tr] nereye.
q.+ gä 294, 394
- qay-** [Tr] dönmek, geri gelmek, geri gitmek.
q.- tib 596
- qayçi** [Tr] makas.
q. 280
- qaydä** [Tr] hangi yerde?.
q. 559, 631, 650
q.+ dir 48
- qaydän** [Tr] hangi yerden?.
q. 650
- qayer** [Tr] hangi yer?.
q.+ gä 57, 394
- qayg>** [Tr] üzüntü, endişe duyulan düşünce, tasa, kay >.
q. 13, 86, 186, 335, 418, 626, 639
q.+dä 147
q.+ gä 520
q.+ lär 269
- qayir -** [Tr] kâğıt, kumaş vb. nesnelere üst üste kat oluşturacak biçimde bükme.
q.- dilär 45, 46
- qaynä -** [Tr] 1. kaynamak, bir sıvı, sıcaklığı belli bir dereceyi bulduğunda buhar durumuna geçerek fokurdamak 2. mec. coşmak, heyecanlanmak.
q.- rmiz 95
- qaynanä** [Tr] kaynana, kay nvalide.
q.+ ni 68
- q.+ si 230
- qaynatä** [Tr] kay npeder.
q.+ si 230
- qayril -** [Tr] 1. bir yana doğru eğik duruma gelmek. 2. insan, bir işi yapmak için belini eğmek. 3. *mec.* başkasının baskısını veya egemenliğini benimsemek, kabul etmek.
q.- ib 1, 8, 167, 169, 170, 184, 195, 349, 359, 368, 420
q.- ibti 160
- qaysäri** [Tr] yer ismi.
q.+ cändi 299, 323
- qaysi** [Tr] hangi.
q. 97, 341, 553, 565
q.+ si 376
- qayt -** [Tr] geri gelmek, geri gitmek; dönmek
q.- ädi 237
q.- ärmiz 98
q.- äyaptilär 595
q.- äylik 133
q.- gän 18, 492
q.- i 133, 195, 620
q.- ib 8, 331, 373
q.- mäsin 459
q.- sä 459
q.- tim 195
- qaytä** [Tr] art k, bundan sonra.
q. 6
- qaytär -** [Tr] 1. çevirmek, tercüme etmek. 2. reddetmek, kabul etmemek. 3. değiştirmek, başka şekle çevirmek. 4. *mec.* yolunu kesmek.
q.- ädi 532
q.- mä 221
- qazan** [Tr] kazan.
q. 192

- ķaz** >ġ [Tr] kaz k.
ķ. 149
- kābi** [Tr] benzer, gibi.
k. 619
- kācāk** [Far] foul.
k. 124, 148
- kāçāl** [Far] 1. aksak 2. *mec* bir başarı ya da beceriyi engelleyen kimse.
k. 330, 356
- kāfān** [Ar] kefen, ölünün gömülmeden önce sarıldığı beyaz bez, kefen bezi, yakasız gömlek, yakasız mintan.
k.+ di 139
- kāl** [Far] kel, saç olmayan.
k.+ i 70
- kālāntār** [Far] yönetici
k.+ yanbaş.idā 63
- kām** [Far] Nicelik, nitelik, güç, süre, say bakımından eksik, çok karşıtı.
k. 397, 466
k.+ i 501
k.+ yidi 526
- kāmārbān** [Far] bele dolayarak toka ile tutturulan, kumaş, deri veya metalden yapılan bel bağı.
k.+ di 290
- kāftār** [Far] 1. dünyanın pek çok yerinde rastlanan, hızlı ve uzun zaman uçabilen, çoğu evcilleşmiş kuş. 2. barış simgesi.
k. 132, 156, 273, 356
- kāftārāk** [Far] güvercin.
k. 163
- kāmpir** [Far] torunu olan kadın, büyük anne, nene 2. yaşlı kadınlar için kullanılan bir seslenme sözü.
k. 513, 546
- kānāviz** bir çeşit giyim.
k. 194
- kāribā** [Far] məkknat s.
k. 397
- kārki** [Tr] yer ismi.
k.+ dān 192
- kārsan** [Tr] büyük.
k. 16
- kāşāllā** [Far] 1. bir şeyin birim cinsten ağırlığını bulmak. 2. bir şeyi avuç içinde sallayarak ağırlığını kestirmeye çalışmak. 3. binek hayvanların dizginlerini çekmek.
k. 191
- kāramāt** [Ar] ermiş kimselerin gösterdiklerine inanılan, doğüstü, şaşkınlık uyandırıcı davranış veya durum.
k.+ dān 645
- kāştā** [Far] nakış.
k. 180, 307
k.+ dān 374
k.+ li 384, 457
k.+ mān 240
k.+ miz 581
k.+ ni 288
- kātā** [Tr] büyük, yüksek.
k. 159, 166, 173, 421
k.+ si 259
- kāttā** [Tr] büyük, yüksek.
k. 4, 134, 458, 462, 602
- kāyf** [Ar] rahat, huzur, afiyet. 2. *mec* sigara, uyuşturucu madde vb. kötü alışkanlıklara aşırı derecede düşkün, müptela.
k.+ i 229
- kāsāl** [Ar] sağlığı bozuk olan, esenliği yerinde olmayan, hastalanmış, rahatsız.

	k. 208, 449	376, 384, 405, 440, 450, 459, 463, 525
	k.+ d�y 208	
k�vn	[Tr] y�rek, g�n�l.	k.- �gi 355
	k.+ i 31, 505	k.- �m�n 211, 227, 228, 453, 572
	k.+ ini 52, 540	k.- �r 63, 76, 100, 121, 134, 160, 165, 176, 203,
	k.+ i�iz 93	239, 316, 446, 466
k�ylik	[Tr] keklik.	k.- �rini 305
	k.+ im 176	k.- �rmi 37
ke -	[Tr] gelmek. Kel BKZ.	k.- �rs�n 558
	k.- m�di 324	k.- �siz 19
	k.- m�y 556	k.- �yabti 63
	k.- s� 98, 239	k.- �y�pti 188
ke�	[Tr] ge�, KararlaŐtırılan, beklenen veya alıŐılan zamandan sonra, erken karşıt.	k.- �yatg�n 412
	k. 69	k.- di 11, 31, 151, 161, 245, 254, 271, 272, 331, 344, 376, 386, 388, 393, 400, 513, 546, 547, 556, 561, 588, 589, 620, 624
ke� -	[Tr] b rakmak, vazge�mek, ge�mek.	k.- dim 213
	k.+ g�n 378	k.- dim�k�n 204
	k.- k�n 147	k.- di� 282
	k.- m�s 147	k.- e-di 421
ke��	[Tr] gece: genellikle saat 22'den itibaren g�n a�ar ncaya kadar ge�en s�re, t�n, Őeb.	k.- ermi 545
	k. 42, 94, 153, 170, 171, 182, 200, 415, 447, 538, 583	k.- g�n 55, 254, 385, 411, 437, 569
	k.+ l�r 158, 308, 416, 582, 593, 628	k.- g�nd� 221, 273, 501
	k.+ m 632	k.- g�nim 213
	k.+ ni 244	k.- g�ni�� 249
	k.+ si 367, 561	k.- g�ni�izg� 434
ke�kin�	[Tr] 1. b�y�k karşıtı. 2. niceli�i az olan.	k.- g�nl�r 549
	k. 50, 177, 336	k.- g�nl�rg� 5
kel-	[Tr] 1. gelmek, ulaşmak, varmak. 2. getirmek. 3. oturmaya, ziyarete gitmek. 4. kat lmak, eklenmek.	k.- g�nl�ri 257
	k. 114, 117	k.- g�ng� 448, 495, 533
	k.- �di 5, 19, 48, 89, 99, 123, 182, 194, 245, 252, 262, 306, 314, 362,	k.- g�ymi 268
		k.- gin 113
		k.- ib 50, 118, 388, 438, 449, 462, 517, 543, 558, 576, 506
		k.- ibti 233, 236, 257, 506
		k.- i� 19, 482, 575, 193

- k.- ir 247, 395
k.- işgän 516
k.- işini 148, 412
k.- iursäniz 434
k.- ivirsä 234, 307
k.- ivrsä 83
k.- iyvirsä 177
k.- mädi 142, 160, 205, 320, 360, 193
k.- mädidü 93
k.- mädiñiz 88
k.- mäś 87, 176, 339
k.- mäśä 117, 250
k.- mäsi 160
k.- mäsmäkän 256
k.- mäy 331
k.- mäydi 247, 262, 534
k.- sä 3, 61, 82, 133, 194, 199, 262, 272, 320, 444, 485, 596, 597, 598
k.- sälar 391
k.- säñgiz 600
k.- säñiz 87
k.- si 265
k.- sin 159, 166, 320, 321, 329
k.- ur 646
k.- di 95, 386
k.- sä 165, 271
k.+ ädisačläri 48
k.+ ärmäkänmen i 559
- kelin** [Tr] 1. gelin, evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş kadın. 2. aileye evlenme yoluyla girmiş olan kadın.
k. 220, 238, 357, 444
k.+ i 251
- keltir -** [Tr] getirmek, gelmesini sağlamak.
k.- är 55, 385
- k.- dilär 584
k.- dim 628
k.- iñ 135
k.- mağ 12
k.- mäñ 635
k.- mäśä 587
- keñ** [Tr] geniş, boyutu çok olan (cisim), **dar** karşıt.
k.+ di 231
- keräk** [Tr] gerek, gerçekleşmesi zorunlu olarak beklenen, laz m.
k. 96, 125, 126, 127, 128, 390, 503, 585
k. kän
k. 634
- keräylik** [Tr] laz m, gerek, gerekli.
k.+ im 176
- keril-** [Tr] özlemek, hasret duymak.
k.- ib 306
- kes-** [Tr] kesmek.
k.- är 66
k.- gän 48
k.- ti 112
- kesäg** [Tr] belin ya da çapanın çıkardığı sıkışmış kuru, iri toprak parçası; geri kalan parça, art k; parça, bölük, kesek
k. 328
- ket -** [Tr] 1. gitmek, bir yere doğru yönelmek. 2. bir yerden veya bir işten ayrılmak. 3. çıkmak, ulaşmak. 4. belli bir amaçla bir yere devam etmek veya bir işle uğraşmak. *her* 4. (*nsz*) yürüme, yol almak. 5. *mec.* bir duruma, bir sonuca ulaşmak, varmak.
k. 85
k.- ädi 26, 279, 290, 353, 474, 352

- k.- ämân 185
k.- ämiz 97, 98, 334
k.- är 57, 58, 100, 110, 133, 295, 296, 309, 315, 351, 442, 462, 492, 515
k.- ärmân 652
k.- ärsân 246
k.- äy 185, 468, 622
k.- äydisâm 468
k.- äydiyb 84
k.- äyidim 564
k.- äylik 193
k.- dim 621
k.- gän 55, 105, 106, 245, 254, 385, 451, 462, 497, 632
k.- gâni 471
k.- gâniñçâ 296
k.- gin 296
k.- i 106, 162, 249, 331, 350, 512, 546, 597
k.- ib 57, 142, 159, 619
k.- ibti 166, 346
k.- iñ 118
k.- ir 216
k.- kân 328
k.- mädi 478
k.- maqqa 478
k.- män 632
k.- mänğiz 27
k.- mäś 442, 103
k.- mäsin 506
k.- mäydi 420
k.- sä 70, 242, 543
k.- sâlär 144
k.- säñ 415
k.- säñgiz 27, 53
k.- sin 256
k.- ti 133, 149, 160, 180, 265, 399, 469, 478, 512, 536, 579
k.- tilär 65, 595
ketir - [Tr] getirmek, gelmesini sağlamak.
k.- dim 112
k.- mäś 639
key - [Tr] giymek, örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek.
k.- dirdsin 230
k.+ män 53
k.- sâm 53
keyt [Tr] arka.
k.+ i 25
ķ - [Tr] gelmek.
ķ.- sä 623
ķ blâ [Ar.] k ble, solunu doğuya, sağını batıya veren kimsenin tam karşısına düşen yön, dört ana yönden biri, cenup, **kuzey** karşıtı.
ķ. 141, 541
ķ.+ dän 33, 55, 385
ķ.+ sidä 514
ķ çķ r - [Tr] çağırmaq.
ķ.- sâm 137
ķ - Tr] etmek, yapmak. Bkz. **ú l**-
ķ. -gän 151
ķ l - [Tr] k lmaq, yapmak, etmek Bkz.
-
ķ. 143
ķ.- ädi 363, 479
ķ.- almäy 622
ķ.- är 78, 594 , 78
ķ.- ärgä 542
ķ.- ärmân 644
ķ.- ärmi 384
ķ.- äy 210, 215, 417, 445, 484, 487, 510, 522, 534, 540

- .- äyin 27, 300
 .- äylik 273
 .- di 1, 34, 397, 608, 612
 .- dim 154, 464, 481, 483
 .- dimki 28
 .- di 255
 .- gän 190, 363, 396, 472, 523, 547, 559
 .- gändä 257
 .- gin 157
 .- ib 46, 81, 136, 163, 170, 175, 452, 487, 552, 570, 593, 600, 601, 607, 181
 .- i 139, 231, 232, 637
 .- irlär 301
 .- mädi 565
 .- mä597
 .- mädi 483
 .- maçimi 526
 .- män 319, 422, 428, 539, 543
 .- mä5 377, 528
 .- mäydilär 529
 .- sä 123, 396
 .- säk 507
 .- säm 84, 534
 .- sä 319
 .- sin 327
-  l** [Tr] kl, baz hayvanlar n derisinde, insan vücudunun belli yerlerinde ç kan, üst deri ürünü olan ipliksi uzant .
 .+ däkkinä 312
-  ldir** - [Tr] kld rmak, yapmasını saqlamak, yapmas na imkân vermek.
 .- säm 560
-  ** [Tr] kk, bir kimsenin giyinii, d görünüü, üst ba.
 . 123
-  liç** [Tr] kl ç.
 . 107
-  ltillä** - [Tr] küçük ve hzl sal n m hareketleri yapmak.
 .- ydi 430
-  mät** [Ar] k ymet, deer, fiyat, eder.
 .- igä 287, 375, 402.
-  miräl** - [Tr] km ldamak, sürekli ve hafifçe oynamak, kp rdamak.
 .- ib 89
 .- mä5 101
-  näl** - [Tr] zorlanmak.
 .- ib 548
-  p k zil** [Tr] kp krm z .
 . 158, 219, 516, 260
-  r** [Tr] nereden. Bkz. kayar
 .+ dän 331, 282
-  rg** [Tr]ahin kuu.
 . 207, 260
-  r** [Tr] 1. otuz dokuzdan sonra gelen saynn ad. 2. bu say y gösteren 40 ve xl rakamlarnn ad .
 . 192
 .+ a 521
 .+ däm 422
-  r-** [Tr] 1. bir eyi uçlarından kesmek. 2. saç, sakal veya tüyü kesmek.
 .- b 611
-  r alti** [Tr] krk alt .
 . 354
-  rai** [Tr] k rk aı.
 .+ si 260
-  ril-** [Tr] kırkma ii yapılmak, kesilmek.
 .- sin 77
-  a** [Tr] k sa, boyu, uzunluu az olan, **uzun** karıtı.
 . 329
-  smät** [Ar] 1. k smet, Tanrı'nın her kiiye

- uygun gördüğü yaşama durumu,
nasip. 2. evlenme talihi
ķ. 540
ķ.+ im 346, 422
ķ.- imgä 554
ķ.+ imdä 31, 521
ķ.+ iñ 173
- ķ stän** - [Tr] acele etmek, tez davranma
gerekliliği.
ķ.- är 631
- ķ stir** - [Tr] 1. iki şey arasında bırakarak
sıkıştırmak. 2. *mec.* kaçamayacak
bir duruma getirmek.
ķ.- ib 11
- ķış** [Tr] kış
ķ.+ dā 231
- ķışlađ** [Tr] yönetim durumu, toplumsal ve
ekonomik özellikleri veya nüfus
yoğunluğu yönünden şehirden ayırt
edilen, genellikle tarımsal alanda
çalışılan, konutları ve öteki yapıları
bu hayata uygun yerleşim birimi,
köylük yer, köy yeri.
ķ. + 243
ķ.+ dān 459
ķ.+ dā 60
ķ.+ mdä 250
- ķ y-** [Tr] etmek, yapmak.
ķ.- mādım 400
- ķ ya** reng
ķ.+ dān 295, 315
- ķ yāmāt** [Ar] k yamet, tek tanrı dinlerin
inanışına göre dünyanın sonu ve
bütün ölülerin dirilerek mahşerde
toplanacağı zaman, hesap günü,
kıyamet günü, mahşer günü.
2. *mec.* gürültülü karışıklık, gürültü
patırtı, kötü gün.
- ķ. 197
ķ.+ dir 332, 632, 649
- ķ yıl-** [Tr] çok ince ve küçük parçalar
biçiminde doğranmak, kıymak.
ķ.- ib 375, 433
- ķ z** [Tr] k z.
ķ. 84, 85, 110, 129, 211, 212, 326,
343, 454, 489, 508, 562, 573, 576,
605
ķ.+ al-ib 85
ķ.+ dākinä 302
ķ.+ di 21, 68, 326, 424, 469
ķ.+ digān 184
ķ.+ digāndi 184
ķ.+ gā 99
ķ.+ ginä 2, 9, 48, 429, 239, 285,
293, 294, 295, 303, 304, 305, 306,
307, 308, 309, 310, 311, 312, 313,
314, 315, 429, 472, 482, 497
ķ.+ ginä? 316
ķ.+ ginälär 576, 604
ķ.+ ginām 553, 571
ķ.+ gināmdı 427
ķ.+ gināni 2, 42, 48, 263, 428
ķ.+ gināy 48
ķ.+ 101
ķ.+ n 4
ķ.+ i 47, 111, 374, 389, 457, 490,
581
ķ.+ idān 194
ķ.+ igä 288, 289, 343
ķ.+ im 7, 430, 563, 640
ķ.+ ini 399, 410, 593, 627, 629
ķ.+ iñ 270
ķ.+ lār 29, 44, 75, 211, 212, 219,
334, 567, 580, 623, 632, 635, 638,
483
ķ.+ lārdān 202, 259

- .+ l rdi 202, 219, 259
 .+ l ri 122, 173, 582
 .+ l rini 629
 .+ niŋ 492
 .+ Őun . 85
-  z r-** [Tr] k zarmak, utan, öfke vb. duyguların etkisiyle, kan n yüze hücumu sonucu yüz k rmz bir renk almak.
 ib 10
 .- di 585
 .- gün 504, 519
-  ** [Tr] 1. yakmayacak derecede  s s olan, yakmayacak kadar  s veren, **soğuk** karşıtı. 2. *mec.* dosta olan, sevgi dolu.
 . 42, 184, 218
-  zil** [Tr] k z l, parlak k rmz renk.
 . 2, 10, 39, 41, 53, 65, 74, 80, 96, 102, 134, 158, 162, 219, 223, 224, 236, 242, 243, 279, 294, 295, 302, 309, 315, 329, 347, 409, 425, 486, 497, 514, 516, 563, 576, 244, 260
- kibir** [Ar] kibir, kendini beğenme, baŐkalarından üstün tutma, büyüklenme, benlik, gurur.
 k.+ ligim 75
- kikiik** [Tr] k c k, büyük karşıtı.
 k. 159, 166
 k.+ in  276
- kikiikin ** [Tr] k c c k.
 k. 120, 202, 280
 k.+ si 432
- kift** [Tr] gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi.
 k.+ id  152
- kim** [Tr] kim?, hangi kişi?" anlamında
- cümlede, özne, t mle, nesne, yüklem görevinde kullanılan bir söz.
 k. 53, 61, 68, 78, 93, 128, 176, 190, 246, 293, 465, 482, 560, 646, 365
 k.+ d n 93
 k.+ di 35, 47, 401
 k.+ g  61, 90, 133, 382, 443, 446, 471, 509, 517, 520, 526, 537
 k.+ i 30, 493
 k.+ l r 68, 125, 279
 k.+ s l r 622
- kinc ** [Tr] ailenin en k c k ocuğu.
 k. 430
- kip k** [Tr] kepek.
 k. 212
- kir** -[Tr] 1. dışarıdan ieriye gemek. 3. kat lmak, iltihak etmek. 4. almak, fethetmek. 5. girişmek, başlamak.
 k.-  yabs n 430
 k.- dim 7, 27, 251, 266, 296
 k.- ib 37, 161, 259, 345, 390
 k.- ividim 557
 k.- m s 87
 k.- m sin 567
 k.- s  16, 39, 432
 k.- s m 367
- kir** [Tr] kir, herhangi bir Şeyin veya vücudun üzerinde oluşan, biriken pislik.
 k. 53, 228, 472
 k.+ i 295, 315
 k.+ ini 228
- kis ** [Tr] kese, cep, genellikle bir Şey koymaya yarayan, giysinin belli bir yeri aılarak iine yerleŐtirilen astardan yapılmış para.
 k.+ sid  235

- k.+ sidän 426
- kisäk** [Tr] sıkışmış kuru, iri toprak parça >, kesek.
k. 552, 593
- kiş** [Tr] kümes hayvanların kovalama ünlemi
k. 368
k.+ läsä 368
- kişi** [Tr] kişi, kadın veya erkeğe verilen genel ad, şahıs, zat, nefer.
k. 79, 224, 381, 231, 377, 423, 425, 426, 449, 517, 581, 633
k.+ gä 377
k.+ kisä. 382
k.+ n 633
k.+ ni 318, 319, 376, 377
- kişmiş** [Far] küçük taneli bir tür çekirdeksiz üzüm.
k.+ i 381, 426
k.+ idän 426, 381
- kişnät -** [Tr] kişnemek.
k.- ib 214
k.+ i
- kitâb** [Ar] kitap: ciltli ve ciltlessiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütün.
k. 591, 617
k.+ i 36, 152, 446, 537, 616, 617
- kitabçä** [Tr] genellikle hafif bir kapak içerisinde, yaz yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yapraklar .
k.+ gä 576, 591
- kiy -** [Tr] giymek
k.- ämän 217, 497
k.- dim 449
k.- dirdim 5
k.- gän 485
k.- ib 455
- k.- iñ 121
k.- ip 260
k.- mäymän 526
k.- sä 138
k.- säm 329
- kiyim** [Tr] giyim.
k.+ 217, 121, 231, 265, 329, 497
k.+ li 75
- kiyiz** [Tr] keçe, yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaş.
k.+ 583
- kiyav** [Tr] 1. evlenmekte olan bir erkeğe, evlenme töreni sırasında verilen ad, güveyi. 2. bir kızın ailesinden olan büyüklere göre kızın kocası, güveyi.
k. 230, 370, 401
- kiyin-** [Tr] giyinmek.
k. 636
k.+ idä 607
k.+ kidän 231
- kiyin** [Tr] arka.
k.- igä 336
k. 611
- knâvz** [Tr] elbise çeşidi.
k.+ dän 88
- koç** [Tr] damızlık erkek koyun.
2. *mec.* sağlıklı, gülbüz genç erkek.
k. 592
- kodirät** [Far] güç, erk, iktidar.
k. 615, 592
k.+ inđi 372
- kokçä** [Tr] 1. gök rengi, mavi. 2. *sf.* bu renkte olan. 3. *sf.* gökle ilgili, semavi. 4. *sf.* güzel, hoşça giden.
k.+ midi 379
- kol** [Tr] kol, insan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar

- uzanan bölüm.
 70, 104, 159, 166, 417, 512
 + dä 241
 + dän 617
 + di 231, 295, 315
 + ginäm 172
 + ginämdä 302
 + ginämdän 536
 + i 79, 227
 + idä 16, 25, 36, 54, 152, 370, 592, 616, 631
 + idäki 505
 + idän 6, 150, 153, 169, 348, 494, 518, 523, 632, 636, 339
 + igä 175, 234, 318, 588
 + im 104, 169, 301, 478, 546, 339
 + imdä 31, 105, 106, 107, 129, 166, 183, 280, 453, 454, 513, 578
 + imdäki 106, 162, 286, 283
 + imdän 294, 555
 + imdi 280
 + imgä 174, 316, 634
 + imizgä 95
 + ini 112, 593
 + injdä 219
 + injdäki 158
 + injgä 236, 392
 + injizdä 94
 + injizdän 193
 + läri 453
 + läridä 241
 + lärigä 476
 + lärimgä 623
- kolä** - [Tr] kollamak, kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmak, muavenet etmek.
 - b 622
- kolaç** [Tr] gerilerek açılmış iki kolun parmak uçları arasındaki uzaklık.
 - 112, 189
- kolaçlä** - [Tr] kulaçlamak, kaç kulaç olduğunu ölçmek.
 - b 593
- kolağ** [Tr] kulak, başın her iki yanında bulunan işitme organı. Bkz. **kolak**
 - di 83
 + hayif 334
- kolak** [Tr] kulak, başın her iki yanında bulunan işitme organı. Bkz. **kolağ**
 - 531, 614, 645
- kol >ğ** [Tr] koltuk, omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer.
 + dä 446, 537
- komändan** [Far] bir asker topluluğunun başı, kumandan, bey.
 + cân 599
 + di 598
 + imiz 612
 + iz.idä 606
- komiş** [Tr] gümüş.
 - gä 552
- komri** [Tr] 1. yumurtlayan omurgalardan, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagal, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı.
 - 101
- kon** - [Tr] 1. konmak, kuş, kelebek, uçak, toz vb. bir yere inmek. 2. yolculukta geceyi geçirmek için bir yerde kalmak, konuk olmak. 3. kısa bir süre için bir yere yerleşmek, bir yeri yurt edinmek. 4. mec. bir şeyi emeksiz edinmek.
 - äy 156
 - di 319

- ķ.- ib 59, 586
ķ.- řāni 393
ķ.- sām 368, 530
ķ.- uvākān 561
- ķondir** - [Tr] 1. kondurmak, konma işini yaptı rmak. 2. *mec.* yakıştırmak, haksız yere birtak m eksiklikler isnat etmek, üzerine yormak.
ķ.- ib 575
- ķong rağ** [Tr] işaret vermek, uyarmak, çağırarak için kullanılan ve bir çan ile bu çana vuran bir tokmaktan oluşan, elle veya başka düzenlerle işletilebilen araç.
ķ. 113, 114, 577, 578
- ķop** [Tr] sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan, **az** karşıtı.
ķ. 107, 108, 197, 293, 295, 319, 486, 507, 508, 541, 552, 557, 562, 600, 613, 620, 627, 634, 640, 651
ķ.+ lār ‘çoğu kişi, bazıları’ 613
ķ.+ ti 292
ķ.+ tir 174
ķ.+ yidi 626
- ķor-/ķor>/-ķori-** [Tr] 1. ıslaklığını, nemini yitirerek kuru duruma gelmek 2. *mec.* cılızlaşmak, sıskalaşmak, zayıflamak bitmek sönmek.
ķ.- dim 624
ķ.- ğ r 620, 627 (úo >)
ķo >ğar 624
ķ.- sin 549
ķori-b 532
- ķor** - [Tr] 1. ıslaklığını, nemini yitirerek kuru duruma gelmek. 2. *mec.* tükenmek, yok olmak, yitmek.
ķ.- sin 58, 247, 552, 554, 561, 565, 574, 603
- ķor-** [Tr] bir araya getirmek, toplamak.
ķ.- gān 414
- ķorālāy** [tr] ahu.
ķ.+ gā 470
- ķu ķ** [Tr] suyu, nemi olmayan, yaş ve nemli karşıtı. Bkz. **ķoruk**
ķ. 612
- ķorim** [Tr] örümcek ağı.
ķ.+ lāri 220
- ķorit** [Far] kurut, kurumuş yoğurt.
ķ.- ib 452, 519, 535
ķ.- ti 33
- ķorķ** - [Tr] korku duymak, ürkemek, dehşete kapılmak.
ķ.- işi 517
- ķorķor** [Tr] nargilenin içinde suyun köpürmesi.
ķ.+ i 168
- ķormā** [Tr] kavurma.
ķ. 46
- ķor** -[Tr] gereken şartları hazırlayıp kendi kendine olmaya b rakmak.
ķ. - sin452
- ķoruķ** [Tr] 1. kuru, suyu, nemi olmayan, yaş ve nemli karşıtı. 2. *mec.* zayıf, çelimsiz, arık, sıska, kaknem. Bkz. **ķuruā**
ķ. 501
- ķoş** [Tr] çift.
ķ. 51, 235, 536
ķ.+ ini 235
- ķoş** - [Tr] katmak, karıştırmak.
ķ. 109
ķ.- ār 122, 600
ķ.- gān 363, 492

- toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu veya tuzsuz durgun su örtüsü.
k. 70
k.+ igä 588
k.+ ini 5742
k.+ lär 278
- köllä-** [Tr] yar ım etmek.
k.- y 577
- költä** [Far] ufak kuru soğan.
k. 611,499
- kömir** [Tr] kömür.
k. 363
- köndi-** [Tr] kandırmak, inandırmak.
k.- rir 68
k.- dirmäsä 68
- kön** [Tr] inanmak,
k.+ vidim 191
- köngil** [Tr] gönül: sevgi, istek, düşünüş, anma, hatırlama vb. kalpte oluşan duyguların kaynağı.
k.+ di 181
- köprik** [Tr] köprü. Bkz. **köpriy**
k. 352, 26, 36, 62, 273
k.+ ti 298
- köpriy** [Tr] köprü. Bkz. **köprik**
k. 354
- kör** - [Tr] 1. göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek. 2. anlamak, kavramak, sezme. 5. belirli bir zaman içinde bir olaya tanık olmak, yaşamak. 9. (nsz) bir şeye erişmek. 12. (nsz) yüzü bir yöne doğru olmak, bakmak. 13. ziyaret etmek. 14. karşılaşmak, rastlaşmak.
k.- ädi 114
k.- almädim 632
k.- ämän 557
- k.- ärgä 398
k.- ärsiz 557
k.- äy 113, 157, 392, 406, 407, 427, 474, 488, 589
k.- äykän 586
k.- dilär 574
k.- dim 154, 180, 250, 389, 395, 438, 464, 475, 616, 633
k.- gän 257, 292, 437, 561, 582
k.- gändik 544
k.- gändilär 357
k.- gäni 7, 60, 250, 386, 392, 393, 464, 481, 502, 483
k.- gän 298
k.- gänim 555, 565
k.- gänim, 555
k.- giç 617
k.- gilik 613
k.- ib 114, 311, 346, 435, 462, 524, 525
k.- ibmän 94
k.- ibmiz 609
k.- ibti 461
k.- inädi 86, 89, 164, 375, 433, 580
k.- inär 4, 531
k.- inäyäbti 47
k.- inir 163
k.- inişdä 625
k.- inmäs 102
k.- insin 323
k.- inur 651
k.- inlär 570
k.- irmäkän 536
k.- iväkän 511
k.- mädim 154, 471, 475, 502
k.- mağ m 160
k.- mağa 436, 197
k.- mağğa 200, 256

- k.- mäsäk 585, 609
k.- mäsin 567, 633, 260
k.- mäy 197, 218, 250
k.- mäyin 625
k.- sä 114, 301
k.- säm 179, 218, 466
k.- säñ 213
k.- sätgändi 604
k.- sätib 83
k.- sin 114, 581
k.- sinlä 301
k.- udim 544
k.- vidim 557
- köräş** [Tr] görüşmek.
k. 638
- körin** - [Tr] görünmek.
k.- ädi 375
k.- sin 458
- körpä** [Tr] yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü.
k. 365
- körsät** - [Tr] göstermek.
k.- gäni 18
k.- mägin 293
k.- sin 5742
- köşki** [Far] köşe
k.+ däki 68
- köt** - [Tr] beklemek
k.- ib 265
- kötä** [Far] k ska.
k. 613
- kötär** - [Tr] 1. bulunduğu yerden almak. 2. *mec.* katlanmak, tahammül etmek.
Bkz. **kotär**-
k.- 424
k.- di 563
k.- ginçä 115
- k.- ib 512, 156
k.- in 159, 166
k.- sin 489, 568
- köy** -[Tr] 1. birleşiminde karbon bulunan maddeler, ısı ve ışık yayarak kül durumuna geçip yok olmak. 2. ateş durumuna geçmek, tutuşmak3. birtakım etmenlerin etkisiyle işe yaramaz duruma gelmek 4. yan k ac>sna benzer bir ac duymak. 5. çok istemek, çabalamak. 6. *mec.* çok üzülme. 7. *mec.* çok sevmek, büyük bir aşk ile sevmek. 8. *mec.* hükümsüz kalmak, değerini yitirmek.
k.- ä 70
k.- ädi 447, 538
k.- di 187, 284, 634
k.- dim, 619
k.- dirädi 247
k.- dirdi 34, 101
k.- diriñ 589
k.- dirmäñ 640
k.- gän 447, 538, 365
k.- gändän 636
k.- gänimdän 229
k.- gänlärim 11
k.- gir 150, 192, 627
k.- ib 114, 275
k.- nik 418
k.- sin 547
- köy** [Tr] köy.
k.+ dä 122
- köydir** - [Tr] 1. yakmak. 2. gönül vermek.
k.- ädi 311
- köyläk** [Tr] giysi.
k. 297, 449, 455, 611
- köyläk eştan** [Tr] elbise, çamaşır vb.

- giyilecek şey.
k. 484
- köyläy** [Tr] giysi.
k.+ iñ 304
- köz** [Tr] göz: 1. görme organ›. 2. baz deyimlerde, görme ve bakma 3. Bakış.
k. 34, 109, 168, 246, 277, 278, 335, 344, 439, 441, 588, 616, 624
k.+ dän 115, 478, 510
k.+ di 431
k.+ ginäm 504, 509, 519
k.+ i 165, 305, 333, 374, 457, 516, 581
k.+ idä 102, 108, 348
k.+ idän 195, 421, 512
k.+ igä 348, 590
k.+ iğinä 520
k.+ im 129, 261, 420, 448, 458, 466, 495, 520, 533, 554, 587, 644
k.+ imdä 105, 106, 107, 335
k.+ imdän 515, 521, 523
k.+ imdi 89, 321, 361, 388, 496
k.+ imgä 75, 154, 531, 651
k.+ imni 621
k.+ in 249, 508
k.+ ini 356, 400
k.+ iñ 219
k.+ iñgä 158
k.+ läri 1, 105, 479
k.+ läridä 410
k.+ lärigä 323
k.+ lärim 502
k.+ lärimgä 157
k.+ läri 342
k.+ läriñ 649
k.+ läriñni 650
k.+ li 355
- közä** [Far] 1. görme organ›. 2. baz deyimlerde, görme ve bakma 3. Bakış.
k. 127
k.+ tillâ 127
- közlä -** [Tr] 1. Bir şeyin olmasını veya bir kimsenin gelmesini beklemek, intizar etmek. 2. Dikkatle bakmak.
k.- mä 293
- ķudķ** [Tr] su katman›na var ncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindir biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlan lan çukur.
ķ.+ ķa 569
- ķul** [Tr] köle.
ķ. 54
- ķulađ** [Tr] kulak: başın her iki yanında bulunan işitme organı.
ķ.+ dâ 377
ķ.+ dän 135
ķ.+ mgä 91
ķ.+ ni 235
- ķulaķ** [Tr] kulak: başın her iki yanında bulunan işitme organı.
ķ. 136
- ķulaķsal-** [Tr] Bilgi almak, öğrenmek, haber almak, dinlemek.
ķ.- äylik 337
ķ.- di 360
ķ.- ib 345
ķ.- iñ 345
- ķulf** [Far] Anahtar, düğme gibi takılıp ç›kar›labilen bir parça yardım yla çalışan kapatma aleti.
ķ.+ i 2, 5
- kulfät** [Ar] s›k›nt , zorluk.
k.+ lär 10

- ķulli** [Tr] uğurlu, hayırlı, m¼barek.
ķ. 270
- ķunti** [Tr] 1. uygun ve yararlı olmayan, bir iŖe yaramayan. 2. s¼z dinlemeyen, uslu durmayan, yasaklanan Ŗeyleri yapmakta ayak direyen, haŖarı (çocuk), **uslu** karŖtı.
k.+ g¼ 326
- ķur -** [Tr] kurmak, bir araya getirmek, toplamak.
ķ.- iņ 638
- ķurban** [Ar] 1. dinin buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan. 2. *mec.* bir ¼lk¼ uğrunda feda edilen veya kendini feda eden kimse.
ķ. 588, 600, 637
ķ.+ lik 638
ķ.+ i 423, 425
- ķuril -** [Tr] bir iŖi yapmak, y¼netmek veya bir kurum ve kuruluŖu temsil etmek için g¼revlendirilmiŖ kiŖilerden oluŖmuŖ topluluk, heyet, konsey, asamble.
ķ.- sin 220
- ķurit** [Tr] yoğurdun kurumuŖ. Hali, keŖ.
ķ.+ 14
- ķurs** [Far] Resm¼ ve ¼zel kuruluŖlarca ilgililere belirli bir konuda bilgi, beceri ve davranıŖ kazandırmak amacıyla d¼zenlenen ve k sa s¼reli derslere dayanan eğitim etkinliği.
k. 591
k.+ g¼ 591
- ķurun** [Tr] genellikle saat 22'den itibaren g¼n ağarınçaya kadar geçen s¼re, t¼n, Ŗeb.
ķ.+ d¼ 595
- ķuŖ** [Tr] kuŖ: yumurtlayan omurga > lardan, akciğerli, sıcakkanlı, v¼cudu t¼ylerle ¼rt¼l¼, gagal, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak ad .
ķ. 22, 70, 94, 100, 319, 341, 393, 434, 514,
584
ķ.+ d¼y 196
ķ.+ di 100, 222
ķ.+ i 179, 351, 377, 530
ķ.+ im 561, 135
ķ.+ iņiz 94
ķ.+ ti 432
- ķutil -** [Tr] tehlikeli veya k¼t¼ bir durumu atlatmak.
ķ.- g¼nim 171
ķ.- s¼m 6
- ķuy** [Tr] b rakmak.
ķ. 457, 572, 587
ķ.+ gin¼ņ 489
- ķuz** [Tr]
ķ.+ i 457
- ķuzi** [Tr] kuzu.
ķ.+ ni 572
- ķ¼l -** [Tr] g¼lmek: İnsan, hoŖuna veya tuhaf na giden olaylar, durumlar karŖısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak.
k.- dir¼r 39
k.- g¼niņd¼n 413
k.- ib 288, 289, 343, 369, 586
k.- iŖib 626
k.- m¼di 565
k.- m¼dim 614
- ķ¼ldir-** [Tr] g¼lmesine sebep olmak.
k.+ dil¼r 584
- ķ¼lf¼t** [Ar] s>k>nt , zorluk.
k.+ l¼r 614

kün [Tr] 1. güneş. 2. güneş ışığı. 3. gündüz. 4. zaman, sıra. 5. çağ, devir. 6. tarih.
k. 31, 90, 142, 179, 221, 245, 442, 555, 565, 566, 567, 579, 586, 594, 597, 620, 621, 636
k.+ çä 240
k.+ dä 454, 583
k.+ di 371
k.+ i 217, 341, 260
k.+ im 641
k.+ lär 332, 447, 538, 559, 585
k.+ lärdä 197, 525, 526, 558
k.+ lärdän 565
k.+ lärdi 555, 557, 567
k.+ lärgä 346
k.+ lärim 14

kündä [Tr] yakılmak için kesilmiş, parçalanmış ağaç.
k. 19, 569
k.+ sini 363

kündaş [Tr] kuma: ayn erkekle evli olan kadınların birbirine göre ad , ortak.
k. 309

kündiz [Tr] gündüz.
k. 170, 367, 415, 447, 538, 628
k.+ gä 244
k.+ i 308
k.+ idä 416
k.+ im 632

künlük [Tr] 1. o günkü, o günle ilgili. 2. üzerinden gün geçmiş veya geçecek. 3. her gün yapılan, her gün yayımlanan, her gün ç kan.
k. 92

künjil [Tr] gönül: sevgi, istek, düşünüş, anma, hatırlama vb. kalpte oluşan duyguların kaynağı.

k. 356, 580
k.+ im 650
k.+ imdä 626
k.+ imdi 196, 222
k.+ in 648

küy - [Tr] 1. birleşiminde karbon bulunan maddeler, ısı ve ışık yayarak kül durumuna geçip yok olmak. 2. ateş durumuna geçmek, tutuşmak. 3. birtakım etmenlerin etkisiyle işe yaramaz duruma gelmek. 4. yan k acısına benzer bir acı duymak. 5. çok istemek, çabalamak. 6. *mec.* çok üzülme. 7. *mec.* çok sevmek, büyük bir aşk ile sevmek. 8. *mec.* hükümsüz kalmak, değerini yitirmek.
k.- dim 365
k.- gän 365
k.- ib 119, 365
k.- mädi 365

L

laÖhâl [Ar] 1. parlak kırmızı renkte, billurlaşmış, saydam bir alüminyum oksidi olan değerli bir taş. 2. *sf.* bu taşın renginde olan. 3. kırmızı renkli bir çeşit mürekkep.
l. + 19
l. + i 490

lâçin [Far] bir çeşit kuş, Laçin.
l. 432
l.+ dâkinä 330
l.+ i 490

lâlâ [Far] 1. Kırmızı gül. 2. Gelincik çiçeği.
l.+ gä 304

- l.+ mi 468
l.+ ɲ 408
- lâläbli** Bir kumaş türü.
l. 69
- lâri** [Far] araba. Genellikle yük taşıyan bir çeşit arac.
l. 353
- lâş** [Tr] kesilmiş hayvan, leş.
l.+ ini 390
- lây** [Far] su ile karışıp bulaşır ve içine batılır duruma gelmiş toprak, balçık.
l. 43
- lâ ʔkkätä** [Far] aklını yitirmiş olan, akli dengesi bozulmuş olan, mecnun.
l.+ si 431
l.+ sidän 431
- lâyig** [Ar] beraber.
l.+ m 161
- lâb** [Far] dudak: ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlar ndan her biri
l. 492
l.+ gä 628
l.+ ginäñdän 207
l.+ ginäñdi 339
l.+ igä 69
l.+ imdäki 440
- lâhäd** [Ar] mezar.
l.+ gä 82
- lâhzä** [Ar]
l. 614, 632
- lâñär** [Far] 1. yayvan ve kenarları geniş, büyük bakır kap. 2. agram
l.+ i 453, 454
- lärzân** [Far] titreyen, titrek.
l. 189
- Läyli** [Tr] şahıs ismi
l. 132
- M**
- mafä** [Far] fır na yemek koymak için kullan lan eldiven.
m.+ dän 419
- mağfirät** [Ar] bağışlama, Allah'ın, kulların günahlarını bağışlaması..
m.+ cändän 583
- maggläy** [Tr] çene: canlılarda baş bölümünde yer alan, kemik veya kök rdak ile desteklenen, altlı üstlü dişleri taşıyan ve ağzın kapanıp açılmasını sağlayan kasları üzerinde barındıran iki parçaya verilen ad.
m.+ igä 509
- mağrä-** [Tr] hayvanların bağırması.
m.- b 232
- mağz** [Tr] 1. beyin 2.mec. kabuklu kuruyemiş içi.
m.+ i 371
m.+ ini 424
- mahtä -** [Tr] övmek: birinin veya bir şeyin iyiliklerini, üstünlüklerini söyleyerek değerini yüceltmek, methetmek, sena etmek, yermek karşıtı.
m.- b 609
- mail** [Ar] 1. Hevesli, istekli. 2. Eğik, eğri.
m. 648
- Mâki** şahıs ismi.
m. 443
- mâkicân** [Tr] şahıs ismi.
m. 456
- maşüm** [Tr] şahıs ismi.
m. 292
- mâl** [Ar] 1. bir kimsenin, bir tüzel kişinin mülkiyeti altında bulunan,

- taşınır veya taşınmaz varlıkların bütünü. 2. büyükbaş hayvan. 3 para, m. 92, 295, 315, 639
m.+ di 556
m.+ i 295, 315
m.+ idän 419
m.+ iñ 385
m.+ igä 388
- mäcnun** [Tr] mecnun.
m. 132
- mädädkar** [Ar] yardım edin, imdat” anlamında kullanılan bir seslenme sözü.
m.+ im 560
- mähräm** [Ar] Yakın akrabadan olduğu için nikâh düşmeyen (kimse). 2. Başkalarına söylenmeyen, gizli.
m. 64
m.+ im 128
- mäkäcin** [Tr] 1. ahlak kurallarına uymayan. 2. *mec.* dürüst davranmayan, kötü huylu, terbiyesiz.
m.+ di 348
- mäkar** [Far] yan bakış, göz süzme, sitemli bakma.
m.+ iñ 416
- mäktäb** [Ar] okul
m. 276
m.+ gä 576, 589
m.+ i 537, 244
m.+ icân 76, 205
m.+ idän 236
m.+ ini 244
- mäktäbi** [Tr] öğrenci
m. 95, 429, 446
m.+ cân 236, 241, 336, 447, 470, 476, 512, 515, 523, 532, 536, 538, 543, 558
- m.+ cändi 509, 514, 516, 540
m.+ gä 320, 399, 474, 497
m.+ lär 587
m.+ mäktäbi. 199
m.+ ni 399, 467, 470, 498, 531, 537
- mälâmät** [Ar] 1. Kınama, ay plama. 2. Azarlama, çıkışma.
m. 301
m.+ dir 332
m.+ in 115
- mällä** [Tr] Yeşil ile turuncu arasında bir renk.
m. 15, 109, 431
- mamiş** Bir kumaş türü.
m.+ i 577
- män** [Tr] ben.
m.+ 158, 196, 199, 200, 202, 217, 222, 250, 259, 294, 347, 366, 388, 405, 470, 481, 492, 497, 654, 244, 644
m.+ i 480, 488
m.+ istä-sänj 158
- mäÖna** [Ar] anlam
m. 492
- mängä** [Tr] bana.
m. 283
- marälä** [Tr] beklemek, aramak.
m.+ b 511
- märcân** [Ar] 1. izmaritgillerden, atlantik okyanusu, akdeniz ve karadeniz’de bulunan, açık kırmızı renkte, eti beğenilen bir balık, mercan balığı. 2. *mec.* beyaz düğme.
m. 41, 83, 297
- märd** [Far] 1. yiğit. 2. sözünün eri, güvenilir (kimse), erkek.
m.+ igä 317
- märdân** [Tr] 1. erkekler, yiğitler. 2.

- kahraman
m.+ dän 100
- märmäri**[Ar] mermer.
m. 105
- mäsķarä**[Far] Güldürmek, eğlendirmek
amacıyla karşısındaki kırmadan
yapılan hareket veya söylenen söz,
latife.
m.+ si 178
- mäŖşuķa** [Ar] sevilen, âşık olunan
kadın.
m. 342
- matäm** [Far] ölüm veya bir felaketten
doğan acı ve bu acıyı belirten
davranışlar, matem.
m. 624
- mäydä** [Far] küçük
m. 188
m.+ dir 48
- mäydän** [Ar] alan, saha.
m. 328
- Mäymänä** yer ismi.
m. 201
m.+ dän 595
- mäysä** [Tr] havuç, turp vb. toprak altındaki
sebzeleri çıkarmak için kullanılan
sivri uçlu, uzun demir.
m.+ gä 572
m.+ lär 47
- mäzâr** [Ar] mezAr. ölünün gömülü olduğu
yer, kabir, sin, makber, gömüt
m.+ çağgä 204
m.+ i 402
m.+ ini 328
- men** [Tr] ben.
m. 9, 10, 28, 29, 53, 66, 67, 75, 78,
090, 91, 113, 125, 128, 139, 140,
141, 151, 155, 157, 162, 168, 185,
194, 195, 198, 214, 215, 218, 219,
226, 241, 242, 246, 250, 264, 301,
323, 324, 325, 327, 341, 368, 374,
392, 400, 402, 404, 408, 411, 415,
427, 431, 432, 441, 443, 460, 464,
476, 477, 494, 499, 510, 518, 525,
527, 528, 536, 543, 546, 547, 551,
603, 624, 633, 647, 649, 339, 491
m.+ dä 277, 366
- m.+ dän 30, 205, 278, 356, 637, 653
m.+ däv 548
m.+ gä 119, 332, 384, 643
m.+ i 20, 43, 47, 49, 50, 54, 56, 63,
74, 083, 88, 97, 101, 104, 105, 129,
136, 145, 162, 165, 174, 176, 213,
214, 255, 261, 277, 296, 322, 327,
335, 350, 353, 356, 361, 371, 381,
387, 389, 396, 397, 398, 408, 418,
432, 437, 446, 447, 452, 467, 468,
469, 473, 519, 521, 523, 526, 529,
534, 535, 536, 537, 538, 539, 545,
549, 552, 554, 556, 560, 561, 562,
606, 617, 618, 641, 643, 647, 436,
483
m.+ idäv 35, 209, 548, 568, 586
m.+ iki 440
m.+ im 329
m.+ in 446
m.+ köl-säm 35
m.+ ŋä 67
m.+ ŋgä 89
- menin** [Tr] kelimenin sonuna geldiğinde
birliktelik, beraberlik, araç, neden
veya durum anlatan cümleler
yapmaya yarayan bir söz
m. 74, 127, 424, 537, 568, 572, 592
- meŋgä** [Tr] bana.
m. 109, 113, 292, 332, 333, 358,

- 374, 422, 549, 431, 461, 469,
470, 532, 544, 566, 567, 600, 649,
651, 365, 644
- mergân** [Far] 1. Avı kendine iş edinen kimse.
2. *sf.* Başka hayvanları yakalamakta
usta olan (hayvan): *Avcı kuş. Avcı
kedi.* 3. *mec.* Bir şeyi büyük bir
istekle izleyen ve bulup ortaya
çıkaran, tan tan kimse.
m.- 152
- meyvâ** [Far] bitkilerde çiçeğin
döllenmesinden sonra yumurtalığın
gelişmesiyle oluşan tohumları
taşıyan, genellikle yenebilen organ,
yemiş. 2. *mec.* ürün, sonuç, kâr.
m.+ si 372, 413
m.+ sini 154
- mezrâ** [Far] okur yazar.
m. 336
- ğcâ** [Tr] gonca.
m.+ dâ 41
- ğçâ** [Tr] gonca.
m.+ sini 394
- midirâ** [Tr] eskiyip yıpranmış, bakımsız
kalmış.
m.+ b 512
- mihmân** [Far] Konuk, misafir.
m. 291, 300, 346, 391, 450, 463
- mihnât** [Ar] birinin işini görme veya birine
yarayan bir işi yapma.
m. 67, 649
- mihr** [Ar] şefkat, güler yüz, yumuşak
m. 652
m.+ i 480
m.+ iñ 118
m.+ iyiz 387
m.+ u 72
- mildir** [Tr] suçsuz, günahsız bak p duran
masum köz.
m. 75, 421
m.+ dâydi 305
- millât** [Ar] millet: çoğunlukla aynı
topraklar üzerinde yaşayan,
aralarında dil, tarih, duygu, ülkü,
gelenek ve görenek birliği olan
insan topluluğu, ulus
m.+ gâ 599, 600
- mil >ğ** 1. savunmak veya saldırmak
amacıyla kullanılan araç.
2. *mec.* savunmak veya saldırmak
için kullanılan nesne, etken araç.
3. *mec.* bir konuda etkili her şey.
m. 152, 627, 541
- min -** [Tr] yüksek bir şeyin veya bir
hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını
sallandarak oturmak.
203, 247
m.- di 248
m.- dim 339
m.- ib 130, 175, 399, 462, 500
m.- ibti 608
- minân** [Tr] kelimenin sonuna geldiğinde
birliktelik, beraberlik, araç, neden
veya durum anlatan cümleler
yapmaya yarayan bir söz
m. 38, 64, 126, 149, 175, 194, 199,
203, 215, 216, 224, 229, 237, 239,
246, 247, 248, 249, 252, 259, 264,
265, 291, 293, 301, 312, 354, 372,
387, 389, 446, 468, 499, 527, 567,
58, 203
- minçağ** [Tr] boncuk
m.+ di 571
- mindir -** [Tr] 1. bir kimseyi bir şeyin üzerine
çkartmak, oturtmak veya içine
yerleştirmek, binmesini sağlamak.

- miñ** m.- iñ 140
[Tr] 1. dokuz yüz doksan dokuzdan sonra gelen say›n›n ad› 2. bu say ›y gösteren 1000 ve m rakamlar›n n ad . 3. *sf.* on kere yüz, dokuz yüz doksan dokuzdan bir art k
m. 171, 363, 384, 433, 467, 614, 626
m.+ läb 642
- mirğay** [Far]yumuşak.
m. 413
- mirzâ** [Tr] okur yazar.
m. 182
m.+ gâ 181
- mirzâlik** [Ar.+Far.] memur yasına bağlı olmayan sürekli ya da geçici çalışanlarla kurumlarda ücret ya da gündelik karşılığı çalıştırılan kişi.
m.+ kâ 241
- mis** [Far] çok k›rm›z renkli demir.
m. 227
- misâfir** [Ar] 1. konu. 2. mev. yabanc , 3. aileden, çevreden olmayan (kimse veya şey), özge.
m. 294, 404
m.+ liktâ 327
- misgâr** [Far] dimirci.
m. 402
- mişl** [Ar] 1. benzer: “*ayn› hatay senin de yapmana yol açmak istemiyorum.*” -i. o. anar. 2. başkası değil, yine o. 3. aralarında ayrım olmayan: “*yirmi sene hep ayn renkler içinde dönüp dolaştık.*” -b. r. eyuboğlu.
m.+ i 129
m. 330
- mitir** [Far] metre, yer meridyen
- çemberinin k rk milyonda biri olarak kabul edilen, temel uzunluk ölçüsü birimi.
m. 519, 601
- miyäsär** [Ar] kolay›kla ortaya ç kan.
m.+ bedävlät.gâ 66
- miynâ** [Far] 1. billur, şeffaf.2. şarap şişesi. 3. mine. 4. gökyüzü. 5. K z.
m. 71
- moğam** [Ar] 1. mevki, kat, yer. 2. *mec.* güç, erk, erke, iktidar.
m.+ iñgâ 500
- mol mol** [Tr] şahıs ismi.
m. 9
m.+ ini 5742
- monça** [Tr] bu kadar.
m. 644
- morad** [Ar] 1. istek, dilek, arzu. 2. amaç.
m. 527
m.+ igâ 261, 538, 605
m.+ im 583
m.+ imgâ 614
m.+ iñgâ 645
- mori** [Ar] k›rm›z ile mavinin karışmasından oluşan renk, menekşe renginin k›rm›z›ya çalan .
m. 575
- motar** [Far] araba.
m.+ di 190
- motârvân** [Far] şoför. sürücü.
m. 190
- mudirä** -[Tr] 1. bir şeyde delik oluşma. 2. yaşı büyümek.
m.- di 344
- muğbât** [Ar] 1. sevgi. 2. dostça konuşma.
m. 72, 639
m.+ i 80
- muğtâc** [Ar] ihtiyaç olan,yoksulluk, yokluk.

- m. 116
- mullâ** [Ar] İslam diniyle ilgili, bilgilerini geleneksel yollarla değil de kutsal kitap kuran ve öteki yazı dinsel belgelerden sağlayan, din konusunda halkı eğittiği gibi ona kovuşturması gereken yolu gösteren ve bu arada, tanrıyla halk arasında bir tür elçilik görevi yapan din uzman .
m. 15, 100, 192, 270, 292284, 492
m.+ cân 492
m.+ ginâm 152
m.+ lârîdi 559
m.+ ni 547
- munâsib** [Ar] uygun, yerinde, yaraşır, yakışır.
m. 2, 17, 38, 99, 188, 189, 201, 544
- munkir** [Ar] uygun, yerinde, yaraşır, yakışır.
m. 645
- muntî** [Tr] ince tahta, mukavva, teneke, plastik vb.nden yapılmış, genellikle kapaklı kap.
m.+ gîgâ 326
- murâd** [Ar] 1. İstek, dilek, arzu. 2. Amaç.
m. 74
m.+ gâ 56
m.+ igâ 447
m.+ imni 269
- murît -** [Tr] 1. hayranlık duyan, hayrette kalan. 2. son derece beğenen, tutkun.
m.- ib 452
- murît** [Tr] armut.
m.+ ib 535
- musâfirlik** [Ar] doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, gurbetlik.
m. 281
- muş** [Far.] yumruk : 1. parmaklar n
- kaplanmasıyla elin aldığı biçim. 2. elin bu biçimiyle yapılan vuruş.
m.+ im 507
- muşki** [Far.] موشک , güzel kokulu.
m.+ ni 286
- muştî -** [Far.] yumrukla vurmak.
m.- b 557, 559
- müçî** yüzünü öpme, öpüş, buse.
m+. 195, 302.
m.+ si 42
- müşki** [Far.] موشک , güzel kokulu.
m.+ si 382
- n**
- nâcâr** [Far] 1. çaresi olmayan, çaresiz. 2. zavallı, düşkün.
n. 620
- nadan** [Far] 1. bilgisiz, cahil. 2. *mec.* nobran, kaba, kötü.
n. 629
- nâğarâ** [Tr] büyük ve enlice bir kasnağın iki yanına deri geçirilerek yapılan, tokmak ve değnekle çalınan çalgı, davul.
n. 258
- nağmâ** [Far.] germe işi yapılmak, gergin duruma gelmek, belirli bir uzama ile çekilmek.
n. 239
- nâhâr** [Ar.]1. kahvalt . 2. *mec* kahvalt yapmamak, aç.
n. 465
- nâhastâ** - [Far] istemeden.
n.- dân 161
- naôhl** [Ar.] nal.

- n.+ i 71
- nâkâbil** [Far] olanaks z. gereği olmayan, yarars z, lüzumsuz.
n. 309
- naķş** [Ar.] nakış.
n. 131
n. 575
n.+ si 581
- nâlâ** [Far] 1. nale inleme, inilti. 2. haykırır, çıĝlık.
n. 507
n.+ si 633
- nali-** [Tr] s>zlanan, s>zlt s >olan, yak nan, şikâyet eden.
n.- mädim 623
- nâliş** [Far] şikâyet: s>zlanan, s>zlt s olan, yakınan, şikâyet eden.
n. 84
n.+ i 615, 418
n.+ dâdir 79
n.+ dämân 240
n.+ igä 337, 345
n.+ imgä 84
- nâmâhrâm** [Far] 1. evlenmelerinde yasa bakımından sakınca olmayan (kadın ve erkek). 2. *esk.* yabancı, el.
n. 64
- nâmârd** [Far] korkak, alçak, mert olmayan.
n. 104, 111
n.+ gä 116
n.+ i 389
- namihrâban** [Far] sevmeyen, mehriban n karşıtı.
n.+ im 652
- nâmunâsib** [Ar] uygun olmayan, yerinde olmayan, yaraşırmayan, yakışmayan.
n. 315
- nan** [Far] ekmek.
n. 419, 580, 621
n.+ gä 439
n.+ i 264
n.+ imiz 641
- nân** [Far.] ekmek.
n. 116, 312, 465
n.+ i 216
n.+ imiz 612
- nâömid** [Far.] ümitsiz, olmas beklenmeyen veya olacaĝı düşünmeyen şey, ümitsiz.
n.+ ini 646
- nar** [Far] erkek.
n. 379, 518
n.+ midi 379
- nâr** [Tr] 1. ateş. 2. mec. çiçekleri büyük, koyu kırmız renk.
n.+ dän 637
n.+ dim 494
- nâr** [Ar] 1. nargillerden, yapraklar karşılıklı, çiçekleri büyük, koyu kırmız renkte, küçük bir ağaç(*punica granatum*). 2. bu ağacın kırmızımtırak sarı sert bir kabukla örtülü, içinde çok sayda kırmızmt rak, sulu taneler bulunduran yuvarlak yemişi.
n.+ im 8
- nas** [Far] özellikle iran ve afganistan'da yetişen bir tütün türünden yapılan, nargile tütün.
n.+ dän 630
n.+ i 630
- nâtävân** [Far] 1. zayıf, güçsüz. çaresiz. 2. beceriksiz.
n. 255
- nâtävânlik** [Tr] zayıflık, güçsüzlük.

	n. 255		n. 610
nây	ney. n. 476	nâfäs	[Ar] temiz hava almak, dinlenmek için verilen ara. n.+ i 206
nâz	[Far] kendini beğendirmek amacıyla yapılan davranış, cilve, eda. n. 99, 167, 651, 653 n.+ ini 424, 489 n.+ im 596, 654 n.+ iğgä 653	nâfär	[Ar] Sadece şahıs anlamı bildiren kelimelerle gelerek birkaç kişi anlamında kullanılır. n. 50 n.+ ildäy.idäki 63
nazä	[Ar] üzüleme. n. 539, 543	nâfäs	[Ar. temiz hava almak, dinlenmek için verilen ara. n. 100 n.+ töti 100
nâzig	[Far] 1. başkalarına karşı saygılı davranan. 2. ince yapı, narin. 3. özen, dikkat gösterilmezse kırılabilen, bozulabilen, kötüleşebilen. n.+ im 162	nämâyan	[Far] gösteri. n.+ im 13
nâzik	[Far] 1. başkalarına karşı saygılı davranan. 2. ince yapı, narin. 3. özen, dikkat gösterilmezse kırılabilen, bozulabilen, kötüleşebilen. n. 117, 505	nämâz	[Far] islamın beş şartından biri olan ve müslümanların günde beş vakit, dinî kurallara göre yapmak zorunda oldukları ibadet, salat. bayram. n.+ gä 75
nâzlig	[Far] nazlı, kolayca gönlü olmayan, kendini ağır satan, ısrar bekleyen, işveli, edalı. n.+ im 162	närağ	[Tr] diğer taraf. n.+ ıj 115
nâzlik	[Far] nazlı, kolayca gönlü olmayan, kendini ağır satan, ısrar bekleyen, işveli, edalı. n. 137	näri	[Tr] diğer taraf. n.+ dän 177, 262
nâöl	[Ar.] nal. n. 329	närsä	[Tr] madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz. n. 353, 424
näbat	[Far] şekerden yapılmış, genel olarak tatlı olan ve suda çözünen monosakkaritler ile disakkaritlere verilen ad. 2. <i>mec.</i> sevimli, cana yakın ve güzel.	näryak	[Tr] 1. öbür taraf. öteki yan, diğertaraf. 2. belli bir noktaya göre olan yer, taraf. 3. bir şeyin belli bir noktaya baktığı yan. n.+ dā 362, 15, 16, 22, 29, 89, 108, 235, 127, 237, 238, 279, 389, 517 n.+ dän 99, 134
		näsib	[Ar] 1. birinin payına düşen şey. 2. bir kimsenin elde edebildiği, sahip olabildiği şey. 3. kismet, talih, baht.

- n. 612
- näsîhât** [Ar] öğüt.
n. 637
- nätti** h zma.
n.+ ni 314
- näv** [Far] taze.
n. 428
- nävçävân** [Far] genç: yaşı ilerlememiş olan, ihtiyar karşıtı.
n. 188, 189
n.+ ägär. 188
- näzâr** [Ar] belli kimselerde bulunduğu inanılan, kâskançlık veya hayranlıkla bakıldığında insanlara, eve, mala mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiği inanan uğursuzluk, göz. 2. esk. bakış, bakma, göz atma.
n. 319
n.+ injiz 90
- ne** [Tr] 1. hangi şey. 2. sf. hangi: "güzel heykel, ne yandan bakarsan, ne yana çevirirsen gene güzeldir." -b. r. eyuboğlu. 3. sf. Nas l. 4. zf. neden: ne karıştıyorsun? 5. zf. şaşma veya abartı bildiren bir söz. 6. soru biçiminde şaşma bildiren ünlem.
n. 12, 56, 74, 107, 210, 253, 255, 417, 527, 623
n.+ lãrdân 645
- neçä** [Tr] ne kadar, kaç defa.
n. 116, 456, 574
- nemä** [Tr] ne? 1. hangi şey. 2. her şey.
n. 557, 561, 568, 628, 630
- nemäyâ** [Tr] ney (II). 2. Niçin, neden, niye.
n. 87
- ner** [Tr] 1. hangi yönü. 2. zf. nerede,
- hangi yerde.
n.+ dän 242, 243
n.+ gä 474
n.+ yä 160
- nerdä** [Tr] 1. hangi yönüde. 2. zf. nerede, hangi yerde.
n.+ ki 229
- nergä** [Tr] hangi yere?
n. 10
- niçä** [Tr]
n. 218, 613, 618, 622, 650
- nigä** [Tr] niye, niçin?
n. 136
- nigâr** [Far] 1. resim gibi güzel, sevgili. 2. put. 3. resim. 3. sevgili.
n. 131
- nihâl** [Far] fidan, taze sürgün. 2. ince ve düzgün vücutlu sevgili.
n.+ dän 428
n.+ igä 338
n.+ im 117
- nihkah** [Ar] bir erkekle bir kadının evlilik birliği kurmasını sağlayacak yasal işlem, evlilik akdi, nikâh.
n. 547, 559
- nikbaht** [Far] 1. gelecekteki olaylar kaçınılmaz bir biçimde belirleyen ilahî iradenin insan ve toplum için çizdiği yaşayış biçimi, kader, talih. 2. şanslı.
n.+ likdi 5742
- nimä** [Tr] 1. hangi şey. 2. nasıl. 3. her şey.
n. 9, 28, 91, 138, 292, 316, 417, 622
n.+ yä 250
- nirdä** [Tr] hangi yerde.
n.+ ki 439
- nişânâ** [Far] 1. ateşli silahlarda hedefin uzaklığına ve bulunduğu yerin

- yüksekliğine göre namluya gereken yükseliş açısını veren, silahı bu hedefe doğrultmaya yarayan alet. 2. hedef. 3. eser, iz, belirti.
n. 191, 223, 278, 296, 373
- niyât** [Ar] bir şeyi yapmayı önceden isteyip düşünme, maksat, ümit.
n.+ i 535, 594
n.+ im 530
- niyâz** [Far] 1. niyâz: niyaz; yalvarma, yakarma. 2. sevgi, saygı, hürmet sunmak.
n.+ im 274, 308, 653
- nizâkât** [Ar] başkalarına karşı saygılı ve incelikle davranma, incelik, naziklik, zarafet.
n.+ lâr 123
- noğay kâviş** bir bayan türü.
n.+ i 43
- nohtâ** [Tr] gem.
n.+ si 202
- noķ -** [Tr] 1. almak, kullanmak, el sürmek. 2. *mec.* tedirgin etmek.
n.- di 576
n.- mân 591
- noķrâ** [Tr] gümüş.
n. 487, 577, 578
n.+ i 487
- nur** [Ar] 1. aydınlık, ışık, parlaklık, ziya. 2. ilahi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık. 3. güzel.
n. 195, 109
n.+ i 72, 310
n.+ ibar- 23
n.+ im 478
- o**
- oçak** [Tr] ocak: ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan yer.
o.+ ka 571
- oğ l** [Tr] erkek evlat.
o. 129, 270, 372
o.+ lâr 605
- oğl** [Tr] erkek evlat.
o.+ gâ 340
o.+ i 47, 64, 194
- ohlâ-** [Tr] uyku durumunda olmak.
o.- yin 484
- ohşâ -** [Tr] benzemek.
o.- 516
o.- r 921, 86, 338, 442, 531
o.- ydi 1, 382
- ohşât -** [Tr] benzetmek.
o.- äy 470
- okâ** [Tr] küçük kardeş.
o.+ cân 477
o.+ cânimdi 532
o.+ m 532
- oķ -** [Tr] okumak: bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları seslendirmek veya düşünceyi anlamak.
o.- b 36, 226, 446, 492, 537, 573, 618
o.- di 276
o.- gän 15
o.- mägändän 573
o.- mân 591
o.- miz 601
o.- rkän 616
o.- sin 323
o.- ydi 576

- okiz** [Tr] ökiz: çift sürmekte, kağın çekmekte kullan lan, etinden yararlanılan, iğdiş edilmiş erkek sığır.
- olçäk** [Tr] birim kabul edilen herhangi bir şeyin alabildiği kadar ölçü.
o. 291
- oltir/olti** - [Tr] oturmak.
o.- är 38, 39, 59, 60
o.- gäni 464
o.- gin 159
o.- ibti 11
o.- sä 51, sä 241
o.+ im 464
- Öomir** [Ar] yaşama, yaşayış, hayat.
Öo. 198
- on beş** [Tr] on beş
o.+ 320, 375, 433, 616, 621, 627
- on sekiz** [Tr] on sekiz.
o.+ 430, 375, 629, 566
o.+ dir 92
- onidäy** [Tr] onun gibi.
o. 334
- on tört** [Tr] on dört.
o. 92
- unut** - [Tr] unutmak: akl nda kalmamak, hat rlamamak.
o.- ir 636
- opkä** [Tr] akciğerlerle karaciğerin ortak ad .
o. 496
- ortä** [Tr] 1. bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzakl kta olan yer. 2. başlangıcı ile bitimi arasında eşit uzaklıkta olan süre. 3. bir şeyin eşit olarak ayrılabilceği bölüm. 4. ne uzun ne k sa, midi. 5. ne büyük ne küçük, midi. 6. iyi ile kötü aras ndaki durum. 7. defterde, bir araya getirilmiş belli sayıda yaprakların oluşturduğu bölümlerden her biri.
o. 138
o.+ dä 369
o.+ mizdä 350, 508
o.+ ndim 634
o.+ sidä 277, 472
o.+ sidän 378, 414, 473, 579
o.+ sigä 41
- ortänçi** [Tr] büyükle küçük aras ndaki çocuk, ortanca.
o.+ si 79, 381, 382
- otın** [Tr] yak lmak için kesilmiş, parçalanmış ağaç.
o. 210, 267
- otirikçi** [Tr] yalanc .
o. 73
- otirikti** [Tr] yalanc .
o. 73
- otiz** [Tr] otuz: yirmi dokuzdan sonra gelen say>n>n ad> 2. bu say y gösteren 30 ve xxx rakamlar>n n ad .
o. 86, 335, 557
- oyğan-** [Tr] 1. uyku durumundan ç kmak. 2. bitkiler canlanıp yeşermeye başlamak.
o.+ iñlär 570
- oyğat** - [Tr] uyanmas na yol açmak.
o.- gäni 503
- oylä** - [Tr] düşünmek, Akl ndan geçirmek, göz önüne getirmek.
o.- ñ 5742
- oynä** - [Tr] oynamak.
o.- b 199, 306
o.- bkel-är 203

- o.- r 3, 81
o.- şib 626
o.- tib 5
o.- ydi 251
o.- ymiz 95
- oynağ** [Tr] kıvıldaayan, yerinde sağlam durmayan, hareketli.
o.+ dir 647
- oynaş** - [Tr] birbiriyle oynamak.
o.- ib 479
- oynät** - [Tr] oynamasını sağlayan.
o.- ib 83
- ö**
- öç** [Tr] kötü bir davranış veya sözü cezalandırmak için kötülükle karşılık verme isteği ve işi, intikam.
ö. 69
- öç** - [Tr] 1. yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak. *mec.* ses duyulmaz olmak, tükenmek, yok olmak, yitmek.
ö.- gir 348
- ögäy** [Tr] üvey.
o. 221, 517, 518, 523, 535, 590, 593
ö.+ di 504, 553
ö.+ lik 422
- öl** - [Tr] 1. yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek. 2. *mec.* bazı sebeplerle çok sıkıntılı veya ac çekmek. 3. *mec.* değerini, geçerliğini, gücünü yitirmek, kullanılmamak.
ö.- ämän 208, 218
ö.- ärmän 139
ö.- äy 460
- ö.- di 574
ö.- dim 114, 625
ö.- dirär 38
ö.- dirij 140
ö.- gän 217, 345, 260
ö.- gänimdä 125
ö.- gänlär 345
ö.- gänlärini 52
ö.- gäymän 650
ö.- gin 548
ö.- ib 232
ö.- im 82
ö.- mä 642
ö.- mäsin 224
ö.- sä 64, 459, 527
ö.- säm 78, 125, 128, 141, 197, 351
ö.- säme-di 179
ö.- särij 600
ö.- sin 260, 386, 532, 553
- ölim** [Tr] bir insan, bir hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ölüm.
ö.+ 637
- öldir** - [Tr] 1. bir canlının hayatına son vermek. 2. *mec.* yok olmasına, ortadan kalkmasına, azalmasına yol açmak. 3. *mec.* etkisini ve gücünü azaltmak.
ö.-526
ö.- ädi 252
ö.- sä 368
- ölig** [Tr] ölü.
ö.+ imdi 141
ö.+ in 260
- ölik** [Tr] ölü.
ö. 78
ö.+ ginämğä 128
- ölüm** [Tr] ölüm.

- ö. 289, 343, 344, 394, 493, 328
 ö.+ at.imdi 493
 ö.+ di 394
 ö.+ qari.mi 493
- öltir** [Tr] oturmak.
 ö.+ ibsän 500
- ömid** [Far] ümit.
 ö. 492
- ömir** [Ar] yaşama, yaşayış, hayat.
 ö. 363, 636
 ö.+ dä 613
 ö.+ i 70
 ö.+ im 335, 445, 494, 518, 614, 634
 ö.+ imdä 524
 ö.+ imdän 58
 ö.+ imni 324
- öp -** [Tr] öpmek.
 ö.- äyin 194
 ö.- sälar 184
- öpkä** [Tr] akciğer
 ö. 220, 52
 ö.+ m 52
- ör-** [Tr] 1. iplik, yün, tel, saz vb.ni birbirine dolayarak işlemek veya tezgâhta dokumak. 2. saç, yele vb. şeylerin tellerini birkaç bölüme ayr p birbirine geçirmek yolu ile dağınıklıktan kurtarmak.
 ö.- maqdi 439
- örä-** [Tr] 1. iplik, yün, tel, saz vb.ni birbirine dolayarak işlemek veya tezgâhta dokumak. 2. saç, yele vb. şeylerin tellerini birkaç bölüme ayr p birbirine geçirmek yolu ile dağınıklıktan kurtarmak.
 ö.-b 84
 ö.- ydi 607
- örağ** [Tr] ot kesme arac .
 ö. 592
- öran -** [Tr] sarmak.
 ö.- ib 572
- ördäk** [Tr] öedek.
 ö. 99, 126
 ö.+ kä 99
 ö.+ ti 126
- örgät -** [Tr] öğretmek.
 ö.- di 649
 ö.- dim 649
 ö.- ginçä 58
- örgil -** [Tr] kurban olmak
 ö.-äy 23, 67, 189, 241, 358, 393, 409, 410, 411, 412, 414, 442, 443, 456, 477, 499
- Örin** şahıs ismi.
 ö. 182
 ö.+ dirlär 470
- örn** [Tr] yer, y>k>nt>, kal nt .
 ö.+ igä 541, 587
 ö.+ imdän 510
- örnäştir** -[Tr] yerleştirmek.
 ö.- ib 492
- örni** [Tr] yeri.
 ö.+ gä 611
- ös -** [Tr] büyümek.
 ö.- gän 82
- ösmä** [Tr] sürme.
 ö. 64
 ö.+ ni 364
 ö.+ si 364
- ösmäk** [Tr] büyümek.
 ö. 176
- öt -** [Tr] 1. bir yerden başka bir yere gitmek. 2. bir yandan girip diğer yandan ç kmak. 4. b rakmak, vazgeçmek 5. hastalık bulaşmak,

sirayet etmek 6. bulunduğu yeri veya konumu değiştirmek. 7. bir yeri aşmak, öbür yana ulaşmak.

ö. 301

ö.- ädi 1, 62, 126, 353, 354, 474

ö.- ämiz 97

ö.- är 36, 62, 239, 309, 283

ö.- atuvdim 85

ö.- ätvidim 212

ö.- atvidiyim 84

ö.- äy 32, 355

ö.- äyedim 14

ö.- äyidim 564

ö.- di 614

ö.- gän 14, 18, 175, 209, 529, 561

ö.- gändi 224

ö.- gäni 615

ö.- gänjändi 427

ö.- i 494

ö.- ib 79, 152, 180, 367, 374, 381, 382, 426, 434, 457, 479, 510, 517

ö.- ir 636

ö.- iş 638

ö.- ivirsä 238

ö.- mädi 364

ö.- mädim 120

ö.- mäydi 420, 523, 641

ö.- säm 527

ö.- sin 567

ö.- ti 335, 445, 511, 518

ö.- tilär 595

ö.- tim 6

ö.- timäkän 205

öyil - [Tr] delinmek.

ö.- sin 458

öz [Tr] 1. bir kimsenin benliği, kendi manevi varlığı, iç, nefis, derun, varoluş karşıtı. 2. “kendine,

kendi kendini” anlamlarında birleşik kelimeler türeten bir söz. 3. kendi, zat. 4. *mec.* bir şeyin temel ögesi, künh, zübde.

ö. 161, 299, 322, 343, 429, 467, 492, 541, 550, 555, 588

ö.+ dän 250

ö.+ g näñ 137

ö.+ ginäm 151, 322, 520

ö.+ ginämdi 487

ö.+ ginänñ 137

ö.+ ginänñdän 248

ö.+ i 2, 64, 178, 190, 250, 302, 342, 384, 403, 409, 420, 425, 459, 475, 498, 501, 584

ö.+ idän 303, 324, 399

ö.+ igä 200, 275, 289, 321, 325

ö.+ im 10, 30, 158, 197, 202, 250, 259, 296, 320, 335, 416, 460, 467, 477, 520, 524, 567, 643, 644

ö.+ imdä 497, 550

ö.+ imdän 621

ö.+ imgä 201, 531, 540

ö.+ imi 609

ö.+ imiz 581

ö.+ ini 38, 59, 85, 429, 470, 514

ö.+ iñ 292, 296, 523, 536, 558

ö.+ iñdän 67

ö.+ iñdi 293

ö.+ iñgiz 528

ö.+ lri 479

Özbek [Tr] Özbek: Türk soyundan bir halk ve bu halktan olan kimse.

ö.+ lärgä 608

p

- pâdävân** [Far] çoban.
p. 255
- padâvanlık** [Tr] çobanlı k.
p.+ tä 255
- padişah** [Far] paşa.
p.+ ni 568
- pahtâ** [Far] zeki.
p. 21
p.+ dän 16
- paşnä** [Far] topuk.
p. 312
- pâşnä** [Far] topuk.
p. 312
- pâhtâ** [Far] pamuk.
p.+ sin 256
- pâlahmân** [Far]sapan.
p. 390
p.+ ngä 56, 552
- pälpos** [Far] çirkin, hoş olmayan, yakışık
almayan.
p.+ gä 21
- pälvan** [Far] güreşçi. 2. *mec.* boylu boslu ve
güçlü kimse.
p. 601, 606, 607, 608
p.+ lardı 608
- pänâ** [Far] gizli.
p.+ läb 97
- pâncärä** [Far] pencere.
p.+ dän 146, 189
- pänşäbä** [Far] perşenbe.
p. 245
- pär** [Tr] tüy
p.+ igä 323
- pärdä** [Far] perde.
p. 97, 569
- päri** [Far] a. 1. doğaüstü güçleri
olduğuna inanılan, hayal ürünü
varlık. 2. *mec.* çok güzel, alımlı,
- becerikli kadın.
p. 272, 454, 654
- pärvärdigâr** [Far] Tanrı .
p. 33
- pärväriş** [Far] 1. genellikle çocuk, yaşlı,
hastalara ve bitkiye bakma işiyle
görevli kimse. 2. yeme içme,
barınma ve eğitim karşılığında
bakıcılık görevi yapan kimse. 3.
güzel bir şekilde yetişmiş.
p. 154
- pärvâz** [Far] fırlamak.
p. 145, 273
- päs** [Far] alçak, ayerden uzaklığı az
olan, yüksek karşıtı.
p. 32
p.+ ginä 225
p.+ igä 32
p.+ kinä 24
- päyiväst** [Far] 1. apışma özelliği olan. 2.
mec. gitmek bilmeyen.
p.+ ä 196, 197, 198, 222
- päyrä** [Far] görevi olan, vazifeli.
p. 522
- päysä** [Far] para.
p. 58
- päyvänd** [Far] bağlama işi, bağlı.
p. 215
- peräyşânlik** [Far] perişan. 1. dağınık,
düzensiz, karmakarışık. 2. acınacak
durumda olan, zavallı .
p. 248, 249
- peyçäk** [Far] dere kıyılarında yetişen,
gövdesi yenilen bir ot.
p. 132
p. 161
- piç -** [Tr] 1. belli bir biçim vererek
kesmek. 2. dikilecek kumaşı belli

- bir ölçüye ve modele uygun olarak makasla kesmek.
p.- 469
p.- äyin 291
p.- gän 30, 280
p.- käni 388
p.- maḡne 12
p.- säm 88
p.- tim 88, 280
- piçak** [Tr] b çak, bir sap ve çelik bölümden oluşan kesici araç.
p. 370
- piçağ** [Tr] b çak, bir sap ve çelik bölümden oluşan kesici araç.
p. 253
p.+ m 577
p.+ mdi 513
- piçaḡ** [Tr] b çak.
p. 112, 123, 370
- piçäk** [Tr] dere kıyılarında yetişen, gövdesi yenilen bir ot.
p. 124
- pidrät -** [Tr] bayatlamak.
p.- ib 496
- pilä** [Far] ipek böceği kozaları çözümlenerek ç karılan ve dokumacıl kta kullanılan çok ince, esnek ve parlak tel.
p.+ ni 547
- pinhân** [Far] gizli, saklı, gizlenmiş.
p. 491
- pir** [Far] bir tarikat veya sanat n kurucusu.
p.+ dän 371
p.+ lärdän 645
- pistä** [Ar] Antep fıstığı, çam fıstığı veya yer fıstığı denilen yemişlerin genel ad .
p. 76, 83, 371, 572
p.+ ni 76, 338
- piş -** [Tr] 1. ateşte, fırında, kaynar suda veya yağda ısı etkisiyle yenilebilir duruma gelmek. 2. *mec.* bir konuyu iyice öğrenmek. 3. *mec.* işe alışıp beceri ve ustalık kazanmak. 4. *mec.* bunalacak kadar sıcak k duymak.
p.- ibti 486
p.- ip 309
p.- ipti 347, 348, 349
- pişânä** [Far] 1. Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü, al n. 2. Baz şeylerin önü, ön yüzü.
p. 191
p.+ gä 191
- pişin** [Far] gün ortası, öğlen, öğle vakti.
p. 576
- pişir -** pişirmek.
p.- ib 5
- pit -** [Tr] 1. Yetişmek, bitmek. 2. Söz ve düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak.
p.- ämän, 323
p.- äydisäm 174
p.- gän 169
p.- ib 404, 509, 491
p.- mäy 169
p.- säm 174
p.- sin 170
p.- timäkän 205
- piyadä** [Far] bir araca binmeyen, yaya.
p. 143
- piyalä** [Far] çay içmek için kullanılan kaseden küçük kap.
p. 631
p.+ ni 54

- piyâlâ** [] p. 124, 215, 320
p.+ dây 425
p.+ mân 234, 236
- podâ** [Far] sağlamlığı, dayanıklılığını
yitirmek.
p. 160
- pul** [Far] para.
p. 56, 409, 571, 624, 627, 640, 642
p.+ i 235, 472, 555, 624
- polâpây** [Far] iş görmeyi, çalışmayı
sevmeyen, çaba göstermekten,
sıkıntıdan kaçan (kimse), üşengeç.
p. 21
- puldar** [Far] parası, mal çok olan,
varlıklı, zengin.
p. 552
- popäk** [Tr] püskül.
p. 572
- popây** [Tr] püskül.
p.+ ligim 176
- post** [Far] tüylü hayvan derisi.
p.+ i 203
- poş** [Far] poşet.
p.+ . 109
- potâ** [Far] bele dolayarak toka ile
tutturulan, kumaş, deri veya
metalden yapılan bel bağı.
p. 65, 383, 595, 613
p.+ gâ 131
p.+ mdi 590
p.+ ni 131
p.+ si 235
- puhtâ** [Far] 1. *mec.* bir konuyu iyice
öğrenmek. 2. *mec.* işe alışıp beceri
ve ustalık kazanmak, zorluklar
göğüslemek. 3. *mec.* herhangi bir iş
için konuşup hazırlanmak.
4. *mec.* bunalacak kadar sıcaklık
duymak.
p.+ simân 202
- pul** [Far] para.
p. 316
- r**
- rahât** [Ar] insanda üzüntü, sıkıntı,
tedirginlik olmama durumu, huzur.
r. 76, 610, 632, 639
- rahm** [Ar] koruyan, acıyan, merhamet
eden (tanrı). 2. *esk.* koruyarak,
acıyarak, merhamet ederek.
r.+ i 321, 588, 339
r.+ iñ 545
- râst** [Far] 1. doğru, düzgün. 2. *a.* tesadüf.
3. *a.* atılan şey hedefi vurma.
r. 157
r.+ kân 257
- raş** [Far] bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı
veya yakını, kuy, yaka.
r.+ igâ 344
- râz** [Ar] sihir, raz.
r.+ im 308
r.+ ini 423
r.+ u 274
- râzi** [Ar] razı olmak, hoşlanmak.
r. 384
- râh** [Ar] dinlerin ve dinci felsefelerin
insanda vücuttan ayrı bir varlık
olarak kabul ettiği öz, tin, can kuşu.
r.+ msiz 523
- râhmât** [Ar] rahmet, birinin suçunu
bağışlama, yarlıgama, merhamet
etme.

- r.+ igä 15, 18
- râñ** [Far] cisimler tarafından yansılanan ışığın gözde oluşturduğu duyum.
138, 193
r.+ gi 110, 111, 534.
r.+ i 445
r.+ idây 208
r.+ im 192
r.+ inäm 10
r.+ injiz 86
- räsâlâ** [Ar] birkaç yapraktan veya nihayet bir iki formadan ibaret küçük kitap.
r.+ män 234
- Räsul** şahıs ismi.
r. 601, 606, 607, 608, 612
- Räşid** [Tr] şah s ismi.
r. 607
- rävân** [Far] hareketli durumda olmak, durmadan gitmek.
r. 237, 404, 419, 491, 606
r.+ gül 237
- rişâ** [Far] kök.
r.+ dän 193
r.+ sidän 602
- rumâl** [Far] burun ve ter silmekte, el ve yüz kurulamakta kullanılan küçük, kare biçiminde dokuma veya yumuşak, ince kumaş.
r. 106, 151, 172, 214, 226, 238, 241, 325, 335, 342, 444, 457, 467, 476
r.+ di 439
r.+ i 26, 184
r.+ igä 133, 476
r.+ im 8, 33, 191, 278
r.+ in 133
r.+ ini 180
r.+ inj 392
r.+ injä 392
- r.+ injiz 406
r.+ iz 406
r.+ yoñlä-di 8
- rûşân** [Far] parlayan, ışıldayan.
r.+ i 388
- ruy** [Far] yüz.
r.+ ginäm 1
r.+ im 1
445, 534
- ruzä** [Far] tanrı'ya ibadet amacıyla yeme, içme vb. şeylerden belli bir süre veya biçimlerde kendini al koyma.
r.+ ni 465
- ş, s**
- şâbon** [Far] kirli ve yağlı şeyleri temizlemekte kullanılan, türlü yağlarla alkaliler birleştirilerek yapılan madde.
ş.+ i 265
- saç** [Tr] saç.
s.+ ginäm 367
s.+ ginäj 304
s.+ im 186, 245, 349, 496
s.+ imdän 540
s.+ imdi 262, 511, 554, 556
s.+ in 37
s.+ ini 84, 490
- saç -** [Tr] bir şeyi ortalığa dağıtmak, dökmek.
s. 490
s.- är 285
s.- äyin 271
s.- ib 88, 141
- saçıl -** [Tr] 1. saçma işi yapılmak. 2. etrafa dağılmak, yayılmak. 3. açılıp

- saç lmak.
s.- är 41, 72
s.- di 617
s.- gän 630
s.- sä 41
- sâddä** [Far] kolay.
s. 78
- sağ** [Tr] vücudun hasta olmaması durumu, vücut esenliği, esenlik, s hhat, afiyet.
s. 159, 166, 185, 333, 396, 592, 283
- sağ -** [Tr] 1. memeyi parmaklar arasında sarak sütünü ak tmak. 2. yumak durumundaki bir şeyi çözüp açmak.
s.- adi 357
s.- mägin 357
- sağ n -** [Tr] bir kimseyi veya bir şeyi görmeyi, kavuşmayı istemek, göreceği gelmek.
s.- ämän 395
s.- äy 647
s.- ib 438, 650
s.- mä 395, 647
säm- 162, 395
s.- säñ 162
- sağ z** [Tr] sak z.
s. + i 149
- sağkal** [Tr] sakal
s.+ ginän 385
s.+ i 630
- sağlä -** [Tr] saklamak, durdurmak.
s.- sin 226
- sal -** [Tr] 1. koymak, katmak 2 ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek. 3. onarmak, tamir etmek. 4. bir şeyi başka bir şey durumuna getirmek.
s. 645
- s.- ädi 32, 371
s.- är 531
s.- äy 227, 246, 267, 291
s.- di 24, 249, 331, 391, 480, 649
s.- dim 58, 300
s.- dimäkän 204
s.- diñ 282
s.- diz 387
s.- gän 109, 485
s.- ib 56, 76, 136, 144, 571
s.- ibti 225
s.- iñ 614
s.- mağkeräk 611
s.- mäydi 334
s.- sä 204
s.- sälar 71
s.- säm 72
s.- sañiz 72
- saldır -** [Tr] takd rmak, takma işini yapt rmak.
s.- äylik 131
- Salihî** şahıs ismi.
s. 492
- sari** [Tr] taraf, baş.
s. 57, 90, 279
s.+ dän 196, 222
s.+ gä 3
- sat -** [Tr] samak, satma işini sağlamak.
s.- almädim 153
s.- älmäydi 593
s.- ämän 640
s.- är 29, 579, 643
s.- ärkän 629
s.- äy 546
s.- di 624
s.- dilär 627
s.- gän 56
s.- i 513

- s.- ib 56, 74, 134, 347, 641
s.- maçaçin 172
s.- maççimiş 545
s.- mäñgiz 644
s.- mäş 103
s.- mäşäm 641
s.- sä 590
s.- tilär 56, 74, 552, 574
s.- tim 547
s.- vidi 590
- saür** - [Tr] saçmak, saçmalamak.
s.- idilär 46
- sağ** [Tr] soğuk.
s. 118
- say** [Tr] 1. çöl, 2. iri, büyük kaya.
s.+ dän 376
- sâyä** [Far] 1. Saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık. 2. Güneş ışınlarından korunacak yer.
s. 133, 195
s.+ ni 440
s.+ si 154, 379
s.+ sidä 92, 151, 347, 486
s.+ sigä 155, 215, 307
- sâz** [Far] her tür müzik aracı, çalgı.
s. 145, 485
s.+ im 308
s.+ inçiz 406
- şäba** [Ar] sabah.
ş.+ sini 625
- säbäbkâr** [Ar] bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açmasını sağlayan kimse.
s. 355
- säbz** [Far] sarı ile mavinin karışmasından ortaya çıkan, bitki yapıtlarının çoğunda görülen renk.
s.+ iräñ 138
- säbzä** [Far] yeşil olma durumu. 2. yeşil bitkileri çok olan yer.
s. 138
- Säbzbân** Genellikle Afganistanın kuzeyde kadınlar tarafından söylenen koşma, türkü.
s. 53, 284, 404, 492, 328
s.+ di 229, 284, 402, 485
s.+ i 264
s.+ läрни 492
- şädqa** [Ar] bir amaç uğruna değerli bir şeyi gözden çıkarma. 2. kurban.
ş. 653
ş.+ yi 165
- şähär** [Far] sabahın güneş doğmadan önceki zaman, seher vakti.
s. 183, 192, 408, 616
- şähärä** [Ar] kır, ova, çöl.
ş.+ dä 157
- sälâm** [Ar] selam: bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle bir nezaket gösterisi yapma, esenleme, merhaba.
s. 44, 87, 144, 189, 224, 234, 236, 239, 281, 307, 500
s.+ biydav 144
s.+ eşit-im 500
s.+ im 174
s.+ inç 115
s.+ inçä 500
s.+ päygambär 224
s.+ sözlä-gän 500
s.+ väläyik 237
- sälämät** [Ar] 1. esen olma durumu, esenlik.

2. her türlü korku, tasa ve tehlikeden uzak, güvende olma durumu.
s. 159, 166
- sällä** sar k.
s. 411
s.+ si 25
s.+ sini 607
- sällän** - [Tr] sal-na sal na yürümek.
s.- ib 421
- sältänät** [Ar] bir ülkede hükümdar n, padişahın, sultanın egemen olması.
s. 414
- sämän** [Far] 1. sar> renge yakın, sarımsı, 2. b renkteki at.
s. 104, 213, 214, 399, 608
s.+ çä 275
- Sämärqad** yer ismi.
s.+ i 349
- sänä** - [Tr] saymak.
s.- b 384
- Sänäm** [Tr] şahıs ismi.
s.+ çä 53
ş.+ gä 327
- šänd>ğ** [Ar] içine çeşitli şeyler konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyası.
ş.+ dä 2
- sännä** - [Tr] ötmek.
s.- mäs 101
- särä** [Tr] ötmek.
s. 164
s.+ si 178, 432
- säräk** [Far] sokak.
s.+ lärdi 61
s.+ tä 353
- särändâz** [Far] baş örtüsü.
s.+ im 274, 306,48, 5594
- särbaz** [Far] yürekli, yiğit, korkusuz asker.
s. 594, 595, 597, 598, 600
- s.+ im 596
s.+ inçiz 609
- särdäftär** [Far] başkan.
s. 63
- särdâr** [Far] başkan, yürüklü.
s.+ i 460
- särg** [Tr] sar .
s.+ ib 504, 519
s.+ ayämän 208
s.+ ayib 10, 405
s.+ ayibtı 86
s.+ ayir 162
- särgay-** [Tr] 1. sar> olmak, rengi sarı ya dönmek. 2. korku, üzüntü, coşku vb. sebeplerle yüzün rengi solmak.
s.-di 445, 534
s.-ib 213, 240
- särgärdân** [Far] derbeder, yaşayışı ve davranışı düzensiz (kimse).
s. 241
- särhänä** [Far] nesnelere kapağı.
s.+ si 183
- sä >ğ** [Tr] sar .
s. 10, 104, 137, 585
s.+ köz.idän 110, 111
- säri** [Tr] baş,
s. 654
s.+ dän 262
- särpây** [Far] hediye.
s. 230
s.+ ini 455
- Särvär** şahıs ismi.
s.+ i 654
- särvi** [Far] servigillerden, akdeniz bölgesinde çok yetişen, kışın yaprakların dökmeyen, 25 metre boyunda, ince, uzun, piramit biçiminde, çok koyu yeşil yapraklı

- bir ağaç, andız, selvi, servi ağacı
s. 137, 405, 448, 460, 495, 642, 654
- särvınaz** [Far] ince ve nazik davranan sevgili.
s. 653
s.+ im 274, 306, 653
- sävâğ/ķ** [Tr] ders, bilgi.
s. 259, 202 (-ú)
s. alib 601
- sävdâ** [Ar] 1. güçlü sevgi, aşk. 2. aşırı ve güçlü tutku, istek.
s.+ ni 282
- sävdağär** [Far] Ticaretle uğraşan kimse, tüccar.
s.+ gä 293
- sävğa** [Tr] hediye.
s.+ lâr 419
s. 239
- šävlät** [Ar] şiddetli saldırı, hücum.
š. 67, 99
- säyrä -** [Tr] ötmek.
s. 38
s.- b 36, 62, 148
s.- gän 308, 494, 498, 518
s.- r 176
s.- säyrä-sä 38
- säyrät -** [Tr] ötmesini sağlamak.
s.- iñ 136
- sekiz** [Tr] 1. yediden sonra gelen say›n n ad›. 2. bu say›y› gösteren 8 ve v›› rakamlar›n›n ad .
s. 254, 566
s.+ gä 430
- sekkiz** [Tr] 1. yediden sonra gelen say›n n ad›. 2. bu say›y› gösteren 8 ve v›› rakamlar›n›n ad .
s. 524
- sel** [Ar] sürekli yağın yağmurdan veya eriyen kardan oluşan, geçtiği yerlere zarar veren taşkın su, su taşkını.
s. 237, 298
- sen** [Tr] sen, 2. kişi zamiri.
s. 113, 162, 168, 213, 246, 285, 292, 296, 301,
374, 400, 402, 408, 464
s.+ dâ 548
s.+ gä 67, 197
s.+ i 109, 113, 153, 197, 198, 223, 243, 298, 350, 357, 384, 388, 389, 408, 477, 545, 568, 640, 641, 650, 483
s.+ iki 440
- sensiz** [Tr] sensiz.
s. 650
- ses** [Tr] ses
s. 644
s.+ g nâmdi 336
s.+ ginâmdi 276
s.+ i 76, 376, 461
s.+ im 420
s.+ ini 306
s.+ iñdän 456
s.+ kinâmdi 276
- sev -** [Tr] 1. Sevgi ve bağlılık duymak. 2. Birine sevgiyle bağlanmak, gönül vermek. 3. Çok hoşlanmak. 4. Okşamak.
s.- ädi 538
s.- ämän 250, 597
s.- är 39, 81 61, 200, 358, 405, 411, 412, 419, 638
s.- dim 389
s.- er 324, 509
s.- gäginäm 234
s.- gän 45, 83, 162, 398, 421, 437, 438, 514, 520
s.- gänidän 421

- s.- gänim 120, 431, 432, 440, 525
s.- gänimdi 502, 589
s.- gänimgä 588
s.- gänini 263
s.- gäniñ 525
s.- gänñinäm 268
s.- gänñinäm 67, 524, 559, 483
s.- gi 646, 653
s.- ib 73, 304, 637
s.- mädi 553
s.- mä 637
s.- sä 626
- sevgili** [Tr] 1. sevgi ve bağlılık duyulan.
2. a. sevilen ve âşık olunan kimse,
yavuklu, dost, yâr, canan.
s. 652
- sevinçi** [Tr] hediye. Bkz. **sivinçi**
s. 517, 546
- ğ -** [Tr] Bir kaba, bir yere bütünüyle
girebilmek veya içinden
geçebilmek.
s.- mä
- h** [Far] ucu sivriltilmiş demir parçası.
s. 551
s.+ dâ 522
- sibät** [Far] saz, kamış veya ince dallardan
örülerek yapılan, genellikle sap
olan, yiyecek ve eşya taşımak için
kullanılan kap.
s.+ dâ 77
- sibil** sivil.
s. 372
- şifät** [Ar] s fat.
ş.+ idä 575
- silä -** [Tr] vücut yüzeyinde el, elektrik, su
aracılığıyla çeşitli işlemler yapma
biçiminde, iyileştirme ve bakım
yöntemi.
- s.- b 4
- Silävu** [Tr] şah s ismsi.
s. 274
- silsilä** duvak.
s.+ 7 304
- siltân** [Ar] 1. padişah. 2. prenses.
s.+ i 268
s.+ imän:u,i 219
- Siluv** şahıs ismi.
s.+ 274
- sim** [Far] 1. gümüş. 2. genellikle
işlemlerde kullanılan, gümüş
görünüşünde ve parlaklığında olan
iplik.
s. 77
- sin -** [Tr] 1. kırma işine konu olmak, bir
veya birçok parçaya ayrılmak,
kırılmak.
s.- ib 650
s.- di 169, 170
s.- dirir 54, 68
s.- mädi 443
s.- mäsmäkän 256
s.- 7gänmäkän 111
s.- sä 54
s.- sin 227
- sinä** [Far] 1. göğüs. 2. *mec.* gönül, yürek.
s.+ si 42
s.+ sini 360
- sindir -** [Tr] kırmak
s.- ib 586
s.- ir 313
- sir** [Ar] varlığı veya bazı yönleri açığa
vurulmak istenmeyen, gizli kalan,
gizli tutulan şey.
s.+ ginäm 46
s.+ i 91
s.+ inđi 285

- s.+ iḡni 285
- sitām** [Far] azarlama, bağırma.
s. 623
- s.+ di 585
- sitil -** sökülme.
s.- ädi 297
- sivinçi** [Tr] hediye. Bkz. **sevinçi**
s. 262
- siz** [Tr] 1. çokluk ikinci kişi zamiri. 2. bir kişiye saygı ve incelik belirtisi olarak kullanılan bir seslenme sözü.
s. 72, 80, 112, 147, 222, 228, 460, 528, 543, 599, 600, 642, 643, 283, 644
s.+ dä 635
s.+ di 609
s.+ didäy 103
s.+ gä 27, 89, 93, 196, 222, 347, 637
s.+ lär 57, 211, 212, 632
s.+ lärgä 566
s.+ ni 599
- sog n** süpürge.
s. 438, 395
- sok -** [Tr] sokmak.
s.- män 642
- sor-** [Tr] (hemen) birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek, sual etmek.
s.- äd 8
s.- ädi 8
s.- äḡ 324
s.- äy 407
s.- gän 97
s.- ib 103
s.- imän 245
- sorä-** [Tr] (sonra, istendiği takdirde) birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek, sual etmek.
- s.- b 420
s.- mädi 449
s.- maḡḡa 126
s.- mäsä 401, 449
s.- mäydi 568
s.- mäykän 493
s.- ḡ 251, 517
s.- sä 401
s.- ydi 401, 607
s.- ydilär 470, 508
- soraḡ** [Tr] soru.
s.+ m 398, 488, 436
- soraḡbân** [Tr] tahkikçi.
s.+ iḡ 415
- söl -** [Tr] 1. rengini yitirmek, rengi uçmak. 2. tazeliğini, diriliğini veya parlaklığını yitirmek.
s.- di 213
- söy -** [Tr] kesmek.
s.- ämiz 334
- söylä -** [Tr] söylemek.
s.- gän 460
- söz** [Tr] söz.
s.+ ginäm 504, 509, 519, 520
s.+ i 333, 516, 283
s.+ im 334, 644
s.+ imgä 334, 531, 614
s.+ in 253
s.+ ini 400, 470, 471
s.+ iḡiz 91
s.+ iḡizgä 460
s.+ lämä 293
s.+ läri 505, 522
- söz -** [Tr] bir s>v>y>, içindeki kat maddelerden ayrılmak için bez veya delikli bir kaptan geçirmek.
s.- ädi 429
- sözlä -** [Tr] söylemek, konuşmak.

- s.- sä 334
- sudrä** - [Tr] Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek, sürüklemek.
s.- tib 496
- suğar** - [Tr] sulamak.
s.- ädi 344
- sulit** - [Tr] suyunu ve ıslaklığını giderip kuru duruma getirmek, kurutmak.
s.- ib 452
- supä** somya.
246
s.+ dä 39
s.+ gä 485
- sut** [Tr] süt, anne sütü.
a. 327, 349
a.+ injä 185
s.+ ñdän 499
- suton** [Ar] kolok,sütun.
s. 267
- suv** [Tr] su.
s. 126, 150, 227, 287, 305, 481, 485, 499, 621, 654
s.+ dän 447
s.+ gä 102
s.+ v 99
s.+ vi 34, 50, 118
s.+ dän 378
s.+ däy 538
s.+ di 359
s.+ idän 146
s.+ läri 120
s.+ udän 147
- suvağ** [Tr] s va, badana.
s. 72
- suz** - [Tr] gözle inceleyerek dikkatle bakmak.
s.- mäsin 508
- sük** - [Tr] sövme, sövmek için söylenen söz, sövgü.
s.- är 50
- sül** - [Tr] suyunu ve ıslaklığını giderip kuru duruma getirmek.
s.- dim 619, 625
s.- gin 548
s.- imäs 102
s.- mäsin 224
- Süläymân** şahıs ismi.
s.+ lär 287
- süldir** - [Tr] uğursuzluk getirmek, yok etmek.
s.- diñ 548
- sür** - [Tr] 1. yönetip yürütmek, sevk etmek. 2. devam etmek. sürmek.
s.- gän 158
- sürmä** [Tr] sürme.
s. 64, 158, 355
s.+ män 219
- sürnäy** zurna.
s. 354
- süy** - [Tr] sevmek.
s.- mağ 587
- süyän** - [Tr] bir yere yaslanmak, kendini dayamak.
s.- ib 60
- süzil** - [Tr] gözle inceleyerek dikkatle bakmak.
s.- sä 220
s.- sin 230
- §
- şâh** [Far] benzerlerine oranla en üstün, en güzel, en iyi.
ş. 39, 82, 101, 172, 207, 485, 500

- şâh** [Far] ağaç dalı.
ş.+ ıgâ 169, 170
- şaha** [Far] ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri.
ş.+ dâ 59
ş.+ gâ 59
ş.+ miz 96
ş.+ si 59
- şâha** [Far] ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri.
ş. 46
ş.+ si 111, 349
ş.+ sidây 96
ş.+ sin 38
- Şâhimârdân** yer ismi.
ş. 169, 170
- şâm** 1. gündüzün son ve gecenin ilk saatleri, akşam vakti, akşamleyin. 2. gece.
ş. 101, 398
ş.+ dâ 82, 459
ş.+ dâki 398
- şaş -** şaşkınlaşmak, şaşmak.
ş.- ib 651
- şâÖm** [Ar] bir fitilin etrafına erimiş bal mumu, içyağı, stearik asit veya parafin dökülerek genellikle silindir biçiminde dondurulan ince, uzun aydınlatma arac .
ş. 362
- şâftali** [Far] 1. gülgillerden, ıman bölgelerde yetişen, çiçekleri pembe renkli bir ağaç. 2. bu ağacın tatlı ve sulu meyvesi.
ş.+ ı 266, 416
- şâftâlûzâr** [Far] şeftali çok olan bahçe.
ş.+ 29
- şâhâr** [Far] şehir.
ş. 163
- ş.+ dâ 102
ş.+ dâki 244
ş.+ di 414
ş.+ lârdâ 476
- şâhid** [Ar] tan k.
ş. 597, 600
- şâhzâdâ** [Far] şah oğlu, hükümdar çocuğu.
ş.+ ni 465
- şâkâr** [Far] şeker.
ş. 24, 120, 215
ş.+ dâi 516
ş.+ yâr.im 50
- şâldir** [Tr] su sesi, şıldır.
ş. 409
- şâldirağ** [Tr] zil.
ş. 578
- şâmÖ** [Far] bir fitilin etrafına erimiş bal mumu, içyağı, stearik asit veya parafin dökülerek genellikle silindir biçiminde dondurulan ince, uzun aydınlatma arac .
ş. 115
- şâmâl** [Far] . havanın yer değiştirmesiyle oluşan esinti, yel, bad.
2. *meteor.* rüzgâr çizelgesinde h>z 17-21 deniz mili olan ve kuvveti 5 ile gösterilen esinti.
ş. 3, 33, 55, 114, 251, 385
ş.+ gâ 33
ş.+ i 183
ş.+ idân 478
ş.+ igâ 87
- şâmalgâ** [Far] rüzgar esebilen yer.
ş.+ dâ 204
ş.+ din 204
- şâmÖçirağ** akşam yakılan mum.
ş. 119
- şâmÖdân** [Far] genellikle mum içinde

- yanan araç.
ş. 115, 119
- şanâ** [Far] boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm, omuz.
ş.+ sidâ 62
- şarab** [Ar] şarap.
ş. 1, 415
- şârim** [Far] utanma duygusu, hicap.
ş. 570
ş.+ ini 635
- şâvķ** [Ar] ışık, aydınlık.
ş. 87
- şâyda** [Far] 1. şeydâ: deli; mecnun. 2. sevda nedeniyle aklını yitirmiş, çölgün.
ş. 596
- şâylâ** - gevelemek.
ş.- di 85
- şâylân** - [Tr] bir şeyi aşırı derece istemek.
s.- ib 515
- şâylân** - düşünmek.
ş.- âr 75
ş.- di 613
ş.- ib 515, 594
- şâyâtân** [Ar] 1. *din b.* hz. âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kıskırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis. 2. *meç.* kötü düşünceli, kötü niyetli kimse. 3. *sf. meç.* çok kurnaz, uyanık (kimse).
ş. 45, 330, 356
ş.+ lâr 150
- şık rdağ** [Tr] gıc rdamak
ş. 409
- Şibirgân** [Tr] yer ismi.
ş.+ dâ 149
- şibit** [Far] bir çeşit bitki.
ş. 16
ş.+ uzin. 16
- şiiir** [Ar] zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk.
ş. 646
- şildirâğ** [Tr] cıng rdak.
ş. 577
- şipir** - [Tr] bir şeyin, bir yerin üstündeki çerçöp, toz toprak vb. şeyleri süpürge, fırça veya başka bir araçla toplamak, temizlemek.
ş.- âyin 395, 438
ş.- di 61
ş.- iğ 450
- şirâ** [Far] 1.şıra, üzüm ve öteki meyvelerin suyu, şekerli su. 2.üzüm suyu ve nişasta kaynatılarak yapılan kuru tatlıların genel adı. 3.her çeşit tatlı. 4.bal.
ş.+ sidân 73
ş.+ sini 77
- şirâdâr** [Tr] çok tatlı olan.
ş. 27, 28
- şirin** [Far] sevimli, cana yakın, tatlı, hoş.
ş. 14, 91, 253, 471, 500, 618
- şişâ** [Far] içerisine sıvı konulan, cam veya plastikten yapılmış, dar ağızlı uzun kap.
ş.+ ni 491
- şoh** [Far] neşeli ve serbes.
ş.+ lik 479
- şörvâ** [Far] çorba: sebze, tahıl, et vb. ile hazırlanan sıcak, sulu içecek.
ş. 216

- ş.+ ginänä 216
- şu** [Tr] şu (işaret sıfat ve zamiri).
ş. 3, 6, 90, 94, 102, 171, 172, 196, 200,
213, 267, 268, 269, 279, 320, 324,
346, 447, 524, 525, 526, 531, 538,
542, 558, 559, 579, 580, 585, 597,
600, 619, 621, 328
ş.+ dir 174
ş.+ yidi 605
- şugün** [Tr] bu gün
ş. 254
- şukür** [Ar] 1. tanr 'ya duyulan minneti dile
getirme. 2. mutlu bir olay veya
durumdan, yap lan bir iyilikten
duyulan hoşnutluğu bildirme.
ş. 612
- şum** [Far] şom ağızli: kötü haber
taşmayı adet edinmiş kimse.
ş. 632, 635
- şunçä** [Tr]bu kadar.
ş. 154, 389
- şundäy** [Tr] öyle.
ş. 286, 546
- şurbâ** [Far] çorba.
ş. 264
- t, t**
- tablä -** [Tr] davul.
t.- b 556
- tâc** [Ar] 1. soyluluk, iktidar, güç veya
hükümdarlık sembolü olarak başa
giyilen, değerli taşlarla süslü
başlık. 2. gelinlerin başlarına takılan
süs.
t. i 310, 477
- tağ** [Tr] dağ: yer kabuğunun çıkıntılı,
yüksek, eğimli yamaçlar yla
çevresine hâkim ve oldukça geniş
bir alana yay lan bölümü.
t. 49, 141, 464, 468, 481, 502, 503
t.+ dä 176, 363
t.+ dâki 49
t.+ dän 422
t.+ di 421, 602
t.+ 458, 514
t.+ lărdän 482
t.+ lărdi 376
- tağa** [Tr] annenin erkek kardeşi.
t. 47, 64
t.+ cân 542
t.+ gä 64
t.+ lăr 57
t.+ m 125, 128, 134
t.+ mgä 404
t.+ ni 64
- tağarä** leğen
263
t.+ gä 73
- tağnä** [Tr] tekrar, yine
t. 442
- tâhâ** [Far] dik.
t.+ si 467
- taht** [Far] 1. hükümdarların oturduğu
büyük, süslü koltuk.
2. *mec.* hükümdar k makam ,
hükümdar l k.
t.+ i 404, 419
t.+ igä 500
- tahtä** [Far] düz, enlice, uzun ve az kal n
biçilmiş ağaç.
t. 26, 36, 62, 354, 579, 352
t.- sin 353

- tağ -** [Tr] bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştiirmek, geçirmek.
t. 117
t.- adi 358
t.- amän 217
t.- asiz 83
t.- ay 441
t.- aykän 571
t.- b 139, 314, 572
t.- män 260
t.- »j 121
t.- säm 527
- tağ** [Tr] dağ.
t.+ қа 141, 464, 468, 481, 502, 503, 483
- tağa** [Tr] tek.
t. 376
- tağçä** [Far] gömme dolap.
t.+ dä 631
t.+ dän 259
t.+ gä 124, 320
- tağdir** [Ar] 1. beğenme, beğenip belirtme, değer verme. 2. Bir şeyin değerini, önemini, gerekliliğini anlama. 3. Takdirname.
t. 363, 628
t.+ i 623
t.+ im 191, 422
- tağ** [Ar] İnce kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, çoğunlukla yarım küre biçiminde başlık.
t. 9, 374
t.+ dir 647
t.+ si 176
- tağ** [Ar] soruşturma.
t. 370
- tağ r** [Tr] aşağılama, onur kırma, onuruna dokunma.
t. 354
- taki** [Tr] İnce kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, çoğunlukla yarım küre biçiminde başlık.
t. 647
- tâl** [Tr] söğütgillerden, sulak bölgelerde yetişen, boyu bazı türlerinde 30-40 metreye değin çıkan, kerestesinden yararlanılan uzun boylu bir ağaç.
t. 154, 238, 305
t.+ di 238
- tam** [Tr] 1. yapıları dış etkilerden korumak amacıyla üzerlerine yapılan çoğu kiremit kaplı bölüm, ça 2. üzeri toprak kaplı ev, küçük ev, köy evi.
t.+ 24, 32, 258, 263, 311, 413, 465, 482
t.+ di 458
t.+ gä 37, 259
t.+ g nām 401
t.+ ginäj 126
t.+ igä 418
t.+ läridän 202
- taman** [Tr] taraf, yön.
t. 602
t.+ gä 245, 646
t.+ dän 76, 362
t.+ gä 30, 294
- tani -** [Tr] daha önce görülen, bilinen bir kimse veya şeyle karşılaşıldığında bunun kim veya ne olduğunu hatırlamak.
t.- dim 479, 545
t.- disä 581
t.- gänlär 279
t.- mädim 376

- tağ** [Tr] tan
t. 137, 183, 478
t.+ dä 145
- tap** - [Tr] 1. aradığına kavuşmak, bulmak.
2. karşılaşmak. 3. elde etmek, sahip olmak. 4. tedarik etmek. 5. teşhis etmek.
t.- ädi 358
t.- almäy 620
t.- ämän 242, 243
t.- är 35
t.- äy 650
t.- äylik 130
t.- gäni 503
t.- ib 482
t.- iñ 5742
t.- mädim 266, 373
t.- mäsam 217
t.- tim 14, 542
- tapil** - [Tr] bulunmak.
t.- mädiñ 324
t.- mäydi 550
- tapşir** - [Tr] 1. bir şeyi sahibine vermek; 2. bir şeyin kullanımını, korunmasını veya mülkiyetini vermek, bırakmak, devretmek, terk etmek.
t.- dim 483
- tar** [Tr] 1. içine alacağı şeye oranla ölçüleri yetersiz olan, geniş ve bol karşıtı. 2. genişliği az veya yetersiz olan, ensiz, mikro.
t. 67, 175, 201, 231, 244, 287, 427, 540, 181
t.+ didiñiz 88
t.+ si 37, 1427
- tar** [Far] ip.
t.+ i 262
- tart** - [Tr] kovma, ç karma, çekmek.
t.- almädim 153
t.- ämän 216
t.- är 168
t.- äy 153
t.- säñ 252, 247
t.- tib 252
- täsbiñ** [Ar] 1. “süphanallah” sözünü söyleme. 2. belirli dinî sözleri tekrarlamak veya elde oyalanmak için kullanılan, türlü maddelerden boncuk biçiminde yapılmış, genellikle otuz üç veya doksan dokuz taneden oluşmuş dizi.
t.+ si 70
- taş** [Tr] 1. kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve kat madde. 2. mücevherlerde kullanılan yüksek değerli cevher. 3. *mec.* üstü kapalı bir biçimde söylenen iğneleyici söz.
t. 56, 68, 81, 105, 106, 107, 110, 435, 502
t.+ dän 503
t.+ gä 136, 565
t.+ ginäm 81
t.+ i 458
t.+ igä 344
t.+ imgä 547
t.+ ini 390
t.+ men.i 105, 106
t.+ ni 507
- taş** - [Tr] 1. s>v maddeler, içinde buldukları kaba öğünmayacak kadar çoğalma ve kabarma yüzünden kenarları aşmak. 2. *mec.* öfke, sabırsızlık veya heyecan yüzünden kendini tutamamak. 3.

- mec.* yaşamı sona ermek..
t.- ib 651
t.- sä 96
t.- ti 96, 422
- taşbağa** [Tr] kaplumbağalardan, çok sert ve kemiksi bir kabuk içinde yaşayan, ağır yürüyüştü, dört ayaklı, sürüngen hayvan, kaplumbağa.
t.+ ni 572
- taşır** - [Tr] taşmasına yol açmak. 2. *mec.* miktar›n›, say›s›n›, ölçüsünü artırmak, fazlaştırmak, ziyadeleştirmek.
t. 20
- tat** - [Tr] bir cismi bir yöne doğru f rlatmak.
t.- mädim 120
- tavağ** [Ar] yiyecek koymaya yarar, az derin ve yayvan kap.
t. 216, 264, 259
- tavağ** [Ar] tabak.
t.+ a 227, 202
- tavân** [Far] Bir şeyi değerlendirmede kabul edilen en yüksek seviye veya fiyat.
t.+ imgä 349
t.+ di 439
t.+ i 265
- tay** [Tr] bir şeyin yere bakan yan , zir, üst karşıtı.
t.+ idä 16, 29, 127, 175, 238, 490
t.+ idän 421
- tâzä** [Far] taze: bozulmamış, bayatlamamış olan.
t. 137, 103, 585
- tä** [Tr] alt.
t.+ dän 187
- täbäsum** [Ar] yavaş gülmek.
t. 628
- täbrük** [Ar] kutlama, tebrik.
t. 604, 625
- täkiyâ** [Far] yast k.
t. 484
- tämağ** [Tr] damak: ağız boşluğunun tavanı.
t.+ mdän 523
- tämaki** [Far] tütün.
t. 168, t. 229, 383, 414, 443
- tän** [Far] 1. vücut. 2. insan vücudunun dış yüzü, cilt.
t.+ dä 82, 452, 576, 612
t.+ im 496
- tänâ** [Tr] bir şeyin taban ile en yüksek noktas› arasındaki uzaklık.
t.+ mgä 327
t.+ si 256
t.+ sigä 256
- tänâb** sütun.
t.+ igä 85
- tändir** [Tr] odunun yak larak kömür yapıldığı fırın.
t.+ gä 312
- tängä** [Far] demir para.
t. 171, 275
t.+ dän 81
- tänhâ** [Far] yaln z, tek.
t. 82
- täñä** [Tr] demir para.
t.- dän 81
t.+ dir 417
t.+ gä 285
- tärä** - [Tr] 1. bir şeyin tellerini birbirinden ayırıp karışıklığını gidermek. 2. bir şeyin içindeki gereksiz maddeleri tarak, tırmak vb. ile ay klamak, taraklamak.
t.- b 3, 148, 245, 511, 554

- t.- r 37, 490
- tärağ** [Tr] saçlar›n, sakal n, hayvan tüylerinin karışıklığını gidermeye veya kadınlar›n saçlar›n tutturmaya yarayan dişli araç.
t. 475, 578
t.+ m 488, 578, 436
t.+ mdä 577
- täranä** [Far] 1. *müz.* ezgi, makam, nağme. 2. *mec.* çok tekrarlandığından usanç verici bir durum alan söz.
- täşqari** [Tr] dışarı.
t.+ dä 603
- täşlä -** [Tr] ayrılmak, terk etmek. 2. elde bulunan bir şeyi tutmaz olmak. 3. bir cismi bir yöne doğru fırlatmak.
t.- b 331
t.- di 350, 439
t.- mä 294, 295
t.- mäñ 110
t.- säñ 294
- täy -** [Tr] düz, ıslak, donmuş veya kaygan bir yüzey üzerinde sürtünerek kolayca yer değiştirmek, kaymak.
t.- ib 280
- täyçä** [Tr] tay: 1-3 yaş arasındaki at yavrusu.
t.+ gä 313
- täylä -** [Tr] ayrılmak, terk etmek. 2. elde bulunan bir şeyi tutmaz olmak. 3. bir cismi bir yöne doğru fırlatmak.
t. 102
t.- b 105, 106, 242, 296, 388, 397
t.- di 361
- telä -** [Tr] dilemek. Bkz. **tilä-**
t.- di 289
t.- ylik 225
- telpik** [Tr] ince kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, çoğunlukla yarım küre biçiminde başlık.
t.+ 116
- temir** [Far] demir.
t. 4
- teñ** [Tr] beraber.
t.+ li 202
- ter -** [Tr] bir araya getirmek, derlemek, toplamak, devşirmek.
t.- ädi 21, 32, 303
t.- ämän 80
- ğ** [Tr] tuğ.
t.+ ni 642
- tibäräk** [Tr] bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi.
t. 435, 547
- tig -** [Tr] dokunmak, değmek.
t.- ib 590
t.- mäsin 441
- tigil -** [Tr] bir işi yapmak için belini eğmek.
t.- ib 381
- tigirman** [Tr] değirmen. Bkz. **tigirmân**
t. 51
- tigirmân** [Tr] değirmen. Bkz. **tigirman**
t.+ di 300
- tik -** [Tr] dikmek: biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak.
t.- ay 341
t.- äy 28, 203, 286, 325, 485
t.- äyin 27
t.- dim 467
t.- gin 9
t.- ib 214
t.- ibmân 89
t.- in 374
t.- kân 30, 151, 270, 307, 330, 406,

- 499
t.- kin 457
t.- mänjiz 139
t.- sām 325
t.- tirib 496
- tikan** [Tr] baz bitkilerin dal, yaprak, meyve kabuğu vb. bölümlerinde ve baz> hayvanlar n derisinde bulunan sert, ucu sivri ve bat>c> ç k nt lardan her biri.
t.+ dän 140
t.+ gñä 25
t.+ i 225
t.+ ni 24
- tikil -** [Tr] dikilme duruma gelmek. 2. göz belli bir noktaya uzun süre bakmak.
t.- di 448, 495, 533
t.- gän 129
- til** [Tr] dil: ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı: ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organ .
t. 247, 252
t.+ i 77, 79
t.+ im 284, 528
t.+ imdi 569
t.+ imgä 615
t.+ inäm 172
t.+ in 408, 566
t.+ läriñdän 477
- tilä -** [Tr] istemek.
t.- b 4, 371
t.- bidik 410
t.- dim 583
t.- ginäm 605, 161
- t.- ydi 172, 343, 417
- tiläk/g** [Tr] dilek, istek, arzu.
t.-g+ im 536
t.-g+ imdi 269
t.+ kinäm 3
t.+ läriñi 492
- tilät -** [Tr] bir şeyi getirmesini istemek.
t.- äylik 134
t.- tiñ 601
- tilbä** [Tr] aklını yitirmiş olan, akli dengesi bozulmuş olan, mecnun.
t.+ lär 619
- tilmä** [Tr] delme işi.
t. 129
- tin -** [Tr] güç görünen bir iş veya duruma çözüm bulmak, üstesinden gelmek.
t.- dirär 39
t.- dirir 54
t.- ib 650
- ting** [Tr] eşit.
t. 111
t.+ im 49, 534
t.+ in 49
- tiñtäk** [Tr] 1. aklını yitirmiş olan, akli dengesi bozulmuş olan, mecnun, deli 2. *mec.* davranışları aşırı ve taşkın olan (kimse), çılgın.
t. 21
- tiñ** [Tr] beraber.
t. 99, 172, 311, 460, 461, 636
t.+ i 259
- tiñlä -** [Tr] gözetlemek, gözlemek, dikkatle bakmak, takip etmek.
t.- säñ 653
- tipirçig** [Tr] tükürüğü ağız içinden dışarıya atmak, tükürme.
t. 510
- tir -** [Tr] bir araya getirmek, derlemek,

	toplamak, devşirmek.		t.+ ni 388
	t.- ädi 532		t.+ si 25
	t.- aylık 225	tişik	[Tr] delik.
	t.- gâni 464, 481, 502, 483		t. 129
	t.- ib 60, 237, 448, 495, 511, 533, 586, 618	tişil -	[Tr]deşme işi yapılmak, yarılmak.
	t.- işib 426		t.- di 187
	t.- mäsın 567	titiklä -	[Tr] 1. küçük ve hızlı salınım hareketleri yapmak. 2. <i>mec.</i> birinden veya bir şeyden korkmak, korkuya kapılmak.
tir	[Tr] derinin gözeneklerinden sıyan, kendine özgü bir kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı, ter.		t.- b 503
	t. 312	tivä	[Tr] deve: geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan hayvan.
tiri	[Tr] deri.		t.+ si 372
	t.+ si 431	tiy -	[Tr] 1. karıştırmak. 2. erkekle kadın, aile kurmak için yasaya uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek. 3. almak, kullanmak, el sürmek. 4. <i>mec.</i> tedirgin etmek, sataşmak.
tirik	[Tr] 1. güçlenip canlanmak. öldüğü sanılan şey canlılık kazanmak. 2.		t.- ämän 497
	t. 277		t.- ay 626
tirnâ	[Tr] turnagillerden, avrupa ve kuzey afrika'da toplu olarak yaşayan, göçebe, iri bir kuş.		t.- äy 534, 545
	t. 239		t.- di 288, 289
tirnağ	[Tr] insanda ve birçok omurgal hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka.		t.- ib 573
	t.+ m 160		t.- mäy 564
tiş	[Tr] çene kemiklerinin üstüne dizili, ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri.		t. - är 536
	t. 68, 94		t.-emiş 628
	t.+ i 104, 630	tiz	[Far] 1. çabu: alışıldandan veya gösterilenden daha kısa bir zamanda, tez, yavaş karşıtı. 2. ince, keskin.
	t.+ im 561		t. 570, 618, 636
	t.+ inđän 492		t.+ im 484
tiş -	[Tr] oymak, delmek, yara açmak, içini açmak, karıştırmak, kazmak.		t.+ ini 399
	t.- gäy 507		t.+ liktä 570
	t.- ti 551		t.+ räftar 63
tişä	[Far]		

- tiz** [Tr] diz: kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer.
t.+ im 484
t.+ igä 288
- tizrağ** [Tr] 1. vakit geçirmeden, k sa sürede, acelelen, acilen, alelacele, anında, bir anda, bir çarpıda, birden, bir hamlede, bir koşu, bir lahzada, bir solukta, çabucak, çabuk, çabukça, çarçabuk, dakikasında, derakap, derhâl, hemen, hemencecik, hemencek, hızla, hızla, hızla hızla, ivedilikle, lahzada, müstacelen, palas pandras, serian, süratle, şipşak, tez beri, tezce, tezelden, yellim yelalim. 2. kolaylıkla.
t. 113, 114
- tügin** [Tr] içine çamaşır, elbise vb. koyup sarılan dört köşe kumaş, bohça.
t. 548, 550
- toğri** [Tr] 1. Bir ucundan öbür ucuna kadar yönü değişmeyen, eğri ve çarpık karşıtı. 2. Gerçek, yalan olmayan.
t.+ dä 492
- tohmät** [Ar] bir kimseye kasıtlı ve asılsız suç yükleme, kara çalma, bühtan.
t. 358
- toğ -** [Tr] yavru dünyaya getirmek, doğum yapmak.
t.- kan 223, 480
- toğ -** [Tr] dokumak: tezgâhta ipliği, çözgü ve atk durumunda kullanarak kumaş yapmak.
t.- b 573, 575, 576
t.- di 580
t.- män 591
- t.- miz 601
t.+ gänim 454
t.+ r 582
t.- ydi 576
t.- yursäk 580
- toğ z** [Tr] 1. sekizden sonra gelen sayının adı. 2. bu sayıyı gösteren 9 ve x rakamlarının adı. 3. sf. sekizden bir artık.
t. 491, 574
- tol -** [Tr] 1. dolu duruma gelmek. 2. süre, hesap tamamlanmak. 3. mec. sabır tükenip öfkesi taşacak duruma gelmek.
t.- di 96, 140
t.- dirär 39
t.- dirib 491
t.- dirsäj 203
t.- gän 91
t.- gändir 310
t.- ib 19, 96, 416, 422, 260, 265
t.- mädi 320
t.- mägän 491
t.- mäsa 256
t.- mäy 256
- tolä** [Tr] dolu, boş karşıtı.
t. 630
- toğ an -** [Tr] yuvarlanmak.
t.- ädi 367
- tomar** [Ar] muska.
t.+ i 373, 441
t.+ im 560
- ton** [Ar] cübbe, 1. giysi. 2. vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç giysisi, külot.
t. 5, 88, 291
t.+ ginäm 1
t.+ i 30, 401

- t.+ igä 20
t.+ im 169, 170
t.+ imdi 391
t.+ in 370
t.+ iniz 91
t.+ li 362
t.+ ligim 163, 164
t.+ ngä 485
- tonçä** [Tr] 1. giysi. 2. vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç giysisi, külot.
t. 12
- tor -** [Tr] 1. durmak, beklemek, kalmak
2. belli bir durumda, bir görevde bulunmak. 3. hareketsiz durumda olmak. 4. birinin hizmetine girmek. 5. bir yerde olmak veya bulunmak. 6. beklemek, dikilmek.
t.- ädi 311
t.- är 208
t.- di 467
t.- dim 510
t.- gän 55, 148, 189, 435, 606
t.- gändä 345
t.- ib 162, 199, 234, 506
t.- ibmiz 609
t.- ibti 461
t.- inlär 570
t.- maqqa 255
t.- mäy 621
t.- sä 585
t.- säñizlär 570
t.- sin 227
- tor** [Tr] iç, dahil.
t.+ gä 399
- torpağ** [Tr] toprak: yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü.
t.+ m 78
- torğuy** tarla kuşu
t. 581
- toy** [Tr] düğün: Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan tören, eğlence.
t. 287, 340, 542
t.+ gä 297
t.+ ginäniz 89
t.+ i 401
t.+ igä 300
t.+ im 526
t.+ imgä 192
t.+ ini 455, 544, 589
t.+ iniz 93
t.+ lär 367
- toy-** [Tr] isteği kalmayıncaya kadar yemek, açlığı kalmamak.
t.- ädi 447, 538
t.- mädim 216
t.- mağ 587
t.- säm 368
- toyağ** [Tr] toynak
t.+ 31
- tügin** [Tr] içine çamaşır, elbise vb. koyup sarılan dört köşe kumaş.
t. 269
t.+ in 269
- töläy** [Far] topluluk, cemiyet.
t. 606
- töntär -** [Tr] çevirmek, bükmek.
t.- ädilär 263
t.- dilär 258
- tör** [Tr] bir şeyi veya yeri iç kısmı.
t.+ dä 631
t.+ i 23

- Törä** [Tr] şahıs ismi.
t. 43
- tört** [Tr] 1. dört sayıların ad. 2. bu sayıyı gösteren 4 ve 8 rakamlarının ad. 3. sf. üçten bir art k.
t. 30, 63, 245, 257, 497
t. ä 578
- tuk -** [Tr] 1. sıvı veya tane durumunda olan şeyleri buldukları kaptan başka bir yere boşaltmak. 2. saçmak, serpmek. 3. bir şeyi yok etmek için atma.
t.- p 23
t.- ib 510, 547, 624
t.- ibti 190, 465
t.- kân 414
- tukil -** [Tr] 1. dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak. 2. *mec.* çok eskimiş olmak, değerini ve güzelliğini yitirmek. 3. *mec.* çok yorgun, hasta olmak.
t.- ädi 297, 381, 426, 533
t.- är 82
t.- di 448, 495
- tuni -** [Tr] damıtlamak.
t.- b 227
- tur -** [Tr] 1. durmak, beklemek, kalmak. 2. belli bir durumda, bir görevde bulunmak. 3. hareketsiz durumda olmak. 4. birinin hizmetine girmek. 5. bir yerde olmak veya bulunmak. 6. beklemek, dikilmek.
t. 284
t.- di 525
t.- gän 33, 148, 157
t.- gäniñdän 413
t.- ib 12, 65, 249, 408
t.- ibsiz 599
- t.- ip 59
t.- sä 3, 114
t.- säñ 282
- Turä** şahıs ismi.
t.+ m 600
- turli** [Tr] Çok çeşitli özellikleri olan, çeşit çeşit, muhtelif.
t. 571
- tus-** [Tr] beklemek.
t.- ib 461
- tuş -** [Tr] 1. durduğu, bulunduğu, tutunduğu yerden ayrılarak veya dayanağını, dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya inmek. 2. vücuda bol gelen giysi aşağı kaymak. 3. vakti gelmeden ölü doğmak. 4. biriyle yaşama, çalışma, birlikte olma durumunda kalmak evlenmek. 5. (*nsz*) ısı, basınç ve ateş, eksilmek, azalmak. 6. (*nsz*) kötü yola girmek. 7. bir yerden, bir kimseden, bir şeyden uzaklaşmak. 8. bilinip unutulmuş bir şeyi akla getirmek, hatırlamak. 2. erkekle kadın, aile kurmak için yasaya uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek.
t.- är 121
t.- ärmi 90
t.- äyäpsän 309
t.- gän 46, 110, 111, 313, 332, 566, 567
t.- gäni 111, 481
t.- ib 45, 48, 232, 536
t.- ibsän 309
t.- ibti 281, 326, 347, 348, 349, 486
t.- ir 90
t.- mäs 142
t.- mäsin 221, 566

- t.- sä 530
t.- ti 165, 186, 321, 617, 619, 135
t.- tim 280, 630
- tut -** [Tr] (-i) 1. elde bulundurmak, ele almak. 2. ele geçirmek, yakalamak. 3. avlamak. 4. benimsemek, beğenmek. 5. hizmetine almak veya kiralamak.
t. 217, 348, 260
t.+ ti 248, 593
t.- ämän 569
t.- ämdi 590
t.- är 342
t.- äy 622
t.- äyidimmundäy 564
t.- äylik 465
t.- äylikmi 465
t.- gän 18
t.- gänâim 539
t.- gänlär 549
t.- gil 6
t.- ib 414, 513, 520
t.- ibti 605
t.- mädi 364
t.- mäm 6
t.- mäylikmi 465
t.- säm 527
t.- sin 97
t.- ti 249
t.- tiäkän 205
t.- tilär 65
t.- udim 551
- tutil -** [Tr] yakalanmak.
t.- gänim 171
- tuzät-** [Tr] düzgün duruma getirmek. Bkz. **tüzät-**
t.- äy 404, 419
- tükän-** [Tr] bitmek.
- t.- mäs 282
- tüşä -** [Tr] döşemek.
t.- ŋ 182
- tüşäk** [Tr] yatak, döşek.
t.+ kinäm 431
- tüt** [Tr] dut ağacı ve meyvesi.
t. 256
- tütun -** [Tr] tütün.
t. 210
- tüz -** [Tr] düzen
t.- im 584
- tüzät-** [Tr] 1. düzgün duruma getirmek. 2. yapmak, imal etmek. Bkz. **tüzat-**
t.- ibyäpsän 129
- täbib** [Ar] insanlardaki hastalıkları teşhis ve onları ilaçlarla veya bazı araçlarla tedavi eden kimse, doktor, tabip.
t. 407
t.+ di 169
t.+ lärdän 407
- täbibkâr** [Ar] tababiti bilen kişi.
t. 355
- taça** tek yalın z.
t. 527
- taçat** [Ar] bir şeyi yapabilme, başarabilme gücü, güç, hâl, derman, kuvvet.
t. 622
t.+ i 545
- tâlÖe** [Ar] şans, baht.
t.+ im 445, 534, 561
- täläbgâr** [Far] 1. bir kimseden bir şeyi yapmasın veya yapmamasını isteme, dileme, istem. 2. istek.
t.+ i 225
- täräf** [Far] taraf.
t.+ 3

- tä kat** [Ar] bir din içinde tasavvufa, gizemciliğe dayanan, inançta ve kimi ilkelerde birbirinden ayrılan, tanrıya ulaşma, yollarından herbiri: mevlevî tarikat›, sen jan tarikat gibi.
t.+ dän 645
- tihârat** [Ar] 1. temizlik, temiz olma. 2. sidik ve dışkı yapıldıktan sonra suyla temizlenme. 3. *din b.* islam dini inanışlarına uygun olarak yapılan temizlik.
- tillâ** [Ar] 1. *kim.* atom say›s 79, atom ağırlığı 196,9 olan, 1064 °c'de eriyen, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz element, ze. 2. doğada az bulunması dolayısıyla para olarak kullanılan ya da devletlerce para karşılığında saklanan değerli maden.
t. 2, 11, 23, 127, 183, 203, 227, 236, 280, 281, 308, 370, 406, 475, 503, 505, 527, 578
t.+ dän 379
t.+ gâ 433
t.+ midi 430
t.+ ni 547
- totiyâ** [Ar] Yap›lmas›, olmas veya bulunmas uygun olan, yerinde olan, lüzumlu, vacip, mukteza.
t. 157
- toti** bir çeşit kuş.
t. 196, 222, 319, 351
t.+ dâ y 198
t.+ y 71
- tuba** [Ar] tövbe; afedersiniz töbe esdafurullah afedersiniz, düzletirim.
t. 654

u

- u** [Tr] (işaret ve şahıs zamiri)
u. 6, 35, 41, 79, 83, 92, 114, 139, 148, 155, 226, 234, 275, 284, 321, 326, 342, 364, 374, 381, 393, 396, 426, 444, 524, 526, 527, 530, 572, 590, 608, 617, 620, 633, 635, 639, 643, 645, 647, 651, 652, 654, 339, 506
u.+ ngâ 122
- şâda** [Ar] 1. ses. 2. yank .
ş.+ njiz 599
- şâdka** [Ar] 1. bir amaç uğruna değerli bir şeyi gözden çıkarma. 2. kurban.
ş. 339, 417
ş.+ män. 499
ş.+ si 171
ş.+ yi 156, 408
- şâfa** [Ar] 1. gönül rahatlığı, rahatlık, kaygısız ve sakin olma. 2. eğlence, zevk, neşe.
ş. 616
- şân ›ğ** [Ar] içine çeşitli şeyler konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyası.
ş.+ gâ 2
- şândoğ** [Ar] içine çeşitli şeyler konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı ev eşyası.
ş.+ dâ 304
- u** [Tr] o, şahıs zamiri.
o. 155, 396, 418, 465
o.+ , 28
- uç -** [Tr] 1. kuş, kanatlı böcek vb. hareketli kanatlar› yar ›m yla havada düşmeden durmak, havada

- yol almak. 2. çok hızlı gitmek. 3. saklanmak.
u. 22
u.- ädi 54
u.- är 22, 100, 351, 368
u.- äy 156
u.- äylik 584
u.- di 617
u.- gän 561
u.- ib 87, 596
u.- säme-di 179
u.- ti 561, 135
u.- ub 586
- uç** [Tr] 1. ikiden sonra gelen sayı'nın adı. 2. bu sayıyı gösteren 3 ve 4 rakamlarının adı.
u. 78, 79, 254, 272, 376, 381, 382, 428, 577, 590
- uç** [Tr] 1. genellikle uzun bir nesnenin inceleyerek biten son ve sivri noktası. 2. bir şeyin baş veya son noktası. 3. bir şeyin kenarı.
u.+ ginäsi 432
u.+ idä 180
u.+ idäki 226
u.+ igä 286, 364, 392
u.+ ini 497
- uçin** [Tr] amacıyla, maksadıyla.
u. 419
- uçk n** [Tr] ateşten fırlayan ve etrafına saçılan kavram.
u.+ i 286
- uçrâ-** [Tr] karşı karşıya gelmek, karşılaşmak.
u.- di 355
u.- ydi 21
- uçun** [Tr] 1. amacıyla, maksadıyla. 2. neden ve sonuç belirten bir söz.
u. 26, 50, 56, 59, 75, 193, 211, 112, 192, 196, 206, 211, 212, 222, 254, 303, 305, 311, 313, 429, 447, 531, 538, 551, 571, 580, 595, 615, 623, 624, 629, 638,
- ulfät** [Ar] arkadaş, dost.
u.+ lâr 614
- ulkâr** [Ar] yedi parlak yıldız ve etrafındaki gaz katman ile güzel görünüm veren yıldız kümesi, yedikızkardeş.
u.+ i 487
- ulfir-** [Tr] 1. vücudun belden yukarıya dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek. 2. bir yerde sürekli olarak kalmak, ikamet etmek.
u.- äyin 215
u.- äymi 521
u.- gän 166573
u.- gänim 555
u.- ib, 52, 251, 255
u.- ibdim 510
u.- ibmân 10, 335
u.- ibti 510
u.- ip 215
u.- işim 43
u.- iudim 547
u.- mädim 155
u.- mäs 639
u.- sä 508
u.- irsäm 530
u.- udim 511, 513
u.- vidim 556
- ûmid** [Far] ummaktan doğan güven duygusu, ümit.
û. 328
- undä** [Tr] onda orada.

- u. 350, 475
- undän** [Tr] onun taraf nda olan (kimse).
u. 143, 527, 636
- uni** [Tr] onun.
u. 130, 242, 256, 341, 461, 446,
475, 517, 537, 647
- unit-** [Tr] akl nda kalmamak,
hat rlamamak.
u.- ibti 412
- unnäş-** [Tr] bir şeyi bir kabın veya bir yerin
içine ald rmak.
u.- ädi 444
- upkä** [Tr] akciğerlerle karaciğerin ortak
ad . 2. mec. yürek, iç.
u. 551
- ur -** [Tr] 1. Tokat, yumruk, tekme
vurarak can›n› ac tmak. 2. Çamaşır,
halı vb.ni tokaç, sopa gibi şeylerle
vurarak temizlemek.
u.- ädi 100, 382, 426, 429
u.- ämän 557
u.- är 59
u.- ärmäkän 559
u.- äsän 558
u.- äy 565
u.- äylik 44
u.- diñ 185
u.- ib 60, 95, 535
u.- mağ 595
u.- sä 223
u.- säm 332, 507, 578
u.- sin 113, 223
- uräl-** [Tr] örtmek, örtmesini sağlamak.
u.- ib 520
- uri -** [Tr] örmek,
u.- b 452
- uriş** [Tr] kavga, dövüş, vuruş.
u. 602, 603
- u.+ dän 603
- uriş-** [Tr] vuruşmak, kavga etmek,
dövüşmek
u.- ädi 212
u.- ib 651
u.- mäñ 211
u.- mäñlär 212
u.- säñiz 499
u.- tilär 211
- ust** [Tr] 1. bir şeyin yukarı, göğe doğru olan
yan , fevk, alt karşıtı. 2. bir şeyin
görülen yan , yüzü. 3. Üzeri. 4.
birkaç şeyden birbirine göre
yukar da olan.
u.+ ä 329
u.+ idä 21, 26, 34, 63, 240, 277,
290, 311, 413, 435, 468, 502, 503,
602
u.+ idäki 435
u.+ idän 36, 354, 503
u.+ idändir 93
u.+ igä 12, 20, 43, 125, 168, 258,
263, 309, 357, 412, 434, 465, 482,
490, 328
u.+ imdä 550
u.+ imgä 522, 526
u.+ inki 492
- uşä** [Tr] o
u. 242, 346, 353, 435, 620
- uşbu** [Tr] oşa
u. 377
- uşlä-** [Tr] yakalamak.
u.- mä 294, 315
u.- säñ 297
- utir-** [Tr] oturmak.
u.- dim 628
u.- sä 69
u.- sämdi 369

- uy** [Tr] 1. yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı. 2. bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane.
u. 371, 450, 463
u.+ dâ 246, 417, 508, 519, 573, 639
u.+ dâki 451, 639
u.+ dän 248, 357, 369, 622
u.+ di 178, 220, 230
u.+ gâ 16, 39, 87, 432, 450, 463
u.+ ginâm 268
u.+ ginâñ 489
u.+ ginâñiz 89
u.+ i 150, 192
u.+ idâ 69, 287, 397, 625
u.+ igâ 291, 299, 300, 346, 367, 444
u.+ igâmihmân 300
u.+ iğnâgdi 23
u.+ im 369
u.+ imdâ 513
u.+ ini 395, 438, 589
u.+ iñ 270
u.+ iñdän 270
u.+ iñgâ 253
- uy-** [Tr] delmek.
u.- mağ 587
- uyal-** [Tr] onursuz sayacak veya gülünç olacak bir duruma düşmekten üzüntü duymak, korkmak, mahcup olmak.
u.- âmân 234, 236, 250
- uyat** [Tr] başka bir millettten olan, başka devlet uyruğunda olan (kimse), bigâne, ecnebi.
u. 635
- uygat-** [Tr] 1. uyanmasına yol açmak. 2. *mec.* aklını başına toplamasını sağlamak, gözünü açmak.
u.- gâni 541
- uyk>** [Tr] 1. uyku durumunda olmak. 2. ilaç etkisiyle ağrı duymayacak kadar derin uykuya dalmak. 3. *mec.* işlem görmemek, durgun kalmak, el sürülmemek. 4. *mec.* çevresindeki olaylar fark etmemek, görmemek.
u.+ si 204
- uylâ -** [Tr] aklından geçirmek, göz önüne getirmek: düşünmek.
u.- b 17
u.- gân 17
u.- sâ 52
- uylân -** [Tr] (erkek için) evlenmek.
u.- ib 179
u.- ipti 451
u.- sâlâr 451
- uylig** [Tr] Çobanların üzerlerine giydikleri keçeden yapılmış giysi, kepenek.
u.+ im 163, 164
- uz -** [Tr] kopmasını sağlamak, kopmasına yol açmak, koparmak.
u.- âdi 356
u.- âr 390
u.- âydisâm 24
u.- âyin 7
u.- di 391
u.- dilâr 73, 77
u.- dim 27, 28, 251, 271, 272
u.- gâni 394
u.- ib 80
u.- mağ dâ 5742
u.- mäs 356
u.- mäsin 508
u.- sâ 634
- uz** [Tr]
u.+ dim 296

- uzağ** [Tr] uzak.
u. 141, 462
u.+ dän 115
u.+ dän 4, 234, 306, 307, 450
u.+ di 190
u.+ rağ m 119
u.+ rağtä 119
- uzağ** [Tr] uzak.
u. 74, 104, 190
u.+ a 56
u.+ dän 35, 164, 420
- uzänggi** [Tr] eyerin iki yanında asıl bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, alt düz demir halka, üzengi.
u.+ dā 108
- uzät -** [Tr] uzatmak.
u. 13
u.- äy 404
u.- sām 104
u.- ti 419
- uzil -** [Tr] koparma işi yapılmak. koparmaya konu olmak..
u.- är 602, 52
- uzin** [Tr] 1. iki ucu arasında fazla uzaklık olan, karşıtı. 2. başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren.
u. 16, 611, 164
- ürät -** [Tr] örtmesini sağlamak.
ü.- äylik 134
- üst** [Tr] üst, yokar .
ü.+ idä 281
ü.+ igä 216
- v**
- vaÖdä** [Ar] söz vermek.
v.+ si 266,364
- vafâ** [Ar]
v.+ si 121, 350, 377, 626
- vâh** yazık anlamında kullanılan bir söz.
v.+ im 290, 649
- vâhuvyilâ** [Far] yazık anlamında söylenen bir söz.
v. 125
- vağ < u yağ** [Tr] o taraf.
v.+ dā 301
v.+ gā 168
- vağt** [Ar] 1. zaman. 2. bir işe ayrılmış veya bir iş için ayrılmış saatler. 3. Çağ. 4. belirlenmiş olan zaman.
v. 494, 518, 553
v.+ dā 619
v.+ ini 101
- vâli** [Ar] ama anlamında bir söz.
v. 649
- vâtân** [Far] o taraftan.
v. 602, 604
v.+ dā 585
v.+ dän 594
v.+ di 595
v.+ gā 584
- vâzn** [Ar] 1. tar. 2. ölçü.
v.+ i 647
v.+ idä 646
- viç -** [Tr] 1. yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak. 2. *meç.* tükenmek, yok olmak, yitmek.
v.- gir 548
- vişal** [Ar] kavuşma.
v. 652
- vü** iki kelime veya iki cümle arasında

girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz. 2. bağlacı görevinde kullanılarak kendinden sonraki çekimli fiile veya fiilimsiye zaman ve kişi bakımlarından uyan - p ekini almış fiil.
v. 5, 83, 87, 131, 132, 237, 402, 460, 464, 496, 633

y

- yâ** [Ar] “ey, hey” anlamlarında bir seslenme sözü.
y. 176, 179, 214, 218, 233, 274, 453, 637, 649
- yâd** [Far] hatırlama.
y. 65
y.+ igâ 322
- yağ** [Tr] 1. yağmur, kar, dolu gökten düşmek. 2. *meç.* ışık alan, ışıklı, aydınlık.
y.+ adi 195, 357
- yağ** [Tr] taraf.
y.+ dâ 257, 462
- yağ** [Tr] yağ.
y.+ ni 391
- yağaç** [Tr] ağaç.
y. 22
- yağmur** [Tr] yağmur.
y. 228
- yağsırağ** [Tr] çok iyi, çok güzel.
y. 115
- yağşi** [Tr] iyi, güzel.
y. 48, 119, 121, 145, 179, 238293, 307, 316, 342, 371, 423, 460, 493, 531, 573, 575, 584, 638, 651, 652, 282

y.+ lârdân 35

y.+ ni 425, 472247, 252

y.+ rağdır 637

yahti [Tr] aydın.

y. 195

yağ - [Tr] 1. yanmasını sağlamak veya yanmasına yol açmak, tutuşturmak. 2. ışık vermesini sağlamak. 3. *meç.* güçlü sevgi uyandırmak.

y.- adi 359, 473

y.- ay 391

y.- aykân 571

y.- ti 91

yağa [Far] 1. giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü. 2. giysilerin boyna gelen bölümüne eklenen ve türlü biçimlerde olan parçalar. 3. *k>y*, kenar, taraf.

y.+ gâ 330

y.+ si 121, 384

yağar - [Tr] 1. yakmasını sağlamak. 2. *meç.* güçlü sevgi uyandırmak.

y. 123

yağmli [Tr] sevimli, güzel.

y. 626

yağn [Tr] yakın uzak karşıtı.

y. 190

yağut [Ar] kırmızı renkte değerli bir süs taşı.

y.+ 9

yal [Tr] at, aslan vb. hayvanların ensesinde veya boynunda bulunan uzun kollar.

y.+ i 280

y.+ idân 248

y.+ igâ 339

yâlâ tek

y.+ mân 236

- y.+ si 461
- yaman** [Tr] kötü, korkulan (kimse).
y. 77, 190, 247, 251, 293, 342, 423,
505 y. 252
y.+ di 183
y.+ bar-mäsä 342
y.+ digän 190
y.+ dir 637
y.+ diyb 493
y.+ lik 555
y.+ ngä 472
y.+ i 183, 252, 316
- yan -** [Tr] 1. Birleşiminde karbon bulunan maddeler, ısı ve ışık yayarak kül durumuna geçip yok olmak. 2. Ateş durumuna geçmek, tutuşmak. 3. Isı, ışık veren bir konuma geçmek. 4. *mec.* Çok üzölmek. 5. *mec.* Çok sevmek, büyük bir aşk ile sevmek. 6. *mec.* Zarara, kötölüğe uğramak.
y.- ä 250
y.- ädi 362, 366
y.- ädir 40
y.- ämän 218
y.- ib 1, 119, 621
y.- sä 639
- yan** [Tr] bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü.
y.+ idä 369, 439, 598
y.+ igä 47, 60, 175, 411
y.+ imgä 22, 420
- yanbaş** [Tr] sağ ve solun ortak adı, yön, taraf, cihet.
y.+ idä 36
y.+ igä 337, 530
- yap-** [Tr] yapışmasını sağlamak.
y.- är 312
- y.- gän 238
- yar-** [Tr] yarmak: uzunlamasına bölüp ayırmak.
y.- ämän 253
- yâr** [Far] 1. sevgi ve bağlılık duyulan. 2. *a.* sevilen ve âşık olunan kimse, yavuklu, dost, yâr, canan.
y. 12, 31, 34, 40, 43, 47, 55, 127, 142, 169, 192, 201, 205, 215, 225, 231, 279, 313, 350, 360, 361, 373, 385, 393, 396, 397, 416, 417, 540, 590, 637, 638, 181, 193
y.+ bir. 34
y.+ dän 119, 398, 637
y.+ di 201, 359, 375, 433, 439
y.+ didiñiz 88
y.+ gä 17, 171, 309, 503, 509, 626
y.+ gimäm 208
y.+ ginäm 43, 83, 128, 145, 178, 204, 225, 286, 325, 356, 361, 379, 441, 503, 505
y.+ ginämdi 73, 202, 234, 272, 275, 370, 417
y.+ ginämğä 382
y.+ ginänkdi 150
y.+ gül. 34
y.+ i 12, 40, 59, 149, 277, 312, 354, 377, 419, 244
y.+ idän 428
y.+ idi 502
y.+ igä 55, 319, 419
y.+ ilmäsın 232
y.+ im 11, 26, 28, 57, 60, 61, 63, 76, 106, 113, 156, 174, 175, 200, 204, 214, 245, 254, 265, 277, 290, 345, 353, 356, 367, 370, 371, 381, 384, 387, 397, 398, 405, 411, 421, 432, 435, 446, 463, 485, 488, 537, 559,

- 562, 594, 595, 597, 598, 599, 606, 244
y.+ imdän 414
y.+ imdi 183, 271, 435, 437
y.+ imdimädi 208
y.+ imgä 97, 226, 491
y.+ in 39
y.+ indi 433
y.+ ini 35, 148, 305, 514
y.+ iñ 40, 66, 158, 297, 329, 358, 385, 416
y.+ iñdi 304
y.+ lilär 40
y.+ ni 626
- yarä** [Tr] 1. keskin bir şeyle veya bir vuruşla vücutta oluşan derin kesik. 2. bir şeyin iç veya dış yüzünde herhangi bir etki ile oluşan ve tehlikeli olabilen oyuk, gedik, yar k. 3. *mec.* dert, üzüntü, ac .
y.+ si 407
- yarğ>nçağ** [Tr] sal ncak
y.+ di 51
y.+ қа 51
- yaril -** [Tr] delinmek, yırtılmak, aç lmak.
y.- sä 337
- yaş** [Tr] göz yaşı.
y. 75, 105, 106, 108, 110, 111, 410, 421, 512, 515
y.+ gä 342
y.+ igä 321, 344
y.+ i 102
y.+ im 246, 278, 521, 523, 624
y.+ imdä 335
y.+ imdi 510, 588
- yaş** [Tr] ömür, yaşama, yaşayış, hayat.
311, 524, 592
y.+ är 557, 624
- y.+ gä 557
y.+ i 375, 433
y.+ im 650
y.+ imdä, 616
y.+ imiz 86
y.+ in 224
y.+ iñiz 92
- yaş** [Tr] 1. yaşı ilerlememiş olan, **ihhtiyar** karşıtı. 2. *mec.* yeni gelişmekte olan, kısa bir geçmişi olan.
y.+ lär 604
y.+ lig 101,493, 640, 643
y.+ likdä 332, 351
y.+ mi 493
- yaşir -** [Tr] gizlemek, saklamak, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere veya bir duruma koymak.
y. 20
y.- dilär 81
y.- ib 358
y.- in 615
- yat -** [Tr] 1. Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak. 2. Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek. 3. Yatay veya yataya yakın bir duruma gelmek, eğilmek. 4. Hastalık sebebiyle yatakta kalmak. 5. Geceyi geçirmek üzere bir yerde kalmak. 6. Boş yere beklemek. 7. İşlemez, çalışmaz durumda kalmak. 8. Bir özellik kazanmak için bir şeyin içinde beklemek. 9. Belli bir süreyi cezaevinde geçirmek. 10. Ölü gömülmüş olmak. 11. Düz bir duruma gelmek, düzleşmek. 12. (-le) Cinsel ilişkide bulunmak. 13. Bir düşünceyi veya bir öneriyi

- benimsemek, raz olmak. 14. Heves etmek, eğilmek. 15. *mec.* Bulunmak, var olmak. 16. Olumsuz veya başarısız bir sonuç almak. İşsiz kalmak, y.- almâdim 153 y.- âmân 640 y.- dim 621 y.- gan 258 y.- gän 15, 16, 208, 238, 263, 503, 561 y.- ib 204 y.- ipti 79 y.- işdâ 621 y.- lâmäydi 593 y.- sä 42, 64 y.- säm 337 y.- säñ 415 y.- sin 304 y.- tilär 574
- yat** yabancı, el. y. 640
- ya >ğ** [Tr] y. 118, 119 y.+ e-di 587
- yavir** [Tr] y. 646
- yay-** [Tr] bir şeyi açarak, düzelterek bir alan örtecek biçimde sermek. y.- ädi 472
- yaz-** [Tr] yazmak. y.+ äypsiz 156 y.+ gän 156, 492 y.- ib 403
- ya >ķ** [Tr] 1. Geniş, Eni çok olan, enli, vâsi. 2. *mec.* Kolay kolay tasalanmayan, hoşgörülü, rahat. y. 42, 184
- Yazi** [Tr] şahıs ismi. y. 378 y.+ cân 341, 360, 390, 407 y.+ cânim 130, 140, 144, 323, 376, 408 y.+ cânimgä 144 y.+ idä 281 y.+ däy 140 y.+ igä 341
- yäkkä yäläñ** [Far] tek başına y.+ 139
- yälğan** [Tr] doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz, kötür. y. 263, 266, 364 y.+ dän 628 y.+ kän 258
- yälg z** [Tr] tek, yalnız. y.+ gä 404 y.+ im 166, 159 y.+ inä 35
- yältilät** - [Far] bir yüzeyi düzgün ve parlak duruma getirmek, parlamasını sağlamak. y.- ib 9
- yältirä-** [Tr] parlamak. y.- b 4
- yängä** [Tr] 1. bir kimsenin kardeşinin, dayısının veya amcasının karısı. 2. bir erkeğin kendi karısından söz ederken kullandığı ad. 3. kadınlar için söylenen bir seslenme sözü. 4. düğünde geline kılavuzluk eden kadın. y. 130 y.+ cân 406 y.+ ginäm 451
- yänggä** [Tr] yeni. y. 205, 406, 428

- yāṅgak** [Tr] ceviz.
y. 121, 489
- yārağ** [Tr] araç: bir iş yapmakta veya sonuçlandırılmakta gücünden yararlanılan nesne.
y. 592, 595
- yārāş** - [Tr] 1. güzel durmak, iyi gitmek, yaraşmak, uygun gelmek. 2. uygun olmak, iyi karşılanmak, münasip olmak.
y.- ädi 138, 290, 401, 444, 484
y.- är 67
y.- gän 475
y.- ib 651
y. - ir 124, 138
- yārät** - [Tr] 1. *din b.* Allah, olmayan bir şeyi var etmek 2. *mec.* zekâ, düşünce ve hayal gücünden yararlanılarak o zamana kadar görülmeyen yeni bir şey ortaya koymak, yapmak.
y.- ti 350
y.- tiğ 136
- yä ṡğ** [Tr] yar k.
y.+ m 398
y. + 171
- yäsä** - [Tr] tertip, tanzim, etmek, kurmak, hazırlamak, yapmak.
y.- gän 402
y.- sä 402
- yäs ṡk** [Tr] yast k.
y.+ im 365
- yäşä** - [Tr] yaşamak
y.- sin 224, 612
- yäznä** [Far] enişte.
y.+ cänim
- ye-** [Tr] Yemek yeme, karın doyurma işi.
y.- gänim 116
y.- yiğ 121
- yeng** [Tr] elbise kolu.
y.+ i 67
y.+ idä 194
y.+ ini 181
- yer** [Tr] 1. bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân. 2. gezinilen, ayakla basılan taban. 3. mahal, zemin, ikamete müsait ev.
y.+ dä 35, 333, 337, 342, 599
y.+ dän 283
y.+ gä 295, 349, 397, 504, 519, 617,
y.+ in 631
y.+ lärdä 130
y.+ ni 618
- yer** [Tr] erkekle aile kurmak için yasaya uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek.
y. 445, 527, 564
y.+ gä 628
- yet** - [Tr] ulaşmak, erişmek.
y.- gän 209
- yetäg** [Tr] etek.
y.+ i 374
- yetiş** - [Tr] ulaşmak, ermek, varmak, vasıl olmak.
y.- ti 261
- yetmiş** [Tr] yemiş: altmış dokuzdan sonra gelen sayının adı.
y. 557, 624
- ğ-** [Tr] toplamak.
y.- b11
- ğlä-** [Tr] ağlamak.
y.- b 628
y.- mağa 125
y.- mağğa 128

- y.- sä 226
y.- säm 332
y.- sin 226
y.- täylik 131
y.- tip 33
y.- y 335, 52
y.- ydi 84
y.- yin 170
y.- ymân 201
- ķ -** [Tr] 1. kurulu bir şeyi parçalayarak dağıtmak, bozmak, tahrip etmek. 2. *mec.* yķmna yol açmak, mahv na sebep olmak.
y.- mæn 642
- yķ l-** [Tr] 1. yıkma işi yapılmak veya yıkma işine konu olmak. 2. herhangi bir sebeple çökmek, göçmek. 3. *mec.* yok olmak, mahvolmak.
y.- dim 621
- y l** [Tr] 1. dünya'nın, güneş çevresinde tam bir dolanım yapması için geçen 365 gün, 5 saat ve 49 dakikalık zaman. 2. miladi takvime göre ocak ayının birinde başlayıp aralık ayının otuz birinde sona eren on iki aylık dönem, sene.
y. 304, 363, 471, 544
y.+ dâ 19, 412, 471
y.+ dän 205
y.+ di 265
y.+ i 256
- y lan** [Tr] y lan.
y.+ di 140
- y llik** [Tr] elli.
y. 77
- yibâr-** [Tr] göndermek: bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak, irsal etmek.
- Bkz. yubar-, yobar-**
y.- dim 226
y.- ämân 323
y.- äy 491
y.- di 325, 364
y.- dim 124
y.- gändim 227
- yigâr** [Far] eyer
y.+ läydi 108
- yigiliş** [Tr] birlikte ağlamak.
y.- ib 580
- yiginä** [Tr]
y.+ ginäm 185
- yigirmä** [Tr] yirmi.
y. 180, 629
- yigit** [Tr] 1. delikanlı, genç erkek. 2. güçlü ve yürekli, kahraman, alp. 3. gözü pek, düşüncelerini açıkça söylemekten çekinmeyen kimse.
y. 15, 17, 18, 19, 20, 21, 51, 59, 70, 087, 89, 115, 122, 123, 136, 179, 211, 232, 238, 239, 248, 292, 298, 303, 306, 307, 424, 442, 444, 460, 464, 489, 529, 551, 596, 616, 617, 618, 620
y.+ ald.iñizgä 19
y.+ atä.câniñ 20
y.+ cân 182
y.+ dän 221, 501, 620, 506
y.+ dâş.gä 16
y.+ duval.iñdän 20
y.+ gä 418, 520, 542, 545
y.+ ini 311
y.+ iş. 21
y.+ kiy.indi 17
y.+ kiy-indi 17
y.+ lädän 164
y.+ lâr 87, 163, 164, 432, 460, 592,

- 609
y.+ lãrdãn 624
y.+ lãrdi 164, 178, 377, 432
y.+ ne. 21
y.+ tãy.idã 15
y.+ ti 109, 172, 178, 180, 275, 293,
295, 303, 315, 317, 321, 324, 346,
530, 539, 550
- yil** [Tr] 1. dũnya'nın, gũneř çevresinde
tam bir dolanım yapmas için geçen
365 gũn, 5 saat ve 49 dakikalık
zaman. 2. miladi takvime gũre ocak
ayının birinde başlayıp aralık ayının
otuz birinde sona eren on iki aylık
dũnem, sene.
y. 641
y.+ äb 629
y.+ lãb 627
y.+ lãrgã 640
- yilig** [Tr] ilik
y.+ imdi 391
- yinä** [Tr] 1. yeniden, bir daha, tekrar,
gene. 2. öyle de olsa, öyle olmas na
karşılık. 3. buna rağmen, bununla
birlikte.
y. 285, 326, 515
- yinkäy-** [Tr] eğilmek: 1. bir yana doğru eğik
duruma gelmek. 2. insan, bir işi
yapmak için belini eğmek.
y.- ib 618
- yip** [Tr] ip.
y. 139
- yipäk** [Tr] ipek: ipek böceği kozaları
özülerek çıkarılan ve
dokumacılıkta kullanılan çok ince,
esnek ve parlak tel.
y. 33, 212, 383, 411, 427, 444, 485
- yirđ mağ** organ
- y. 342
y.+ di 216, 291
- yirtä** [Tr] 1. bugünden sonra gelecek ilk
gũn. 2. gelecek, ilerideki zaman.
y. 395
y.+ dãn 454
- yit-** [Tr] 1. kaybolmak.
y.- gãn 165
y.- gãni 258, 263
y.- i 185
y.- ib 513
y.- ibti 412
y.- mãdi 478
y.- ti 258, 263
- yitär -** [Tr] 1. yok olmak, ortadan kalkmak,
kaybolmak. 2. görünmez olmak.
y. 333, 283
- yitim** [Tr] 1. babası ölmüş olan ocuk,
yetim 2. yalnız, tek, eşsiz.
y. 120
- yiltillä -** [Tr] parlamak.
y.- yd 430
- yobar -** [Tr] bir yere doğru yola çıkarmak,
yollamak, ulaşmasını, gitmesini
sağlamak, irsal etmek. Bkz. **yubar-**,
yibär-
y.- äy 532
y.- di 303
y.- dim 320
- yohlä -** [Tr] haşlamak, anmsamak, bilinip
unutulan bir şeyi akla getirmek.
Bkz. **yoqlä-**
y.- b 322
- yoğ** [Tr] 1. olmayan, bulunmayan şey.
2. bulunmayan, mevcut olmayan
(nesne, kimse vb.), var karşıtı.
3. *sf.* Yasak, 4. *e.* “hayır” anlamında
kullanılan bir söz. 5. birbirine karşıt

iki cümleden, ikincisinin başına getirilen bir söz. 6. birinin söylediği sözlerden genelde kuşkulandığında veya sözler hafif sendiğinde kullanılan bir söz. 7. savunulan bir düşünceyi doğrulayan sözün başına getirilir.

y. 25, 75, 120, 121, 145, 164, 235, 366, 430, 480, 487, 501, 539, 541, 528, 598, 624, 641

y.- dir 61, 174

y.- ekän 31

y.- mi 521

y.- mikän 529

y.- ti 40, 317

y.- yidi 303

yoğari [Tr] 1. bir şeyin üst bölümü, fevk, **aşağı** karşıtı. 2. *mec.* yetkili kimse. 3. benzerleri arasında üstte bulunan. 4. *sf. mec.* aşama, sınıf, makam bakımından ileride olan. 5. üst tarafa, üstteki kata, üste, yükseğe, yukarıya. Bkz. **yoğqari**
y.+ dän 211, 453, 572

yoğat - [Tr] keybetmek, yok etmek, ortadan silmek.
y.- ib 596, 597

yoğqari [Tr] 1. bir şeyin üst bölümü, fevk, **aşağı** karşıtı. 2. *mec.* yetkili kimse. 3. benzerleri arasında üstte bulunan. 4. *sf. mec.* aşama, sınıf, makam bakımından ileride olan. 5. üst tarafa, üstteki kata, üste, yükseğe, yukarıya. Bkz. **yoğari**
y. 60, 394

y.+ dän 5, 227, 228, 384

yoğlä -- [Tr] hatırlamak. Bkz. **yoğlä** -
y.- b 646

yol [Tr] 1. karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılacak uzaklık, tarik. 2. karada insanların ve hayvanların geçmesi için açılan veya kendi kendine oluşmuş, yürümeye uygun yer. 3. genellikle yerleşim alanlarını birbirine bağlamak için düzeltilerek açılmış ulaşım şeridi. 4. içinden veya üstünden bir sıvının geçtiği, aktığı yer. 5. yolculuk. 6. davranış, tutum, gidiş veya davranış biçimi. 7. *mec.* bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yöntem.

y. 88, 604

y.+ bu 279

y.+ dän 214, 246, 261, 415, 504, 519, 599

y.+ dämäkän 214

y.+ dän 97

y.+ di 279

y.+ gä 37, 166, 521, 554

y.+ i 30, 118, 224, 401, 462

y.+ idä 429, 458

y.+ idädir 420

y.+ igä 95, 165, 237, 299, 588

y.+ ini 438, 461, 5742

y.+ inçiz 93

y.+ ländä 340

y.+ läri 124

y.+ ländä 379

y.+ u 412

y.+ unu 395

yolbärs [Tr] 1. kedigillerden, Afrika'da ve Asya'da yaşayan, erkekleri yeleli, yırtıcı, uzunluğu 160, kuyruğu 70 santimetre ve ucu püsküllü, çok koyu sarı renkli güçlü bir memeli

- türü, arslan. 2. *mec.* gürbüz, cesur ve yiğit adam.
y.+ ti 104
- yolçı** [Tr] 1. yolculuğa çıkmış kimse. 2. yolculuğa çıkmaya hazırlanan kims.
y. 604
- yoldaş** [Tr] 1. arkadaş, dost, yol arkadaşı. 2. ortak bir görüşü benimseyenlerden her biri.
y. 524
y.+ im 521, 523
y.+ iñ 246
y.+ iñiz 92, 599
- yut -** [Tr] ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirmek.
y.- ib 628
y.- sä 103
y.- sin 228
- yubar -** [Tr] 1. götürmek, ulaştırmak, nakletmek, geçirmek. 2. bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak, irsal etmek. Bkz. **yobar-**, **yibär-**
y.- äy 57, 144, 206
- yuldiz** [Tr] 1. Çekirdeğinde oluşan füzyon sonucunda açığa çıkan enerjiyi uzaya ışınım biçiminde yayan, ışıklı gök cisimlerinden her biri. 2. *mec.* Baht, şans, talih.
y. 487
y.+ i 42
- yurt** [Tr] yurd: bir halk n üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası, vatan.
y.+ im 43
y.+ tidän 112
- yut -** [Tr] yutmak.
y.- 14
- y.- ib 510
- yü -** [Tr] su veya başka bir sıvı kullanarak bir şeyi temizlemek.
y.- mäj 265
y.- sä 295, 315, 492
- yügän** gem
y.+ dän 249
y.+ läydi 108
- yügir -** [Tr] 1. acele etmek. 2. ad m atışlarını artırarak ileri doğru hızla gitmek.
y.- ib 116, 151, 321, 343, 344
y.- ämän 256
y.- gänim 555
- yük** [Tr] yük.
y.+ 407
y.+ ni 648
- yüldiz** [Tr] 1. Çekirdeğinde oluşan füzyon sonucunda açığa çıkan enerjiyi uzaya ışınım biçiminde yayan, ışıklı gök cisimlerinden her biri. 2. *mec.* Baht, şans, talih.
y.+ lär 580
y.+ läri 582
- yüñ** [Tr] yün, tüy.
y. 577
- yüpäk** [Tr] ipek.
y. 335
- yür -** [Tr] 1. ad m atarak ilerlemek, gitmek, gezmek, dolaşmak. 2. hareket etmek, iş yapmak. 3. tedavül etmek, geçer olmak. 4. hareket etmek, dönmek, devretmek. 5. hücum etmek, saldırmak. 6. ayrılmak, uzaklaşmak. 7. geçmek, nafiz olmak.
y.- ägim 511,550
y.- äykän 586

- y.- gän 404, 437, 446, 537, 573, 596
y.- gänin 651
y.- ginçä 119
y.- ib 190
y.- ibmiz 609
y.- ibti 572
y.- igilim 598
y.- imäs 102
y.- ing 130
y.- in 44, 97, 133, 334
- yüräg** [Tr] 1. kalp. 2. bir kimsenin ruhsal yönü, gönül. 3. *mec.* herhangi bir şeyden çekinmeme, korkmama, yüreklilik, korkusuzluk, cesaret.
y. 603
y.+ idä 514
y.+ im 61, 101, 187, 264, 310, 422, 621, 622
y.+ imdä 174, 269, 355, 522
y.+ imdi 61, 228, 253
y.+ imgä 136
y.+ ini 543
y.+ in 407
- yüräk** [Tr] 1. kalp. 2. bir kimsenin ruhsal yönü, gönül. 3. *mec.* herhangi bir şeyden çekinmeme, korkmama, yüreklilik, korkusuzluk, cesaret.
y. 68, 126, 127, 133, 407, 503, 615
y.+ dän 418, 463
y.+ nälämiz 187
y.+ tä 167
y.+ tän 447, 538
y. +läri553
- yüräy** [Tr] yürek.
y. 275
- yüriş** [Tr] 1. birlikte yürümek. 2. bir olay protesto etmek, bir konuya dikkati çekmek amac yla topluca yürüme.
- y. 638
- yüz** [Tr] 1. başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm, sima, çehre, surat. 2. birinin görülegelen veya umulan hoşgörülüğüne güvenilerek gösterilen cüret. 3. 2. cihet, yön, taraf.
y. 123, 226, 290, 507, 565, 653
y.+ däk 302
y.+ gä 635
y.+ ginäm 504, 509, 519
y.+ ginäm 569
y.+ ginän 154
y.+ ginän 481
y.+ i 162, 374, 384, 516
y.+ idän 194, 195, 302
y.+ igä 238
y.+ iginiz 333
y.+ im 296
y.+ ini 429, 471
y.+ in 173
y.+ in 293, 483
y.+ in 113, 483
y.+ in 23
y.+ in 91, 92
y.+ lär 10
y.+ läri 582
y.+ läriniz 90
y.+ mi 623
y.+ zigä 288, 289
y.+ zimgä 565
y.+ zimiz 585
- yüzig** [Tr] parmağa geçirilen genellikle metal halka.
y.+ im 106, 162, 165, 166, 451
- yüzim** [Tr] asman n taze veya kuru olarak yenilen ve salk m durumunda

- bulunan meyvesi.
y. 7, 73, 77, 159, 251
y.+ di 73, 77
- yüzzig** [Tr] parmağa geçirilen genellikle metal halka, yüzük.
y.+ i 505
y.+ im 283
- yüzzik** [Tr] parmağa geçirilen genellikle metal halka, yüzük.
y.+ yahşi 505
- yüzzim** [Tr] asman n taze veya kuru olarak yenilen ve salk m durumunda bulunan meyvesi, üzüm.
y. 7, 27, 28
y.+ ini 266
- z**
- zâdâ** [Far] 1. oğul, evlat. 2. doğmuş.
z. 292
z.+ i 255
- zalim** [Ar] 1. zülm eden kimse. 2. güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, k>yg , eziyet, cefa.
z. 153, 623, 625, 629
z.+ lârdi 318, 558
- zânbir** [Far] a >
z. 69, 207
- zâr** [Ar] 1. çâresiz. 2. çare bulamayan (kimse), biçare.
z. 131, 145, 181, 324, 361, 628, 635,
z.+ im 633
- zâhfârân**[Ar] 1. süsengillerden, baharda çiçek açan, 20-30 santimetre boyunda, soğanlı bir kültür bitkisi (*crocus sativus*). 2. bu bitkinin tepeciklerinin kurutulmasıyla elde edilen, baz yiyecek ve içeceklere tat, koku ve sar> renk vermekte kullanılan toz, zafran.
z.+ dây 240
- zâhm** [Far] 1. keskin bir şeyle veya bir vuruşla vücutta oluşan derin kesik. 2. bir şeyin iç veya dış yüzünde herhangi bir etki ile oluşan ve tehlikeli olabilen oyuk, gedik, yar k. 3. *mec.* dert, üzüntü, ac .
- zâm zâm** [Ar] zem zem.
z. 146, 147, 473
- zâman** [Ar] bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit.
z. 155, 274, 378
z.+ dâ 8
- zânborçâlâr** [Far] bir kavun türü.
z. 383
- zâncir** [Far] 1. birbirine geçmiş bir sıra metal halkadan oluşan bağ. 2. art arda gelen şeylerin oluşturduğu dizi.
z. 247
z.+ i 623
z.+ in 634
- zâncirâdâr** [Far] zincirli.
z. 28
- zâr** [Far] alt n.
z. 380, 647
z.+ i 164
z.+ li 297
- zârd** [Far] 1. yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi. 2. *mec* korku, üzüntü, coşku vb. sebeplerle yüzün rengi solmak.
z. 240
- zârdâb** [Far] 1. sar su. 2. bir organizmay

- öldüren madde. 3.bir katalizör etkinliğini azaltan ya da yok eden madde.
z. 422
- zârdâli** [Far] zerdali
z.+ gâ 318, 338, 444
z.+ ni 208
- zârdozi** [Far] Sar renkli sim ile dokunan şey.
z. 69
- zârgâr** [Tr] kuyumcu
z. 363
z.+ gâ 227
z.- gâ 380
- zâvķ** [Ar] hoşa giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duygu, haz.
z.+ 616, 619
- zâyâd** [Ar] fazlalık, çokluk.
z.+ 472
- zâyrân** - [Far] birisinden yardım istemek
z.- ib 420
- Zibâ** şahıs ismi.
z. 7, 270, 390, 468
z.+ cân 7, 197, 270, 302
z.+ cân. 37
z.+ cândî 195, 299, 302
z.+ m 197
z.+ ni 369
- zil** [Far] işaret vermek, uyarmak, çağırmaq için kullanılan ve bir çan ile bu çana vuran bir tokmaktan oluşan, elle veya başka düzenlerle işletilebilen araç.
z. 247, 252
- zillât** [Ar] hor görülme, aşağılanma.
z.+ ni 633
- ziyad** [Ar] fazlalık, çokluk.
z.+ â 143
- ziyârât** [Tr] birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme, görüşme.
z. 78, 257
- zor** [Far] 1. sâk›nt›, güçlük, rahatsızlık. 2. güçlkle, zorla. 3. güç.
z.+ i 164
- zulf** [Far] zülûf, kâkül: 1. şakaklardan sarkan saç lülesi. 2. sevgilinin saç, zülfüyâr.
z.+ ginâmgâ 443
z.+ î 2
z.+ im 3, 114, 187, 251, 347, 469
z. in 4
z.+ in 112, 113, 316, 486
z.+ ingâ 117
- Zührâ** [Ar] şahıs ismi.
z.+ m 453

Kaynaklar

- ABDURAHMANOV F. A., Ş. ABDURAHMANOV (1975) *Özbek Tili Grammatik* , Taşkent.
- AKALIN, Mehmet (1998), *Tarihi Türk Şiveleri*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay. 161, 3. Baskı , Ankara.
- AKSAN, Doğan (2000), *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yay., Ankara.
- ALTAY, Nurullah (1386h/2007), *Özbek Tili Sözlüğü*, Cihani Hemkarlıkler İdaresi, Maliziya.
- ATALAY, Besim (1998), Kâşgarlı Mahmud, *Divanu Lûgat-it-Türk Dizini (İndeks)*, c. IV., TDK Yay., Ankara.
- ATALAY, Besim (1998), Kâşgarlı Mahmud, *Divanu Lûgat-it-Türk Tercümesi*, c. I, II, III, TDK Yay., Ankara.
- AYMAQ, Feyzullah (1387h/2008), *Halq Durdaneleri*, Naşir: Cehani Hemkarkikler İdaresi, Mirza Ulughbeg Matbaası, Mezar-i- şerif.
- BARUTCU ÖZÖNDER, F. S. (1996). *Muĥâkemetü'l-Luġateyn, ÓAli Şir Nevâyi*, TDK Yayınlar , Ankara.
- BAYANİ, Ayhan (1369h/1990), *Özbek Şairleri*, 1.C., Devlet Matbaas , Kabil.
- BAYRAKTAR, Nesrin (2004) *Tükçede filimsiler*, TDK yayınlar , Ankar.
- CAFEROĞLU, (2000), *Türk Dili Târihi*, 4. baskı, Enderun Yayınları, İstanbul.
- CAVİZCANİ, Hafizi (1387h/2008), *Adebi Fenler*, Naşriyat: Zehirdin M. Babür Adebî Farhangî Ancümeni
- COŞKUN, Volkan (2000), *Özbek Türkçesi Grameri*, TDK Yay. / 752, Ankara.
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf,(2005), *Uygulamalı Türk Dili*, Papatya Yayıncılık Eğitim, İstanbul.
- DANKOFF, R. and KELLEY J. (1985), Kâşgarlı Mahmud, *Divanu Lûgat-it-Türk*, c. I, II, III, edited by Harvard University.
- DİLAÇAR, A. (1971), “*Gramer: Tanım, Ad, Kapsam, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi*”, Belleten, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Ankara.
- DİLÇİN, Cem (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.
- DOERFER, Gerhard (1989), *Südoghusische Materialien aus Afghanistan und Iran W esbaden*.

- ECKMANN, J. (1996), *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, Haz. Osman Fikri Sertkaya, Türk Dil Kurumu yayınlar , Ankara.
- ECKMANN, J. (2003), *Çağatayca El Kitabı*,(Çev. Günay Karaağaç), Akçağ Yayınlar , Ankara.
- ERCİLASUN, Ahmet. B. (2002), *Kars İli Ağızları, Ses Bilgisi*, TDK Yay., Ankara.
- ERCİLASUN, Ahmet. B. (2004), *Türk Dili Târihi*, Akçağ yayınları, Ankara.
- ERCİLASUN, Ahmet. B. (2007), *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ yayınları, Ankara.
- ERDAL, Marcel, (1997), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay., İstanbul.
- ERGİN, Muharrem(1995),*Türk Dili* Bayrak Yayınları İstanbul.
- ERGİN, Muharrem(2007),*Türk Dili Bilgisi*, Bayrak Yayınları İstanbul.
- EROL Mehmet Seyfettin; BURGET Fazl Ahmet, *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Ankara, sonbahar, 2001.
- EROL, M. Seyfettin Ve BURGET Fazl A. (2001) *Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Ankara.
- GUBAR Mir Gulam Muhammed (1967) *Afghanistan Mesiri Tarih* (Tarih Akımında Afganistan) cilt. 1. Kabil Afganistan.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1991), *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1992), *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yay.
- HACIYEV, A.(1985), *Lengivstik Terimlerinin İzahı Lugati*, Oqituvchi, Taşkent.
- HAMŞİOĞLU, Oğuz ,(2006), *Afgan Modernleşmesi veTürkiye*, Ankara.
- HASAS, Salih M.(1388h/2009), *Ulusimiz Farhangiden Qoşıklar ve Oyunler*,Mirza Ulughbeg Matbaa basma hanesi, Mezar-i şerif. Afganistan.
- HASSAS, Salih M., (1389h/2010), *Til qaydeleri Ve Sözler Tinglavi (Muhâkemetü Öl-Lugateyn) Ve Ohkşas sesler*, Uluğ beg Matbaas , Mezar-i şerif.
- HASSAS, Salih Muhamed (1384h/2005), *Ataler Sözi Ak İning Kozi.: Özbek Halkning Ağızdeki Adabiyatiden Zarbilmasallar Ya Maqallr*, Mezar-i Şerif.
- HAŞİMİ, S. Mubin, BEŞERDOST, Abdulhakim, ŞERİFİ, Şerfullah (2010), *Tarihiyle, Kültürüyle Ve Güncel Gelişmeleriyle Afganistan*
- HEYET, Cevat (2008), *Türk Dilinin ve Lehçelerinin Tarihi Seyri*, (çeviren: Mürsel Öztürk), TDK yayınlar , Ankara. .

- İMAMAV K., MİRZAYEV B., SARİMSAQAV O., SAFAROV,(1990), *Özbek Halk Ağzaki Poetik İcadi. Oqituvçi, Taşkent.*
- JOHANSON, Lars (2007), *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*, (Çev. Nurettin Demir), TDK Yay., Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep (1994), *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek kalıplaşması Olayları*, TDK Yay., Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yay., Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep (2007), *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara
- KÖPRÜLÜ Fuad, (2006), *Tarih Araştırmaları*, Akçağ Yay., 1. baskı, Ankara.
- MARUFOV Z.M (1981). *Özbek Tilinig İzahli Lagati, I-II*. Moskava: Rus Tili Naşriyati.
- ÖGEL, Bahaeddin,(1971), *Türk Mitolojisi*, 2. C. Mili Eğitim Basımevi, İstanbul
- ÖZ ÖZCAN, Aynur (2009), *Kadınlarla ilgili Özbek Atasözleri*, Ankara.
- ÖZ, Aynur (2001) “Özbek Türkçesinde S fat Fiiller”, *Türkoloji Dergisi*, C.XIV. Ankara, s.213-229.
- ÖZ, Aynur, (1994), *Özbek ve Yeni Uygurca Arasındaki Fonetik Ayraçlar*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÖZ, Aynur, (1999), *Özbek Türkçesinde İsimler*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış doktora tezi), Ankara.
- ÖZ, Aynur, (2004) “Özbek Türkçesi Edebî Dilinde Fiillerde Olumsuzluk Kategorisi”*Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu 2002*, DTCF. Yayınlar, Ankara, s. 49-56.
- REŞETOV V., V., ŞAABDURAHMANOV, Ş., (1978), *Özbek Diyalektologiyesi*, Okituvçi Naşriyati, Taşkent.
- SELİM, Yavuz (2004) *Afganistan ve Dostum*. Ankara: Hiler yayınları
- ŞAABDURAHMANOV Ş., ASKAROVA M., HACIYEV İ., DANİYAROV H. (1980). *Hazirgi Özbek Edebiy Tili*. Taşkent.
- ŞARANI, Hinayetullah (1388h/2009), *Tarihçe-i- Nijad ve Akvam dar Afganistan*. Kabil.
- TEKİN, Talat (1995), *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Simurg Yay., Ankara.
- TEKİN, Talat (2000), *Orhon Türkçesi Grameri*, Sanat Kitabevi, Ankara.

- TEKİN, Talat (2008), *Orhon Yazıtı* , TDK Yay., Ankara.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri (2005), *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yay., 3. baskı, Ankara.
- TOGAN, Zeki Velidî (1981), *Umumî Türk Tarihine Giriş*, İstanbul Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- TURSUNOV U., MUHTAROV C., RAHMETULLAYEV Ş. (1992). Hazırgi Özbek Edebiy Tili, Özbekistan” neşriyatı, Taşkent. “
- Türk Dili ve Edebiyat Ansiklopedisi* (1977), Devirler /İsimler/ Eserler/terimler, C.1. Dergah yayınları , D.T.C.F. Kütüphanesi.
- Türkçe Sözlük* (1998), TDK Yay. 8. Baskı , Ankara.
- Türkçe Sözlük* (2009), TDK Yay. 10. Baskı , Ankara.
- Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*,(2000)., XIV.C., Özbek Edebiyatı 1, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları
- USMAN, Har f (1359h/1980) *Halk Tafakürü; Afganistan Özbeklerinin Zarbilimasaları ve Makalları*, Afganistan- Kabil.
- USMAN, Har f (1359h/1980), *Halk Durdaneleri; Afganistan Özbeklerinin Folklorundan örnekler*, Afganistan- Kabil.
- YAMAN, E., (2000), *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması* , T.D.K. Yayınları , Ankara.
- YARQIN, M. HALİM VE YARQIN ŞAFİQA (1386h/2007), *Özbekçe- Farsça Sözlüğü*, Taran.

NAZAMUDİN Asaludin, *Säbzvân Qoşıqları*, Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Aynur Öz ÖZCAN, 367 s.

ÖZET

Tezimizin konusu, Salih Muhammed HASSAS'IN derleyip hazırladığı *Säbzvân Qoşıqları* adlı eserinin incelemesidir. *Säbzvân Qoşıqları*, Afganistan Özbeklerinin anonim halk edebiyat ürünlerinden biridir. *Säbzvân Qoşıqları* ile Özbek Türklerinin sahip olduğu kültürel zenginlik, daha sonraki kuşaklara ulaşmıştır. Aşk, sevgi, ayrılık, özlem ve doğa gibi konuların işlendiği bu tür, Afganistan'ın kuzey bölgelerinde konuşulan Özbek Türkçesinin özelliklerini görebilmemiz açısından son derece önemlidir.

“*Säbzvân Qoşıqları*” adındaki tezimiz, *Giriş, İnceleme, Metin, Tercüme* ve *Dizin* olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır:

Birinci Bölümde, Afganistan'daki Özbek Türklerinin sosyal ve kültürel hayatı, nüfusu yerleşim alanları, halk edebiyatı ve *Säbzvân Qoşıqları* adlı eser üzerinde durulmuştur. İnceleme Bölümünde, *Säbzvân Qoşıqları* adlı eser, ses ve şekil bilgisi özellikleri bakımından değerlendirilmiştir. Ses bilgisi bölümünde *Säbzvân Qoşıqları* adlı eserin ünlü ve ünsüzleri örnekleriyle tanımlanarak, ses olayları, standart Özbek Türkçesinin ünlü ve ünsüz yapısı göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Şekil bilgisi bölümü, ad, ad yapımı ve ad çekim ekleri incelendikten sonra sıfat, zamir ve zarflar ele alınmıştır. Fiil bölümünde fiil yapım ekleri incelenmiştir. Fiil türü diğer kelime türlerine göre zengin ve karmaşık bir gramer sahip olduğu için bu tür; çat kategorisi, kip kategorisi, olumluluk-olumsuzluk kategorisi, zaman kategorisi, şahıs kategorisi olmak üzere beş ana başlık altında incelenmiştir. Şekil bilgisi özelliklerinin son kısmını bağlaçların ve edatların incelenmesi oluşturmuştur.

Tezimizin Üçüncü Bölümünde eserin yaz çevirimli metni ve tercümesi yer almaktadır. Tezimizin Dördüncü Bölümünde ise, kendi verdiğimiz dörtlük numaralarına göre eserin gramatikal dizini hazırlanmıştır. Tezin sonunda yararlandığımız kaynaklar ile Türkçe ve İngilizce özetler bulunmaktadır.

NAZAMUDİN Asaludin, *Säbzvân Qoşıqları*, Postgraduate Thesis, Thesis Advisor: Doç. Dr. Aynur Öz ÖZCAN, 367 p.

The subject of our thesis is the review of the work entitled *Säbzvân koşıkla* that Salih Muhammed HASSAS compiled and prepared. *Säbzvân Qoşıqları* is one of the products anonymous folk literature of Uzbeks in Afghanistan. The cultural richness that Uzbek Turks have has reached to subsequent generations with *Säbzvân Qoşıqları*. This genre issued of love, affection, separation and nature is extremely important to be able to see the features of uzbek turkish.

Our thesis entitled *Säbzvân Qoşıqları* consist of four sections that are introduction, body, conclusion and index.

In first part, t is mentioned such as social and culturel life of Uzbek turks in Afghanistan, residential areas of the population, folk literature and work entitled *Säbzvân Qoşıqları*. In the section of examination, the work entitled *Säbzvân Qoşıqları* has been evaluated in the way of phonology and morphology. In the section phonology, the sounds events are analyzed being introduced the structures of vowel and consonants of the work entitled *Säbzvân Qoşıqları* and considering the structure of vowel and consonant of the standart Uzbek Turk sh. The section of morphologie deals with adjective, pronoun and adverb after having studied the name, the making of name and the inflexional suffixe of name. In the section of verb, the derivational affix of name has been analyzed. The type of verb is studied under five parts including the category of voice, the category of mood, the category of affirmation and negation, the category of tense, the category of person because t has rich and complex grammatical structure than others types of word. The examination of preposition and conjunctions has formed the last part of the features of the morphology.

In the third section of our thesis, the script and the translation of work takes place. In the fourth section of our thesis, the index grammatical has been prepared according to the numbers of quatrain that we have gived. At the end of the thesis, there are references with english and turkish summaries.